1998 Nobel Edebiyat Ödülü

JOSÉ SARAMAGO

İSA'YA GÖRE İNCİL

3. BASI

Çeviren: E. EFE ÇAKMAK

KIRMIZIKEDİ

José Saramago

Portekizli yazar, şair, oyun yazarı ve gazeteci José Saramago, 16 Kasım 1922-18 Haziran 2010 tarihleri arasında yaşamıştır. Kitaplarının satış rakamı sadece Portekiz'de iki milyonu geçmiş, yapıtları 25 dile çevrilmiştir. Din konusundaki görüşleri nedeniyle yapıtları Portekiz Hükümeti tarafından sansürlenince Kanarya Adaları'nda Lanzarote'ye yerleşen yazar, ölümüne kadar burada yaşamıştır. Şöhrete ancak ellili yaşlarında, *Baltasar ile Blimunda* adlı romanıyla kavuşan Saramago, 1969'dan ölene kadar Portekiz Komünist Partisi'nin bir üyesi olmuştur. Yapıtlarında mitleri, ülkesinin tarihini ve gerçeküstü imgelemi kullanan yazar, pek çok önemli ödül almış, 1998 yılında da Nobel Edebiyat Ödülü'nün sahibi olmuştur. Saramago'nun Kırmızı Kedi Yayınevi'ndeki diğer kitapları: *Kabil*, *Bütün İsimler*, *İsa'ya Göre İncil*, *Çatıdaki Pencere*, *Yitik Adamın Öyküsü*, *Ölüm Bir Varmış Bir Yokmuş*, *Baltasar ile Blimunda*, *Filin Yolculuğu*, *Kopyalanmış Adam* ve *Suların Sessizliği*.

E. Efe Çakmak

1979'da İzmir'de doğdu. EUP'den felsefe lisansı, İstanbul Üniversitesi'nden İngiliz Filolojisi lisansı aldı, yüksek lisansını Bilgi Üniversitesi'nde yaptı. William Golding, Joseph Conrad, J.M. Coetzee gibi yazarların romanlarını, ayrıca süreli yayınlar için sosyal bilimler alanında birçok makaleyi dilimize aktardı. İş Bankası Kültür Yayınları'nın, daha sonra YKY'de *Cogito* dergisinin yayın yönetmenliğini yaptı, Cogito dizisinin ve etkinliklerinin koordinatörlüğünü üstlendi, MSÜ'de ders verdi.

Kırmızı Kedi Yayınevi: 118
Çağdaş Dünya Edebiyatı: 8

Özgün adı: *O Evangelho segundo Jesus Cristo*

İsa'ya Göre İncil
José Saramago
Çeviren: E. Efe Çakmak

© José Saramago and Editorial Caminho, SA, Lisboa, 1991
© Kırmızı Kedi, 2011

Yayın Yönetmeni: İlknur Özdemir

Kapak Tasarımı ve Grafik: Yeşim Ercan Aydın

Bu kitabın Türkçe yayın hakkı Literarische Agentur Mertin Inh. Nicole Witt e. K., Frankfurt am Main, Almanya ve Akçalı Telif Hakları Ajansı aracılığıyla alınmıştır.

Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni alınmaksızın, hiçbir şekilde kopyalanamaz, elektronik veya mekanik yolla çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

Bu kitabın ilk baskısı 2000 yılında yapılmıştır.
Kırmızı Kedi'de Birinci Basım: Nisan 2012
Kırmızı Kedi'de İkinci Basım: Mart 2013
Kırmızı Kedi'de Üçüncü Basım: Nisan 2014, İstanbul
ISBN: 978-605-5340-34-6
Kırmızı Kedi Sertifika No: 13252

Baskı: Pasifik Ofset Ltd. Şti.
Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1 Baha İş Merkezi A Blok Kat: 2
34310 Haramidere/İSTANBUL
Tel: 0212 412 17 77 Sertifika No: 12027

Kırmızı Kedi Yayınevi
kirmizikedi@kirmizikedikitap.com /www.kirmizikedikitap.com
www.facebook.com/kirmizikedikitap
Ömer Avni M. Emektar S. No: 18 Gümüşsuyu 34427 İSTANBUL
T: 0212 244 89 82 F: 0212 244 09 48

José Saramago

İSA'YA GÖRE İNCİL

Çeviren: E. Efe Çakmak

ROMAN

KIRMIZIKEDI

Bu kitapta, yazarın kendine özgü yazım şekline sadık kalınmıştır.

Aramızda vaki olan şeylerin hikâyetini, başlangıcından gözleriyle görenlerin ve kelamın hizmetçisi olanların bizlere nakil ettiklerine göre tertip etmeye birçok kimseler giriştiklerinden, ben de, ta başından beri hepsini dikkatle araştırıp tahkik ederek, ey faziletli Teófilos, olduğu gibi sırası ile sana yazmayı münasip gördüm; ta ki, sana öğretilen kelamın doğruluğunu bilesin.

Luka 1.1-4

"Quod scripsi, scripsi."
"Ne yazdıysam, yazdım."

Pontius Pilatus

Güneş dörtgenin üst köşelerinden birinde, resme bakanın gözüyle sol tarafta görünüyor. Güneşi temsil eden bir insan başı bu, göz kamaştırıcı ışınlar ve ne yöne döneceğini şaşıran rüzgâr gülleri gibi savrulan alevler saçan, dinmek bilmeyen acılarla buruşmuş, ağlamaklı bir yüzü var. Açık duran ağzından asla işitemeyeceğimiz bir çığlık çıkıyor, işitemiyoruz çünkü bunların hiçbiri gerçek değil, kâğıt ve mürekkepten ibaret bir şey karşımızdaki. Kâğıt ve mürekkep, hepsi o. Güneşin altında, bir ağaç gövdesine bağlanmış halde gördüğümüz adamın edep yeri dediğimiz yerini bir parça kumaş örtüyor, ayaklarıysa ağaca çapraz yerleştirilmiş bir tahta parçası üzerinde duruyor, kaymasınlar diye, derince çakılan iki çiviyle sabitlenmişler. Yüzündeki acı ifadeye ve göğe dönük gözlerine bakılırsa, bu İyi Hırsız olmalı. Kıvırcık saçları da güvenilir bir işaret, çünkü melekler ve baş meleklerin saçlarının hep kıvırcık olduğu bilinen bir şeydir ve görünen o ki tövbe etmiş bu günahkâr ruh gökleri mesken tutan kutsal varlıkların yanına doğru yola koyulmuş. Uzun sakallı bir adam resmin alt kısmını kapattığı için, budanıp bir işkence aletine dönüştürülen bu ağaç hâlâ toprağa kök salmış durumda mı, hâlâ topraktan mı besleniyor, bilemiyoruz. Esvabı dökümlü, zengin duruyor, adam göğe değil ama yine de yukarı bakıyor. Bu vakur duruş, bu kederli ifade, ancak Aramatyalı Yusuf'un olabilir, gerçi akla gelebilecek bir isim daha var, Kireneli Simun, ama o, idamlar gerçekleşmeden önce, iradesi dışında da olsa suçluya haçı taşımakta yardım ettikten sonra kendi işlerine döndü, acı çeken, çarmıha gerilmek üzere olan bir

zavallıyı düşünecek hali yoktu, ticari kaygıları ağır basıyordu. Aramatyalı Yusuf, o iyi yürekli ve zengin adam, tüm zamanların en büyük suçlusunun bedeni barınabilsin diye bir mezar tahsis eden kişidir, ama bu cömertliği bile ruhunun takdis ve hatta ermişliğinin ilan vakti gelip geçerken bir işe yaramayacak. Başında, ne zaman dışarı çıksa yanına aldığı sarığı var, az önünde duran şu başı açık kadının saçları ise öne eğik omuzlarına salmıyor, ve başının üzerinde tüm görkemiyle, en iyisinden nakışlarla bezenmiş gibi duran bir hale yükseliyor. Diz çökmüş şu kadın Meryem olmalı, malum, birisi dışında buradaki kadınların hepsinin adı Meryem, o birisi de adının önüne konan Mecdelli lakabıyla diğer Meryemlerden ayrılıyor. Hayatın gerçeklerinden haberdar olup da bu resme bakan kişi, bu kadının Mecdelli Meryem olduğunu hemen teslim edecektir, çünkü ancak mazisi Mecdellininki gibi fenalıklarla dolu bir kadın bu keder saatinde insan içine bu kılıkta çıkmaya cüret edebilir, göğüslerinin yuvarlak hatlarını ortaya çıkaran, gelip geçen erkeklerin şehvet dolu bakışlarını cezbeden, zavallı ruhları neredeyse felakete sürükleyen kısacık bir elbise giymiş. Yine de yüzünde pişmanlık var, solgun çehresi ve bitkin vücudu ruhunun acılar içinde olduğunu anlatıyor. Ayartıcı tenin ardına gizlenmiş olsa da, biz bu ruhu görmezden gelemeyiz, kaldı ki eğer ressam öyle isteseydi bu kadın çırılçıplak da olabilirdi ve o zaman bile, haklı olarak, saygı ve övgü bekleyecekti. Mecdelli Meryem, adı gerçekten bu ise tabii, bir kadının elini tutuyor. Kadın sanki yaşama gücü tükenmiş ya da ölümcül bir yara almış gibi, yere yığılmak üzere. Mecdelli Meryem bu kadının elini sıkıca kavramış, öpmek için dudaklarına götürüyor. Bu kadının adı da Meryem. İlk Meryem'in arkasında kalıyor, ama resmin alt kısmında tam ortaya yerleştirilmiş olması, bu Meryem'in Meryemlerin en önemlisi olduğuna işaret ediyor olsa gerek. Kederli yüzü ve dermansız elleri dışında vücudunun herhangi bir kısmını

görebilmek mümkün değil, çünkü bol kıvrımlı pelerini ve bele bağlı kaba örgülü bir kordonla tamamlanan tuniği her yerini kapatıyor. Diğer Meryem'den daha yaşlı görünüyor ve herhalde bu, başındaki halenin neden diğer Meryem'inkinden daha süslü olduğunu da açıklıyor, gerçi tek sebep bu olmamalı, ama o günün dünyasının makam ya da kıdem sahibi olanlara ne gibi ayrıcalıklar tanıdığıyla ilgili kesin bir bilgi verilmediğine göre, ilk bakışta böyle bir sonuca varılabilir. Söz konusu ikonografinin muazzam etkisi hesaba katıldığında, denebilir ki, bu kederli kadının Yusuf adlı marangozun dulu, sayısız oğul ve kızı içinden kader ya da kaderi tayin eden tarafından seçilen bir çocuğu, yaşarken değilse bile öldükten sonra tüm dünyada ünlenen, o malum kadın olduğunu anlamayan birisi, olsa olsa böyle bir oyunun daha önce hiç sahnelenmediği başka bir gezegenin sakini olabilir. Meryem, İsa'nın Anası, kolunun dirseğe kadar uzanan kısmını, solunda duran, yine diz çökmüş bir başka Meryem'in beline dayamış ve biz bu Meryem'in dekoltesini göremiyoruz, hatta hayal bile edemiyoruz, ama belki asıl Mecdelli Meryem bu. Bu üçlüdeki ilk kadın gibi o da uzun saçlarını sırtına salmış, ama saçları diğerlerinden çok daha güzel, adeta burada kalem biraz daha özenli kullanılmış, saç tutamları arasında biraz boşluk var ki bu da rengin tonunun biraz açılmasını sağlamış. Mecdelli Meryem'in sarışın olduğunu ispata çalışmıyoruz, sadece sarışın kadınların, saçları ister boya ister doğal renginde olsun, günahın en baştan çıkarıcı aracıları oldukları yönündeki yaygın inanca parmak basıyoruz. Eğer dünya nüfusunun aşağı yukarı yarısı tarafından benimsenen görüşü kabul edeceksek, o zaman gelmiş geçmiş tüm kadınların en günahkârı olduğunu, herkesin bildiği bu Mecdelli Meryem sarışın olmalı. Asıl Mecdelli bu üçüncüdür dememiz, kaşı gözü daha güzel diye değil, ve kuşkusuz diğerinin açık koynu ve sunulurmuşçasına sergilenen göğüsleri kimliğinin lanetli delilidir de denebilir,

yine de bizce asıl Mecdelli bu. Kimliğini ele veren şey de şu ki, bu üçüncü Meryem, İsa'nın anasının dermansız koluna isteksizce destek olurken, göğe bakıyor, o baygın bakış öyle bir yükseliyor ki, sanki tüm varlığı göğe çekiliyor, bu bakış bir ışık adeta ve başını çevreleyen haleden daha çok parlıyor, bir ışık ki her düşünce ve duyguyu kat kat güçlendiriyor. Ancak ve ancak Mecdelli Meryem kadar sevebilen bir kadın böyle bir ifadeye sahip olabilir, bu o olmalı, başkası olamaz, öyleyse yanındaki kadını geçelim. Üzüntü ve şaşkınlıkla ellerini havaya açan bu dördüncü Meryem'in yanında henüz bıyıkları terlememiş bir genç adam var, dizleri sanki titriyor, havaya kaldırdığı sol eliyle, son derece teatral bir biçimde, sahnede abartılı rollerini icra eden kadınları işaret ediyor. Bu Yuhanna, gencecik, kıvırcık saçlı, titrek dudaklı. Aramatyalı Yusuf gibi o da resmin bir bölümünü kapatıyor, bedeni başka bir ağacın köklerinin toprakla birleştiği yeri örtüyor, zavallı ağaç, dallarına hiçbir kuş yuva yapmamış. Yukarıda tüm görebildiğimiz ikinci bir çıplak adam, o da asılı duruyor, ilk hırsız gibi o da tahtaya çivilenmiş ama bunun saçları düz ve bakışları yere çevrilmiş, herhalde aşağıdakileri hâlâ görebiliyor. İnce yüzü insanın yüreğini burkuyor. Yanındaki üçüncü hırsızın hali böyle değil, işkencenin sonunda başı hâlâ dik duruyor, hırsızlık günlerinde iyi yaşayabilecek kadar çalıp çırptığı için böyle solgun olmayan yüzünü hiç utanmadan sergiliyor. İkinci hırsız, hani zayıf ve düz saçlı olan, onu teslim alacak toprağa eğiliyor. Ölüme ve cehenneme mahkûm olmuş bu zavallı mahluk, kim ne derse desin dürüst bir adam olan, ne insanın ne de Tanrı'nın yasasını tanıyan Kötü Hırsız olmalı, çünkü anlaşılan kötülükle dolu koca bir hayatın hesabını dudaklarından son anda dökülecek bir tövbeyle verebileceğine inanmıyor. Onun üstünde, tıpkı ön taraftaki güneş gibi ağlayıp solan ay görülebiliyor, ay bir kadın kılığında ve kulağında bütün bunlarla alakası olmayan bir küpe var, hiçbir ressam

ya da şairin tekrarlayamayacağı bir serbestlik bu. Ay da güneş de yeryüzünü aydınlatıyor, ama ışık dağılarak yayılıyor ve hiç gölge yok ve bu ufka kadar her şeyi görünür kılıyor, kuleler ve duvarlar, suyu parıldayan derenin üstündeki asma köprü, gotik kemerler ve uzaktaki tepenin eteklerinde, bir yel değirmeninin hareketsiz yelkenleri. Bu yanıltıcı bakış açısıyla nispeten yakında, kılıç kalkan kuşanmış, ellerinde mızrak dört atlı, kırıtarak, kasıla kasıla sürüyorlar atlarını, belki de rollerini tamamlamışlar ve o görünmez izleyicilere veda ederek uzaklaşıyorlar. Olay mahalini terk etmeye hazırlanan emireri de aynı biçimde izleyiciye veda eder gibi bir havada, sağ elinde bir şey taşıyor, herhalde bir kumaş parçası, belki de bir bez ya da kâğıt, kim bilir, ama diğer iki asker huzursuz görünüyor, bahsi kaybettikleri için sinirliler, gerçi bu kadar uzaktan, minicik yüzlerindeki ifadeyi çözebilmek öyle kolay değil. Bu askerlerle şehir duvarları arasında, ikisi tüm hatlarıyla resmedilmiş dört melek havada süzülüyor. Diğerleri ağlayıp dövünürken, bir melek gayet sakin, çarmıha gerilmiş adamın sağında, elindeki toprak kâseyi uzatmış, açık bir yaradan akan kanın son damlasını almak için bekliyor. Golgota diye bilinen bu yerde pek çokları bu kaderi paylaştı ve daha pek çokları paylaşacak, ama yalnızca, ellerinden ve ayaklarından çivilenmiş bu çıplak adamı, Yusuf ile Meryem'den olma İsa, kendinden sonra gelenler tarafından hatırlanacak, yalnızca onun adı yüceltilecek. İşte Aramatyalı Yusuf ile Mecdelli Meryem'in baktıkları kişi bu, ay ile güneşi ağlatan adam. Daha bir saniye önce İyi Hırsızı övüp Kötü Hırsıza söven bu adam, ikisi arasında bir fark olmadığını anlayamadı. Belki ikisi birbirinden farklıydı ama, bu onun sandığı gibi bir fark değildi, çünkü iyiyle kötü kendi başlarına var olamazlar, iyi kötünün, kötü de iyinin yokluğudur.

Başının üzerinde binlerce ışınla güneş ve aydan çok daha fazla parlayan bir levha var ve onu Yahudilerin kralı ilan eden

yazı Latin harfleriyle yazılmış. Delici dikenlerden bir de tacı var başında, kendi bedenlerinin efendileri olma hakları ellerinden alınan daha birçoklarının, bir damla kan dökmeseler ve hiç fark etmeseler de, sürekli başlarında taşıyacakları o delici, dikenli taçlardan. İki hırsızın aksine İsa'nın ayaklarının altında bir destek yok, eğer gergin bacaklarından destek alacak canı olmasaydı vücudunun tüm ağırlığı ağaca çivili ellerine binecekti, ama bu can tükenmek üzere ve yukarıda bahsedilen o yaradan hâlâ oluk oluk kan boşalıyor. Çarmıhı havada tutan, gömüldükleri kara toprakta, mezar açar gibi, asla iyileşemeyecek yaralar açan iki takoz arasında bir kafatası ve birkaç kemik duruyor, ama bizi ilgilendiren o kafatası, çünkü Golgota'nın anlamı bu, kafatası. Kimse bu kemikleri buraya kimin ne amaçla koyduğunu bilmiyor, herhalde kurnaz birisi buradakilere, toprağa, toza ve yokluğa dönüşlerinden önce onları neyin beklediğini hatırlatmak istedi. Ama bazıları bunun Âdem'in kafatası olduğunu iddia ediyor, geçmiş zamanların derin çamurundan, toprağın derinliklerinden çıkıp, oraya geri dönemeyeceğinden, ta baştan ve ebediyen kaybettiği yegâne cenneti sessizce seyretmeye mahkûm, pek muhterem bir kemik parçası. Daha da geride, atlıların son bir manevra yaptığı yerde bir adam yürüyor ama başı bu yana dönük, bu tarafa bakıyor. Sol elinde bir kova var, sağ elinde ise bir değnek. Değneğin ucunda sünger olmalı, bu kadar uzaktan görmek zor, kovada ise su ve sirke. Bir gün ve o günden sonra sonsuza dek her gün, bu adama iftira edilecek, İsa su istediğinde ona kasten sirke verdi denecek, güya bu onu eğlendirmiş. İşin aslı, adam sirke verdi çünkü o günlerde böylesi makbuldü. Adam yürüyor, sonu beklemiyor, yapabileceği kadarını yaptı, ölesiye susamış üç suçlunun susuzluğunu giderdi ve bunu yaparken İsa ile hırsızlar arasında ayırım gözetmedi, çünkü bunlar dünyanın işleriydi ve dünyada kalacaklardı, tarih ancak onlar aracılığıyla yazılacaktı, öyle de oldu.

Gecenin sonuna daha vakit var. Kapının yanı başında bir çiviye asılı duran kandilin küçük bir badem tanesi büyüklüğündeki titrek alevi kararsızca yanıyor, ama evi tepeden tırnağa saran, hatta uzak köşelerde katı bir maddeye dönüşen karanlığa, o kara boşluğa direnmekte zorlanıyormuş gibi görünüyor. Yusuf biri onu omzundan tutarak sarsmış gibi, uyanmış, ürkekçe etrafına bakmıyor, ama rüya görmüş olmalı, o ve karısından başkası yaşamaz bu evde, kadın da kımıldamaksızın yatıyor. Gecenin bir yarısı uyanmak bir yana, gün doğmadan açmaz gözlerini, sabah ayazında o kül rengi ışık demeti kapıdaki çatlaktan sızmadan yataktan kalkmaz. Kim bilir kaç kez düşündü kapıyı tamir etmeyi, bir marangoz için işten artırdığı bir tahta parçasıyla kapıdaki çatlağı örtmekten daha kolay şey olamaz, ama gözlerini açtığında o ışık demetini görmeye o kadar alışmış ki, acayip şeyler düşünüyor, o olmazsa sonsuza dek uykunun gölgesinde hapsolacağını, bedeninin ve dünyanın karanlığından bir daha asla kurtulamayacağını sanıyor. Kapıdaki çatlak evinin bir parçası, tıpkı duvarlar ve çatı, ocak ve toprak zemin gibi. Mışıl mışıl uyuyan karısını rahatsız etmemek için, Tanrı'ya şükranlarını sunduğu duasını fısıltıyla okudu, her sabah, gizemli rüyalar ülkesinden döner dönmez okuduğu bir dua bu, Şükürler olsun sana ey her şeye gücü yeten Tanrı, evrenin hükümdarı, merhametinle ruhumu hayata döndürdüğün için sana şükürler olsun. Belki de insanlar o zamanlar duyularının beş tane olduğunun farkında değildi, ya da tersine kaybetmek üzere oldukları, bugün pek işe yaramayacak

başka duyuları da vardı, her neyse, sonuçta kaç tane olursa olsun, Yusuf'un duyularının hepsi birden yerine gelmemiş olacak ki, ruhunun bedeninin içine geri girişini adım adım seyretti. Ruhu, sulama kanallarında dolanıp sonunda toprak tarafından emilen ve ardından dallar ve yapraklara besin kaynağı olmak üzere köklerden yukarı çıkan su gibi ilerliyordu. Yusuf yanında yatan kadını şöyle bir süzünce, uyanıklık haline geçişin nasıl da zahmetli olabileceğini fark etti, sonra aklına huzursuzluk verici bir şey geldi, derin uykudaki karısı o an sahiden de ruhtan yoksun bir bedendi, çünkü uyuyan bedende ruh olmaz, aksi halde her sabah uyandığımızda Tanrı'ya ruhu geri bağışladığı için şükretmezdik. Sonra, içinden bir ses dedi ki, O rüyaları gören kimdir biz uyurken, ve Yusuf cevap verdi, Rüya ruhun bedenle ilgili hatırladıkları olabilir, bu ona kabul edilebilir bir açıklama gibi göründü. Meryem kıpırdadı, ruhu yakınlarda olabilir miydi acaba, belki de evin içinde bir yerlerdeydi, ama uyanmadı, rüyanın ortasında, belli belirsiz bir hıçkırık koyuverdikten sonra usulca inleyerek, uyanıkken göstermeye cesaret edemeyeceği bir samimiyetle kocasına sokuldu. Yusuf, kalın ve tüylü battaniyeyi üzerine çekip Meryem'e iyice yanaştı. Kuru otlarla dolu bir çıkın gibi kokan, hoş kokusu mintanına sinen kadının sıcaklığını hissedebiliyordu, kadının teninin sıcaklığı kendi teninin sıcaklığına karışıyordu. Sonra gözlerini yumdu, aklındakileri unuttu, ruhunu geride bırakarak yeniden derin uykuya daldı.

Tekrar uyandığında horoz ötüyordu. Donuk, kül rengi bir ışık demeti kapıdaki çatlaktan süzülüyordu. Gecenin gölgelerinin dağılmasını bekleyen zaman, dünyaya ulaşmaya çabalayan yeni güne yol açıyordu. Çok şey borçlu olduğumuz güneşin, Yeşua şehri kuşatan dört kralı yenebilsin diye lütfedip Gibeon üzerinde beklediği devirleri çok gerilerde bıraktık. Yusuf doğruldu, battaniyeyi bir kenara attı ve işte horoz, ona sunulması gereken ikinci bir şükran duası olduğunu hatırlatmak için

ikinci kez ötüyor. Sana övgüler olsun ey Rab olan Tanrı, evrenin hükümdarı, horoza gün ile geceyi ayıracak hikmeti bağışladığın için sana şükür olsun, dedi Yusuf ve o an horoz üçüncü kez öttü. Çoğunlukla, günün ilk ışıklarıyla beraber, komşu evlerin horozları birbirlerine ötmeye başlar, ama bugün nedense diğerleri gece henüz bitmemiş ya da yeni başlıyormuş gibi sessiz. Yusuf başka zaman kuş gibi uyuyan, en ufak gürültüde gözünü açan ama bugün yerinden kımıldamayan karısının yüzüne şaşkın şaşkın baktı. Sanki Meryem'in üzerinde esrarengiz bir güç dolanıyor, üstüne basıp onu hareketsiz kılıyordu, ama Meryem tamamen hareketsiz değildi, karanlıkta, hafif bir esintiyle belli belirsiz dalgalanan su gibi, nazikçe titrediği görülebiliyordu. Hasta mıydı acaba, Yusuf tam böyle düşünüyordu ki aniden çişi geldi, bu da çok acayip. Sabahın bu kadar erken bir saatinde, hem de böyle sıkışarak, çişe gittiği pek nadirdi. Erkeğin onurunu her koşulda koruması gerektiği kutsal kitapta da yazdığından, karısını uyandırmamak için olabildiğince sessiz hareket ederek yataktan kalktı ve gıcırdayan kapıyı usulca açıp dışarı, bahçeye çıktı. Günün o saatinde her şey donuk, her şey kül rengiydi. Eşeğini bağladığı basık tavanlı ağıla gitti ve yere dağılmış samanlar üzerine akan sidiğin çıkardığı tatmin edici sesin tadına vara vara işedi. Eşek dönüp şöyle bir baktı, karanlıkta parlayan iki koca göz, burnunu yemliğe geri sokmadan önce kulaklarını salladı ve sonra ince, iştahlı dudaklarıyla önceki günden artanları toplamaya başladı. Yusuf su testisini eline aldı, tıpayı çıkarttı ve ellerini yıkadı, sonra ellerini ıntanına kuruladı, sonra her şeyi görüp bilen Tanrı'ya hayatın sürmesi için şart olan alet edevatı insanın hizmetine sunduğu için şükretti, eğer bunlar gerektiği gibi açılıp kapanmasaydı sonuç hiç kuşkusuz ölüm olurdu. Yusuf göğe baktı ve o an sanki büyülendi. Güneş yavaş yavaş ortaya çıkıyor, şafağın kızılından hiç iz kalmamış, ne gülden eser var ne kirazdan, havada

Yusuf'un durduğu yerden görülen bulutlardan başka bir şey yok. Hepsi aynı büyüklükte, yün yumaklarına benzeyen, yere yakın bulutlardan oluşan koca çatının rengi yer yer mora çalıyor ve bu mor, güneşin doğduğu tarafta yoğunlaşıyor, geceden kalan ne varsa, diğer yanda batının karanlığına karışıyor. Yusuf ihtiyarların Tanrı'nın sonsuz kudretinin şaşmaz kanıtları olan göksel cisimlerden bahsettiğini duymuş, ama göğü hiç böyle görmemişti, ihtiyarlar gök kubbenin yarısını saran gökkuşaklarından, dünya ile göğü, cenneti bağlayan köprülerden, hatta gökten, adına Man denen, kişniş tohumu gibi beyaz, ballı yufka gibi lezzetli yemekler yağdığından bahsederlerdi. Ama dünyanın başlangıcını anlatabileceği gibi sonunu da anlatabilecek bu esrarengiz renkten bahsedildiğini hiç duymamıştı, işte yeryüzü üzerinde gururla yükselen gök ve çorak arazideki taşlara benzeyen, birbirine sıkıca tutunan binlerce ufak bulut. Birden yüreğini korku sardı, bir an kendini Tanrı'nın yargı gününün tek tanığı sandı, tek tanığı. Gök ve yer sessiz. Çevredeki evlerden çıt çıkmıyor, insanlar konuşmuyor, çocuklar ağlamıyor, ne dua ne de küfür işitiliyor, rüzgâr uğuldamıyor, tavuklar gıdaklamıyor, köpekler havlamıyor. Horozlar niye ötmüyor, diye söylendi kendi kendine, sonra telaşla tekrarladı soruyu, sanki horozun ötüşü son kurtuluş umuduydu. Sonra gök değişti. Pembe belirip yayılmaya başladı, fark ettirmeden ilerleyerek, yavaş yavaş mora ve bulutlara yaklaştı, kızıla döndü, sonra yok oldu, Yusuf daha ne olduğunu anlayamadan kendini aydınlıkta buldu, altın oklar artık küçük yün yumaklarına pek benzemeyen bulutları deliyordu, alev alev yanan koca gemiler yelkenleriyle bütün göğü kapladı, ve nihayet gök tüm gölgelerden kurtuldu. Yusuf korkusunu yendi, ama gözleri şaşkınlık ve meraktan fal taşı gibi olmuştu, ve haklıydı, bu sahneye sadece o tanık olmuştu. Tüm yaratılanların efendisini, muhteşem işleri insanı basit sözlerle şükretmeye mecbur bırakan yüce Tanrı'yı

bu kez yüksek sesle övdü, Şükürler olsun sana ey Tanrı, şu ve şu ve şu için. Bu sözler mi, yoksa ihmalkârlıkla açık bırakılan bir kapı mı davetiye çıkardı bilinmez, o henüz bunları söylerken, günün patırtısı olanca gücüyle sessizliği bastırdı, gürültülü ormanlar arasında saklı kalan küçük bataklıklar ve benzeri sımrlı alanlar dışında huzura hemen hiç yer kalmadı, hayatın şamatası tüm çatlakları kapadı, yırtıkları yamadı. Güneş yükseldi ve karşı konulmaz bir güzellikle ışınlarını saldı, sanki iki koca el, ötüşüyle büyüleyen cennet kuşunu havaya bıraktı, ve kuş binlerce sedef göz göstermek için kuyruğunu açtı, ve buna cevaben, yakındaki adsız bir kuş dayanamayıp bastı feryadı. Rüzgâr önce Yusuf'un yüzünü okşadı, sakalını ve mintanını havalandırdı, sonra etrafında çölde gezinen küçük, yalnız bir hortum gibi dönmeye başladı. Belki de bütün bunlar bir rüyaydı, belki kan beynine sıçramıştı, ürperdi ve sonra yine acil bir başka ihtiyacı belirdi.

Yusuf bir hortumun içindeymiş gibi döne döne girdi eve ve arkasından kapıyı örttü. Bir an öylece durdu, gözlerinin karanlığa alışmasını bekledi. Kandil odayı zor bela aydınlatıyordu. Meryem uyanmış, bekler gibi sırtüstü yatıyor, dinliyor, boşluğu seyrediyordu. Yusuf sessizce yanaştı ve battaniyeyi kaldırdı. Kadının gözleri kocaman açıldı, etekliğini çıplak tenine sürte sürte çekmeye başladı, adamsa kadının üzerine çıkarken mintanının eteğini çoktan beline kadar kaldırmıştı. Meryem'in bacakları açık şimdi, ya rüya görürken kendiliğinden açılan bacaklarını bu ani buluşma sebebiyle açık bırakmaya karar verdi, belki de bu yalnızca, sorumluluğunu bilen evli bir kadının vefalı tutumuydu. Tanrı, her zaman hazır ve nazır olduğundan, oradaydı, ama malum, kendisi saf ruhtur ve bu sebeple Yusuf'un etinin Meryem'inkine değdiğini, etin nasıl ete girdiğini, etin nasıl etle birleştiğini göremedi, ve belki o an orada değildi, Yusuf'un kutsal dölü Meryem'in kutsal rahmine düştü, hayat

pınarı ve hayatın beşiği, ikisi de kutsaldı. Çünkü aslında, her şeyi bizzat kendisi yaratmış olsa da, Tanrı'nın da anlayamadığı bazı şeyler vardır. Tanrı bahçede, ne Yusuf'un boşalırken attığı çığlığı ne de Meryem'in bastıramadığı iniltiyi duyabildi. Yusuf karısının üzerinde bir dakikadan fazla kalmadı, belki daha da az. Kadın etekliğini indirdi, battaniyeyi üzerine çekti ve koluyla yüzünü örttü. Yusuf odanın ortasında durdu, ellerini havaya açtı ve tavana bakarak Tanrı'ya en içten şükranlarını sundu, bu erkeklere özgü bir duaydı, Şükür olsun sana her şeye gücü yeten Tanrı, evrenin hükümdarı, beni kadın yaratmadığın için sana şükür olsun. Bu arada Tanrı orayı terk etmiş olmalı, çünkü duvarlar ne titredi ne de yıkıldı, yer de yarılmadı. Tüm duyulabilen, Meryem'in bir kadına yaraşır biçimde, boyun eğer bir sesle söyledikleriydi. Sana şükürler olsun yüce Rabbimiz, beni dilediğince yarattığın için. Şimdi, bu sözlerle Cebrail'e söylenenler arasında bir fark yok, çünkü hiç kuşku yok ki, Dilediğin gibi olsun, ben senin kulunum, diyebilen kimse, dua niyetine bunları da rahatlıkla söyleyebilir. Sonra marangozun karısı döşekten kalktı, kocasının yardımıyla döşeği topladı ve ardından, kocası ile paylaştığı battaniyeyi katladı.

Yusuf ile Meryem Celile yöresinde, Nasıra diye bilinen az nüfuslu önemsiz bir yerde yaşarlardı. Evleri diğer evlerden farklı değildi, tuğla ve kerpiçten, olabildiğince yoksul görünümlü biçimsiz bir küp. Burada mimari dehanın özgün örneklerine rastlanmaz. Malzemeden tasarruf etmek için ev tepenin eteğine yapılmış, böylece bir duvar kazanılmış, dahası dama çıkmak da epeyce kolaylaşmış. Yusuf bildiğimiz gibi bir marangozdu ve işini iyi yapardı, ama sanatının erbabı da sayılamazdı. Bu eleştiriyi fazla ciddiye almamak gerek, çünkü beceri ancak zaman ve deneyimle gelişir ve unutmamalıyız ki Yusuf henüz yirmili yaşlarında, dahası yaşadığı yerde her gün yeni bir şey öğrenip tecrübe kazanma fırsatı yok. Ayrıca insanın sırf mesleki becerisi ile değerlendirilmesi de yanlış bir tutum. Gençliğine rağmen bu Yusuf, Nasıra'nın en dürüst ve dindar kimselerinden biridir, sinagoga gitmeyi asla ihmal etmez ve yaptığı işin hakkını verir, hatip olduğu söylenemez ama hiç konuşamaz da değildir ve hatta mesleği ile ilgili benzetmeleri kullanma fırsatı bulursa kendini iyi ifade edebilir, akıllıca laflar ettiği, isabetli tespitlerde bulunduğu görülmedik şey değildir. Yine de zengin bir hayal gücü olduğu söylenemez, kısa hayatı boyunca, kendinden sonra gelenler tarafından hatırlanmaya değer bir çift laf etmiş değildir, zaten ondan beklenen de, anlatılabilecek her şeyi anlatıp geriye bir şey bırakmayacak, karmaşıklığı yüzünden nesiller boyu hatipleri meşgul edecek parlak deyişler olmamıştır hiçbir zaman.

Meryem'in yeteneklerine gelince, onlar daha da sınırlı, on altı yaşında bir kız çocuğundan ne beklenebilir ki, hem bu

bizimkisi evli ama hâlâ ana kuzusu, öyle ya, herhalde o günlerde de insanlar bunun gibi benzetmeler kullanıyorlardı. Zayıf bünyesine rağmen, o da diğer kadınlar kadar çok çalışıyor, yapağı tarıyor, yün eğiriyor, dokuyor, her sabah evin ekmeği için hamur yoğuruyor, kuyudan su alıp dik yokuşu tırmanarak evine su getiriyor, dik yokuşu testilerden biri başında biri kolunun altında tırmanıyor. Akşama doğru yola koyulup Rabbin toprağında kırlara, bayırlara çıkıyor, çıra toplayıp anız kesiyor, tezek ihtiyacını gidermek için kolundaki sepete sığırların bıraktığı boku topluyor, Nasıra'nın üst yamaçlarında, yakacağı tutuşturmaya ya da taç örmeye yarayan deve dikeninden buluyor. Aslında her şeyi eşeğe yüklese kolayca taşıyabilir ama Yusuf eşeği odun taşımada kullanıyor. Meryem kuyuya giderken de, kıra giderken de yalınayak, üstü başı hep çamur oluyor, dikenlere takılıyor, bu yüzden giydiklerinin sürekli yıkanması, tamir edilmesi gerekiyor, yeni giysiler ise her zaman Yusuf'a ayrılıyor. Meryem gibi bir kadın elindekiyle yetinmek zorundadır. Sinagoga girerken yan kapıyı kullanıyor, çünkü yasa kadınların böyle yapmasını buyurur. İçeri girdiğinde karşısında otuz kadın bulsa da, Nasıra'nın bütün kadınları, hatta Celile'nin bütün kadınları orada olsa da, dini vecibelerini yerine getirmek için içeri on erkek girmesini bekliyorlar, vecibe dediysek bir şey yaptıkları yok, ayin sırasında sessiz dururlar. Yusuf'un aksine Meryem ne dindar ne de dürüst biri, ama kabahat onda değil, konuştuğu dili icat eden erkeklerde, çünkü bu dilde dindar ve dürüst kelimelerinin dişil hali bulunmaz.

Gökteki bulutların o gizemli mora büründüğü unutulmaz günün üzerinden tam dört hafta geçti, bugün güzel bir gün, nasıl olduysa Yusuf evde. Güneş batmak üzere ve Yusuf bağdaş kurmuş elleriyle yemeğini yiyor, gelenek böyle, Meryem ise yanı başında dikilmiş adamın yemeğini bitirmesini bekliyor, kadın ancak adam yemeğini bitirince karnını doyurabilecek. İkisi de

sessizdi, adamın söyleyecek bir şeyi yoktu, kadın ise aklından geçeni ifade etmekte zorlanıyordu. Derken kapının önünde bir dilenci belirdi, buralarda böyle şeylere az rastlanır çünkü zaten herkes yoksuldur. Dilenci dediğin sadaka bulacağı yeri kokusundan tanıyacağına ve burada öyle bir koku olmadığına göre, dilenci kardeşimiz yoksul bir evin önünde olduğunun farkına varmamış olamaz. Yine de Meryem kendine ayırdığı yemeğin birazını bir toprak kâseye koydu ve dışarıda, bağdaş kurmuş oturan dilenciye götürdü, soğan ve mercimek, biraz da nohut. Kocasından sözlü izin almasına gerek yoktu, adam başıyla onaylamıştı, malum o zamanlar söz azdı, bir baş hareketi, tıpkı eski Roma'nın arenalarında olduğu gibi, insanın canını kurtarabiliyor ya da insanı ölüme mahkûm edebiliyordu. Günbatımı, gerçi biraz farklıydı ama, yine muhteşemdi, göğe dağılmış bin bir kıvrımlı bulutların güzelliğini anmaya gerek yok, gülpembe, sedefi, kiraz rengi, bunların hepsi buraya, yeryüzüne ait sıfatlar, bunları kullanıyoruz ki anlaşılabilelim, yoksa bu renklerin gökyüzünde isimsiz olduğunu hepimiz biliyoruz. Yemeği silip süpürdüğüne bakılırsa dilenci en az üç gündür aç geziyor olmalı, kâseyi geri vermek için geliyor, şükranlarını sunacak. Meryem kapıyı açınca adamı karşısında buluyor, ama her nasılsa adam şimdi daha iri, daha uzun boylu görünüyor. Öyleyse aç ile tok bir olmaz diyenlerin sözleri doğruymuş, çünkü bu adamın yüzü ve gözleri parlıyor, eski püskü giysisi esrarengiz bir rüzgârla sallanıyor, kadının gözleri kamaşıyor, derken o giysi birden görkemli bir esvaba dönüşüyor. Bütün bu olup bitene inanmak için gözle görmek lazım, söz yetmez. Meryem elini uzatıp toprak kâseyi alıyor ama, acayip bir göz aldanması mı bilinmez, kâse saf altındanmış gibi duruyor. Ve kâse elden ele geçerken artık sesi bile değişen dilenci, yankılanan gür sesiyle diyor ki, Tanrı seni kutsasın iyi yürekli kadın, kocana ve çocuklarına, ne dilekleri varsa bağışlasın, kaderini benimkine

benzemekten sakınsın, çünkü, ya Rabbim, bu zavallı dünyada başımı sokabileceğim bir göz odam bile yok. Meryem dilencinin kâseyi doldurmasını bekler gibi ellerini açıp toprak kâseyi aldı ve bekledi, çanak tutan bir çanak, sonra dilenci kâseyi doldurdu. Bir şey söylemeden eğildi ve yerden bir avuç toprak aldı, doğruldu ve toprağı parmaklarının arasından kâsenin içine akıtırken bir dua mırıldandı, Toprak toprağa, küller küllere, toz toza, sonu olmayanın başlangıcı da yoktur, her başlangıç bir sondan türer. Meryem, şaşkın, sordu, Bunun anlamı nedir, ama dilenci sadece dedi ki, İyi kadın, rahmine bir çocuk düştü ve o insanlığın kaderidir, başlangıç ve son için, son ve başlangıç için. Hamile olduğumu nasıl bildin. Kadının karnı şişmeden çok önce, yeni can gözlerinde parlar. Eğer bu doğruysa kocam gözlerimin parladığını senden önce görmüş olmalı. Belki de sen ona bakarken o sana bakmıyordun. Benden daha bir şey duymadan, benim hakkımda bu kadar şey bilen sen, kimsin. Ben meleğim, ama bunu kimseye söyleme. Sonra o parlayan esvabı birden yine paçavraya döndü, ve bu mucizevi dönüşüm yine çok ani oldu, fısıltılar ve Meryem'in yokluğu yüzünden şüpheye düşen Yusuf, dilenci sessizce kaybolur kaybolmaz kapıya geldi. Dilenci başka ne istedi, diye sordu, Meryem söyleyecek söz bulamadı, tekrarlamakla yetindi. Toprak toprağa, küller küllere, toz toza, sonu olmayan başlayamaz, hiçbir şey başlamadan son bulmaz. Söylediği bu muydu. Evet, ve dedi ki babanın çocuğu, ananın gözünde parlarmış. Bana bak. Bakıyorum. Gözünde bir ışık görüyorum, ve Meryem dedi ki, Senin çocuğun olmalı. Göğün yüzü maviden gecenin karanlık gölgelerine dönerken, toprak kâse ışıl ışıl parlamaya başladı ve Meryem'in yüzü değişti, şimdi gözleri sanki daha yaşlı bir kadının gözleriydi. Hamile misin, diye sordu Yusuf sonunda. Evet, hamileyim, diye cevap verdi Meryem. Neden bana hemen haber vermedin. Bugün söyleyecektim, yemeğini bitirmeni bekledim. Ve dilenci

çıkageldi. Evet öyle oldu. Başka ne dedi, uzun sürdü konuşmanız. Rabbin bana, dilediğin tüm çocukları bağışlaması için dua etti. Ne koydu o kâseye ki böyle parlıyor. Toz toprak. Toprak karadır, çamur yeşil, kum beyaz, bunlardan yalnızca kum gündüz vakti parlar, ama güneş çoktan battı. Affet beni, ben bir kadınım ve bütün bunları açıklayamam. Yerden toprak alıp kâseye koydu diyorsun, Toprak toprağa, demiş, toprak da kâseye akmış. Evet böyle söylüyordu. Yusuf kapıyı tekrar araladı, sağa sola bakındı. Adamdan bir iz yok, kaybolmuş, dedi kadına, Meryem kocası geri dönerken artık emindi, çünkü dilenci gerçekten bir melek idiyse, aynen bu şekilde, canı istediğinde görünürdü göze. Kâseyi ocağın yanındaki tasın üzerine koydu, korların arasından yanan bir kömür parçası alıp kandili yaktı, fitil güzelce tutuşana kadar üfledi. Kapıyı kapatıp içeri giren Yusuf şaşkındı, şüphelerini gizlemeye çalışıyor, başkâhin ciddiyetiyle yürüyor, bu tavır bu kadar genç bir adamda eğreti duruyordu. Şüpheyle, ışıklı toprak dolu kâseyi incelemeye başladı, iğneli laflar etti, ama üstünlük taslamaya çalışıyorsa, boşuna çabalıyor çünkü Meryem yere bakıyor ve aklı başka yerde. Yusuf ufak bir sopayla toprağı karıştırdı ve hayretler içinde, karıştırdığı toprağın karardığını, ama sonra yeniden canlandığını, donuk yüzeyinin her yana ışık saçtığını gördü. Ben çözemedim, bu işte bir iş var, ya dilenci toprağı başka bir yerden getirdi ve sen buradan aldığını söyledin ya da bu bir büyü, kim görmüş Nasıra'da ışıklı toprak. Meryem ses etmedi. Yağa bandığı ekmeğiyle kalan yemeği yiyordu. Ekmeği bölerken, kadına yaraşan mütevazı bir sesle şükran duasını okudu. Sana övgüler olsun Adonai, Rab olan Tanrı ve evrenin hükümdarı, topraktan ekmek çıkaran ulu Tanrı, sana hamdolsun. O sessizce yemeğini yerken Yusuf hâlâ, sinagogda Tevrat'tan bir dizeyi ya da peygamberlerin sözlerini yorumlar gibi büyük bir ciddiyetle kendi kendine konuşuyor, ama bu kez Meryem'in ekmeği bölerken söylediği sözleri

tekrarlıyor, ışıklı toprakta yetişecek buğdayın nasıl olacağını hayal etmeye çalışıyordu, nasıl bir ekmek yapılırdı o buğdaydan, bu ekmeği yedikten sonra nasıl bir ışık sarardı insanı. Emin misin dilencinin toprağı yerden aldığına, diye bir kez daha sordu Meryem'e, ve Meryem cevap verdi. Evet eminim. Belki de toprak hep ışıklıydı. Hayır, yerdeyken parlamıyordu. Bunlar bir kocanın yüreğini ağzına getirebilir, ama Yusuf, o zamanlar ve o bölgede yaşayan her adam gibi, gerçek bilgenin, onu kadınların oyunları ile aldatmacalarından korumak üzere yanında olduğuna inanıyordu. Onlarla az konuşmak ve onlara olabildiğince az konuşma şansı tanımak, Kâhin Yoşafat bin Yohanan'nın bilgece nasihatinden haberdar olan her ihtiyatlı kocanın izleyeceği yol olmalıydı, ölüm saatinde her adam, karısı ile arasında geçen her lüzumsuz konuşma için hesap verecekti. Yusuf karısı ile yaptığı konuşmanın gerekli olup olmadığını sordu kendine, gerekli olduğuna kanaat getirdi, olayların tuhaf gelişimini düşünüp, adaşı kâhinin kutsal sözlerini asla unutmamaya yemin etti, zira Yoşafat ile Yusuf aynı anlama gelir, Ölüm saati geldiğinde pişman olmaktan daha iyi böylesi, Tanrı korusun. Sonra sinagogdaki ihtiyarlara esrarengiz dilencinin acayip sözlerinden ve ışıklı topraktan söz etmenin uygun olup olmayacağını düşündü, anlatması gerektiğine karar verdi, böylece vicdanı rahat edecek ve evinin huzuru geri gelecekti.

Meryem yemeğini bitirdi. Kabı kaçağı dışarı götürüp yıkadı ama dilencinin kullandığı kâseye dokunmadı. Evde iki ışık var şimdi, gecenin karanlığına güçlükle direnen kandilin ışığı ve kâseden yükselen parlak bir çehre, titrek ama devamlı, doğan güneş gibi. Yere bağdaş kuran Meryem kocasının tekrar konuşmaya başlamasını bekliyor, ama Yusuf'un kadına söyleyecek başka bir şeyi yok, yarın ihtiyar heyetinin önünde yapacağı konuşmaya hazırlanıyor. Ne kadar şaşırtıcı bir durum, karısı ile dilenci arasında tam olarak ne olduğunu, aralarında başka ne

gibi konuşmalar geçtiğini bilmiyor, ama kadını daha fazla sorgulamak istemiyor. Kadının şimdiden iki kez anlatmış olduğu hikâyeye inanmak zorunda, Meryem yalan söylüyor olsa bile bunu asla bilemeyecek, ama Meryem bilecek ve eğer gerçekten yalan söylüyorsa, yüzünü örttüğü örtünün ardından Yusuf'un haline gülecek. Havva da Âdem'in haline böyle gülmüştü, ama bunu Âdem'in sırtı dönükken yapabilmişti, çünkü o zamanlar başörtüsü yoktu. Bir düşünce bir başkasını izledi ve sonunda Yusuf dilencinin şeytan tarafından gönderilmiş olması gerektiğine kanaat getirdi. Tek işi yoldan çıkarmak olan şeytan, bugün artık her şeyin değiştiğini, insanların daha ihtiyatlı olduğunu görmüş, artık doğadan bir meyveyle baştan çıkaramayacağı insanı ışıklı toprakla baştan çıkarmaya çalışmış, tabii yine kadınların saflığından ve zayıflıklarından faydalanmıştı. Yusuf'un kafası iyice karışmıştı ama yine de bir sonuca varmış olması onu memnun etti. Kocasının beynini kemiren, şeytanın oyunlarıyla ilgili bin bir sorudan haberdar olmayan Meryem kendisini boşluğa düşmüş hissediyor, çünkü artık kocası hamile olduğunu biliyor. Bu içten bir boşluk değil kuşkusuz, rahminin kelimenin tam anlamıyla dolu olduğunu kendisi de biliyor, bu dışarısıyla ilgili bir boşluk, dünya solmuş, donup kalmış gibi. Geceleyin yapması gereken işleri hatırlıyor, yemekten kalktıktan sonra yatağı hazırlayana kadar el alan bir sürü işi oluyor, ama şimdi bunlar sanki onun değil başka birinin vazifeleri, toprak kâsenin çehresinden ona doğru süzülen ışığı seyrederken, oturduğu yerden kalkmak istemiyor, seyrediyor ve doğacak çocuğunu bekliyor. Doğrusunu söylemek gerekirse aklındakiler o kadar da berrak değil, kim ne derse desin, bizim ve bizden önce birçoklarının görüp bildiği gibi, düşünce kafamızın içinde, kendi etrafında dönen bir yumak gibidir, yünü yer yer gevşek, bazı yerlerde ise sıkıdır. Yumak halindeki ipliğin tam uzunluğunu ise bilemeyiz, açıp ölçmemiz gerekir, ama ne yaparsak yapalım,

bu işi yardımsız beceremeyiz. Bir gün bir adam çıkıp gelecek ve insanı göbek bağına, düşünceyi ise kaynağına bağlayan kordonun nereden kesilmesi gerektiğini söyleyecek.

Ertesi sabah Yusuf ihtiyarların tavsiyelerini ve yardımlarını almak için sinagoga gitti, çok huzursuz bir gece geçirmiş, aynı kâbusu defalarca görmüştü, koca bir kâseden düşüyordu, her defasında yukarı bakıyor, sanki yıldızlı gökyüzünü görüyordu. Anlattığı hikâye onun sandığından da acayipti, çünkü hikâyenin tamamını o da bilmiyordu. Eğer Nasıra'nın ihtiyarları onu böyle el üstünde tutmasalardı, vaazcı Sirak'ın şu bilgece sözlerini duyacak, sonra da kuyruğunu bacaklarının arasına kıstırıp evinin yolunu tutmak zorunda kalacaktı, Ölçüp biçmeden itimat etmek ahmağa yaraşır. Zavallı adam gece boyunca ona çile çektiren kâbusu düşünüp, aynı Sirak'ın şu sözleriyle karşılık verecek gücü bulamayacaktı kendinde, Rüyada görünen akistir, aynada bir yüz. Yusuf hikâyesini bitirdiğinde ihtiyarlar önce birbirlerine baktılar, sonra Yusuf'a, heyetin en kıdemlisi öbür ihtiyarların dillendiremediği şüpheleri bir soruya dönüştürdü, Bu anlattıkların gerçek mi, ve marangoz şöyle cevap verdi, Gerçek, tamamıyla gerçek, Tanrı şahidimdir. Yusuf belli bir mesafede beklerken ihtiyarlar kendi aralarında tartıştılar, sonra Yusuf'u çağırıp kararı açıkladılar, üç elçi gönderip Meryem'i bu esrarengiz olay hakkında sorguya çekeceklerdi, böylece daha önce kimsenin görmediği dilencinin kimliğini belirleme şansları olacaktı, neye benzediğini ve tam olarak ne sözler sarf ettiğini öğrenecek, sonra Nasıra'da dilenen böyle bir adam gören olup olmadığını soruşturacaklardı, en azından birileri ortalıkta gezinen bir yabancı görmüş olabilirdi. Yusuf memnun oldu, çünkü karısıyla yüz yüze geldiğinde yalnız olmak istemiyordu. Kadın başı önde dolaşmaya başlamıştı ve bu Yusuf'un huzurunu kaçırıyordu. Belki bu bir alçakgönüllülük ifadesiydi, ama yine de tahrik edici bir yanı vardı, ifadesi gizleyebileceğinden daha büyük bir sır

verilen, ve bunu etrafındakilere göstermeye çalışan bir kadının ifadesine benziyordu. İyi dinleyin sözümü, kadının, özellikle de masum görüneninin ikiyüzlülüğü sınır tanımaz.

Böylece Yusuf önde elçiler arkada yola koyuldular. Abiatar, Dotaim ve Zakay. İsimleri anmamızın nedeni, hikâyeyi başka kaynaklardan duyanların bu tarihin gerçekliğinden şüphe duymasını engellemek. Onların dinlediği hikâye gelenekle uyum içinde olabilir ama, bu o hikâyenin bizimkinden daha doğru olduğu anlamma gelmez, işte isimler verildi ve isim sahipleri de hikâyemizde yer etti, artık şüpheye mahal verecek bir şey yok. Üç ihtiyarın dar sokaklardan geçerkenki beklenmedik ciddiyetleri, rüzgârla salınan cübbeleri ve sakalları çevredeki afacanların ilgisini çekti, adamların peşine takıldılar, sonra çocuk aklıyla bizimkilerin yürüyüşünü taklit etmeye koyuldular, sinagogdan ta Yusuf'un evine kadar bir şamata elçilerin peşinden ayrılmadılar. Yusuf bu gürültü patırtıdan bir hayli rahatsız olmuştu. Sesi işiten kadınlar birer birer komşu evlerin kapılarında belirmeye başladılar, ilginç bir şeyler olduğunu hemen anladıklarından, Meryem'in evinde olanı öğrenebilmek için kendi çocuklarını da sokağa saldılar. Boşuna çabaladılar, çünkü yalnızca ihtiyarlar içeri alındı. Kapı yüzlerine sertçe kapandı. Nasıralı hiçbir kadın, en meraklısı bile, o gün marangoz Yusuf'un evinde olup biteni öğrenemedi. Kendilerini meraklarını giderecek bir şeyler keşfetmeye mecbur hissettiklerinden, asla görmedikleri o dilencinin sıradan bir hırsız olduğu söylentisini yaydılar. Ne büyük haksızlık, çünkü o melek, tabii eğer gerçekten bir melek idiyse, yediği yemeği çalmamıştı, iki ihtiyar Meryem'i sorgularken üçüncüsü, Zakay, marangozun karısının verdiği tarif doğrultusunda yakın çevrede benzer bir dilenci gören olup olmadığını araştırmaya gitti, komşulardan hiçbiri yardım edemedi. Hayır efendim, dün buradan bir dilenci geçmedi, geçtiyse de benim kapımı çalmadı, yoldan

geçen bir hırsız olmalı, evi soymaya kalkmıştır, evde birilerini bulunca dilenci numarası yapmış olacak, sonra da herhalde telaşla kaçtı, eski numara bu.

Meryem anlattığımız gerçekleri dördüncü kez dile getirirken Zakay Yusuf'un evine döndü, dilenci hakkında kayda değer bir şey bulamamıştı. Meryem bir suçlu gibi odanın ortasında ayakta duruyordu, kâse yerdeydi, içinde bir kalp gibi atan tuhaf toprak duruyordu. Yusuf ayrı oturuyordu, elçiler ise bir aradaydı, sanki bir hâkimler heyeti oluşturmuşlardı. Dotaim, üçlünün ikincisi, şöyle dedi, Sana inanmadığımızı düşünme, ama o adamla konuşan tek kişi sensin, tabii o bir adamsa, kocan yalnızca sesini duyabilmiş, ve işte Zakay komşularından kimsenin o dilenciyi görmediğini söylüyor. Tanrı şahidim olsun, yemin ederim gerçeği söylüyorum. Tamam gerçeği, ama tamamıyla mı, Rabbin suyundan içeceğim ve O benim masum olduğumu ispatlayacak. Acı su ahlâksızlıkla suçlanan kadınlar için uygulanan bir yöntemdir, ama sen kocanı aldatmış olamazsın, çünkü bunun için sana fırsat vermedi. Yalancılık da ahlâksızlık değil mi. O başka türden bir ahlâksızlık. Sözlerim de hayatımın geri kalanı kadar doğrudur. Sonra Abiatar, üçlünün en yaşlısı, şöyle dedi, Artık seni sorgulamayacağız, gerçeği söylediysen Tanrı yedi kez ödüllendirsin seni, yalansa anlattıkların, yedi kez lanetlesin. Bir süre sessiz kaldı ve ardından Zakay ve Dotaim'e dönerek sordu, Bu ışıklı toprağı ne yapacağız, ihtiyatlı olmak lazım, burada bırakamayız, şeytanın bir hilesi olabilir. Sonra Dotaim şöyle dedi, Bu toprak geldiği yere, o koyu karanlığa dönsün. Zakay girdi araya, Dilencinin kim olduğunu, neden kendini sadece Meryem'e gösterdiğini, parlayan bu toprağın anlamını bilmiyoruz. Dotaim dedi ki, Bunu gözden uzağa, çöle götürelim ve atalım, rüzgâr onu dağıtsın, yağmur onu yıkasın. Zakay dedi ki, Eğer bu toprak kutsal bir hediye ise, götürmememiz gerekir, ama eğer bu iblisin işiyse, onu alan olacaklara katlanmalı. Abiatar sordu,

Öyleyse ne diyorsun, Zakay cevap verdi, kâse buraya gömülsün ama önce kâsenin üzeri örtülsün, o toprak gerçek toprakla bir araya gelmesin, zira Tanrı'nın lütfü, gömülse de kaybedilmiş sayılmaz, ama şeytanın gücü toprağın altında, gözden uzakta azalacaktır. Abiatar sordu, Sen ne diyorsun Dotaim, ve Dotaim şöyle cevapladı, Ben de Zakay ile aynı fikirdeyim, dediği gibi olsun. Abiatar Meryem'e dedi ki, Çekil de biz geçelim. Nereye gideceğim, diye sordu, kaygılanan Yusuf araya girdi, Eğer kâseyi gömeceksek bari evden uzağa gömelim, bu çatı altında, ya da yakında bir yerde sürekli yanan bir ışıkla rahat edemem. Abiatar onu sakinleştirdi, Bu mümkün, sonra dönüp Meryem'e, Sen burada kal, dedi. Adamlar dışarı çıktı, kâse Zakay'ın elindeydi. Yeri kazan küreğin sesi duyuldu, Yusuf işe koyulmuştu, Meryem Abiatar'ın sesini tanıdı. Bu kadar yeter, yeterince kazdın. Meryem kapıdaki çatlağa yanaştı, kocasını kâseyi, üzerini başka bir çanakla örttükten sonra kol derinliğinde bir çukura yerleştirirken gördü. Doğruldu, küreği tekrar eline aldı ve çukuru kapattı, sonra ayaklarıyla toprağı iyice sağlamlaştırdı.

Adamlar bir süre avluda kaldı, taze kazılan toprağa bakıp kendi aralarında konuştular, sanki bir hazine gömmüşlerdi ve gömdükleri yeri iyice bellemeye çalışıyorlardı. Ama sohbetin konusu bu değildi, uzaktan Zakay'ın neşeli sesi duyulabiliyordu, Söyle bakalım Yusuf, sen ne biçim bir marangozsun ki, hamile karına bir yatak bile yapmazsın. Ötekiler güldü, Yusuf da katıldı onlara, bozulduğunu belli etmemeye çalıştı. Meryem kapıya yaklaştıklarını gördü, şimdi ocağın yanı başına oturmuş boş odayı seyrediyor, Yusuf ona bir yatak yaparsa onu nereye koyacağını düşünüyor. Toprak kâseyi ve ışıklı toprağı unutmaya, dilencinin hakikaten bir melek mi yoksa şakacı bir adam mı olduğunu düşünmemeye çalışıyor. Eğer bir kadın evi için bir yatak sözü aldıysa, onu nereye koyacağından başka şey düşünmemeli.

Bu olaylar Tammuz ayı ile Av ayı arasında, bağ bozumu zamanı koyu yeşil yapraklar içinde ilk olgun incirler belirirken cereyan etti. Bazıları sıradan, sıkça rastlanır cinsten olaylardı, örneğin bir kadın ve bir erkeğin hazza teslim olması, sonra da kadın kocasına şöyle diyecekti, Senin çocuğunu taşıyorum, ama doğrusu bu olayların bazıları da epey tuhaftı, mesela müjdeyi vermenin bir dilenciye nasip olması ki, esasen adamın bu olaylardaki tek kabahati, bir kâseye, Yusuf'un güvensizliği ve ihtiyar heyetinin ihtiyatı sebebiyle meraklı gözlerden uzaklaştırılan ışıklı topraktan bir avuç koymaktı. Sıcaklar hızla yaklaşıyor, tarlalar çorak, geriye kuru topraktan başka bir şey kalmayacak. Günün boğucu saatlerinde Nasıra sessiz ve tenha bir yer oluyor. Ancak gece olup da yıldızlar gökte belirince bir yerleşim yeri olduğu fark ediliyor, gök kubbenin yıldızlarının birbirlerine sürtünerek çıkardığı müzik duyulabiliyor o zaman. Yemekten sonra Yusuf biraz hava almak için avluya çıktı, kapının sağ tarafına çömeldi. Nasıl da severdi akşam ayazının yüzünü ve sakallarını okşamasını. Meryem de yanına geldi, o da kocası gibi ama kapının diğer tarafına çömeldi, orada sessizce durdular, komşu evlerden yükselen sesleri, günlük hayatın telaşını dinlediler, bir gün çocukları olunca onlar da yaşayacaktı bunları. Yusuf bütün gün dua etti, Tanrım bize bir oğul bağışla, Meryem de sayıkladı durdu, Tanrım çocuğum oğlan olsun, ama onun bir oğul istemesinin sebebi başkaydı. Karnı çok yavaş büyüyordu, fark edilir hal alması haftalar hatta aylar alacaktı, kendi halinde sessiz bir kadın olduğundan komşula-

rının pek azını tanır, tanıdıklarını da nadiren görürdü, şişirilmiş bir balona döndüğünde herkes çok şaşıracaktı. Belki de bu kadar içine kapanık olmasının asıl sebebi, birilerinin, hamileliği ile, ortaya çıktığı gibi kaybolan o dilenci arasında bir bağ kurabileceğinden korkmasıdır. Bu düşüncelere hayret edebiliriz, ama Meryem zihninin bulandığı gergin anlarda, bütün bunların nasıl olduğunu, karnında taşıdığı bebeğin kimden olduğunu kendine sormadan edemiyor. Herkesin bildiği gibi, kadınlar hamileyken çoğunlukla tuhaf düşüncelere ve hayallere kapılırlar, bu hayallerin bazıları Meryem'inkilerden beterdir, ama biz yine de Meryem'inkilerden bahsetmeyelim, yoksa müstakbel annenin gururuyla oynamış oluruz.

Zaman geçiyor, haftalar birbirini izliyor, güneyden esen çöl rüzgârları ile birlikte ülkeyi fırına çeviren Elul ayı, hurmalarla incirlerin bal kıvamına geldiği bu günlerde ortalığı kasıp kavuruyor, Tişri ayı toprağı nemlendirmek için sonbaharın ilk yağmurlarını getirecek, sonraki ayda, Heşvan'da ise zeytinler toplanırken artık hava serinleyecek. Ahım şahım bir şey yapamayacağını bilen Yusuf, yine de, Meryem en azından taşımakta zorluk çektiği karnını dinlendirebilsin diye, söz verdiği yatağı yapmaya başlamaya karar verdi. Kislev ayının son günleriyle bütün bir Tebel ayı boyunca yağan yağmur, avluda çalışmasına imkân vermemişti. Açık bıraktığı kapıdan sızan ışığa muhtaç, evde çalıştı, kabaca kestiği tahta parçalarını rendeleyip raspalıyordu, her yer talaş yığınlarıyla doluyordu, Meryem onları avluya süpürene kadar, evin içini bir toz bulutu kaplıyordu.

Şebat ayında badem ağaçları çiçek açtı. Adar ayında Romalı askerler Nasıra'da belirdiğinde, Purim bayramı kutlandı, Cehle yöresinde alışıldık bir manzara. Hirodes'in krallığının dört bir yanına dağılan askerler köy köy dolaşıyor, insanları, Sezar Augustus'un emriyle yapılacak olan, vali Publius Sulpicius Qirinius'un emri altındaki topraklarda yaşayan herkesin

katılması gereken sayımdan haberdar ediyorlardı. Bu sayım da diğerleri gibi vergi listelerinin yeniden düzenlenmesi ve henüz Roma'ya vergi vermemiş olanların vergiye tabi kılınması için yapılıyordu, istisnasız her aile sayıma kendi yurdunda katılacaktı. Tellalı dinleyebilmek için meydana toplananların çoğu, imparatorun emirlerini ciddiye almadı, zira Nasıralıların çoğu nesillerdir burada yaşamaktaydı ve buraya kök salmış olduklarından sayıma burada katılacaklardı. Ama krallığın farklı bölgelerinden gelenler de vardı, Samiriye'den, Gaulanitis'ten, Yahudiye'den, Pereya yahut İdumeya'dan, oradan buradan, uzaktan ya da yakından gelen insanlar, hepsi yolculuk için hazırlanmaya başladı, uzaktan gelenler Roma'nın keyfi kararlarını homurdanarak karşıladı, kimileri kara kara mahsulün ne olacağını düşünmeye başladı, çünkü keten ve buğdayın hasat zamanı gelmişti. Büyük aileler, tabii kendi ulaşım aracı olmayanlardan bahsediyoruz, kucaklarda bebekler, yanlarında dedeler ve nineler, nereden ucuza eşek alabileceklerini ya da makul bir fiyata kiralayabileceklerini düşünmeye koyuldular, önlerinde uzun ve zorlu bir yolculuk olanların, yanlarına bol miktarda yiyecek almaları gerekiyordu, çölü aşacak olanlar ise su tulumları bulmalıydı, uyuyabilmek için yatak yorgan götürmeliydiler yanlarında, kap kaçak ve yedek kılık kıyafet de, çünkü soğuk ve nemli mevsim henüz sona ermemişti ve açık havada uyumak zorundaydılar.

Yusuf haberi ancak askerler emri başka diyarlara ulaştırmak için buralardan ayrıldıktan sonra aldı. Komşusu Hananya, ona olup biteni anlatmak için telaşla geldi. Hananya şanslıydı, sayımda Nasıra'da kalabilecekti, hasat sebebiyle Kudüs'e Fısıh kutlamalarına gitmekten de kurtulmuş, yani iki yolculuktan birden yırtmıştı. Hananya komşusunu uyarmaya gelmişti, ama onu öyle bir ifadeyle uyardı ki, sanki için için gülüyordu. Ey Tanrım, en kıymetli adamlar bile ikiyüzlü olabiliyor,

Hananya'yı iyi tanımıyoruz ki, bir anlık bir ayartıya mı kandı, yoksa şeytanın başka işi olmayan meleklerinden birinin oyununa mı geldi söyleyelim. Çivi çakmakta olan Yusuf, başta kapının önünde haykıran komşusunu duymadı. Kulakları daha iyi duyan Meryem, sesi işitti, Yusuf, birileri kocasını çağırıyordu, o kim oluyordu ki çekici elinden alıp, Sağır mısın be adam, diye söylensin, seni çağırdıklarını duymuyor musun. Hananya daha da yüksek sesle bağırdı, çekiç sustu, Yusuf komşusunun ne istediğini öğrenmek için dışarı çıktı, Hananya içeri buyur edildi ve malum ricatların ardından, bildiğinden emin olmaya çalışan bir adamın sesiyle sordu, Sen nerelisin Yusuf, Yusuf şaşırmıştı, cevap verdi, Yahudiye'den geldim, Beytüllahimliyim ben. Kudüs yakınlarında değil mi orası. Evet, Kudüs'e çok yakın. Fısıh bayramında gidecek misin oraya, diye sordu Hananya, ve Yusuf cevap verdi. Hayır, bu yıl gitmeyeceğim, çünkü karım her an doğum yapabilir. Aa, öyle mi. Neden sordun söyle bakalım. Derken Hananya ellerini göğe açtı ve başladı ağıt yakmaya, Zavallı Yusuf, ne büyük derdin var, onca yol, burada yapacak bu kadar işin varken her şeyi bir yana koyup onca yol gitmeni bekliyorlar, insaf et Tanrım, sen ki her şeyi uzaktan seyredersin. Yusuf bu beklenmedik ağıdın sebebini sormadan önce dindar komşusunun sözlerini yineledi, Tanrı benim de yardımcım olsun, sonra Hananya sesini alçaltmadan devam etti, Evet, Tanrı her şeye kadirdir, O gökteki ve yerdeki her şeyi bilir ve görür, Tanrı'ya övgüler olsun, ama, mazur gör saygısızlığımı, bu kez sana bir yardımı dokunabileceğini sanmam, çünkü Sezar'ın eline düştün. Ne demeye çalışıyorsun. Anlatıyorum dinle, askerler gelip, Nisan ayı bitmeden bütün İsrailoğullarının sayım için doğdukları yere gideceğini duyurdu ki sevgili Yusuf, bu senin için uzun yol demek.

Yusuf daha bir tepki veremeden, avluda Hananya'nın karısı Şua beliriverdi ve kapı eşiğinde duran Meryem'e sokulup aynı

üzüntülü ses tonuyla sızlanmaya başladı, Zavallı çocuğum, vah zavallı, olacak iş mi şimdi bu, çocuğun doğumuna bu kadar az zaman kalmışken seni yola sürüyorlar, hem de kim bilir nereye. Hananya karısına, Yahudiye'ye, Beytüllahim'e, diye cevap verdi. Kadın, Aman ya Rabbim, o kadar uzağa demek, diye bastı feryadı, kendisi de Kudüs'e yaptığı bir hac ziyareti sırasında Rahel'in mezarının başında dua etmek için Beytüllahim'e uğramıştı. Meryem önce kocasının konuşmasını bekledi. Bu haberin Meryem'in huzurunu kaçıracağından korkan Yusuf ölçülü bir sesle, özenle seçilen, ama çılgına dönmüş komşularını pek tatmin etmeyen şu sözleri sarf etti, Tanrı her zaman Sezar'a dur demeyi tercih etmeyebilir, ama Sezar O'nun yanında bir hiçtir. Yusuf sözlerinin yarattığı havayı bir an olsun koruyabilmek için suskun kaldı, sonra devam etti, Fısıh bayramını burada, Nasıra'da kutlayacağız, sonra Beytüllahim'e gideriz. Tanrı da dilerse Meryem doğum yapmadan döneriz evimize, ama belki çocuğumuz Tanrı'nın takdiriyle, atalarının doğduğu yerde doğar. Yolda bile doğabilir, diye söylendi Şua, Yusuf önce onu duymazdan geldi, ama hemen ardından cevap vermeden de edemedi, İsrailoğullarının çoğu yolda doğmuştur, bizimki de onlardan olur. Hananya ve karısı bu sözlerdeki hikmetin heybetine verecek karşılık bulamadılar. Zor durumdaki komşuyu teselliye gelmişlerdi ve bu yüzden takdir bekliyorlardı, şimdi ise kendilerini kovulmuş gibi hissediyorlar. Derken Meryem Şua'yı yanına çağırıyor ve taraktan geçecek yün hakkında fikir soruyor, ve Yusuf, havayı yumuşatmak için Hananya'ya şöyle diyor, İyi komşu, ben buralarda yokken evime göz kulak olursun değil mi, en azından bir ay uzak kalacağız, yol epey vakit alacak gibi, yedi gün de doğum sonrası için gerek, bir aksilik olur da çocuk kız olursa daha da fazla. Hananya mülke gözü gibi bakacağına yemin ediyor ve ardından birden şöyle deyiveriyor. Burada, Nasıra'da ne karının ne de senin kimsen

var, Fısıh bayramını akrabalarım ve dostlarımla birlikte bizde kutlamak ister misiniz. Meryem'in anasıyla babası ölünce Nasıra'da kimseleri kalmamıştı, Meryem doğduğunda ikisi de öyle yaşlıydı ki, herkes Yohakim'in nasıl olup da Anna'yı hamile bırakabildiğine şaşmıştı. Hadi oradan, diye tatlı tatlı azarladı Hananya'yı Yusuf, Tanrı İbrahim'e bir çocuk vereceğini söylediğinde İbrahim'in bıyık altından güldüğünü hatırlamaz mısın, eğer Tanrı yüz yaşında bir adamla doksan yaşında bir kadından bile çocuk yapabiliyorsa neden benim kayınpederimle kayınvalidem onlardan geri kalsın, ki Yohakim ile Anna, İbrahim ve Sara'dan gençti. Bunlar eski insanların işleri, o günler artık geride kaldı, diye cevapladı Hananya, o zamanlar Tanrı her an bizimleydi, kendini sadece işleri aracılığıyla göstermezdi. Kuramsal olarak sağlam bir yorum getirdi Yusuf, Tanrı zamanın kendisidir, sevgili komşum, Tanrı için zaman bölünmez bir bütündür. Hananya sessiz kalmayı tercih etti, ister Tanrı'nınki olsun ister Sezar'ınki, iktidarla ilgili o eski tartışmaya girmenin ne yeri ne de zamanıydı. Yusuf yaptığı yorumun başarısına rağmen, Hananya'nın Fısıh bayramı için yaptığı davete cevap vermeyi ihmal etmedi. Ama hemen kabul etmek de istemiyordu, çünkü herkesin bildiği gibi, daveti fazla hevesli görünmeden kabul etmek, bir ağırbaşlılık ifadesidir, yoksa davet eden davet edilenin tek beklediğinin davet edilmek olduğunu düşünebilir, işte bu yüzden Yusuf eveledi geveledi, sonunda çok düşünceli komşusuna daveti için teşekkür etti. Kadınlar odaya döndü, Şua Meryem'e diyordu ki, Sen yün taramada ustasın be kadın, kocasının yanında övülen Meryem birden kıpkırmızı kesildi.

Bu Fısıh bayramından Meryem'in aklında yer edecek tek tatlı hatıra, yerde oturan erkeklere hizmet etmede ve yemeğin pişirilmesinde hiçbir yardımda bulunmamış olmasıydı. Diğer kadınlar, bu koşullar altında, bu ayrıcalığa sahip olmaya hakkı olduğuna karar vermişlerdi. Sakın yorma kendini, yoksa başına

istenmedik bir iş gelebilir, bir bildikleri vardı mutlaka, çünkü hepsi anneydi ve küçük çocukları da vardı. Tek yapması gereken, diğer adamlarla birlikte yere bağdaş kuran, kocasının yanında olmaktı. Zorla eğilip kalkıyor, kocasının boşalan bardağını dolduruyor, tabağa mayasız ekmek, koyun eti, acı biber doğruyordu, bir de kurutulup ufalanmış çekirgeden yapılan kurabiyeler koyuyordu ki, bu sonuncusu Hananya'nın gözdesidir ve bir aile geleneğidir. Misafirlerin çoğu bu kurabiyeleri geri çevirdi, iğrendiklerini belli etmemeye çalıştılar, çölde aç kalınca çekirgeyi hurma gibi yiyen peygamberlerin torunları olduklarını biliyorlardı. Yemek sonuna yaklaşırken zavallı Meryem bir köşeye çekildi, karnı burnunda, boynu bükük, fıkraları, şakaları ve ardından Tevrat'tan okunan bölümleri zor bela dinlerken, kendini her an bu dünyadan göçebilecekmiş gibi hissetti. Onu bu dünyaya bağlayan tek bir şey vardı, kimselere açmadığı, tertemiz bir düşünce. Tüm bildiği, neyi ve neden düşündüğünü bilmese de, öylesine düşündüğüydü. İçi geçmişti, sonra birden kendine geldi. Rüyasında koca bir karanlığın içinde dilencinin yüzü belirmiş, sonra paçavralar içindeki bedeni görünmüştü. Meleğin, tabii eğer gerçekten melek idiyse, rüyada karşısına çıkmasını beklemiyordu. Meryem'in düşüncelerinin onunla bir ilgisi yoktu, oysa Melek karşısına geçmiş gözlerinin içine bakıyordu. Meryem şaşırdı kaldı, belki de benzetmişti, çünkü dilenci bir an belirip sonra kaybolmuştu. Meryem'in kalbi küçük bir kuşun kalbi gibi çarpıyordu. Bundan sonrası da rüya mıydı bilinmez ama sanki birisi gelip kulağına bir şeyler fısıldadı. Erkeklerle oğulları hâlâ yerde oturuyor, kadınlar ise telaş içinde, daha iyi hizmet etmenin yolunu arıyorlardı, ama erkekler toktu artık, şarap da, içenleri çarpınca, sohbet iyice koyulaşmıştı.

Meryem kimseye fark ettirmeden ayağa kalktı. Karanlık bastırmıştı. Bulutsuz gökte ay yoktu, sadece yanıp sönerken

çıkardıkları sesler yeryüzünde bir tür yankı yapan yıldızlar vardı, boğuk, duyulmayan bir uğultuya benzeyen bu ses Yusuf'un karısının teninde ve kemiklerinde, tarifi olmayan, kaçamak bir haz, bir ürperti uyandırıyordu. Avluyu geçip dışarı baktı. Kimseyi göremiyordu. Kapı kapalıydı, ama havada bir telaş vardı, sanki biri az önce buradan geçmiş, geride kalanların kafasını karıştıran izler bırakarak kaçıp gitmişti.

Üç gün sonra, müşterilerine, geri döndüğünde başladığı işleri bitireceğine söz veren, sinagogdakilere veda eden ve eviyle birlikte tüm mal varlığını komşusu Hananya'ya emanet eden marangoz Yusuf, Roma'dan gelen emre uyarak Nasıra'dan ayrılıp, sayım için Beytüllahim'e gitti. Eğer haberler bir iletişim kopukluğu ya da çeviride yaşanan bir sorun sebebiyle göklerdeki pederimize vaktinde ulaşmadıysa, Rab olan Tanrı İsrail topraklarındaki bu kargaşayı görünce şaşırmış olmalı, çünkü insanlar başka zamanlarda, Fısıh bayramından sonra dünyanın merkezinden, Kudüs'ten, çevre illere dağılırlar, ve İsrail toprakları tenha, dolayısıyla kuşbakışı bakıldığında derli toplu olurdu. Tanrı ne kadar, yüksekten bakarsa baksın, biraz alışkanlıktan, ki bazen yanıltıcı olabilir, biraz da ilahi ferasetiyle, ki bu mutlaktır, hac ziyaretinden dönen kulları yaşadıkları kasaba ve köylere doğru yol alırken, Sezar'ın emrine itaat edenlerin yollarda farklı yönlerde ilerlediğini anlayacak. Kopan bu şamata, bunca telaş neden, merak edecek. Eğer Tanrı ilahi takdiriyle, Yusuf ve Meryem'in bu aynı dönemde Beytüllahim'e gitmesini buyurduysa, Sezar Augustus ile Tanrı'nın iradeleri tesadüfen çakışmış olmalı. Bu varsayımımız, başta boş ve anlamsız gibi görünse de, öyle hafife alınmamalı, çünkü bu sayede, Yusuf ile Meryem'i, etraflarında tanıdık tek bir yüz olmaksızın, amansız çölün ortasında yapayalnız, canlarını Tanrı'nın iradesine ve meleklerin korumasına teslim etmekten başka çareleri olmayan iki insan olarak resmedenlerin iddialarını çürütebiliriz. Nasıra hudutlarını terk eder terk etmez yolda yalnız olmayacaklarını

anladılar. İki büyük aile ile karşılaştılar, yaklaşık yirmişer kişiden oluşan iki koca kafile, torunlar, çocuklar, nineler, dedeler, analar, babalar. Doğru, belki herkes Beytüllahim'e gitmiyordu, ailelerden biri yolun yarısında Ramallah yakınlarında bir köyde kalacaktı, diğer aile ise daha güneye, Berşeba'ya kadar gitmek zorundaydı, Beytüllahim'e varmadan bu insanlardan ayrılacaklardı ama yine de yol üzerinde başka yolcularla karşılaşma şansları olacaktı, öyle de oldu, aksi istikametten gelip Nasıra'ya gidenler vardı, onları da gördüler. Erkekler, yanlarında on üçünü geçmiş oğlanlarla önden yürüyordu, kadınlar, kızlar ve nineler ise henüz on üçüne basmamış oğlanlarla birlikte arkadan geliyordu. Yola koyulmadan önce erkekler bir araya gelerek koro halinde, duruma uyan bir dua okudu, kadınlar da mırıldanarak onlara eşlik etti, çünkü bir şey istemeyip yine de sana bağışlanan her şeye şükrediyor olsan bile, dinleyen kimse yoksa yüksek sesle konuşmanın bir anlamı yoktur.

Çocuk bekleyen kadınlar arasında hamileliğin en ileri safhasında olan, Meryem. Öyle çile çekiyor ki, eğer Tanrı ona katırın inadını ve dayanma gücünü bağışlamış olmasaydı, çoktan vazgeçmiş, yanındakilere onu yol kenarında terk etmeleri için yalvarmaya başlamıştı, yakın olduğunu bildiğimiz doğumu yol kenarında bekleyebilirdi, ama kim bilebilirdi ki bebeğin ne zaman ve nerede doğacağını. Yusuf'un oğlunun hangi gün doğacağı üzerine bahis oynamaya heves eden olmadı. Zaten İsrailoğulları böyle şeylere rağbet etmezdi pek, tıpkı kumara rağbet etmedikleri gibi, çünkü kıymetli dinleri kumarı yasak etmişti. Meryem o saat gelene ve bu sıkıntılı bekleyiş sona erene kadar, diğer erkeklerle derin sohbetlere dalan Yusuf'un ilgisinden uzak kalacak ve bunu kendisi de biliyor, kocasından çok eşeğin yumuşak sırtına itimat ediyor. Eğer yük hayvanları bu gibi konularda duyarlıysa, altındaki eşek, ağır ağır gidiyor diye kimsenin ses etmemesine, kırbaç yüzü görmemesine

şaşıyor olmalı. Kadınlar geride kalıyor, ara sıra seslenip erkeklerden beklemelerini rica ediyorlar, yine de fazla yaklaşamıyorlar. Onları duyan erkekler, bekliyormuş gibi değil de, soluklanmak için durmuş gibi yapıyorlar, çünkü yol herkesin yolu ama, horozun öttüğü vakit, tavuğun gıdaklama vakti değil, tavuğun ancak yumurtlarken ses çıkarmaya hakkı var, içinde yaşadığımız dünyanın hükmü bu. Meryem hayvanın sırtında kadınlar arasında bir kraliçe gibi ilerliyor, onca insan arasında eşek üzerinde giden bir o var, diğer eşeklere gelince, onlar bildik yükler taşıyor, Meryem işleri kolaylaştırmak için yanına üç çocuk alıyor, hem çocukların anaları rahata eriyor, hem de Meryem kendini anneliğe hazırlıyor.

İlk gün çabuk yoruldular ve pek az yol alabildiler. Saatler boyu yürüyecek güçleri yoktu, yanlarında yaşlılar ve çocuklar olduğunu unutmamalıyız. Yaşlılar hayatın sonunda tüm güçlerini tüketmiş durumdaydı ve daha iyisini yapacak halleri yoktu, çocuklar ise gelişen güçlerini nasıl kontrol altında tutacaklarını bilemediklerinden, sanki dünyanın sonu yaklaşıyormuş da onlar da fırsat varken eğlenebildikleri kadar eğlenmek istiyorlarmış gibi kendilerini kaybedip koşuşturuyor, gürültü ve şamatanın sonunda yorgun düşüyorlardı. Yesreel adındaki geniş vadiye vardıklarında yakındaki kervansarayda konaklamaya karar verdiler, kervansaray tıka basa dolmuştu. Buradaki kargaşa yoldakinden beterdi, ama insan, gözü kalabalığa ve kulağı uğultuya alıştıktan sonra, dört duvar arasına sıkışmış bu kalabalığın, korkunca ne yöne gideceklerini kestiremeyip sağa sola dağılan, ama çok geçmeden birbirlerini tanıyarak tekrar sıraya giren karıncaların düzenine benzer bir düzen sergilediğini fark ediyordu. Kalabalığa rağmen, üç aile kendilerine kemerli bir kubbe altında dinlenebilecekleri bir köşe bulabildiler, erkekler bir köşeye sığındı, kadınlar bir köşeye, ve karanlık çöktükten sonra tüm kervansaray, insanlar ve hayvanlar,

uykuya daldı. Ama bundan da önce kadınlar yemeği hazırlayıp kuyudan su çekmek zorundaydı, erkekler ise develerin yükünü indirip eşekleri suya götürdü, eşeklerin develerden sonra suya gitmesi gerekiyordu çünkü deve iki galon suyu tek başına tüketir, bu yüzden ancak su yeniden dolduktan sonra eşeklere sıra gelir. Yolcularımız ancak eşekleri suya götürüp yemledikten sonra yemeğe oturabildi, tabii önce erkekler. Havva'nın Âdem için ve Âdem'in kaburga kemiğinden yaratıldığını ne kadar da sık anıyoruz. Bazı şeyleri ancak köklerine indiğimizde anlayabileceğimizi ne zaman kabulleneceğiz.

Erkekler yemeklerini bitirip köşelerine döndüler, kadınlar artakalanla karınlarını doyururken, ihtiyarların en kıdemlilerinden biri, Beytüllahim'de yaşamasına rağmen sayıma Ramallah'la katılacak olan Şimon, yaşından ve bu sayede edindiğine inanılan bilgelikten cesaret alarak, Yusuf'a, kendisinin sadece ismen tanıdığı Meryem sayım sırasında henüz doğum yapmamış olursa neler olacağını sordu. Soru bilimsel görünüyor, tabii o zamanlar böyle bir kavram var idiyse, öyle ya, Sayıma katılacağım, diyen hamile bir kadının nasıl sayılacağını, çocuğun kız mı erkek mi, tek çocuk mu ikiz mi olacağını kimse önceden kestiremeyeceğinden, ancak Roma hukuku uzmanı sayım yetkilileri bilebilir. Tastamam bir Yahudi olan marangozun, basit Batı mantığı aracılığıyla, yasalara uymak zorunda olan herkesin yasaların eksikliklerini gidermek gibi bir çabaya girmek durumunda olmadığını, ayrıca eğer Roma belli zorlukları önceden kestiremez durumdaysa, bunun ancak Roma'nın kötü yönetildiğini ya da kanun koyucularının yeterince akıllı davranmadığını göstereceğini söylemesini bekleyemeyiz. Bu çetrefil soruya muhatap olan Yusuf, ateşin etrafında toplanan herkesi konuşma becerisine hayran bırakacak bir cevap düşünmeye koyuldu, epey düşündü. Marangoz bir süre sonra gözlerini ateşteki odunlarla kıvılcımlardan ayırdı ve dedi ki, Eğer Meryem

sayımın son günü hâlâ doğum yapmamış olursa bu, Tanrı'nın, Romalıların çocuğun doğumunu görmesini istemediğini belirten bir işaret olacaktır. Şimon cevap verdi, Bu ne biçim bir fikir, Tanrı'nın neyi isteyip istemediğini bilebilir misin. Yusuf sordu, Tanrı benim yürüdüğüm yolları görüp attığım her adımı saymaz mı. Marangozun, Eyüb'ün kitabında da bulunabilecek bu sözleri, kendisini her şeyiyle Tanrı'ya adamış olduğunu ve aslında Şimon'un ima ettiği gibi, Tanrı'nın bilinemez yollarını bilebileceği gibi şeytani bir şey söylemediğini, o gece o tartışma sırasında bütün dinleyicilerin huzurunda ispat etmiştir. Yaşlı adam olup biteni böyle yorumlamış olmalı, çünkü sustu ve Yusuf'un devam etmesini bekledi. Dünya var olalı beri her adamın doğum ve ölüm günü, dedi Yusuf, mühürlenmiştir ve melekler tarafından korunur, sadece Rab bu mühürleri kırabilir, önce doğumunkini sonra ölümünkini, bazen sağ ve sol elleriyle ikisini birden de kırabilir, hatta ve hatta bazen ölüm mührünü kırmada öyle yavaş davranır ki, dünyaya saldığı bazı canları unuttuğunu zannederiz. Yusuf nefes almak için durakladı, sonra hınzırca gülerek Şimon'a şöyle dedi, Dilerim bu konuştuklarımız Tanrı'ya senin varlığını hatırlatmaz. Kalabalık bıyık altından gülmeye başladı, çünkü Yusuf ihtiyara hak ettiği saygıyı göstermiyordu. Öfkeyle dizini döven Şimon, kızgınlığını saklamadan dedi ki, Senden fazla yaşamış, bilgelik sahibi kimselere böyle muamele ettiğine göre, Tanrı senin doğum mührünü kırmada aceleci davranmış olmalı. Şöyle karşılık verdi Yusuf, Dinle Şimon, bana çocuğum sayım gününden sonra doğarsa ne yapacağımı sordun, ben de cevap veremedim, Roma hukukuna yabancıyım, ve sen de yabancı olmalısın. Ben de yabancıyım. Öyleyse ben diyeceğimi dedim. Ne dedin biliyorum, tekrarlamana lüzum yok. Sen başlattın, Tanrı'nın işlerini bileceğimi söylediğimi ima ettin, gururunu kırdıysam beni affet, ama kırıcı konuşan ilk sendin, ki büyüğümsün ve bana örnek olman

gerekir. Ateşin çevresinde oturanlar mırıldanmaya başladı, Yusuf'a hak veriyorlardı. Tartışmayı marangoz Yusuf kazanmış görünüyordu, Şimon'un nasıl cevap vereceğini bekliyorlardı. Basit bir cevap geldi, Şimon umursamaz bir tavırla dedi ki, Yapman gereken soruma saygıyla cevap vermekti, Yusuf dedi ki, Sana istediğin gibi bir cevap verseydim sorduğun sorunun ahmakça olduğunu herkes görecekti, öyleyse itiraf et, sana, herkesin merak ettiği bir konuda laf söyleme fırsatı vererek, çok büyük saygı göstermiş oldum, Tanrı kullarını düşman gözlerden sakınır mı, onu tartışacaktık. Şimdi de doğmamış çocuğun Tanrı'nın kulu mu oldu. Söylemediğim sözleri söylemişim gibi gösterme Şimon, böyle demedim ve asla da demem, dinle ve ne kastettiğimi anlamaya çalış. Şimon artık söyleyecek söz bulamadı, ailesiyle birlikte kalktı ve başka bir köşeye sığındı, akrabaları kendilerini onu izlemeye mecbur saydı, ama doğrusu onlar da ihtiyarın tartışmadaki zayıflığına hayıflanıyorlardı.

Geceye hazırlanan yolcularımızın mırıltı ve fısıltılarını takip eden uzun sessizlik kıyıda köşede başlayan sohbetlerle, bazen acı bir çığlık, hayvan böğürtüleri, bazen de sıcaktan bunalan develerin iniltisiyle dağılıyordu. Nasıra'dan gelen kafile, tatsızlığı unutup, günün sonunda hep birlikte okunan, en uzun şükran duasını mırıldanmaya başladı, Ey ulu Tanrı, evrenin efendisi, gözlerimizi, bizi ışıktan ırak koymadan kapayan sana övgüler olsun. Bize huzur dolu bir uyku bahşet ve yarın mutlu ve sakin bir hayata uyanalım, emirlerine uyabilmemiz için yardımcımız ol. Bizi kötülükten koru ve şeytanın elinden kurtar. Erdemin yoluna sür bizi, kötü rüyalardan, nahoş düşüncelerden, ölümcül hastalıklardan koru. Bizi ölüm acısından sakın. Az sonra, en yorgun olanlar değilse bile, en erdemliler huzur içinde uykuya daldı, hatta bazıları, farkında değillerdi ama horluyorlardı. Sonra diğerleri de onlara katıldı, üzerlerinde yalnızca birer mintan vardı, battaniye ya da yorganın keyfini bünyeleri hassas

olduğundan sadece çocuklar ile yaşlılar sürebiliyordu. Odunsuz kalan ateşin alevleri sönmeye başladı, az sonra geriye sadece kor kalacaktı. Kemerin altına yerleşen Nasıra kafilesi de derin uykuya dalmıştı. Ama Meryem uyanıktı, sanki bir dev taşıyan karnını nereye yerleştireceğini bilememiş, ağrıyan sırtına belki bir faydası olur diye bir sepete dayanmaya çalışıyordu. İhtiyar Şimon ile kocası arasındaki tartışmayı diğerleriyle birlikte o da dinlemişti ve kocasının zaferine sevinmişti. Boş, tamamen anlamsız şeyler konuşulmuş olabilir, yine de bir kadına yaraşan budur. Tartışma konusunun ne olduğunu artık bilmiyordu, hatırladığı birkaç söz de, şiddeti deniz suyu gibi yükselip alçalan sancısı yüzünden aklından çıkmıştı. Gelgiti hiç görmemiş, ama bahsinin geçtiğini duymuştu, bebek karnında kımıldadıkça içi boşalırmış gibi oluyordu. Çok tuhaf bir histi bu, sanki içindeki o canlı, omuzlarına tırmanmaya çalışıyordu. Sadece Meryem'in gözleri açıktı, karanlıkta yalnızca onun gözleri parlıyordu, son kor da karanlığa gömüldükten sonra bile gözleri karanlıkta ışıl ışıl parladı. Merak edilecek bir şey yok, bunlar her anne adayının başından geçen şeylerdir, marangoz Yusuf'un karısının bir ayrıcalığı yoktu. Tek farkı hamile olduğunu dilenci kılığında bir melekten öğrenmiş olmasıydı, o kadar.

Kervansarayda bile sabahı müjdeleyecek horozlar vardı, ama yolcularımız, bu zanaat erbapları, celepler, deve tüccarları, gecenin karanlığında kalkıp yolculuğun bir sonraki adımı için hazırlanmak zorundaydı. Eşyalarla malları hayvanlara, akşam bunları indirirken çıkardıklarından daha çok gürültü çıkararak yüklediler. Onlar yola koyulduktan sonra, kervansaray bir süre için, çöl güneşinin altında kımıldamaksızın duran bir kertenkele gibi sessiz ve sakin olacak. Günü dinlenerek geçirmeye karar verenler geride kalacak, ama akşama doğru bir başka kafile gelecek, daha pasaklı olacaklar belki ama, onlar da yorgun olacak, yine de bu durum şamataya engel olmayacak, kervansaraya

varır varmaz cin çarpmış gibi uluyup böğürecekler, her kafadan bir ses çıkacak. Yola dönecek olursak, Nasıra kafilesi şimdi daha kalabalık çünkü aralarına on kişi daha katıldı. Burayı, hele ki Fısıh bayramı ile sayımın çakıştığı bir zamanda, öyle ıssız bir yer zanneden varsa çok yanılıyor.

Kimse Yusuf'a ihtiyar Şimon ile barışması gerektiğini söylemedi, haksız olan o olduğu için değil, büyüklerine saygıyı asla elden bırakmadığı için barıştı. Uzun bir hayatın sonunda hem idrak kabiliyeti zayıflayan hem de gençlerin alay konusu olan bu zavallılara acırdı. Yusuf ihtiyara bu sebeple sokuldu ve dedi ki, Dün geceki saygısızlığım için af dilemeye geldim, sana saygıda kusur etmek istememiştim, ama insan nasıldır bilirsin, bazen laf lafı açar, dilini tutamaz, söylemeyeceği şeyler söylerken bulur kendini. Şimon gözlerini yerden kaldırmadı, söylenenleri sessizce dinledi, bir süre bekledikten sonra da cevap verdi, Affedildin. Arkadaş canlısı tavrının daha içten bir şükranla karşılanacağını uman Yusuf bir süre daha ihtiyarın yanından yürüdü. Ama gözlerini yerden hiç ayırmayan Şimon, Yusuf sonunda usanıp adımlarını hızlandırıncaya kadar onu görmezden geldi. Düşüncelerden aniden sıyrılan Şimon Yusuf'un omzuna dokundu ve, Bekle, dedi. Yusuf şaşırmıştı, döndü, Şimon durdu ve tekrar etti. Bekle. Diğerleri yola devam ediyordu, iki adamı yolun ortasında bırakıp ilerlediler. Durdukları yer kimseye ait değildi, çünkü erkeklerle, arkadan hızla yaklaşan kadınlar arasında bir yerdeydiler. Kadınlar içinde, eşeğin adımlarıyla birlikte yükselip alçalan bir baş seçilebiliyordu, Meryem'in başı.

Yesreel vadisini geçmişlerdi. Kayalıklarla çevrili yol önlerinde kıvrılarak yamacın ardındaki Samiriye dağları arasında doğuya doğru gözden kayboluyor, yamacın tepesinden Erden Nehri görülecek, diğer yanda da kızgın kumlarıyla Yuda Çölü, seçilmiş birkaç kişiye vaat edilmiş olup kimin olduğu hep tartışma konusu olan bu toprakların meşalesi bu. Bekle, dedi Şimon

ve marangoz da onun sözünü dinledi, şaşkın şaşkın bekledi. Kadınlar gittikçe yaklaşıyordu, ihtiyar, Yusuf'u omuzlarından sarsıp dedi ki, Dün gece dinlenıneye çekildiğimde bir rüya gördüm. Rüya mı. Evet rüya, sıradan bir rüya değil, çünkü söylediğin sözlerin saklı anlamlarını gördüm, eğer çocuğum sayımın son günü henüz doğmamış olursa bu, Tanrı'nın, Romalıların çocuktan haberdar olmasını, onun adını deftere işlemesini istemediğini gösterir demiştin, Evet ben böyle dedim, sen ne gördün. Doğrusu, bir şey görmedim, ama Romalıların çocuktan haberdar olmamasının iyi olacağını hissettim, kimsenin haberi olmasın, çocuk illa doğacaksa, en azından hayatı rezillikten de şöhretten de uzak olsun, ölüm saati gelene, dünyası son bulana kadar, şu önden giden adamlar ya da arkadaki kadınlar kadar, hepimiz kadar sıradan olsun. Nasıralı bir garibanın oğlundan başka ne olur ki, dediğin gibi olacak. Ya Rabbim, sen adam, çocuğun hayatına yön verecek tek kişi değilsin. Haklısın, her şey Tanrı'nın elinde, o her şeyi bilir. Ben de öyle dedim. Yine de çocuğum hakkında ne biliyorsan söyle bana. Senin söylediğin ve benim başka türlü anladığım sözlerden fazlasını bilmiyorum, yumurtaya bakıp da içindeki civcivi görmek gibi benimkisi. Tanrı yarattığını sever ve sevdiğini yaratmıştır, çocuğum onun ellerindedir ve bundan sonrası için bir şey yapamam. Bu doğru, ama bu günler, Tanrı'nın çocuğu anasıyla paylaştığı günler. Ama eğer erkek olursa bana ve Tanrı'ya ait olacak. Hepimiz Tanrı'ya aidiz. Hepimiz değil, bazılarımız şeytanın yanında. Bunu nasıl bilebilirsin. Eğer yasa kadınların dudaklarını ebediyen mühürlememiş olsaydı, bilmemiz gerekeni belki onlardan öğrenebilirdik. Neyi bilmemiz gerekiyor. Kadının hangi yanının şeytani, hangi yanının kutsal olduğunu ve ne tür bir insanlığa sahip olduğunu. Hiç anlamıyorum, çocuğumdan bahsettiğini sanıyordum. Hayır, çocuğundan bahsetmiyorum, kadınları anlamaya çalışıyorum, bizim gibi varlıkları var eden

kadınları, bilmeseler de tabiatımızdaki bu çıkmazın sorumlusu onlardır, bayağı ve yine de soylu, erdemli ve yine de hilekâr, sakin ama belalı, yumuşak başlı ve isyankâr bir tabiatımız var.

Yusuf arkasına baktı, Meryem eşek sırtında yaklaşıyordu, semerin üzerinde bir de küçük oğlan vardı, bir an için Yusuf kadınların başını çeken Meryem'i ilk kez gördüğünü, çocuğun da kendi çocuğunun büyüklüğü olduğunu düşündü. Kulaklarında hâlâ Şimon'un tuhaf sözleri yankılanıyordu, ama bir kadının özellikle de başka kadınlardan bir farkı olduğunu hiç gösterememiş olan kendi karısının nasıl olup da bu kadar güçlü olabileceğini anlayamıyordu. Tekrar yola koyulurken, dilenciyi ve ışıklı toprağı hatırladı. Titremeye başladı, tüyleri diken diken oldu, ne yapacağını şaşırdı, dönüp tekrar Meryem'e baktığında, kadının yanında yürüyen uzun boylu adamı kendi gözleriyle gördü. Adam o kadar uzundu ki omuzları kadınların arasından yükseliyordu, işte bu, geçen defa gözden kaçırdığı o dilenci olmalıydı. Yusuf bir daha baktı, onca kadının arasında bir adam yürüyor, ve bu durum bir açıklama gerektiriyordu. Şimon'a da bakmasını söyleyecek, böylece hayal görüp görmediğini bilecekti, ama ihtiyar diyeceğini demiş ve çekip gitmişti, evin büyüğü sıfatıyla akrabalarının yanında yürüyordu, bu rolü oynayabileceği çok zamanı kalmamıştı artık. Tek şahidini de kaybeden Yusuf dönüp bir kez daha baktı Meryem'e, bu kez dilenci kaybolmuştu.

Güneye doğru giderlerken, Samiriye'yi boydan boya hızla geçtiler, bir taraftan yolu gözlerken, diğer taraftan da korkuyla etraflarını süzüyorlardı. Bu bölgede yaşayan insanlardan bir zarar gelebilirdi, kötülükleri ve tanrıtanımazlıklarıyla tanınan, Nivine hükümdarı Salmanasar'ın on iki kavim dağıldıktan sonra buraya yerleştirdiği Asurlu kolonilerin mirasçılarıydı bunlar. Yahudi kanı taşırlardı ama yine de hepsi kâfirdi, Musa'nın beş kitabını tanımazlardı, Tanrı'nın tapınağı için seçtiği yerin Kudüs değil kendi bölgelerindeki Garizim Dağı olduğunu sanırlardı. Celile'den gelen yolcularımız bu yöreden hızla geçti ama, bu düşman toprağında açık havada iki gece geçirmek zorunda kaldılar, korkudan, yatmadan önce nöbetçi bırakıyorlardı. Samiriyelilerin vahşeti öylesine korkunçtu ki, susuzluktan ölmek üzere bile olsa Yahudiye bir kâse su vermezlerdi. Çok sıkıldılar, erkekler kadınlarla çocukları taciz ve küfürden, ve kim bilir, belki daha büyük kötülüklerden korumak için, alışılmadık bir biçimde ikiye ayrıldı, bir kısmı önlerinden, bir kısmı da arkalarından yürüdü. Ama Samiriye sakinleri zaman içinde ehlileşmiş olmalı, çünkü yol boyunca Celile kafilesi huzursuz bakışlar ve biraz da bağırış çağırıştan başka şey görüp duymadı, mesela çevre tepelerde yolculara taşlarla saldırmak için pusu kurmuş hırsızlar yoktu.

Ramallah'a varmadan az önce, kafilenin en dindar üyeleri ya da burnu daha iyi koku alanlar, Kudüs'ün kutsal kokusunu duyduklarına yemin ediyorlardı. Burada Şimon ile ailesi kafileden ayrıldı, daha önce de belirttiğimiz gibi, sayıma bu civarda bir köyde katılacaklardı. Yolcularımız oracıkta, yolun ortasında

Tanrı'ya şükranlarını sunup, birbirlerine veda ettiler. Evli kadınlar bin bir öğüt verdikleri Meryem'i yol boyunca eğitmiş, tecrübeyle öğrendiklerini onunla paylaşmışlardı. Sonra yine yola koyuldular, bazıları dört günlük yürüyüşün sonunda artık dinlenmek için aşağıya, vadiye indi, diğerleri Ramallah'a doğru, oradaki kervansarayda sığınacak bir köşe bulma umuduyla yola devam etti, çünkü hava kararıyordu. Kudüs'e vardıklarında Nasıra'dan gelenler de ayrılacak, çoğu Berşeba'ya doğru gidecek, oraya ancak iki gün sonra varabileceklerdi, marangoz ile karısı ise hemen yakındaki Beytüllahim'e gidecekler. Kucaklaşmalarla vedalaşmalar arasında Yusuf Şimon'u çağırdı, adamı bir kenara çekti, çekinerek rüyayla ilgili başka bir şey hatırlayıp hatırlamadığını sordu. Daha önce söyledim, benimkisi tam bir rüya gibi değildi. Ne olursa olsun, doğacak çocuğumun kaderini bilmeliyim. Karşıma geçmiş doğmamış çocuğunun kaderini soruyorsun, kendi kaderinden haberdar mısın. Ruhun gözleri daha derini görür, ve seninkiler, Tanrı tarafından seçilmiş kimselerinki gibi, belli gerçekleri görmeye açılmış olduğuna göre, benim karanlıktan başka bir şey göremediğim yerde bir şey görebilirsin. Oğlunun kaderini asla bilmeyeceksin, belki yakında kendi kaderinle yüzleşirsin, ama sorma artık, kaygılanma, bugünü yaşa. Bu sözlerin ardından Şimon sağ elini Yusuf'un başına koydu, Yusuf'u kimsenin duymadığı sözlerle kutsadı, sonra da onu bekleyen akrabalarının yanına döndü, rüzgârlı bir patikadan Şimon'un evinin bulunduğu vadiye indiler, ev karşı yamacın eteğinde, yerden yorgun bacaklar gibi fırlayan kayaların ortasındaydı. Uzun zaman sonra Yusuf, Şimon'un sayılamadan öldüğünü haber alacaktı.

Nasıra kafilesi çıplak göğün yıldızlarının altında, o ayazda, fark edilmekten korktukları için ateş yakmadan geçirdikleri iki geceden sonra, artık kervansarayın kemerlerinin gölgesinde huzur bulmak istiyordu. Kadınlar Meryem'in eşekten inmesine

yardım ederken onu sakinleştirmeye çalıştılar, Merak etme, şimdi geçer, zavallı kızcağız fısıltıyla karşılık veriyordu, Biliyorum, artık daha fazla beklemeyeceğim, karnım daha ne kadar şişecek. Onu bir köşebaşına yerleştirip rahat ettirmeye çalıştılar, sonra gidip yemeği hazırlamaya koyuldular, geç oluyordu ve yolcular yemeği birlikte yemeye karar vermişti. O gece ateşin etrafında sohbet, şakalaşma ya da hikâye yoktu, Kudüs'ün kutsiyeti sessizlik gerektiriyordu, her adam kendi kendine soruyordu, Bana benzeyen ama tanıyamadığım bu adam da kim. Söylenen tabii ki tam bu değildi, insan kendi kendine konuşmaya böyle başlamaz, kendileri de akıllarından geçenlerin farkında değillerdi, ama şüphesiz bugün bizim gibilerin, kamp ateşinin kıvılcımlarını seyrederkenki sessizliği, ancak bu türden sözlerle anlatılabilir, bir sessizlik ki tüm sözlere bedel. Yusuf alevin ışığında, oturduğu yerden Meryem'in yüzünü görebiliyordu, ışığın kızıl aksi kadının yanağını okşuyor, karanlıkta vücut hatlarını ortaya çıkarıyordu, Yusuf o an karısının çekici bir kadın olduğunu anladı, şaşırdı. Doğal olarak şimdi vücudu şişlerle dolu, hatları biçimsizdi, ama Yusuf ona baktığında, doğumdan sonra geri gelecek alımlı genç kadını görüyordu. Aniden, aylar süren mecburi perhizin sonunda adeta isyan eden bedenini şehvet sardı, damarlarında bir arzu dalgası dolaşmaya başladı, onu nefessiz bıraktı. Meryem acı dolu bir çığlık attı, ama Yusuf ona yardıma gitmedi. Yusuf'un başından aşağı kaynar sular dökülmüştü sanki, iki gün önce Meryem'in yanında yürürken gördüğü dilencinin tatsız hatırası adamın beynini kemiriyordu. Meryem hamile olduğunu fark edeli beri bu dilencinin anısı ikisini de rahatsız ediyordu, çünkü Yusuf o adamın dokuz aydan beri karısının aklından çıkmadığını biliyordu. Karısına adamın nasıl biri olduğunu ya da nereye gitmiş olabileceğini soracak gücü de bulamıyordu. Kadın herhalde çılgına dönerdi, Yusuf'un duymak istediği son şeyse şu cevaptı, Adam mı,

ne adamı. Eğer Yusuf daha da ısrar edecek olsaydı Meryem şüphesiz diğer kadınları şahit gösterecekti, Aranızda daha önce bizimle yürüyen bir adam gören var mı, muhtemelen onu görmediklerini reddedecek, başlarını sağa sola sallayacaklardı, hatta biri hayıflanarak şöyle de cevap verebilirdi, Sürekli kadın kısmının yanında gezen adam, bir tek şeyin peşinde olabilir. Ama Yusuf Meryem'in gerçekten hayret ettiğine inanmayacaktı, ister bir adam olsun, ister bir hayalet, o gün kadınlar arasında yürüyen her ne ise, Meryem'in onu görmediğine de inanmayacaktı. Kendi gözlerimle gördüm senin yanında yürüdüğünü, diye ısrar edecekti, ama Meryem, ısrar edemeyecekti, çünkü Kutsal yasa kadın kocasına itaat etmeli der, Yanımda yürüyen bir dilenci gördüğünde ısrar ediyorsan, sana karşı gelmeyeceğim, ama inan ki ben öyle birini görmedim. O aynı dilenciydi. Bunu nasıl söyleyebilirsin, sen onu hiç görmedin ki. Ondan başkası olamaz. Herhalde yavaş yürüyen bir yolcuydu o, önce erkekler geçti yanından sonra da biz geçtik, sen dönüp baktığında tesadüfen bizim aramızda görmüş olmalısın. Yaa, demek yanında bir adam olduğunu itiraf ediyorsun. Öyle değil, yalnızca haddini bilen bir eş olarak seni tatmin edebilecek bir açıklama arıyorum. Yusuf kısık gözlerle, yüzünde bir gerçek görebilmek umuduyla Meryem'i seyrediyor, ne yazık, yüzü ayın karanlık tarafı gibi gölgede kalmış, vücut hatlarıysa sönmekte olan korun zayıf ışığında hâlâ belirgin. Sonunda Yusuf anlamaya çalışmaktan vazgeçiyor, başı düşüyor, uykuya dalarken, bir de acayip fikir götürüyor yanında, o dilenci belki de gelecekten çıkagelen oğlunun ta kendisi ve şunu söylemek için geldi, Bir gün işte böyle olacağım, ama sen bunu görecek kadar yaşamayacaksın. Yusuf bir tebessümle daldı uykuya, acı bir tebessümle. Meryem'in şöyle dediğini duyduğunu zannetti, Dilerim Tanrı'dan ki bu gece o dilenci başını sokabileceği bir yer bulsun. Çünkü, size doğrusunu söyleyeyim, kocalar ve karılar birbirlerine kocalar

ve karılar gibi açılabilseydi, bu dünyadaki pek çok şey çok geç olmadan fark edilebilirdi.

Geceyi kervansarayda geçiren yolcuların çoğu sonraki sabah erkenden Kudüs'e doğru yola koyuldu, yayan gidecekler birlikte hareket etti, böylece Yusuf, Berşeba'ya giden hemşerilerini gözden kaybetmeden, bu kez tıpkı gördüğü o dilenci gibi karısının yanında yürüyebildi, dilenci mi hayalet mi, her neyse işte. Yusuf Tanrı'nın ona doğacak oğlunu göstermekle büyük iyilik yaptığına ikna oldu, hem gördüğü kundağa sarılı, ufak tefek, şekilsiz bir yaratık da değildi, ne sümüklüydü, ne de pis kokular yayıyordu, koca adamdı o, babasından bile daha uzun boyluydu. Yusuf oğlunun yerini almaktan pek memnun, çünkü şimdi aynı anda hem baba hem çocuk oldu, bu his öylesine güçlü ki gerçek çocuğu, anasının karnında Kudüs'e doğru ilerleyen ufak mahluk, Yusuf için artık neredeyse önemsiz.

Şehir uzaktan görününce hacılar coşkuyla, Kudüs, Kudüs, diye haykırıyor, işte karşı dağın tepesinde yükseliyor, gerçekten muazzam bir şehir, evrenin merkezi. Gün ortasında ışıl ışıl olan, güneş batarken altına dönüşen, ay ışığında ise fildişi rengine bürünen kristal bir taç. Kudüs, Ey Kudüs. Tam bu anda, sanki oraya Tanrı tarafından yerleştirilmiş olan tapınak ortaya çıkıyor, yolcularımızın yüzlerini, saçlarını ve mintanlarını okşayan esinti de Tanrı'nın işi olabilir, çünkü göğe baktığımızda, bulutlar arasından çıkan koca bir el görebiliyoruz, parmaklar çamurlu, avuç içinde ise bu dünyadaki her adamın, hatta her yaratığın hayat ve ölüm çizgileri görünüyor, ama bizim için artık, Tanrı'nın kendisinin hayat ve ölüm çizgilerini aramanın vakti geldi.

Huşu ile titremeye başlayan yolcularımız avuç açıyor, şükranlarını sunabilmek için hepbir ağızdan duaya başlıyorlar ama herkes kendinden geçmiş, herkes ayrı telden çalıyor, aralarında metanetini koruyan birkaç kişi var, ama onlar da kendilerini zor

tutuyorlar, Tanrı ile özel olarak, yüz yüze konuşmalarına izin verilmiş gibi, göğe bakarak içtenlikle dua ediyorlar.

Bayırdan aşağı iniyorlar, vadiyi geçtikten sonra onları kutsal şehrin kapılarına götürecek son bir yokuş tırmanmaları gerekecek ve o yokuşu tırmanırlarken tapınak karşılarında giderek daha da yükselecek, Antonia kalesi de öyle, hatta o mesafeden bile, korkunç kalenin surlarında nöbet tutan Romalı askerlerin parlayan kalkanları seçilebilecek. Nasıra kafilesi burada veda etmek zorunda, çünkü Meryem çok yoruldu ve şehir surlarının görüş alanına girmesiyle iyiden iyiye hızlanan adımlara ayak uyduramıyor. Ve böylece Yusuf ile Meryem yolun ortasında baş başa kaldılar, kadın gücünü toplamaya çalışıyordu, adam ise gecikmeden dolayı telaşlanıyordu, hedefe varmaya çok az bir mesafe kalmıştı. Güneş suskun yolcularımızın üzerinde parlıyor, Meryem kendine hâkim olamıyor, çığlığı basıyor. Yusuf kaygıyla soruyor, Ağrın çoğalıyor mu, zavallı kadının ağzından ancak şu söz çıkabiliyor, Evet. Derken anlayabileceğinin ötesinde bir şey oluyor, yüzüne bir inançsızlık ifadesi çöküyor. O acıyı kendi bedeninde hissettiğinden emin, ama acı sanki bir başkasına ait. Kime ait öyleyse, içindeki çocuğa tabii ki. Bir başkasının acısını nasıl olur da hissedebilir, bu nasıl aynı zamanda onun da acısı olabilir. Akustiğin garip bir hilesi gibi, türediği sesten daha güçlü bir yankı. Yusuf telaşla soruyor, Sancın hâlâ kötü mü, ve Meryem nasıl cevap vereceğini bilemiyor. Hayır dese yalan söylemiş olur, evet dese, o da doğru değil, hiçbir şey söylememeye karar veriyor, acı orada, onu hissediyor, ama o kadar uzaktan uzağa hissediyor ki, sanki karnında acı ile kıvranan, yardımına gidemediği çocuğunu dışarıdan seyrediyor. Kimse ona emir vermedi, Yusuf kırbacını göstermedi ama eşek Kudüs'e giden yolu hızla kat etmeye devam ediyor, dolu bir yemliğin yanında uzunca bir süre aylaklık edeceği umuduyla koşuyor. Beytüllahim'e kadar daha çok yolları olduğunu bilmiyor, dahası, oraya

vardıklarında da işler pek öyle kolay olmayacak. Jul Sezar örneğin, bir keresinde tüm haşmetiyle demişti ki, Geldim, gördüm, yendim, sonunda kendi oğlu katili oldu, tek gerekçesi öz oğul değil evlatlık olmasıydı. Baba ile oğul arasındaki çekişme, miras kalan suç, mirasın reddi ve masumların katli dünyamızda öteden beri yer etmiştir ve sonu gelecek gibi değildir.

Şehir surlarından içeri girerlerken, Meryem artık çığlıklarına hâkim olamıyordu, sanki vücuduna bir kargı saplıyorlardı. Ama çığlıkları sadece Yusuf duyabiliyordu, pazar yerine dönen şehirde çok sayıda hayvanla bir arada yaşayan kalabalıktan çıkan ses, hayvanların sesini bile bastırıyor, kimse kimseyi duyamıyordu. Yusuf kararını verdi, Sen bu halde yola devam edemezsin, yakında bir baraka bulalım, yarın ben Beytüllahim'e gidip doğum yapmak üzere olduğunu söylerim, eğer şartsa kaydını daha sonra da yaptırırsın, Roma yasalarını iyi bilmiyorum, kim bilir, belki yalnızca aile reisi kayıt yaptıracaktır, öyleyse bu işimize gelir. Meryem onu rahatlatmaya çalıştı, Sancım dindi, ve doğruyu söylüyordu, ona çığlık attıran sancı bir sızıya dönmüştü, rahatsızlık veriyordu ama katlanılabilir bir şeydi, nasıl demeli, bu sanki başörtüsü takmak gibiydi. Yusuf rahatladı. Kudüs'ün dar sokaklarının kargaşasında sığınacak bir yer arama fikri onu çok kaygılandırmıştı. Sığınacak bir yer aramak, hele şu halde, ne korkunç olurdu, karısı doğurmak üzereydi ve her ne kadar itiraf edemese de, her adam gibi o da sorumluluktan fazlasıyla korkuyordu. Nasıra'dan büyük olmayan Beytüllahim'e vardıklarında her şeyin kolay olacağını düşündü, küçük yerlerde insanlar daha insan canlısı oluyordu.

Bir kez Beytüllahim'e doğru yola koyulduktan sonra, artık Meryem'in sancısı mı var, sıkıntısını gizlemeye mi çalışıyor önemi kalmayacak, biraz dişini sıkarsa çok geçmeden varacaklar. Eşek kıçına bir şaplak yiyor, hızlanması için değil, zaten bu kalabalıkta daha hızlı gitme şansı yok, Yusuf'un rahatladığını

ifade eden bir hareket bu. Tüccarlar dar sokakları doldurmuş, farklı diller konuşan, farklı milletlerden onca insan, durmadan birbirlerine tosluyorlar, ama her ne hikmetse, ne zaman bir Romalı yetkili ya da bir deve sürüsü görünse yol açılıveriyor, kalabalık Kızıl Deniz gibi ikiye yarılıyor. Nasıralı çift ve eşekleri yavaş adımlarla, pazar yerini dolduran cahil, düşüncesiz adamların arasından ilerliyor, onlara şöyle demek anlamsız olurdu, Bakın bu adamın adı Yusuf, yanındaki, karnı burnunda giden kadın ise onun karısı, adı Meryem, sayım için Beytüllahim'e gidiyorlar. Tanıştırma girişimimize ilgisiz kaldılarsa, bunun sebebi içinde yaşadığımız dünyada, her köşe başında, hemen her yaşta ve kim bilir ne kadar zor koşullar altında yaşayan sayısız Yusuf ve Meryem bulunmasıdır. Bunlar bebek bekleyen tek Yusuf ve Meryem değil, kim bilir, belki de aynı saatte, aynı cinsiyette, yani tercihen erkek, iki bebek daha doğacak ve belki de bu bebekleri birbirinden yalnızca bir yol ya da bir ekin tarlası ayıracak. Gel gelelim bu bebeklerin kaderleri, hepsine Yeşua adı konsa bile ki bu isim İsa ile aynı anlamdadır, birbirinden farklı olacak. Bizi doğmamış bir çocuğun adını bilmeye çalışmakla suçlayan varsa açıklayalım, asıl suç marangozda, bir süre önce, doğan ilk oğluna bu ismi koymaya karar verdi.

Güney kapısından çıkan yolcularımız Beytüllahim'e ilerliyor, yakında hedefe varacaklarına seviniyorlar, yorucu yolculuğun sonunda artık dinlenebilecekler. Meryem'in dertleri henüz bitmedi, çünkü nerede ve ne zaman gerçekleşeceği bilinmeyen doğumun acısını o çekecek. Tevrat'a göre Beytüllahim Davut'un memleketi ve Yusuf kökünün o soyda olduğunu iddia ediyor, ama ya tüm akrabaları ölmüş ya da Yusuf onlarla bağını kaybetmiş ki bu da bizi şu sonuca götürüyor, henüz şehre varmadık ama, bu çift orada kalacak bir yer bulmakta güçlük çekecek. Beytüllahim'e vardıklarında Yusuf gördüğü ilk kapıyı çalıp şöyle söyleyemeyecek, Çocuğumun burada doğmasını istiyorum,

evin kadını güler yüzle karşılamayacak onu, İçeri buyur Yusuf Efendi, su kaynıyor, döşeği yere serdim, temiz giysimiz de var, kendini evinde hisset. Kurdun ot yeyip kuzu ile gezdiği altın çağlarda olaylar böyle gelişebilirdi. Ama bu demir çağı, vahşi ve iç karartıcı. Mucizeler mazide kaldı ya da henüz gelmedi. Aslında mucize, gerçek mucize, kim ne derse desin iyi değildir, çünkü gerçek mucize düzeni, onu geliştirmek amacıyla da olsa sarsmak demektir. Yusuf onu bekleyen sorunlarla yüzleşmek için sabırsızlanmıyor, ama yolda sancılar tekrar başlarsa ne yapacağını kara kara düşünüyor, bir hırsla dürtüyor eşeği, aptal hayvan, yürü. Çektiği çileyi bir eşek biliyor, Tanrı hep insanları düşünüyor, hem bütün insanları da değil, çünkü bazıları eşekler gibi, hatta daha kötü yaşıyor ve Tanrı onlara yardım etmek için bir şey yapmıyor. Kafileden biri Yusuf'a Beytüllahim'de bir kervansaray olduğunu söylemişti, bu kalacak yer sorununa çözüm olabilir. Gel gelelim bu mahzun marangoz, hamile karısının pek meraklı celeplerle çobanların diline düşmesini, o meraklı bakışlara maruz kalmasını istemiyor. Bu adamlardan bazıları gözettikleri hayvanlardan daha kaba, hem de çok daha kaba, bunların bir fazlası var çünkü, Tanrı bunlara konuşma becerisi vermiş, en azından hayvanlar sessiz duruyor. Yusuf sonunda sinagogdaki ihtiyarlara danışmaya karar veriyor ve bunu daha önce yapmadığı için kendine kızıyor. Biraz rahatladığını hissediyor, Meryem'e sancısının devam edip etmediğini soracak gibi oluyor, ama sonra vazgeçiyor ve hiçbir şey söylemiyor, çünkü çocuğun ana rahmine düşüşünden doğuma kadarki sürecin tamamı kirlidir. Kadının korkunç rahmi, o iblis beşiği, o labirent, kan ve su, patlayan zar, bebekle çıkan o artıklar, ey Tanrım, neden oğlumun bu pislikle dünyaya gelmesine mâni olmuyorsun. Dün, bugün ve yarın, başlangıçta, ortada ve sonda hepimizi kutsal ışığınla yaratsaydın, soylularla basit insanları, krallarla marangozları ayırmasaydın hem senin için hem de bizim için ne

iyi olurdu. Böylece Yusuf, aklının daha ciddi şeylerle meşgul olduğunu hissettirerek, ilgisizce sordu, Nasıl hissediyorsun. Tam zamanında gelen bir soru, çünkü Meryem çektiği acıyla, daha doğrusu onu çeken acıyla ilgili yeni bir şey hissetmeye başlıyor.

Yaklaşık bir saattir yoldalar, Beytüllahim artık uzakta olamaz. Kudüs'ü Beytüllahim'e bağlayan yol bomboştu, oysa Kudüs'e bu kadar yakınken, burada gidiş gelişin çok daha yoğun olması beklenirdi. Yol ayrımında, bir yolun Berşeba'ya bir yolun Beytüllahim'e gittiği noktada sanki dünya çekilmiş, örtünmüştü. Dünyanın bu halini, gözlerini yuman ve böylece gelip geçenin ayak seslerini dalların arasına gizlenen kuşların şarkısını dinler gibi dinleyen bir adama benzetebiliriz, dallarda gizlenen kuşlara da biz böyle görünüyor olmalıyız.

Sağda Rahel'in, Yakup'un on dört yıl beklediği gelinin mezarı var. Yedi yıllık hizmetinin karşılığında Lea'yı almıştı, yedi yıl daha sabrettikten sonra ise sevdiği kadını, kendisinin Bünyamin adını koyduğu oğlunu Beytüllahim'de doğurup ölen Rahel'i aldı. Bünyamin sağ kolumdan olan oğlum demektir, Rahel son nefesini verirken ona haklı olarak, kederimin oğlu anlamına gelen Benoni ismini layık görmüştür. Tanrı korusun, bu bir lanet olmasın. Evler görünmeye başladı, Nasıra'dakiler gibi bunlar da çamur rengi, ama bu sanki yeşille gri karışımı daha mat bir çamur. Meryem bayılmak üzere, eşek sırtında, vücudu her an biraz daha öne yatıyor. Yusuf yardıma geliyor, Meryem dengede durabilmek bir kolunu Yusuf'un omzuna doluyor. Bu dokunaklı sahneye tanıklık edecek kimsenin olmaması ne kötü. Bu halde vardılar Beytüllahim'e.

Meryem'in haline rağmen Yusuf yakında bir kervansaray olup olmadığını sordu, en azından bir sonraki sabaha kadar dinlenebilirlerdi. Meryem sancıya zor dayanıyordu ama henüz doğumun yakın olduğunu gösteren bir işaret yoktu. Vakit daha erkendi ve celeplerle çobanların çoğu henüz dışarıdaydı, ama

kasabanın diğer ucundaki, yine pis ve gürültülü, yarı ahır yarı pazar kervansarayda sessiz bir köşe bulamadılar. Çiftimiz geri döndü. Yusuf Meryem'i bir incir ağacının altında sessiz bir yere bıraktı ve ihtiyarlara danışmaya koştu. Sinagogda bekçiden başka hiç kimse yoktu, o da sokaktaki çocuklardan birini çağırdı, Yusuf'u çocukla beraber, belki bir yardımı dokunur diye ihtiyarlardan birinin evine gönderdi. Masumlara, en azından onları hatırladığı zamanlarda destek olan Talih, bu son dakikada Yusuf'u, karısını bıraktığı meydana götürdü. Yusuf neredeyse canından olan kadını incir ağacının cılız gölgesinden tam zamanında kurtardı, halbuki incir ağacı yörede bolca bulunur ve bu ağacın gölgesinin cılız olduğunu en baştan akıl etmeleri gerekirdi. Böylece, lanetli ruhlar gibi, tekrar yollara düşüp ihtiyarı aramaya başladılar, ama yaylaya gitmişti ve epey bir süre geri gelmeyecekti. Bunu öğrenen marangoz Tanrı'dan sabır diledi ve bağırdı, Yok mudur Tanrı hakkı için hamile karıma sığınacak yer bulacak biri. Tüm istediği sakin bir köşeydi, kendi yorganlarını getirmişlerdi. Kim bilir, belki de burada kadına doğumda yardım edecek bir ebe bile yoktu. Bunları dile getirmiş olmanın verdiği utanç ile marangozun yüzü kızardı. Cariye içeri girip evin hanımına olanları anlattı, geri döndüğünde ise o evde kalamayacaklarını, evin hanımının sığınacak başka bir yer aramalarını buyurduğunu söyledi. Kasabada böyle bir yer bulma ihtimali olmadığından, evin hanımı çevre tepelerde bir mağara aramalarını öneriyordu. Peki ebe ne olacak, diye sordu Yusuf ve cariye, hanımı izin verirse ve marangoz da kabul ederse kendisinin yardıma gelebileceğini söyledi, çünkü birçok doğumda bulunmuştu. Ne kötü zamanlar bunlar, hamile bir kadın kapıya geliyor, biz de onu avludan geri çevirip, kurt gibi, ayı gibi mağarada doğurmasını tembih ediyoruz. Vicdanımız sızladı, kalktık oturduğumuz yerden, kapıya gidip, başları üzerinde bir çatıya böylesine muhtaç olan bu çifti kendi

gözlerimizle görmek istedik. Zavallı kızın süzgün yüzü yüreğimizi burktu, neden onları içeri alamayacağımızı anlatmaya başladık, ev ziyarete gelen çocuklar yüzünden bayağı kalabalıktı, hatta torunlar da vardı, yeğenler de. Gördüğünüz gibi, burada hiç yer yok, ama cariye sizi ahır olarak kullandığımız bir mağaraya götürecek. Orada hayvanımız yok şimdi, rahat edebileceğiniz bir yer. Genç çift bu cömert teklifi minnetle karşıladı, ve sonra köşemize çekildik, üstümüze düşeni yapmıştık ve artık vicdanımız rahattı.

Bu gidiş gelişler, bu oturup kalkmalar, bu rica minnet sonunda mavi göğün rengini soldurdu ve güneş dağın ardında kaybolmaya başladı. Salomi adlı cariye onlara rehberlik etti. Ateş yakabilmek için köz, içinde su ısıtacağı bir toprak çanak, bir de hastalanmasın diye, yeni doğan çocuğu temizlemek için tuz almış. Meryem yanında bez getirmiş, Yusuf'un da göbek bağını kesmek için bıçağı vardı, belki de cariye Salomi bu iş için dişlerini kullanacaktı, her ne ise, artık doğuma hazırlardı. Ne olursa olsun ahırın evden aşağı kalır yanı yoktur, yemlikte geceleyen, yemlikle beşik arasında bir fark olmadığını bilir. Eşek de bir fark görecek değildi, sonuçta ister cennette olsun ister burada dünyada, ot ottur. Mağaraya vardıklarında akşam güneşinin altın rengi ışığı tepelere vuruyordu. Mağaraya varmaları vakit aldıysa sebebi, yollarının uzun olması değil, artık başını sokabileceği bir yer bulan Meryem'in sancılarına teslim olmasıydı. Yavaş ilerlemelerini rica etmişti, çünkü eşek her tökezlediğinde kadının içi dışına çıkıyordu, dışarıda solmakta olan ışık mağaranın karanlığıyla boy ölçüşemiyordu, ama cariye yanında getirdiği közün üzerine yerleştirdiği otlar ve kuru dalların yardımıyla öyle bir ateş yaktı ki, sanki mağaranın içinde şafak yeniden söktü. Sonra duvardaki bir çıkıntıda duran kandili yaktı, Meryem'e uzanması için yardım etti ve Süleyman'ın yakındaki kuyularından birinden su çekmeye gitti. Döndüğünde Yusuf'u

çılgına dönmüş halde buldu. Zavallı adamı suçlamamalıyız, bir adamın böyle bir telaşla başa çıkması beklenemez, yapabileceği tek şey karısının elini tutup her şeyin yolunda gitmesini umut etmektir. Ama Meryem tek başına. O dönemde bir Yahudi erkeği karısına böyle yakınlık gösterseydi, yer yerinden oynardı. Cariye içeri girdi, cesaret verici birkaç söz söyledi, sonra kadının bacaklarının arasına eğildi, çünkü içeri bir şey girerken ya da dışarı bir şey çıkarken, kadının bacakları ayrık olmalı. Salomi bugüne kadar kaç çocuk doğurttuğunu artık hatırlamıyordu ve onun için zavallı Meryem'in sancıları diğer kadınların sancılarından farklı değildi, çünkü Tanrı ilk günahtan sonra Havva'ya şöyle söylemişti, Acını ve çocuklarını çoğaltacağım, bu dünyaya çocuklarını acı ile getireceksin, yüzyıllar acıyla, sancıyla geçti ama Tanrı henüz doymadı, işkence devam ediyor. Yusuf birden yok oldu, Meryem'in çığlıklarına dayanamadığı için mağaranın girişinden de uzaklaştı, kaçtı ama acıyı çeken sanki Meryem değil toprakmış gibi, çığlıklar peşini bırakmadı. Öyle bir gürültü koptu ki yakındaki çobanlar gelip Yusuf'u sorguya çekti. Sanki toprak bağırıyor, marangoz da cevap veriyordu, Karım şuradaki mağarada doğum yapıyor. Biri sordu, Sen bu yöreden değilsin, öyle değil mi. Değilim, Nasıra'dan geldik, Celile'dedir, sayıma katılacağız, varır varmaz karım fenalaştı ve şimdi orada. Solan ışıkta bu dört adamın yüzlerini seçmek artık mümkün değil, yakında tamamen gözden kaybolacaklar, sadece sesleri gelecek. Yiyecek bir şeyin var mı, diye sordu çobanlardan biri. Var biraz, diye cevap verdi Yusuf, sonra bir ses dedi ki, Çocuk doğduğunda haber et, biraz koyun sütü getiririm, diğer bir ses girdi araya, Ben de peynir getiririm. Sonra uzun bir sessizlik, ve üçüncü çoban konuşuyor. Sesi sanki yerin dibinden geliyor, Size ekmek getireyim.

Yusuf ile Meryem'in oğlu her çocuk gibi anasının kanına bulanmış halde, sular damlatarak doğdu ve sessizce acı çekmeye

başladı. Sonra ağladı, çünkü ağlattılar, tek sebep buydu, ağlattılar. Şimdi yemliğin içinde örtülere sarınmış yatıyor, eşek bağlı olduğu ip kısa tutulduğundan yemliğe yanaşamıyor, dolayısıyla bebeği ısıracak gibi değil. Yusuf yaklaşırken Salomi dışarıda doğumdan artakalanları gömüyordu. Adam içeri girene kadar dışarıda bekledi, serin geceyi içinde hissetmek istiyor, sanki doğumu yapan kendisiymiş gibi yorgun hissediyordu. Hayali buydu, ama asla kucağına kendi çocuğunu alamayacaktı.

Bayırdan aşağı üç adam iniyor. Bunlar çobanlar. Mağaraya birlikte giriyorlar. Meryem uzanmış, Yusuf dirseğini yemliğin bir köşesine dayarmış oğlunu seyrediyor. İlk çoban öne çıkıp şöyle söylüyor, İşte benim koyunumdan süt, kendi ellerimle sağdım. Meryem gözlerini açıyor ve gülümsüyor. Sıra ikinci çobanda, Bu peyniri kendim yaptım. Meryem başını sallıyor ve yine gülümsüyor. Üçüncü çoban heybetli omuzlarıyla bir an tüm mağarayı kaplıyor, yeni doğan bebeğin ana babasına bakmadan şöyle söylüyor, Hamuru kendi ellerimle yoğurdum, ekmeğimi toprağın altındaki ateşle pişirdim. Adamın ağzından bu sözler çıkınca, Meryem onun kim olduğunu anlıyor.

Dünyanın başlangıcından beri, doğan her insan için bir diğeri ölür. Şu anda ölüme yakın olan ise Kral Hirodes, yeteri kadar derdi yokmuş gibi, bir de onu çılgına çeviren amansız bir uyuz hastalığına yakalanmış. Sanki yüz binlerce karınca bedenini küçük vahşi çeneleriyle bıkıp usanmaksızın kemiriyor. Kralın hekimleri, Mısır'dan Hindistan'a kadar dünyanın her yerinden tüm merhemleri denediler, dahası kafasızca, ya da kafalarını kaybetme korkusuyla buldukları türlü kutsanmış otu şifalı bitkiler kitabının tariflerine uygun olsun olmasın, suda ya da yağda karıştırıp banyolar hazırladılar ama nafile. Kuduz köpekler gibi ağzından köpükler saçan kral, çektiği acılar sebebiyle gün geçtikçe daha da sinirleniyor, derdine çare bulamazlarsa bütün hekimleri çarmıha gerdireceğini söylüyordu, tek derdi acısı değildi, titreme nöbetlerine de tutuluyor, kendini yerden yere vuruyordu, kıyafetinin altındaki karıncalar çoğalıp etini kemirmeye devam ettikçe gözleri yerinden oynuyordu. En kötüsü ise son günlerde başlayan şu yanmaydı, sarayda yayılan dedikodulara göre kralın edep yerine musallat olan kurtçuklar onu canlı canlı yiyordu. Hirodes'in çığlıkları gece gündüz sarayın koridorlarında yankılanıyor, hadımları gece gündüz uyanık tutuluyor, kıdemsiz uşaklarıysa kralı görünce korkudan sığınacak delik aramaya başlıyor. Hirodes nereye gitse pis kokular yayıyor, giysilerine, boyalı saçlarına sürülen onca esans bir fayda sağlamıyor. Tek bir şey var onu hayata bağlayan, dinmek bilmez öfkesi. Hekimlerle nöbetçiler eşliğinde, bir tahtırevanla, hainlerin peşinde sarayı bir baştan diğer başa dolaşıyor, her köşeye

pusu kurmuş olduklarını hayal ediyor. Uzunca bir süredir zihnini meşgul eden bir saplantı bu. Oturduğu yerden parmağıyla rastgele, bazen fazlaca etkili olmaya çalışmakla suçladığı bir hadımı, bazen sorgusuz boyun eğilmesi gereken yasayı çiğneyen küfürbazları azarlayan bir Ferisi'yi, isim isim saymanın bir anlamı yok şimdi, birini işaret ediveriyor, bu parmakla oğulları İskender ve Aristobul'u bile işaret etti, zavallılar tutuklandı ve sonra da davayı görmek için toplanan soylular heyetinin kararıyla ölüme mahkûm edildi çünkü kral geçirdiği nöbetlerden birinde oğullarının kınından çıkmış kılıçlarla üzerine üzerine geldiğini görmüştü. En korkunç nöbetinde ise bir aynada kendi kesik başını gördü. Bu acı sondan kurtuldu ve şimdi, tahta vâris olan öz oğullarının cesetlerini, komplo kurmak, görevi kötüye kullanmak ve kibirli davranmakla suçlayıp boğdurttuğu kendi öz oğullarının cesetlerini huzur içinde seyredebiliyor.

Hasta zihninin en karanlık derinliklerinden çıkagelen yeni bir rüya kralı perişan ediyor, Hirodes tamamen bitkin düşüp daldığı uykulardan bu kâbus yüzünden çığlıklar atarak uyanıyor. Rüyasında, İşaya'nın zamanında yaşamış olup Asurluların Samiriye ve Yahudiye'de sergilediği vahşete tanık olan Mika peygamber onu kovalıyor. Mika, peygamberlere yaraşır biçimde zenginlere ve iktidar sahiplerine, özellikle de bu günah çağının efendilerine sövüyor. Savaşın tozunu üzerinde taşıyan kanlı bir mintanla gezen Mika, kralın rüyasına bu dünyaya ait olmayan bir gümbürtüyle giriyor. Şimşekler çakan yumruklarıyla tunçtan dev kapıları aralayıp kükrüyor. Rab kutsal tapınaktan inecek ve bu dünyanın yüksek yerlerinde dolanacak. Ve sonra devam ediyor, Vay haline yatağında fenalıklar düşünenin, akıllarından geçeni ancak gün ışıyınca yaparlar, sözleri gündüz geçer. Ardından başkalarının tarlalarında gözü olanlara, başkalarının toprağına el koyanlara, evleri basanlara, er kişiyi meskeninde sindirenlere, mal mülk hakkını hiçe sayanlara

sövüyor. Gecelerce bu sözleri tekrarlayan Mika, her defasında sözünü yarım bırakıp, bir çağrıya kulak verir gibi, sisin içinde kaybolup gidiyor. Hirodes'i soğuk terler içinde uyandıran, peygamberin öfkesi değil, geceleri çıkagelen bu ziyaretçinin tam başka bir şey daha söyleyecekken aniden kaybolup gittiğini düşünmek onu çıldırtıyor. Peygamber giderken elini kaldırıp dudaklarını mühürlüyor, kralı titreme nöbetlerine bırakıyor. Şimdi, ardında onca ceset bırakmasına rağmen vicdanı azıcık olsun sızlamayan Hirodes'in bu uyarılara kulak asmayacağını herkes biliyor. Pek sevgili kardeşi Mariamne'yi suda boğduran, büyükbabasını ipte sallandıran, karısını zinayla suçlayıp idama yollayan kendisi. Bundan sonra bir süre şuurunu kaybettiği ve sanki hâlâ hayattaymış gibi Mariamne'ye seslendiği doğru, ama bu hastalıktan çabuk kurtuldu, kayınvalidesinin onu taht-tan indirmek için bir oyun tertip ettiğini fark etmekte gecikmedi, üstelik bu kayınvalidenin tertip ettiği ilk oyun da değildi. Hain çok geçmeden, Hirodes'in, her iki tarafa zarardan başka bir şey getirmeyen evliliğiyle girdiği ailenin mezarlığında yerini aldı. Gerçi bu evlilik tahta üç vâris vermişti. İskender ile Aristobul'un acı sonlarını biliyoruz, ne yazık ki Antipater'in sonu da diğerlerinden farklı olmadı. Ama unutmamalıyız, hayat talihsizlik ve trajediden ibaret değildir, Hirodes'in teselli ve tatmin bulacağı, şimdi artık ne kral için ne de kendileri için bir şey yapabilen, en az on karısı daha vardı. Yani Yahudiye ve Samiriye'nin, Peraya ve İdumeya'nın, Celile ve Gaulanitis'in, Trakonitis, Auranitis ve Bataneya'nın büyük kralı için, gece rüyasına giren öfkeli bir peygamberin sözlerinin, bu peygamber her gece kâbusun tam ortasında yok olup geride bunca şüphe bırakmasaydı, hiçbir hükmü olmayacaktı. Kralı bekleyen bir tehlike olmalıydı, ama nasıl bir tehlikeydi bu, nerede pusuya yatmıştı.

Bu arada Beytüllahim'de, hatta denilebilir ki Hirodes'in

sarayının dibinde, Yusuf ile ailesi mağarada yaşamaya devam ediyordu. Orada uzun süre kalmaya niyetleri yoktu, ama bir ev aramak yersiz olurdu, o zamanlar bu öyle kolay bir iş değildi, bir ev yapmaksa güç istiyordu ve oda kiralamanın toplumsal ve ticari faydaları henüz keşfedilmemişti. Sekizinci gün Yusuf çocuğunu sinagoga götürüp sünnet ettirdi. Haham feryatlar içindeki çocuğun kamışının ön zarını taştan bir bıçakla, hayranlık verici bir ustalıkla kesti. Bu ön zarın akıbeti kendi başına bir roman olur. Soluk renkli bir deri parçasının azıcık kan akıtılarak kesilişi ve ardından Hıristiyanlığın dokuzuncu yüzyılında her nasılsa Papa I. Pascalis'in onu bulması, kutsamak için şatafatlı bir merasim tertip etmesi. Onu görmeyi arzu eden herkes İtalya'nın Viterbo kentindeki Calcala Kilisesi'ni ziyaret edebilir, kutsal emanet orada saklanıyor, imanlılar inançlarını pekiştirebilsin, meraklı dinsizler meraklarını tatmin edebilsin diye orada özel bir kutuda özenle korunuyor. Yusuf oğlunun adını İsa koydu, Tanrı'nın kütüğünden önce Sezar'ın kütüğüne işlenmiş olan isim buydu. Karşılığında ruhani ya da cismani hiçbir şey almadan, vücudundan ufak bir parça vermiş olan çocuk, anasının onu beklediği mağaraya varana kadar ağladı, malum ilk çocuk, Meryem telaşlıydı. Söylenmeye başladı, Zavallı küçüğüm, zavallı küçüğüm, sonra göğsünü açtı ve çocuğu emzirmeye başladı. Kim bilir belki de sol göğsü kalbine daha yakın olduğu için, onu önce sol göğsünden emzirdi. El kadar bir bebek olduğundan henüz ismini bilmeyen İsa, çenesinde Meryem'in göğsünün tatlı dokusunu, teninde kadının nemli teninin sıcaklığını hissedince kendini huzur içinde anasının ellerine bıraktı. Ana sütünün tadı ağzını doldurduğunda, tüm acı sanki bir eşiğe takılmış ve bu yüzden duyulur tarafa geçemiyormuş gibi, sünnetin acısını ve rahatsızlığını artık duymaz oldu, içi anbean huzur doldu. Büyüdüğünde bu ilk hislerini unutacak, bunları hissetmiş olduğuna bile inanamayacak. Hepimizin başına

gelmiştir bu, nerede doğarsak doğalım, ne yaşamış olursak olalım hepimiz geçirmişizdir bu günleri. Ama Yusuf'a bunu soracak cesareti bulursak, ki bu uygunsuz zamanda bu biraz zor, bir babanın düşünmesi gereken şeylerin çok daha ciddi şeyler olduğunu söyleyecektir, doyuracağı bir boğaz daha var şimdi, çocuk anasının göğsünden besleniyor diye yersiz ya da tuhaf bir düşünce sayılamaz bu. Aslında Yusuf kaygılanmakta haklı. Nasıra'ya dönene kadar hayatlarını, nasıl sürdürecekler. Meryem hâlâ zayıf ve uzun bir yolculuğa çıkacak durumda değil, dahası, loğusalığının geçmesi ve kanının paklanması için sünneti takip eden otuz üç gün boyunca beklemesi gerekiyor. Nasıra'dan getirdikleri az miktarda paranın çoğu harcanmış durumda ve Yusuf alet edevat olmadan, odun alacak parayı bulamadan burada marangozluk yapamaz. O zamanlar yoksullar için hayat zordu, Tanrı'nın herkesin imdadına yetişecek hali yoktu. Mağaradan bir çığlık yükseldi ve sonra birden kesildi, bu Meryem'in Isa'yı sağ göğsüne aldığının işaretiydi, bu kısa ayrılık bile çocuğun edep yerindeki acının tazelenmesine yetmişti. İsa iyice doyduktan sonra anasının kollarında uyuyakalacak, Meryem onu sanki bir ebenin ellerine emanet eder gibi yemliğe yerleştirirken gözleri yarı açık olacak. Mağaranın girişine çömelmiş olan Yusuf hâlâ ne yapacağını düşünüyor. Beytüllahim'de onun için bir iş olmadığını biliyor, çırak bile olamaz, bunu da sordu ama reddedildi. Eğer birine ihtiyacım olursa çağırırım seni. Karın doyurmayacak boş vaatler bunlar, gerçi bu ulus başından beri vaatlerle beslendi.

Tecrübeyle sabit olduğu gibi, oturup düşünmeye pek vakit ayırmayanlar için bile, çözüm bulmanın en iyi yolu düşünceleri doğru zaman gelinceye kadar serbest bırakmaktır, doğru zaman gelince kişi çözüm yolunu karşısında bulur, avının üzerine aniden atlayan bir kaplan gibi olur. Ve böylelikle Beytüllahim'in marangozlarının boş vaatleri Yusuf'u Tanrı'nın hakiki vaatleri

hakkında düşünmeye itti, sonra aklına Kutsal Tapınak geldi, henüz inşaatı sona ermemişti ve muhtemelen işçiye ihtiyaç duyulacaktı, sadece tuğlacı ile taş işçisine değil tabii ki, marangoza da ihtiyaçları olacaktı, rende yapmak ve kalas dikmek için bile marangoz lazımdı, tam da Yusuf'un yeteneklerine göre işler. Onu işe alacak olurlarsa yine bir derdi olacak, her gün hızlı adımlarla bir buçuk saat yol yürümesi gerekecek, Kudüs'e uzanan yol yokuştu, dahası o zamanlar yokuş çıkanlara el verecek koruyucu azizler de yoktu, eşekle gidebilirdi ama bu sefer de eşeği bırakacak güvenli bir yer bulması gerekecekti. Tanrı'nın seçtiği toprak burası, ama Mika peygamberin gece ziyaretlerine kulak verecek olursak buradaki hırsız sayısı az değil. Meryem çocuğu doyurup uyuttuktan sonra mağaradan çıktığında Yusuf bunları düşünmeye dalmıştı. İsa nasıl, diye sordu baba, sorunun ahmakça olduğunu bile bile, ama ismi bile olan bir erkek evladın babası olmaktan duyduğu gururu gizleyemiyordu. Çocuk iyi, dedi Meryem, onun için ismin bir önemi yoktu. Hayatı boyunca ona evladım demekten daha mutlu olurdu, tabii zaman içinde başka evlatları da olabilirdi, bugünden geriye bakıldığında hepsine birden evladım diye hitap etmesi durumunda çıkacak kargaşanın Babil Kulesi'nin kargaşasını aratmayacağını görebiliyoruz. Yusuf sesli düşünüyormuş gibi konuşarak, şöyle dedi, Ekmeğimizi çıkarmamız lazım, ama Beytüllahim'de bana göre bir iş yok. Meryem bir şey söylemedi, söylemesi de beklenmiyordu, dinlemek için oradaydı, kocası ona güvenip onunla böyle konuşarak, onu yeterince yüceltmişti. Yusuf yola çıksa yetişebilir mi diye güneşe baktı. Mağaraya girdi, pılını pırtısını toplayıp dışarı çıktı ve dedi ki, Tanrı'nın izniyle yola çıkıyorum, bana evinde bir iş verir diye umut ediyorum, ona büyük umutlar bağlayan basit bir marangoza merhamet edeceğine inancım tamdır. Yusuf çıkınını sol omzuna aldı, toparlandı ve tek kelime daha etmeden yola çıktı.

Her şey hep kötü olamaz, inşaat hızla devam ediyordu ama hâlâ ucuz işgücüne ihtiyaç vardı. Marangoz başı tarafından sınanan Yusuf, işi almakta hiç zorlanmadı ve bu bizi Yusuf'un becerileri ile ilgili yaptığımız yorumların haklı olup olmadığını bir kez daha düşünmeye sevk ediyor. Yeni tapınak işçisi yol boyunca Tanrı'ya binlerce kez şükretti. Ara sıra karşısına çıkan yolcuları durdurup onları Tanrı'yı övmeye davet etti, herkes razı oldu, çünkü bu insanlar bir adamın sevincini paylaşılmaya değer bir nimet sayıyorlardı. Yoksul insanlardan bahsediyoruz tabii ki. Rahel'in gömüldüğü yere geldiğinde, Yusuf'un aklında değilse bile yüreğinde bir korku belirdi, ya bir çocuk daha isteyen bu kadın ölürse, ya Yusuf'un ellerinde ölür, henüz kocasını tam bilemeden yok olup giderse. O zaman beden bedenden ayrı düşüyor, göz açıp kapayıncaya kadar kopuveriyor, ağaçtan düşen meyve gibi. O an daha da üzücü bir şey takıldı aklına, çocuklar ölüyor çünkü babaları ile anaları onları dünyaya getiriyor, oğluna o an çok acıdı, zavallı, masum olmasına rağmen ölmeye mahkûmdu. Yakup'un sevgili karısının mezarının başında dikilen marangoz Yusuf'un omuzları çöktü, boynu büküldü, yine soğuk terler dökmeye başladı, ve şimdi yolda ona yardıma gelecek kimse de kalmamıştı. Hayatında ilk kez dünyanın bir anlamı olduğundan şüphe etmeye başladı, kendini tüm umudunu kaybetmiş bir insan gibi hissetti ve bağırdı, Burada öleceğim. Bu sözler başka koşullar altında, acıdan ve korkudan değil de, intihar etmeye karar veren birinin cesaret ve inanmışlığıyla söylenmiş olsaydı, canlıların dünyasından ayrıldığımız o kapı ardına kadar açılırdı. Ne var ki insan için böyle bir karar vermek pek öyle kolay değildir, ve bu konuda düşünürken, yüksekteki bir bulut, ağ ören bir örümcek, kelebek kovalayan bir köpek, yeri eşeleyip civcivine yem arayan bir tavuk ve hatta yüzdeki bir kaşıntı bile insanın dikkatini dağıtabilir, Ben ne diyordum az önce. Bu sebeple Rahel'in mezarı bir

anda yine küçük, penceresiz, badanalı bir kübe döndü, oyunda ihtiyaç duyulmadığından unutulmuş, kaybolmuş bir zar gibi. Girişteki kayanın üzerinde hacıların ellerinin izleri duruyor, buraya çok eski zamanlardan beri gelinir, mezar zeytin ağaçları ile çevrilidir, yaşlı Yakup zavallı annesinin mezarı için burayı seçtiğinde bu ağaçlar herhalde çoktan yaşlanmıştı, toprağı kapatacak kadar ağaç olmasını istemiş olmalı. Ne olursa olsun, şundan emin olabiliriz, kader gerçektir ve her adamın kaderi diğerlerinin ellerindedir. Yusuf tekrar yola koyuldu, ama önce duruma ve mekâna uygun bir dua etti. Dedi ki, Rab olan Tanrı, atalarımızın, İbrahim'in, İshak'ın ve Yakup'un Tanrısı, her şeye gücü yeten yüce Rabbimiz, sana övgüler olsun.

Mağaraya döner dönmez gidip yemlikte uyuyan oğluna baktı, sonra karısına iş bulduğunu müjdeledi. İçinden söyleniyordu, Oğlan ölecek, ölmeye mecbur, yüreği kederle doldu, sonra doğa yasası gereği kendisinin oğlundan önce öleceğini ve bunun oğluna bir tür ölümsüzlük vereceğini düşündü. Bir kavram karmaşası, tanınan ve sevilen kimselerin yok oluşu ve bunun ardından, onlardan biraz daha çok yaşamaktan ibaret bir sonsuzluk.

Yusuf marangoz başına burada ne kadar kalacağını söylemedi ama en fazla beş hafta kalacak, Meryem'in paklanması için oğlanı tapınağa götürmeye ve bir de eşyaları toplamaya vakti olsun yeter. Geri çevrilmektense hiçbir şey söylememeyi tercih etti. Bu da Nasıralı marangozun memleketinin çalışma koşulları hakkında hiçbir şey bilmediğini, kendisini haklı olarak kendi kendisinin efendisi saydığını ve çoğu gündelikle çalışan işçi topluluğunun geri kalanını hesaba katmadığını gösteriyordu. Geriye kalan günleri tek tek sayıyordu, yirmi üç, yirmi iki, günleri şaşırmamak için mağara duvarına çizikler atmıştı, on dokuz, her defasında çiziklerden birini karalıyordu, on altı, bu arada Meryem onu hayranlıkla seyrediyordu, on dört, on üç,

Meryem ona bu kadar zeki bir koca verdiği için Tanrı'ya şükrediyordu, dokuz, sekiz, yedi, altı, kocası hangi işe el atsa alnının akıyla çıkıyordu. Yusuf dedi ki, Tapınağa gittikten sonra yola çıkabiliriz, Nasıra'daki işlere dönmenin vakti geldi, müşteriler beni bekliyor, ve Meryem kocasını kınar gibi görünmemeye özen göstererek karşılık verdi. Bize mağarayı ve çocuğumuza ebelik eden cariyeyi veren hanıma teşekkür etmeden gidemeyiz, cariye hâlâ her gün gelip çocuğun nasıl olduğunu soruyor. Yusuf cevap vermedi. Basit ama bir o kadar da önemli olan bu inceliği kendisinin düşünemediğini asla itiraf edemezdi, ama tapınağa giderken eşyaları eşeğe yüklemeyi, merasim sırasında yüklediklerini bağlamayı ve sonra da teşekkür ya da vedalaşmayla vakit kaybetmeden Nasıra'ya doğru yola koyulmayı tasarlamıştı. Meryem haklıydı, teşekkür etmeden yola çıkmak edepsizlik olacaktı, ama doğrusu Yusuf zaten edepçe epey eksiği olan bir adamdı. Bu eksiğin yüzüne vurulmuş olması canını sıktı, karısına kızdı. Böyle zamanlarda öfke vicdanı rahatlatmanın ve pişmanlığı bastırmanın tek yoludur. Öyleyse birkaç gün daha kalmaları gerekiyordu, teşekkür edip vedalaşmaları gerekiyordu ve böylece Beytüllahim sakinlerine Celileli, nazik ve sorumluluk sahibi, dindar bir aile oldukları izlenimi verecekleri, Kudüs ve çevre illerde yaşayan insanların Celileliler ile ilgili düşüncelerine ters düşen bir izlenim olurdu bu.

Büyük gün geldi çattı, İsa Meryem'in kucağında tapınağa gidiyor. Meryem başlangıçtan beri yanlarında olan, yardımını hiç esirgemeyen çilekeş eşeğin üzerinde ilerliyor. Eşeği yularından çeken Yusuf'un acelesi var, uzun yola çıkmalarına artık çok az kaldı ama yine de tüm bir iş gününü kaybetmek istemiyor. Sabah erkenden, şafak gecenin karanlığını dağıtırken yola koyulmuşlardı. Rahel'in mezarını geride bıraktılar bile. Yanından geçerlerken ön yüzüne günün nar kızılı ışığı vuruyordu, gece göründüğü gibi donuk değildi, ay ışığındaki solgunluğu da kaybolmuştu.

Bebek İsa az sonra uyandı, annesi yola koyulmadan önce bezini değiştirmişti ama İsa'nın bildiği tek şey vardı, o da zırlamak, dolayısıyla yine zırlamaya başladı, karnı acıkmıştı. Bir gün hepimiz gibi o da konuşmayı öğrenecek, o zaman başka cins bir açlığı ifade edebilecek ve başka şeyler için gözyaşı dökecek.

Kudüs yakınlarındaki dik yokuşlardan birini hacılar ve tüccarlar arasında tırmanmaya başladılar, insanlar şehre akıyor, herkes ilk varan olmaya can atıyordu, ama ikişerli gruplar halinde devriye gezen Romalı askerlerle ya da Hirodes'in paralı ordusunun birlikleriyle karşılaştıklarında ne olur ne olmaz diye adımlarını yavaşlatıyor, heyecanlarını gizliyorlardı. Hirodes'in ordusunda her milletten insan vardı, zorla askere alınan Yahudiler, İdumeliler, Galatlar, Trakyalılar, Germenler ve Celileliler, okçuluktaki ustalıklarıyla ünlü Babilliler bile. Rende, balyoz, çekiç ve çivi gibi barışçıl silahlarla savaşan bir marangoz olan Yusuf böylelerinin arasına girdiğinde korkuya kapılıyor, öyle hor görüyor ki bu adamları, ne yapacağını şaşırıyor, bir türlü doğal davranamıyor. Yusuf boynu bükük yürüyor, haftalarca bir cariyeden başka konuşacak kimsesi olmadan bir mağarada kapalı kalan Meryem'se, kucağında yeni doğmuş oğlu, biraz zayıf olmasına rağmen kocasına ve Tanrı'ya bir oğul bağışlayabilmiş bereketli bir kadın olarak, anlaşılır bir gururla, heyecanla etrafına bakınıyor. O kadar neşeli ki, kucağında ilk çocuğuyla ilerleyen bu anneyi görünce katı kalpler yumuşuyor, ellerinde silahlar, koca bıyıklı, kaba saba Galyalı askerler bile bu ailenin yanından geçerken gülümsüyor. Yenilenen dünyayı çürük dişlerini göstere göstere gülerek selamlıyorlar, varsın dişleri çürük olsun, mühim olan iyi niyet.

Tapınak işte orada. Yakından bakıldığında, baş döndüren bir yapı, taş taş üzerine konup bir dağ inşa edilmiş sanki. Yontmaya, kaldırıp taşımaya ya da yerine koymaya hiçbir dünyevi gücün yetmeyeceği, ama yine de orada duran, hiç harç

olmadan, kendi ağırlıklarıyla birbirlerine yapışan bu taşlar, tüm dünyanın bu şekilde inşa edilmiş olduğunu düşündürüyor. Aşağıdan bakıldığında pervazlar göğe değiyormuş gibi görünüyor. İlkinden epey farklı, yine de Tanrı'nın bile kurtaramayacağı, aynı yıkım, kargaşa ve kan gölüne mahkûm yeni bir Babil kulesi. Soran sesler olacak. Neden, binlerce kez soracaklar, bir cevap olması gerektiğine inanacaklar, sonra sesler yok olacak, çünkü sessiz kalmak daha iyi. Yusuf eşeği kervansarayın ahır kısmına bağlamaya gidiyor. Fısıh ve diğer dini kutlamalar sırasında burası o kadar kalabalık oluyor ki, sinekleri kovmaya çalışan deve kuyruğunu sallayacak yer bulamıyor, ama şimdi işler daha kolay, sayımın son günü de bitmiş ve yolcuların çoğu çoktan yola koyulmuş. Dışarıda, ortasında tapınağın yer aldığı dört yanı sütunlarla çevrili avluda feci bir kalabalık var, tefecisi, kuşçusu, celebi hepsi burada. Kral Hirodes'in yaptırdığı tapınağı görmeye gelen sayısız yabancı, türlü sebeplerle buraya gelmiş hacılar ve koşuşturan çocuklar da manzarayı tamamlıyor. O kadar geniş bir alan ki, buradan bakıldığında diğer uçtaki kimse ancak bir sivrisinek büyüklüğünde görünüyor, sanki Kral Hirodes'in mimarları Tanrı'nın gözünden bakmaya çalışarak, Rabbin yanında insanın, özellikle de Yahudi olmayan insanın, ne kadar önemsiz bir varlık olduğunun altını çizmek istemiş. Yahudilere gelince, eğer buraya amaçsızca gezinmeye gelmedilerse, hedefleri mekânın orta yeri olmalı, dünyalarının merkezi orası, Kutsallar Kutsalı orada bulunuyor, Yusuf ile Meryem de ona doğru ilerliyor, küçük Isa babası tapınağın kâhyasından iki güvercin aldıktan sonra oraya gidecek, tekele bağlanan bu kârlı ticareti ele alan birine kâhya denebilirse tabii. Zavallı kuşlar onları bekleyen sondan habersiz, havadaki et kokusu ve iplere asılmış kanatlar kimseyi rahatsız etmiyor, insanların sürükleye sürükleye kurban etmeye götürdüğü, dehşet içindeki öküzlerle inekler daha da kanlı ve pis bir görüntü

oluşturuyor. Yusuf güvercinleri nasırlı ellerinin avuçlarına, bebeği beşiğe yerleştirir gibi yerleştiriyor, masum yaratıklar, adamın bir kafesin tellerine benzeyecek biçimde kıvırdığı parmaklarını yavaşça gagalıyor. Sanki şöyle söylemeye çalışıyorlar Yusuf'a, Biz memnunuz efendimizden. Ama Yusuf'un elleri güvercinlerin titreyen bedenlerini anlayacak, bunun anlamını çözecek kadar duyarlı değil.

Tapınağa girişi sağlayan on üç kapıdan biri olan Ahşap Kapı'dan içeri giriyorlar. Taş levhalarda Latince ve Yunanca, Yahudi olmayanların buradan öteye gitmesi kutsal yasaya aykırıdır ve yasayı çiğnemenin cezası ölümdür, yazılı. Yusuf ile Meryem, İsa'yı aralarına alarak içeri giriyorlar, bu üçünün tapınaktan sağ salim çıkacağı kesin, ama garip güvercinler Meryem paklansın, yeniden saf olsun diye canlarını verecekler. Aramızda Voltaire'in hiciv sevdalısı havarilerinden biri olsaydı, kendini şöyle bir yorum yapmaktan alıkoyamayacaktı, İster güvercin olsun ister kuzu, isterse başka bir yaratık, bu dünyada kurban edilecek masumlar olduğu sürece saflık da olacaktır. Yusuf ile Meryem sonunda terasa çıkan on dört basamağı tırmanıyor. Kadınların avlusuna ulaşacaklar, solda ayinde kullanılmak için saklanan yağlar ve şarapların bulunduğu kiler, sağda ise Levi soyundan olmayan kâhinlerin odası var. Nezirler olarak anılan bu sabır küpü kâhinlerin saçlarını kesmeleri, ölü bedene yanaşmaları ve şarap içmeleri yasaktır. Avlunun diğer yanındaki girişin iki yanında, iyileştiklerine inanan cüzzamlıların kâhinlerin muayenesini beklediği oda ile odunların saklandığı depo duruyor. Sunağın ateşi asla ama asla çürük ya da kurtlu odunlarla beslenmiyor, bu sebeple odunlar her gün denetleniyor. Meryem buradan öteye geçemez, kıymetli kapı olarak bilinen Nikanor kapısına çıkan on beş basamaklı hilal şeklindeki merdiveni tırmanıp duracak, kadınların İsrailoğullarının avlusuna açılan kapıdan ileri gitmesi yasaktır. Kâhyalar adaklarını sunmaya gelen

imanlıları girişte karşılıyor, ama o günlerde dindarlıktan anlaşılan bugün anlaşılandan farklı değildiyse, buradaki hava pek o kadar dindar değil, yanık yağın etrafa yayılan dumanı, taze kan ve buhur kokusu bir tarafa, insanların haykırışları, kurban edilmeyi bekleyen hayvanların iniltileri, böğürtüleri, melemeleri, ve bir de bir zamanlar zevkle şakıyan bir kuşun son çığlıkları kulak tırmalıyor. Meryem kâhyaya paklanmaya geldiğini söylüyor ve Yusuf kâhyaya güvercinleri veriyor. Yusuf kâhyayla beraber kapının arkasında kaybolmadan önce Meryem'in yapacağı tek şey, ellerini kuşların üzerine koymak. Meryem, Yusuf dönene kadar, kucağında bebeği, gelip geçene engel olmamak için bir kenara çekilip bekliyor.

İsrailoğullarının avlusunda bir ocak, bir de hayvanların kurban edildiği kesimhane var, iki büyük taş masa üzerinde büyükbaş hayvanlar kesiliyor, koçlarla koyunlar ve keçilerle oğlaklar sırada bekliyor. Hemen yakında üzerinde demir kancaların bulunduğu uzun sütunlar var, kesilen hayvanların cesetleri bunlara asılıyor. O yana bakıldığında ellerinde bıçaklar, baltalar, testereler ile dur durak bilmeksizin çalışan kasaplar görülebiliyor. Odunların dumanı, buharlaşan kan, ter, yanık et ve deri kokusu yüzünden nefes almak güçleşiyor. Bu manzarayı seyreden kişinin, bütün insanlarla diğer mahlukatın babası olduğunu iddia etmesine rağmen Tanrı'nın nasıl olup da bunca vahşet, kan ve yıkımdan zevk alabildiğini anlayabilmesi için, herhalde ermiş olması gerekiyor. Yusuf kâhinlerin avlusu ile İsrailoğullarının avlusunu ayıran sınırın ötesinde bekleyecek, ama oradan bile yüksekliği dört insan boyunu aşan yüksek sunak görülebiliyor. Sunağın ilerisinde asıl tapınak duruyor, Çinlilerin ta o zamandan beri ürettiği iç içe geçmiş kutuları anımsatan bir tasarım bu, her bir kutu diğerinin içinde saklı, insan kutsal tapınağa uzaktan bakıp şöyle söylüyor, İşte tapınak karşımda, sonra yabancıların avlusuna girip bir daha, İşte

tapınak karşımda, şimdi de marangoz Yusuf tırabzana dayanmış, İşte tapınak karşımda, diyor, kim aksini iddia edebilir ki, başları Yunan usulü defne yaprağı motifleriyle süslü, duvara yerleştirilmiş dört sütunuyla geniş cephe karşısında duruyor, ilerisinde kapısı olmayan geniş giriş var, gel gelelim kişinin bu tapınaklar tapınağına girmesi, Hereal adlı kutsal mekânı boydan boya geçip, nihayet kutuların sonuncusuna, asıl tapınağa, Debir denen son odaya ulaşması söz konusu bile değil, çünkü bu tüm yasakları çiğnemek olur. İçi evrenin kendisi gibi bomboş, mezar gibi penceresiz ve karanlık, hiç gün ışığı görmemiş ve tüm taşların birbirinin aynı olacağı yıkım ve yok oluş anına dek de görmeyecek olan taş duvarlı bu korkunç oda, kutsallar kutsalı diye anılıyor. Tanrı ne kadar ulaşılmazsa, o kadar Tanrı. Yusuf'sa sayısız Yahudi çocuğundan birisinin babası. Oğul değil ama baba iki masum güvercinin ölümüne şahit olmak üzere, en az güvercinler kadar masum olan oğul dışarıda annesinin kucağında bekliyor. İnsan o yaşta düşünebiliyor mu bilinmez ama, bebek İsa eğer düşünebiliyorsa, demek dünya böyle bir yer, diye düşünüyor olmalı.

Taşocağında yontulup bu devasa yapıya yerleştirildiğinden bu yana asla madeni bir alet değmemiş olan, iri ve kaba taş levhalardan oluşan sunağın yanı başında, keten mintanıyla yalınayak bir kâhin, kendisi gibi Levi soyundan gelen kâhyanın kendisine güvercinleri vermesini bekliyor. Güvercinlerden birini alıp sunağın bir köşesine götürüyor ve sonra ani bir hareketle güvercinin başını boynundan ayırıveriyor. Etrafa kan sıçrıyor. Kâhin hayvanın kanından birkaç damlayı sunağın dibine damlatıyor, kanın geri kalanını akıtmak için güvercini bir çanağa yerleştiriyor. Günün sonunda gelip güvercini buradan alacak, artık güvercin onun malı. Diğer güvercinse tam bir kurban olacak, yani yakılacak. Kâhin kutsal ateşe çıkan rampayı tırmanıyor. Sunağın sağ kenarında kuşun kafasını boynundan

ayırıyor, kanı dört köşesi koç boynuzları ile süslü kaideye akıtıp hayvanın iç organlarını çıkarıyor. Kimse bu olanlarla ilgilenmiyor, çünkü bu önemsiz bir ölüm. Kâhin hayvanın başını ve gövdesini tuzla ovup ateşe attıktan sonra, Yusuf kaşlarını çatıp başını uzatarak, birbirine karışan onca koku ve duman arasında kendi kurbanının kokusunu tanımaya çalışıyor. Yusuf emin olamıyor. Güvercinin yanan hayvanların yağlarıyla kuduran alevlerin içine atılan, kafasından ayrılmış, bağırsakları çıkarılmış sıska bedeni Tanrı'nın dişinin kovuğuna gitmeyecek. Aşağıda üç kâhin sabırsızlıkla bekliyor. Bir buzağı boynuna yediği satır darbesiyle yere yığılıyor, Ya rabbim, ne kadar da zayıf yarattın bizleri, ölmek ne kolay. Yusuf'un işi bu kadar, şimdi karısıyla çocuğunu alıp evine dönmesi gerekiyor. Meryem artık temiz, en azından dininin gereğini yerine getirmiş olması anlamında. Gerçekte temizlik, saflık gibi şeyler, çoğu insanın, özellikle de kadınların, ulaşmaya can atacağı şeyler değildir. Zamanla ve biraz da perhizle akıntıları yeniden düzene girdi, şimdi bir-iki şey dışında her şey eskisi gibi, dünya iki güvercininden oldu ve karşılığında bunların ölümüne neden olan bir çocuk aldı. Girdikleri kapıdan çıkıyorlar. Yusuf onlardan ayrılıp eşeği getiriyor, Meryem büyükçe bir taşa basıp eşeğe tırmanırken Yusuf oğlunu kucağında tutuyor. Oğlunu ilk kez kucağına almıyor ama bu kez, herhalde başları bedenlerinden ayrılan, bağırsakları çıkarılan güvercinlerin taze hatırası yüzünden, çocuğu annesine verirken elleri titriyor, oğlu için en korunaklı yerin kendi kucağı olduğunu düşünüyor. Şehrin girişine kadar karısıyla çocuğuna eşlik ettikten sonra inşaata dönüyor. Bir gün daha işe gelip bu haftayı noktalayacak ve yarın, Tanrı'nın izniyle Nasıra'ya, evine doğru yola koyulacak.

Mika Peygamber de, o zamana kadar saklı tuttuğu sırrı o gece açıkladı. Kral Hirodes, ona işkenceler çektiren kâbusuna teslim olmak üzere uykuya dalarken, peygamberin sövüp saydıktan

sonra sisler içinde kaybolmasını bekliyordu. Bunları duya duya sonunda ezberlemişti, artık canını pek sıkmıyorlardı. Ama bu kez hemen ayrılmaya niyeti olmayan peygamber, bu gece ona daha önce hiç söylemediği sözler söyleyecekti, Ey Beytüllahim, Yahudiye'nin illeri içinde değersizsin ama, İsrail'in yeni hükümdarına beşik oldun. Bu sözler odanın içinde derin bir tınıyla yankılandı. Hirodes'in gözleri açık, yatağında bu vahyin anlamını çözmek için kafa patlatıyor. Acaba gerçekten bir anlamı var mı. O kadar dalgın ki derisini kemiren karıncaları ve bağırsaklarında tüneller açan kurtçukları hissetmiyor bile. Vahiy her Yahudi'nin bildiği şeyleri tekrarlamıştı. Ayrıca Hirodes peygamberlerin sözlerini kafaya takacak bir adam da değildi, akrabalarının dalavereleri onu yeterince meşgul ediyordu. Ama bu kez aklını kurcalayan şey başkaydı. Peygamberin sözlerinin başka bir anlamı varmış, o hecelerle seslerin içinde çok yakın ve dehşet verici bir tehdit saklanıyormuş gibi, tuhaf bir huzursuzluk, bunaltıcı bir esrar perdesi. Bu saplantıdan kurtulmaya, yeniden uykuya dalmaya çalıştı, ama bedeni karşı geliyor, her yanı ağrıyor, düşünmek onu biraz olsun rahatlatıyordu. Kral Hirodes tavanı, kenar süslerini, hoş kokular salarak yanan iki meşalenin ışığında titrer gibi görünen kirişleri seyrederek düşündü, düşündü, ama bir cevap bulamadı. Sonra nöbet bekleyen hadımlardan birine seslendi, tapınaktan bir kâhin çağırmasını, kâhinin Mika peygamberin kitabını yanında getirmesini buyurdu. Sonraki bir saat boyunca saray ile tapınak, tapınak ile saray arasında müthiş bir koşuşturmaca yaşandı. Kâhin yatak odasına girdiğinde gün ağarıyordu.

Kâhin yatak odasına girer girmez, Oku, diye buyurdu Hirodes, ve kâhin okumaya başladı, Tanrı'nın Moreşetli Mika'ya, Yotam, Ahaz ve Hizkiya'nın Yahudiye'ye hükmettiği zamanlarda dedikleri şunlardır. Neden çağrılmış olduğunu henüz anlayamayan kâhin, Hirodes, Bir sonraki bölüme geç, diyene

kadar okumaya devam etti, sonra bir sonraki bölüme atladı, Sakın ey yattığı yatakta fenalık düşünen, ama burada durdu, kasıtlı olmasa da öyle bir densizlik etmişti ki korkuyla yutkundu, Hirodes'in okunan bu sözleri unutacağı umuduyla, hızla okumaya devam etti, Her şeyin tamamına varacağı o son gün Tanrı'nın evi dağların üzerinde yükselecek. Devam et, diye kükredi Hirodes, onu ilgilendiren şeyleri duymadığı için sabırsızlanıyordu, sonunda kâhin o bölümü buldu, Ey Beytüllahim, Yahudiye'nin illeri içinde değersizsin ama, İsrail'in yeni hükümdarına beşik oldun. Hirodes ellerini havaya kaldırdı, Bir daha oku şu son cümleyi, diye haykırdı, kâhin de okudu. Sonra bir kez daha, Oku, dedi ve kâhin üçüncü kez okudu. Uzun bir sessizliğin ardından, Bu kadar yeter, dedi kral, Çekilebilirsin. Şimdi her şeyi anlıyordu. Kitap bir doğum vaat ediyor, Mika'nm hayaletiyse bu doğumun gerçekleştiğini bildirerek onu uyarıyordu. Sözleri diğer peygamberlerin sözleri kadar anlaşılırdı ve daha anlaşılır olamazlardı, her şey açıkça ortadaydı, yanlış yorumluyor olsa da gayet iyi anlıyordu. Hirodes düşündü, düşündü, yüzü şekilden şekle girdi. Muhafız başını çağırttı ve derhal yerine getirilmek üzere bir emir verdi. Komutan geri dönüp, Emriniz yerine getirilmiştir, diye rapor ettikten sonra Hirodes, bu kez birkaç saat sonra gün ağarırken yerine getirilecek ikinci bir emir verdi. Öyleyse çok geçmeden verilen emrin ne olduğunu öğrenebileceğiz. Tapınağa varamadan, yolda askerler tarafından hayatına son verilen kâhin ise asla öğrenemedi. Yani verilen ilk emrin ne olduğunu bildiğimizi söyleyebiliriz, muhtemel sebep ve kaçınılmaz sonucu birbirine çok yakın. Mika'nın kitabına gelince, o kayboldu, tek nüsha olsaydı nice olurdu halimiz siz düşünün.

Marangozlar arasında bir marangoz, Yusuf, yemeğini bitirmiş, iş arkadaşlarıyla aylaklık ediyordu, ustabaşının devam işaretini vermesine biraz daha zaman vardı. Biraz daha oturabilir, hatta isterse yere uzanıp biraz kestirebilir, gözlerini yumup tatlı hayallere dalabilir, açık alanlarda, Samiriye'nin kırlarında koştuğunu, gözünde tüten Nasıra'dan aşağılara baktığını hayal edebilirdi. Bu dayanılmaz gurbetliğin yakında sona ereceğini, sabaha karşı gökteki yıldızlar sönerken, evlerimizi koruyup adımlarımıza yön veren Tanrı'ya methiyeler düzerek evine doğru ilerliyor olacağını düşündükçe içi içine sığmıyordu. Bir an içi geçen Yusuf, uyuyakaldığını ve ustabaşının işaretini kaçırdığını sanarak, bir telaşla açtı gözlerini, ama bazısı kendini sohbete iyiden iyiye kaptıran, bazısı hâlâ tatlı tatlı uyuklayan ahbapları bir yere ayrılmamıştı, sanki bugün neşesi yerinde olan ustabaşı, işçilerinin huzurunu bozmamak için, yüce gönüllülük edip erken paydos edecekti. Güneş tepede, sert rüzgârlar kurban ateşinden yükselen dumanı diğer yöne sürüklüyor. Hipodrom inşaatının devam ettiği alana bakan bu bayırda, tapınakta pazarlık eden esnafın gürültüsü bile duyulmuyor. Sanki zaman makinesi durmuş, evrenin tüm zaman ve mekânlarından sorumlu o en kudretli ustabaşının işaretini bekliyor. Yusuf birden huzursuz oldu, halbuki biraz önce yüreği neşeyle çarpıyordu. Etrafına bakındı ve son haftalarda gözünün iyiden iyiye alıştığı aynı inşaat alanını gördü, taş levhalar ve ahşap doğramalar, yerde taş ustalarının ürünü beyaz tozdan bir katman, hiç kuruyamayan talaş. Bu beklenmedik huzursuzluğa bir bahane uydurmaya

çalıştı, bu inşaatı bitirmek onun görevi olmasa ve hatta gitmek için bin bir türlü sebebi olsa da, muhtemelen, buradaki işi yarım bırakıp gitmek zorunda olduğu için, işi yarım bıraktığını düşündüğü için huzursuz oluyordu. Ayağa kalkarken ne kadar zamanı kaldığını hesaplamaya çalıştı. Ustabaşı dönüp bu tarafa bakmamıştı, Yusuf da çalıştığı son tezgâha bir kez daha bakmaya, rendelediği tahtalar ve çaktığı çivilerle birleştirdiği kalaslara veda etmeye karar verdi, ama onunkileri diğerlerinden ayırmak mümkün değildi, hangi arı, Bu balı ben yaptım, diyebilir ki.

Yusuf etrafına son bir kez, uzun uzun baktıktan sonra, inşaat alanına doğru yola koyuluyordu ki durup karşı bayırdaki şehre de bir kez bakmak istedi. Kat kat inşa edilmiş bir şehir, güneşte ekmek rengini alana kadar pişen taşlar. Artık ustabaşı işareti vermiş olmalıydı, ama Yusuf'un hiç acelesi yoktu, şehre bakakalmıştı ve kim bilir neyin beklentisi içindeydi. Dakikalar geçti ama bir değişiklik yoktu. Yusuf kendi kendine, Galiba artık işe dönmem gerekiyor, diye söylenirken, durduğu yerin aşağısındaki patikadan sesler geldiğini duydu, taş duvardan başını uzatıp baktığında üç asker gördü. Devriye gezerken, soluklanmak için durmuş olmalıydılar, mızraklarından destek alarak duran ikisi, onlardan daha yaşlı görünen, muhtemelen üstleri olan üçüncünün söylediklerini dinliyordu. Kimin ast kimin üst olduğunu anlamak, üniformaları birbirinden ayırmada, armaların, apoletlerin ya da rütbe belirten şeritlerin anlam ve önemini kavramada güçlük çeken birisi için pek kolay değil.

Yusuf'un duyabildiği üç-beş söz bir araya geldiğinde, ortaya şuna benzer bir soru çıkıyordu, Peki bu ne zaman olacak, genç askerlerden biri tane tane konuşarak cevap verdi, Üçüncü saatin başlangıcında, herkes evine girdikten sonra. Bunun üzerine öteki sordu, Kaçımızı göndereceklermiş, ve aldığı cevap şuydu, Kaçımızı bilmiyorum ama köyün etrafını çevirecek kadar askere ihtiyaç olduğu kesin. Emir hepsini öldürmemiz için mi. Hayır

be adam, hepsini değil, yalnızca üç yaşın altındaki çocukları. İki yaşındaki bir çocukla dört yaşındaki bir çocuğu birbirinden ayırmak kolay iş değil. Öldüreceklerimiz toplam kaç kişi edecekmiş, diye sordu öteki. Sayım sonuçlarına göre, dedi yaşlı görünen, Hepsi toplam yirmi beş civarında olmalı. Yusuf'un gözleri, sanki konuşmayı kulaklarından daha iyi duyabileceklermiş gibi fal taşı gibi açıldı, adamı tepeden tırnağa bir titreme aldı, çünkü bu askerlerin adam öldürmekten bahsettiği ortadaydı. Adam öldürecekler, ama kimi, diye sordu kendi kendine, şaşkına dönmüştü, dehşete düşmüştü, Yok yok, bunlar adam da öldürmeyecek, çocukları öldürecek bunlar. Üç yaşın altındaki çocukları, demişti üstleri, ya da belki de genç olanlardan biri, üç yaşından küçükleri ama nerede, neredekileri. Yusuf eğilip aşağı bağıramadı, Savaş mı çıktı. Bacaklarının titrediğini hissediyordu. Askerlerden birinin, üzüntüyle, yine de rahatlamış olduğunu gizlemeyen bir şekilde şöyle söylediğini duydu, Çocuklarımız da biz de Beytüllahimli olmadığımıza şükretmeliyiz. Neden Beytüllahim'deki çocukları öldürmeye karar vermiş bilen var mı, neden Beytüllahim de başka bir yer değil, diye sordu biri. Bilmiyorum, komutan söylemedi, kendisinin de bildiğini zannetmiyorum, emir kraldan geldi, bu kadarını bil yeter. Askerlerden biri, kaderi bölüp insanlar arasında pay ediyormuş gibi, mızrağıyla yere bir çizgi çekerken, diğeri şöyle dedi, İçimizden gelen kötülük yetmezmiş gibi, bir de gücü istismar edenler için kötülüğe araç olan biz, ne sefil varlıklarız. Ama Yusuf bu sözleri işitmedi. Tünediği yeri çoktan terk etmişti. Önce iki büklüm, usul adımlarla uzaklaşmış, yeteri kadar gizlendiğine karar verdikten sonra da, geçtiği yerde sağa sola çakıl saçarak, deli dana gibi koşmaya başlamıştı. Yukarıdaki yerinde tespitle, tespitte bulunduğunu iddia ettiğimiz zatın zavallılığı arasındaki mutlak çelişkiye dönecek olursak, ne yazık ki, Yusuf'u şahit gösteremediğimize göre, askerin gerçekten böyle filozofça bir tutum takınıp takınmadığından

şüphe duymak için bir sebebimiz var.

Deliye dönmüştü, önüne çıkan her şeye çarpıyordu, meyve tezgâhlarıyla kuş kafeslerini ve hatta tefecilerden birinin masasını devirdi, esnafın bağırışlarını umursamadı çünkü şimdi aklındaki tek şey oğlunun hayatının tehlikede olduğuydu. Birinin nasıl olup da böyle bir şey yapmak isteyebileceğini anlayamıyor. Umutsuz. Baba olmak istedi ve oldu, ama şimdi birileri oğlunu ondan almak istiyor. Demek ikisi de istenebiliyormuş, yapmak ve bozmak, bağlamak ve çözmek, yaratmak ve yok etmek. Aniden duruyor, deli gibi koşmayı sürdürürse tapınakta görevli gardiyanlardan birinin onu fark edebileceğini, gelip onu tutuklayabileceğini düşünüyor, bunca kargaşadan sonra hâlâ ortaya çıkmamış olmalarına şaşıyor. Mümkün mertebe görünmemeye çalışıyor, elbisenin dikiş yerine sığınan bit gibi, kalabalığın arasına karışıyor ve bir anda herhangi biri oluveriyor, etrafındakilerden tek farkı onlardan biraz daha hızlı yürümesi ve hızlı yürümek bu insan labirentinde göze batan bir şey değil. Surlara varana kadar koşmaması gerektiğini biliyor, ama askerlerin çoktan yola çıkmış olabileceği düşüncesi onu çileden çıkarıyor. Mızrak, hançer ve kılıçlarını kuşanmış, kimsenin kışkırtmadığı bir nefretle, hedefe doğru hızla ilerliyor olabilirler. Eğer at üzerinde gidiyorlarsa, onlara yetişmesi imkânsız, köye vardığında oğlu, zavallı çocuk, küçük tatlı İsa ölmüş olacak. Bir taraftan bunları düşünüp acılar içinde kıvranırken, diğer taraftan aklına aptalca bir şey geliyor, yevmiyesini hatırlıyor, bir haftalık yevmiyeyi kaybetmek üzere, bu iğrenç maddi kaygı o kadar güçlü ki, gerçi durmuyor ama, nasıl edip de hem çocuğu hem de yevmiyeyi kurtarabileceğini düşünmek için bir an yavaşlıyor. Ama hatırlamasıyla unutması bir oluyor, ve utanmıyor. Halbuki utanç çoğunlukla, koruyucu meleklerin en güvenilir olanıdır.

Yusuf sonunda şehri geride bıraktı. Göz alabildiğine uzanan yolda tek bir asker bile yok, buradan asker geçmiş olsaydı

meraklı halk yollara dökülmüş olurdu ama hiç insan yok, yüreğine su serpen asıl şey masum oyunlarını oynayan çocuklar. Bu oyunlar dövüş oyunlarına benzemiyor ki bu da iyiye işaret, eğer buradan bayraklar, davullar ve borazanlarla askerler geçmiş olsaydı çocukların içindeki savaşçı ruh uyanırdı ve küçükler hemen tek sıra olup, geçen askerlerin taklidini yapmaya başlardı. Ya da ortalıkta oğlan çocuğu kalmazdı, hepsi birden hevesle askerlerin peşine takılır, en azından bir sonraki dönemece kadar peşlerinden giderlerdi, belki aralarından ilerde asker olmak isteyen birisi askerleri sonuna kadar takip eder, günü gelince ondan ölmek ve öldürmek arasında bir tercih yapmasını isteyecek olan kaderle erkenden yüzleşirdi. Şimdi Yusuf istediği kadar hızlı koşabilir, yokuş aşağıya hızını alıyor, ona engel olabilecek tek şey mintanı, onu da dizlerine kadar çekerek koşuyor. Rüyadaymış gibi, bacaklarının vücudunun geri kalan kısmına, kalbine, başına, gözlerine yetişemediğini hissediyor. Oğlunu kucaklayıp korumak için açtığı kolları da geride kalıyor. Bazısı onun bu halini görünce yol ortasında durup başını sallıyor, bu ölçüsüz telaşı ayıplıyor, çünkü bu civarda yaşayanlar soğukkanlılıklarıyla tanınırlar ve çoğu sessiz sakin, onurlu bir hayat sürer. Bu alışılmadık davranış onların gözünde oğlunu kurtarmaya giden bir adamın telaşı değil, terbiye almamış bir Celilelinin densizliği. Rahel'in mezarını geride bıraktı. Bu iyi yürekli kadın, ağlaması, karşı dağlarda yankılanacak çığlıklar atması, ağıtlar yakması, tırnaklarıyla yüzünü deşmesi, saçlarını yolup çıplak başını dövmesi için bu kadar çok sebep olabileceğini tahmin bile edemez, çocuklarının başına geleceği asla bilemezdi.

Yusuf Beytüllahim eteklerindeki ilk evi görünce ana yoldan çıkıyor ve yoluna tarlalardan, bahçelerden devam ediyor, bu ani manevranın sebebini soracak olsak, Kestirmeden gidiyorum, derdi herhalde, bu güzergâhın yolunu epey kısaltacağı kesin, ama düz yol gibi rahat değil. Tarlalarda çalışanlara

görünmemeye dikkat eden, bir çoban gördüğünde hemen bir ağacın ardına gizlenen Yusuf mağaraya iyice yaklaştı. Günün bu saatinde onu ne Meryem ne de mışıl mışıl uyuyan bebek İsa bekliyordu. Son bayırı da tırmanırken birden aklına yine korkunç bir şey geliyor, ya kadın çocuğu da yanına alıp kasabaya indiyse. Meryem'in, mağara için teşekkür etmeyi Yusuf'a bırakacağı kesin, ama kocasının yokluğundan faydalanıp, Salomi'ye ve son zamanlarda sık görüşmeye başladığı birkaç aileye veda etmeye inmiş olması, kadınları bilen için, hiç de öyle şaşırtıcı bir şey olmazdı. Kendini sokaklarda dolaşırken hayal etti bir an için, kapı kapı gezerken, Karım burada mı. Bunu kaygıyla sorsa ahmaklık etmiş olurdu. Oğlum burada mı, diye sormalı, yoksa kucağında bir çocukla kadının biri, onu kaygılı görünce şöyle bir soru sorabilirdi, Bir aksilik mi var. Yok, yok bir şey, diye cevaplardı herhalde, Hiçbir derdimiz yok şükürler olsun, sabah erkenden yola çıkacağız, daha eşya toplayacağız. Buradan bakıldığında kasaba Yusuf'a inşaat alanını hatırlatıyor, birbirinin aynı olan çatıların arasından görünen irili ufaklı taşlar. İşçiler bir gözetleme kulesi, bir zaferi onurlandıracak bir anıt, ya da bir ağlama duvarı dikmek için onları toplayıp üst üste koyana kadar, taşlar etrafta dağınık halde duruyor. Uzaktan havlayan bir köpeğin sesi duyuluyor, diğer köpekler ona cevap vermekten geri kalmıyor. Sıcak akşam mahmurluğu, dağılan bir bulut gibi köyü terk ediyor.

Bir anlık bir duraksamaydı bu. Marangoz son bir gayretle mağaranın girişine vardı ve bağırdı, Meryem, orada mısın. İçeriden cevap geldi. Koşarak geldiği onca yolun yorgunluğu, ve tabii çocuğunun hayatta olduğunu öğrenmenin verdiği ferahlıkla, Yusuf'un dizlerinin bağı çözüldü. İçeride Meryem akşam yemeğini hazırlıyor, sebze doğruyor, çocuksa yemlikte uyuyordu. Yusuf bir an çöktü kaldı, ama sonra hemen toparlandı, ayağa fırladı, Gitmemiz gerek, derhal burayı terk etmeliyiz.

Meryem şaşırdı, Gidiyor muyuz, diye sordu, Evet, hemen şimdi, Ama demiştin ki, Sus ve ben eşeğin eğerini bağlayana kadar eşyaları topla. Önce bir yemek yeseydik. Yok yok, yolda yiyecek bir şey buluruz. İyi ama yakında hava kararacak, ya yolumuzu kaybedersek, bunun üzerine Yusuf çileden çıktı. Sus be kadın, gidiyoruz dedim, sus da dediğimi yap. Meryem'in gözleri yaşardı, kocası ilk kez onu böyle azarlıyordu. Tek söz daha etmeden pılı pırtıyı toplamaya başladı. Yusuf eşeğin semerini bağlarken, Acele et, acele et, diye söyleniyordu. Sonra eline geçeni semerin iki yanındaki sepetlere tıkıştırmaya başladı. Meryem artık tanıyamadığı kocasına bakakalmıştı. Sonunda yola çıkmaya hazırlardı, geriye yapılacak tek iş kalmıştı, ocaktaki ateşin üzerine bir avuç toprak atmak. Yusuf etrafı kolaçan etmek için dışarı çıkmadan önce, karısına içeride beklemesini işaret etti.

Göğe ve yere günbatımının soluk gölgesi düşüyordu. Güneş henüz batmamıştı, ama yoğun sis çevredeki tarlaların güneş görmesine engel oluyor, sise gömülü tarlalar yukarıdan bakıldığında görülemiyordu. Yusuf, mağaranın girişinde dışarıdan gelen sesleri dinlerken tüyleri diken diken oldu, birkaç adım attı. Köyden bir çığlık yükseldi, insan sesine benzemeyen kulak tırmalayıcı bu ses tepeden tepeye yankılanırken, onu her yerden yükselen başka çığlıklar ve feryatlar izledi. Bunlar insanların talihsizliğine ağıtlar yakan meleklerin sesleri değil, boş göğün altında, acıyla feryat eden insanların sesleriydi. Yusuf mağaraya geri dönmek için, fark edilmekten korkar gibi, birkaç sessiz adım attı ve sözünü dinlemeyip dışarı çıkan Meryem ile karşılaştı. Titriyordu. Bu çığlıklar da neyin nesi, diye sordu, ama Yusuf cevap vermedi, kadını mağaraya geri götürdü ve telaşla ocağa toprak atmaya başladı. Nedir bu çığlıklar, diye sordu bir kez daha, karanlıkta artık birbirlerinin yüzlerini göremiyorlardı, Yusuf cevap verdi, Çocuk öldürüyorlar. Bir an sessiz kaldı ve sonra ekledi, Çocuk öldürüyorlar, Hirodes'in emriymiş,

bu sözleri kuru bir hıçkırık izledi, Bu yüzden gidiyoruz dedim. Otların ve bezin hışırtısı duyuldu, Meryem çocuğu yemlikten almış göğsüne bastırıyordu, Tatlı küçük İsa, sana kim, neden zarar vermek istesin. Bu sözlerle birlikte bir kez daha gözyaşlarına boğuldu. Sus, dedi Yusuf, gürültü yapma, belki askerler mağarayı bulamaz, Beytüllahim'de yaşayan üç yaşın altındaki bütün çocukları öldürme emri aldılar. Sen nereden öğrendin bunu. Tapınaktayken duydum, ondan eve geldim. Ne yapacağız şimdi. Köyün dışındayız, askerlerin gelip bu mağaralara bakacağını zannetmiyorum, ev ev dolaşmak için emir aldılar, biri bizim burada olduğumuzu ihbar etmezse kurtuluruz. Tekrar çıkıp dışarıyı dinledi, çığlıklar kesilmiş, koro halinde bir ağlama dışında tek ses duyulmuyordu ki o da yavaş yavaş yok oluyordu. Masumların katli sona ermişti.

Hava hâlâ pusluydu. Göğün sakinleri yoğun sis ve ilerleyen karanlık yüzünden Beytüllahim'i göremiyor olmalıydı. Yusuf Meryem'i uyardı, Sakın buradan ayrılma, ben gidip yola bakacağım, askerler gitmiş mi gitmemiş mi öğreneceğim. Dikkatli ol, dedi Meryem, tehlikede olanın kocası olmadığını unutmuştu, sadece üç yaşın altındaki çocukların canına kıyıyorlardı. Birisi Yusuf'u ele vermek için kendini yola, askerlerin önüne atıp, Bunun adı Yusuf'tur, marangozdur, üç yaşma basmamış bir oğlu vardır, ve adı İsa'dır, belki peygamberin bahsettiği çocuk odur, şimdi hepsi ölü olduğuna göre şan şeref bizim çocuklarımızın alın yazısı değilmiş, diye haykırmadığı sürece Yusuf için korkulacak bir şey yoktu.

Mağaranın içi o kadar karanlıktı ki, insan o karanlığa dokunabileceğini zannediyordu. Karanlıktan oldum olası korkan Meryem, evde ışık olmasına alışmıştı, ocaktan ya da kandilden, bazen de ikisinden birden gelen bir ışık. Burada yerin dibinde saklanırlarken, zavallı kadının korkusu kat kat büyüyor, karanlığın parmaklarının güzel dudaklarına dokunacağı hayali onu

dehşete düşürüyordu. Kocasının sözünü çiğneyip mağaradan çıkmak, küçük yavruyu tehlikeye atmak istemiyordu, ama korkusu anbean şiddetleniyor, onu çileden çıkartıyordu. Korkusunun sağduyusunu gölgede bırakmasına ramak kalmıştı, kendi kendine şöyle söylemesi anlamsız olurdu, Ateşi söndürmeden önce, mağaranın içinde hiçbir şey yoktu, söndürdükten sonra neden olsun. Ama bu fikir ona el yordamıyla yemliği bulma cesareti verdi, çocuğu yemliğe yatırdı, sonra sessizce sürünerek ocağı buldu, külleri bir maşa yardımıyla aralayarak henüz tamamen sönmemiş korları ortaya çıkardı. Birden korkusu kayboldu, ışıklı toprağı hatırlamıştı. Köz, kâsenin içinde titrek ışıklar saçtığını gördüğü toprağa benziyor, ışıltısı uzak bir dağın eteklerinde ilerleyen meşaleleri hatırlatıyordu. Sonra dilencinin yüzü gözlerinin önüne geldi. Ondan kurtulmanın yolu mağarayı biraz daha aydınlatmaktan geçiyordu. Meryem yine el yordamıyla yemliği buldu ve bir tutam ot aldı. Ocakta sönmeye yüz tutan közün ışığında kandili buldu ve mağaranın bir köşesine yerleştirdi. Buradan solgun ama huzur dolu bir ışık yayabilecek, dışarıdan da fark edilmeyecekti. Meryem korkuları, kaygıları, ölümleri umursamadan hâlâ mışıl mışıl uyuyan çocuğa gitti. Oğlunu kollarına aldı ve kandilin yanına oturdu, bekledi.

Zaman geçti. Çocuk gözlerini tam açmamış ama uyanmıştı, Meryem çocuğun ağlamak üzere olduğunu görünce göğsünü telaşla açtı ve o doymak bilmez ağzı göğsüne yanaştırdı. Ayak sesleri duymaya başladığında İsa hâlâ sütünü emiyordu. Kadının kalbi duracak gibi oldu.

Gelen askerler olabilir miydi. Ama ses tek kişinin ayak sesiydi, ve askerler çoğunlukla ikişerli gruplar halinde dolaşır ki biri saldırırken diğeri onu kollayabilsin. Yusuf olmalı, diye düşündü, bu kez de kandili yaktığı için azar işiteceğinden korktu. Ayak sesleri yaklaştı, Yusuf mağaraya giriyordu. Meryem ürperdi, çünkü bu adımlar Yusuf'un yere sağlam basan

adımlarına benzemiyordu. Daha önce iki kez olduğu gibi, geceleyecek bir yer arayan bir göçebe mağaralarına göz koymuş olabilirdi, gerçi Meryem onlardan hiç korkmamıştı. Bir insan ne kadar kalpsiz olursa olsun, kucağında çocuğuyla bir anneye zarar vermez diye düşünmüştü. Bunun üzerine aklına Beytüllahim'de katledilen çocuklar geldi, belki bazıları son nefeslerini analarının kucağında vermişti. İsa'nın keyfini sürdüğü ana kucağı, sonları olmuş, masum yavrular süt emerken kılıçlar narin bedenlerini deşmişti. Ama bu işi askerler yapmıştı, göçebeler değil. Hayır, bu gelen Yusuf değil, kimseyi şahit gösteremeyeceği bir kahramanlık yapmak isteyen bir asker de değil, evsiz barksız bir göçebe hiç değil. Daha önce bir dilenci kılığında görünmüş olup şimdi çoban kılığında gezen, cennetten mi yoksa cehennemden mi geldiğini söylemese de, bir melek olduğunu iddia eden o adam bu.

Melek dedi ki, Sana esenlik olsun Yusuf'un karısı, çocuğuna da esenlik olsun, bu mağaraya sığınmış olmanız ne büyük talih, yoksa biriniz yaralanıp ölecek, öbürünüz daha derinden yaralanacak fakat yaşayacaktınız. Meryem dedi ki, Yardım isteyen çığlıklar duydum. Melek dedi ki, Gün gelecek sana yakaracaklar, ama ondan da önce sen, hayatın boyunca binlerce ağıt duyacaksın. Meryem dedi ki, Kocam askerlerin gidip gitmediğine bakmak için dışarı çıktı, döndüğünde seni burada bulmamalı. Melek dedi ki, Kaygılanma, o gelmeden ben gideceğim, buraya beni uzun süre görmeyeceğini bildirmek için geldim, göklerin hâkimi ne dilediyse o olur, Yusuf'un günahı gibi bu ölümler de kaçınılmaz. Meryem dedi ki, Ne günahı, benim kocam dürüst bir adamdır, günah işlemez. Melek dedi ki, Günah işleyen dürüst adam çoktur, sayısız günahları vardır ve affı olmayan biricik günah onların günahıdır. Meryem sordu, Kocam ne günah işledi. Melek cevapladı, Sana söylersem, onun günahına ortak olmak istemeyeceksin. Meryem dedi ki, Yemin ederim ben masumum.

Melek dedi ki, İstiyorsan yemin et, ancak benim önümde edilen her yemin nereye estiğini bilmeyen rüzgâr gibidir. Meryem ısrar etti, Ne suç işlemişiz söyle. Melek cevap verdi, Bu kılıçları kınından çıkartan Hirodes'in zulmüdür, ve sizin bencilliğiniz ve korkaklığınız, bu masumların ellerini ayaklarını bağlayan sicimdir. Meryem sordu, Ne yapabilirdim. Melek dedi ki, Senin yapacak bir şeyin yok, geç haber aldın, ama marangoz bir şey yapabilirdi, köylülere çocuklarını alıp kaçacak zamanları varken, askerlerin çocukları öldürmek için yola çıktığını haber verebilirdi, ormana saklanırlardı, ya da Mısır'a kaçıp Hirodes'in ölümünü beklerlerdi, ki yakındır. Meryem dedi ki, Yusuf bunu düşünemedi. Meleğin cevabı sertti, Evet düşünmedi, ama bu onu affettirmez. Meryem, gözleri yaşlı, yakardı. Sen meleksin, affet onu. Melek cevapladı, Ben affedici bir melek değilim. Meryem yakardı, Affet onu. Melek dedi ki, Sana doğrusunu söyleyeyim, bu günahın affı yoktur, affedilmeyi kocandan çok Hirodes hak eder, hainin affı döneğin affından daha kolaydır. Meryem sordu, Ne yapacağız şimdi. Ve melek dedi ki, Her insan gibi yaşayacak ve acı çekeceksiniz. Meryem sordu, Peki ya oğlum. Melek dedi ki, Babanın günahı, oğlunun boynunun borcu, Yusuf'un günahının gölgesi şimdiden oğlunun alnını karartttı. Meryem iç geçirdi, Ne talihsizmişiz böyle. Sana doğrusunu söyleyeyim, dedi melek, yapılacak bir şey kalmadı. Meryem boynunu büktü, oğlunu, meleğin haber verdiği lekeden korumaya çalışır gibi, göğsüne iyice bastırdı, ve başını kaldırdığında melek kaybolmuştu. Bu kez hiç ayak sesi duyulmadı. Uçup gitmiş olmalı, diye düşündü Meryem. Ayağa kalkıp mağaranın girişine yürüdü, gökte meleğin yükselişinden, ya da yerde Yusuf'un dönüşünden bir iz var mı görebilmek için dışarı çıktı.

Sis dağıldı, ilk yıldızlar işleyen demirin ışıltısıyla parlamaya başladı, köyden hâlâ ağıtlar yükseliyordu, işte o zaman Meryem'in aklına, meleğin uyarısı kadar dehşet verici,

kibir dolu başka bir fikir geldi. Ya oğlunun kurtulmuş olması Tanrı'dan bir işaretse, çünkü kuşkusuz diğer birçokları canlarmdan olurken bu çocuğun hayatta kalmasınm bir anlamı olmalıydı, diğerlerinin Tanrı'ya. Niçin öldürdün bizleri, diye soracakları günü beklemekten ve o günde Tanrı nasıl bir cevap vermeyi tercih ederse, o cevapla yetinmekten başka yapacak şeyleri kalmamıştı, oysa İsa hayattaydı. Meryem çok geçmeden bu çılgınlıktan vazgeçti, şu an Beytüllahim'deki diğer analar gibi kucağında ölü bir bebek taşıyor olabileceğini aklına getirdi, ve ruhunun huzuru ve kurtuluşu için tekrar gözyaşlarına boğuldu. Yusuf döndüğünde hâlâ ağlıyordu. Ayak seslerini duymuştu ama kayıtsız kaldı, azarlanmak hiç umurunda değilmiş gibi, şimdi tüm diğer kadınlarla birlikte ağlıyordu, kadınlar aşağıda, kucaklarında ölü çocukları, bir daire oluşturacak biçimde oturmuş dirilişi bekliyorlardı. Yusuf kadının ağladığını gördü, anladı, tek söz söylemedi.

Mağaranın içinde yanan kandili fark etmemişti. Ocaktaki közün üstünü kül kaplamıştı ama ortada hâlâ karanhğa direnen, titrek bir ışık görülebiliyordu. Eşeğin yükünü indirirken Meryem'i rahatlatmaya çalıştı, Artık tehlike geçti, askerler gitmiş, geceyi burada geçirebiliriz. Şafak sökmeden yola koyulacağız, ana yoldan yürümeyiz, kestirmeden gideriz, yol olmayan yerde de başımızın çaresine bakarız. Meryem hâlâ sayıklıyordu, Onca çocuğa yazık değil mi, ve bu Yusuf'u öfkelendirdi, Nereden biliyorsun, saydın mı kaç çocuk olduğunu, Meryem cevap verdi, Bazılarını tanıyordum. Kucağındaki çocuğu esirgeyen Tanrı'ya şükrediyor olmalıydın. Ediyorum. Bana bir günah işlemişim gibi bakmayı kes. Ben sana bakmıyordum. Benimle suçlar gibi konuşma. Peki, artık başka şey demeyeceğim. İyi. Yusuf eşeği yemliğe bağladı, hâlâ eşeğe yetecek kadar ot vardı. Eşeğin şikâyet etmeye hakkı yoktu, hem yemi vardı hem de bolca temiz hava almıştı, ama aç değildi. Sonraki gün gideceği yola

hazırlanır gibi bir hali vardı, onca mesafe, hem de onca yükle. Meryem çocuğu yere bıraktı ve dedi ki, Ateşi canlandıracağım. Niçin. Yiyecek bir şeyler hazırlamak için. Yoldan geçenin dikkatini çekecek bir ateş istemiyorum, pişirmeden yiyebileceğimiz ne varsa onu yiyelim. Sonra karınlarını doyurdular.

Kandilin ışığı mağaranın sakinlerini birer hayalete çevirmişti, eşek bir heykel kadar hareketsizdi, ağzı yemlikteydi ama yemiyordu, çocuk uyuyordu, adam ve karısı buldukları kuru incirle açlıklarını bastırıyorlardı. Meryem döşeği yere serdi, üzerine bir battaniye örttü ve ardından, her zamanki gibi, yatağa girmek için kocasını beklemeye başladı. Yusuf önce dışarı çıkıp gecenin karanlığında bir kez daha aşağıya bakmak istedi. Gök ve yer huzur içindeydi, artık köyden ne çığlık ne de ağıt yükseliyordu. Kapıların ve ruhların sıkıca kapalı olduğu evlerin içinde bir tek Rahel'in yırtınıp dövünecek gücü kalmıştı. Battaniyeye sarılan Yusuf, korkunç günün ardından epey yorgun düştüğünü hissetti, bu çetin kovalamacanın oğlunun hayatını kurtardığını düşünecek hali kalmamıştı. Askerler verilen emri harfiyen uygulamış, Beytüllahim'in çocuklarını öldürün, dendiği için bunun dışında bir şey yapmak akıllarının ucundan geçmemişti, etraftaki mağaraları birer birer arasalardı, kaçıp mağaralara saklanan ya da hayatlarını mağaralarda sürdüren aileleri yakalayabilirlerdi. Yusuf başka zaman, Meryem'in ondan sonra yatmasını, hatta yatağa o uykuya daldıktan sonra girmesini umursamazdı, ama o gece, kadının yüzünde kederli bir ifadeyle ona bakmasından çok rahatsız oldu. Dedi ki, Orada durmanı istemiyorum, yatağa gel. Meryem karşı gelmedi. Ama önce gidip eşeğin bağının sağlam olup olmadığına baktı, sonra yatağa girdi ve bir ah çekti, gözlerini yumdu, uykuyu bekledi.

Yusuf gece bir kâbus gördü. Köye giden yolda eşek üzerinde ilerliyordu, evler görünmeye başlamıştı. Üniforma giymiş, kılıç kuşanmıştı, kalkanı, mızrağı ve hançeri de vardı, askerler

arasında bir asker. Komutan sordu, Nereye gidiyorsun, hey marangoz sana söylüyorum, ve Yusuf, ona verilen göreve hazır, şöyle cevap verdi, Beytüllahim'e gidip oğlumu öldüreceğim, bunları dedikten sonra bir çığlık atarak uyandı, titriyor, alnından terler boşalıyordu. Meryem merakla sordu, Ne oluyor, ne oldu, Yusuf, Hayır, hayır, hayır, diye tekrarlıyor, başka şey söylemiyordu. Sonra hıçkırıklara boğuldu. Meryem kalktı, kandili eline aldı ve ışıkta adamın yüzüne baktı. Hasta mısın, diye sordu. Elleriyle yüzünü örten Yusuf bağırdı, Çek lambayı gözümün önünden, çek be kadın, hıçkırıkların ardı arkası kesilmiyordu, yemliğe gidip çocuğun ne halde olduğunu görmek istedi. Çocuk iyi, Yusuf Usta, kaygılanma, aslında çocuğun hiçbir şey umuru değil. Sakin, çünkü tek dileği doyup uyumak. Bir mucize eseri kurtulduğu korkunç katliamdan habersiz, huzur içinde uyuyor, bir düşün, onu dünyaya getiren baba tarafından öldürülecekti, gün gelecek ölüm hepimizin yakasına yapışacak ama, ölümden ölüme de fark var. Aynı kâbusu göreceğinden korkan Yusuf, geri yatamadı. Battaniyeye sarıldı ve mağaranın girişinde bir kayanın oyuğuna oturdu. Ay ışığı bu oyukta, kandilin zayıf ışığının dağıtmaktan aciz kaldığı, kapkara bir gölge oluşturdu. Eğer köleleri Hirodes'i şu yoldan götürüyor olsaydı, kral kana susamış, gözü dönmüş vahşi askerlerine dönüp, sakin sakin şöyle derdi, Hiç boşuna aramayın buraları, devam edin, burada kayalarla gölgelerden başka şey yok, bizim istediğimiz yeni doğmuş bebeklerin narin vücutları. Yusuf rüyasını hatırlayıp yine titremeye başladı. Bu rüyanın nereden çıktığını anlamıyordu, çünkü Tanrı şahittir, çocuğunun hayatının tehlikede olduğunu duyunca, onca yolu deli gibi koşmuş, duvarlar tırmanmış, tepeler aşmıştı. Via Dolorosa dedikleri yol böyle bir yol olmalı. Yine de rüyasında kendisini gözü dönmüş bir katil gibi görüyordu. Şimdi biri çıkıp, rüyalara akıl ermez deseydi, ne akıllıca bir laf etmiş olurdu. Yusuf bunun şeytanın işi olduğuna kanaat getirdi, elini etrafındaki iblisleri kovalar gibi salladı.

Görünmez bir gece kuşunun havada süzülürken attığı çığlığın yankıları her yeri kapladı, bir ıslık gibiydi, belki de çobanın biri ıslık çalıyordu, ama koyunlar çoktan uykuya dalmışken, etrafta geceyi kollayan köpeklerinkiler dışında açık göz kalmamışken, bu pek mümkün görünmüyor. Yme de, bütün canlılara eşit ölçüde mesafeli duran sakin gece, belki de bizim çoğunlukla evrenle özdeşleştirdiğimiz mutlak kayıtsızlığı, boşluğun kayıtsızlığını sergiliyordu. Eğer boşluk diye bir şey gerçekten varsa, her şey tamamına erdiğinde geriye ondan başka bir şey kalmamalı. Gece, dünyanın bizi ve çılgınlığımızı barındırmak için var olduğuna inanabildiğimiz anlarda, dünyaya hâkim olduğunu gördüğümüz o anlamı ve akılcı düzeni hiç umursamıyordu. Anlamsız, deli saçması kâbus, gökte parlayan ay ve yemlikte mışıl mışıl uyuyan çocuğun sayesinde, geceye karışıp yok oldu. Yusuf uyanıktı ve düşüncelerine her adam kadar hâkimdi. Şimdi barışçıl, şefkat dolu, ama bir o kadar canavarca şeyler düşünüyordu. Birçok masum yavruyu kılıçtan geçirmiş olan askerlerin, kendi oğluna dokunmamış olmasından memnun, bu sebeple Tanrı'ya minnettardı. Marangoz Yusuf'u karanlıkta bırakan gece, Beytüllahim'in analarını da karanlığa boğuyor, nedense babaları, hatta bir an için Meryem'i de göz ardı ediyordu, neden bilinmez, olayın dışında bırakılmışlardı. Sessiz saatler birbirini izledi, Yusuf ilk ışıkla uyandı, eşyaları eşeğe yükledi, hava tam aydınlanmadan, ayın son ışığında, tüm aile, İsa, Yusuf ve Meryem, Celile'ye doğru yola koyuldu.

Önceki gece iki bebeğin öldüğü evinden, sabahın köründe, kimseye haber vermeden çıkan cariye Salomi, doğumuna yardım ettiği son bebeğin aynı kaderi paylaştığını sanarak, mağaraya gitti. Mağarayı boş buldu, geriye ayak izleriyle eşeğin tırnak izlerinden başka bir şey kalmamıştı. Küllerin arasında bir iki parça köz hâlâ için için yanıyordu, ama kan izi yoktu. Gitmiş, dedi Salomi, küçük İsa ilk ölümünün pençesinden kurtuldu.

Yusuf ile ailesinin onca badire atlatıp sağ salim Nasıra'ya vardığı o mutlu günün üzerinden sekiz ay geçmişti, eşeğin pek salim döndüğü söylenemez, bir ayağı topallıyordu. Kral Hirodes'in Ceriko'da öldüğü haberi gelmekte gecikmedi, Kudüs'ün, zayıf bünyeli ya da hastalıklı insanlara hiç acıması olmayan sert kışından kaçmak için Ceriko'ya gitmiş, saraylarından birinde dinlenmeye çekilmişti. Kudretli hükümdarını kaybeden ülkenin, Hirodes'in yıkım ve vahşet yıllarından sağ kurtulabilen üç oğlu arasında paylaştırılacağı dedikodusu günden güne yayılıyordu, Hirodes'in oğullarının isimleri şunlardı, Celile'nin doğusunda kalan topraklarda hüküm sürecek olan Hirodes Filipus, Celile ve Pereya'da hüküm sürecek olan Hirodes Antipa, Yahudiye, Samiriye ve İdumeya'da hüküm sürecek olan Arkelos. Bir gün, yarı gerçek yarı hayal ürünü hikâyeler anlatmayı seven gezgin katırcının biri, Nasıra sakinlerine, Hirodes'in, kendisinin de katıldığına yemin ettiği cenazesini ayrıntılı biçimde anlatacak. Kralın naaşı iki beyaz öküzün çektiği, yaldız işlemeli erguvan rengi kumaşlarla bezenmiş bir arabada taşınan, kıymetli taşlarla süslü saf altından bir lahde konmuştu. Naaşın kendisi de erguvan renkli bir örtüye sarılmıştı, insan vücudunu andıran bir kumaş yığını ve bir kafa olması gereken yerde de koca bir taçtan başka bir şey görünmüyordu. Arabanın arkasında leş kokusuna tahammül etmek zorunda kalan, flüt çalan müzisyenler ve ağıt yakan kadınlar yürüyordu, orada dikilirken benim bile burnumun direği kırılıyordu. Sonra atlarıyla kralın muhafızları geliyordu, arka-

sında piyadeler. Savaşa gider gibi, kılıç, mızrak, hançer ve kalkan kuşanmışlardı, sonu görünmeyen alay, kuyruğunu yutan bir yılan gibi dolanıyordu. Hem cesedin, hem de kendi ölümlerinin izinde ilerleyen askerleri korkuyla seyrettim, ölüm önünde sonunda her kapıyı çalıyor. Kralın ayrılık saati geldiyse, köleninki de hızla yaklaşıyor, hem alayın başını çeken kokuşmuş beden, hem de peşi sıra giderken koca bir ordunun tozunu yutan köleler, aynı biçimde sonsuza kadar kalacakları yere doğru ilerliyor. Bu katırcı İsrail yollarını arşınlayıp eşek pazarlamak, pis kokan kervansaraylarda geceleyerek bu Nasıralılar gibi köylülere masallar anlatmak yerine, akademyanın Korint tarzı sütunları arasında gezinen Aristotelesçi bir bilgin olsaydı kendini evinde hissederdi.

Yusuf sinagogun önündeki avluda, yoldan geçerken meraklanıp söylenenleri dinlemek için duran köylülerin oluşturduğu kalabalığın arasına karışmıştı. Aslında cenaze töreniyle ilgili teferruat pek ilgisini çekmemişti, bir de şair harp eşliğinde dokunaklı sözler etmeye başlayınca tepesi attı, bu marangozun günlük dertleri canını yeterince sıkıyordu. Düşünceli ve ağırbaşlı görünmeye çalıştığı zamanlarda yüzünde beliren, asla kapanmayacak yaralara benzeyen kırışıklıklar gençliğini gizliyordu. Yusuf'un yüzünde asıl rahatsız edici olan, uykusuzluk yüzünden ufak kıvılcımların dolandığı, ama boş bakan, anlamsızca bakan gözleri. Yusuf'un çok az uyuduğu bir gerçek. Uyku onun her gece boğuştuğu bir düşman, her gece adeta hayatı pahasına savaşıyor ve ne yazık her gecenin sonunda, hem de tam kazanıyorum derken, yenik düşüyor, aşırı yorgunluk sebebiyle uyuyakalıyor, ve gözlerini kapatır kapatmaz, karşısında yola dizilmiş askerler buluyor, askerler arasında bir asker olan Yusuf kılıcını havada sallarken, o dehşet verici ses, kafilenin başı, haykırıyor, Nereye gidiyorsun, sana söylüyorum marangoz. Zavallı adam, cevap vermek istemiyor, tüm gücüyle

direniyor, ama kâbusunun kötü ruhları baş edilmeyecek kadar güçlü, adamın ağzını sanki demir çubuklarla zorlayarak açıyorlar, gözyaşlarıyla söylüyor söyleyeceğini, Beytüllahim'e, oğlumu öldürmeye gidiyorum. Yusuf'a Hirodes'in cesedini taşıyan arabayı kaç öküz çekiyordu diye sormayacağız, öküzler ak mıydı kara mı onu da sormayacağız. Evine doğru giderken aklında kalan tek şey, katırcının hikâyeyi bitirirken sarf ettiği sözler, tören alayının ardından giden kalabalık, köleler, askerler, saray muhafızları, ağıt yakan kadınlar, müzisyenler, yüksek rütbeli memurlar, prensler, geleceğin kralları, ve biz, kim olursak olalım, tüm bir hayat boyu, sonsuza kadar kalacağımız yeri arayan bizler. Yusuf bütün umudunu yitirmiş bir adamın acısıyla, Keşke öyle olsaydı, diye sayıkladı. Keşke öyle olsaydı, diye tekrarladı, yaşadıkları yeri hiç terk etmeyen insanları düşünüyordu, yine de ölüm gidip onları buluyor, bu da hayattaki tek gerçeğin kader olduğunu kanıtlıyordu. Ey Tanrım, Kaderim böyleymiş demek için yapmamız gereken tek şey, hayat boyu beklemek. Hirodes'in kaderi Ceriko'da ölmek, Herodium ormanına giden bir arabada doğmaktı, ama ölüm, Beytüllahim'in çocuklarına bir kez olsun doğdukları kasabadan çıkma fırsatı tanımadı. Yusuf'un, başta zavallı masumları kurtarmak için tasarlandığını düşündürten yolculuğu, boş çıktı. Marangoz duymuş ve bir şey dememiş, koşup kendi oğlunu kurtarmış, diğerlerini kaderleri ile baş başa bırakmıştı. İşte şimdi Yusuf'un neden uyuyamadığını biliyoruz, çünkü uyandığında karşısında bulduğu, gördüğü kâbusu unutmasına engel olan şey, gerçeğin kendisinden başka bir şey değildi. Uyanık olsa bile bu rüyayı her gece defalarca görüyordu, tüm bunların önüne geçmeye çalışıyor, ama boşuna uğraştığını biliyordu, çünkü rüya bundan sonra gittiği her yerde karşısına çıkacaktı, uyku ile uyanıklık arasında bir geçitti o ve Yusuf girerken de çıkarken de bu geçidi kullanmak zorundaydı. Bu kargaşaya en uygun tanım

pişmanlık. Gel gelelim tecrübe ve insanlar arası iletişim, çağlar boyunca biriktirdikleriyle, tanımların hayal olduğunu birçok kez ispatlamıştır, dilsiz olup, aşk demek istemek ama bir türlü o kelimeyi seslendirememek, ya da daha iyisi, dili bilip konuşabilmek ama âşık olamamak gibi bir şey.

Meryem yine hamile. Bu kez bir dilenci kılığında bir melek gelip çocuğun doğumunu haber vermedi, Nasıra'nın tepelerinde rüzgârlar esmedi, yerden ışıklı toprak çıkmadı. Meryem gidip kocasına basitçe, Ben hamileyim, dedi. Şöyle demedi, Gözlerimin içine bak ve çocuğumuzun parladığını gör, haliyle Yusuf da şöyle cevap vermedi, Görmedim mi sanıyorsun, ben senin söylemeni bekliyordum. Dinledi ve sustu, belki şöyle dedi, Öyle mi, ve işini yapmaya devam etti, ama biz aklının başka yerde olduğunu biliyoruz. İşkenceler çektiği bir gecenin sonunda karısına derdini açtığı için artık Meryem de biliyor, halbuki sır gibi saklamak istiyordu, ama Meryem konuşacağını baştan beri biliyor, meleğin mağaradaki sözlerinden sonra böyle bir şey bekliyordu, şöyle söylemişti, Hayatın boyunca binlerce ağıt duyacaksın, iyi bir eş bu durumda şöyle derdi kocasına, Sıkma canını, olan oldu, aslında senin ilk görevin kendi oğlunu kurtarmaktı. Ama Meryem değişti ve iyi bir eş olmaktan başka emelleri de var, belki de bunun sebebi meleğin tüm insanları kastederek söylediği şu sözlerdi, Ben affedici bir melek değilim. Bu derin konuları Yusuf ile konuşacak olsaydı, eğer ona bu hak tanınsaydı da duyduklarını anlatsaydı, kutsal yazıya aşina olan Yusuf, hiçlikten çıkıp affetmeyen bir melek olduğunu söyleyen bu meleğin sözlerine kafa patlatır, sonunda anlamsız olduklarına kanaat getirirdi, çünkü bağışlayıcı olan bir Tanrı vardır, bağışlamak ona mahsustur. Ama belki de bir meleğin çıkıp, ben affedici değilim demesinin bambaşka bir anlamı vardır. Belki de o cezalandırmakla yükümlü bir melektir ve asıl söylemeye çalıştığı şudur, Seni affetmemi umuyorsun, ama ahmaklık ediyorsun,

ben affetmeye gelmedim, cezalandırmaya geldim. Gel gelelim, Tanrı'nın, atalarımız ya da biz meyveyi çalmak için geri döneriz diye, hayat ağacına giden yola bekçi diktiği, ateşten kılıçlarıyla nöbet bekleyen Kerubileri saymazsak, melekler, tanımları gereği, pis bir iş olsa da toplumsal önemi büyük olan zaptetme işini yerine getiren bir kolluk kuvveti değillerdir. Meleklerin varlığının sebebi hayatı kolaylaştırmaktır, bir kuyuya düşmek üzereysek imdada yetişirler, köprüyü geçerken uçuruma düşmeyesiniz diye peşinizdedirler, bir at arabası ya da freni boşalan bir araba bizi ezecek olduğunda bizi kenara alırlar. Melekliğin hakkını veren bir melek, Beytüllahim'deki babaların rüyasına girip, Toplanın, karılarınızı ve çocuklarınızı alıp Mısır diyarına kaçın ve size söylenene kadar dönmeyin, çünkü Hirodes çocuklarınızı öldürmek istiyor, deyip onları uyarsaydı, Yusuf bu çileyi çekmezdi. O zaman çocukların hepsi kurtulurdu. İsa mağarada anne ve babasıyla kalır, diğerleri Mısır yollarına düşer, melekten şöyle bir haber alana kadar dönmezlerdi, Toplanın, karılarınızı ve çocuklarınızı alıp İsrail'e dönün, çocuklarınızı katletmek isteyen kişi öldü. Sonra çocuklar yurtlarına döner ve vakti gelince kapılarını çalacak olan ölümü beklerlerdi. Çok şey beklememek gerek, ne de olsa Tanrı'nın gücünün bir sınırı olduğu gibi meleğin gücünün de bir sınırı var. Yusuf uzun uzun düşündükten sonra şöyle bir sonuca varırdı, Mağarada görünen melek şeytanın uşağı olmalı, daha önce çoban kılığına girmiş olan iblis, bunlar en fazla kadının zaafını ve safdilliğini kanıtlayan deliller olabilir, düşmüş bir meleğin kadını kolayca baştan çıkardığının delilleri. Eğer Meryem konuşabilseydi, ona verilen müjdenin ayrıntılarını anlatmasına izin verilseydi, o zaman durum farklı olurdu, Yusuf düşüncelerini savunmak için başka argümanlarda bulunurdu, ve bunların en kayda değer olanı da şu olurdu, Bu melek dediğin şöyle başlamadı söze, Ben Rabbin meleğiyim, ya da, her şeye kadir olan Rabbimiz adına geldim.

Tek söylediği şuydu, Ben meleğim, sonra da sanki tanınmaktan korkarmış gibi, Bunu kimseye söyleme. Bazıları bu ayrıntıların bildik hikâyeye pek bir şey katmadığını iddia edecektir, ama anlatıcının bakış açısıyla bakıldığında bunlar çok önemli, geçmişteki ya da gelecekteki olayların yorumunu yaparken meleğin cennetten mi yoksa cehennemden mi geldiğini bilmek gerek. Işığın melekleri ile karanlığın melekleri arasında hem usul hem esas, hem öz hem de biçim açısından farklılıklar vardır. Birini yaratanla diğerini yaratanın aynı varlık olduğu doğrudur, bu yüzden sonraları hatasını telafi etmeye çalışmıştır.

Yusuf gibi Meryem de bazen boş bakıyor, ama başka sebeplerle. Durup dururken yüzünün rengi atıyor, elindeki işi bırakıyor, ufka bakarak dalıp gidiyor. Bu koşullar altında bu kadarı her kadından beklenirdi, ama Meryem'in aklından geçenler öyle her kadının aklından geçecek şeyler değil. Tek bir soruyla özetleyecek olursak, derdi şu, İsa'nın doğumunu haber veren melek neden ikinci çocuğun doğumunu haber vermiyor. Meryem gözünün nuruna, ilk çocuğuna, emekleyen bebek İsa'ya bakıyor. İsa bu yaştaki her çocuk gibi emekliyor, ama annesi onun her hareketini dikkatle inceliyor, özel bir işaret arıyor. Ne alnında bir yıldız, ne elinde altıncı bir parmak, Meryem'in gördüğü çocuğun diğer çocuklardan hiçbir farkı yok, üstünü başını batırıyor, düşüp sonra kalkıyor ve ağlıyor. Tek farkı, bu çocuğun onun kendi çocuğu olması. Annesiyle babası gibi esmer, koyu renk saçlı, açık renk gözleriyse yavaş yavaş değişiyor, annesiyle babasından aldığı elaya dönüyor. Ama bunların bulunmaz özellikler olduğu söylenemez. Bu gibi özellikler ancak bizim çocuğumuzun, yani bu koşullar altında Meryem'in çocuğunun özellikleri olduğu sürece anlamlıdır. Birkaç hafta sonra ayağa kalkıp yürümeye çalışacak, sayısız kez düşecek ve tekrar doğrulacak, doğrulamadığı zaman da, annesinin onu çağırdığını duyarak, güçlükle başını kaldıracak, Gel bana, gel bana oğlum.

Konuşması gerektiğini anlayacak, gırtlağından sesler çıkarmayı başaracak, ama başta bu sesleri nasıl kullanacağını bilemeyecek, ve onları önceden bilip kullandığı başka seslerle karıştıracak, geveleyecek, kendini daha incelikli yollarla ifade etmesi gerektiğini anlayacağı güne kadar böyle sürüp gidecek, sonra dudaklarını anne ve babası gibi oynatmaya başlayacak. Küçük İsa ilk sözcüğünü telaffuz etmeyi başardıktan sonra, ki herhalde ba, ya da abba, ya da baba, hatta belki anne olacak bu sözcük, annesi ya da komşulardan biri ona yüzüncü kez şu soruyu yönelttiğinde, Gıdak gıdak yumurtayı nereye bırakır, artık sağ elinin işaret parmağını sol elinin avucuna bastırmayacak. Her insan buna benzer onur kırıcı olaylara maruz kalır, özel bir ses tonu, bir ıslık ya da kamçı sesi gibi, belli başlı seslere verilecek tepkiyi öğrenmesi için, sirk köpeği gibi eğitilir. İsa artık tavuğun onun avucu dışında istediği her yere yumurtlayabileceğini söyleyebiliyor. Meryem küçük oğluna bakıyor ve iç geçiriyor, meleğin bir daha asla geri dönmeyeceğinden korkarak hüzünleniyor. Beni uzun süre görmeyeceksin, demişti kadına, şimdi ortaya çıkacak olsaydı, Meryem onu bırakmaz, bir cevap alana kadar sorgulamaya devam ederdi, ikinci çocuğunu bekleyen Meryem, artık eskisi kadar masum değil, yaşadı ve öğrendi, acı nedir, çaresizlik nedir, kaygı nedir biliyor, görüp geçirdikleri sayesinde artık ne zaman ağırlığını koyması gerektiğine karar verebiliyor. Rabbimiz çocuğunun kaderini benimkine benzetmesin, başımı sokacak yerim yok, diyen bir meleğe kolay kolay kanmaz artık. Bir kere, melek temsil ettiği bu rabbin kim olduğunu bildirmek zorunda, ikincisi, başını sokacak.yeri olmadığını söylediğinde doğruyu söylediğini ispat etmek zorunda, çünkü bir meleğin başını sokacak yer bulamaması hiç de inandırıcı değil, tabii bu sözler oynadığı dilenci rolünün parçasıysa iş başka, üçüncüsü, çocukla ilgili korkutucu sözlerinin anlamı nedir açıkça belirtmeli, ve son olarak, şu parıldayan toprağın

sırrı hakkında açıklamada bulunmalı, bu toprakla dolu kâseyi evlerinin dibine gömmüşlerdi ve Beytüllahim'den döndüklerinde kâsenin gömüldüğü yerde sap ve yapraktan ibaret acayip bir bitki türediğini gördüler, sonunda yapraklarını budamaktan usanıp kökünden söktüler ama aynı yerde bir daha bitti, daha çok serpildi. Sinagogun ihtiyarlarından ikisi, Zakay ve Dotaim, bölgeyi kolaçan etti, botanik konusunda bilgileri olmamakla birlikte tohumun o esrarengiz toprakta olduğuna, bitkinin de zamanı gelince büyüdüğüne kanaat getirdiler, ve Zakay şöyle bir yorumda bulundu, Can veren Tanrı'nın yasası budur. Meryem zamanla bu inatçı ota alıştı, hatta evin girişinde güzel durduğuna karar verdi, ama Yusuf hâlâ şüpheliydi, ucubeyi görmemek için tezgâhını bahçenin ayrı bir köşesine taşıdı. Bir kez baltayla, bir kez de testereyle kesmeyi denemiş, kaynar su boca etmiş, hatta kökünü kazıp kül dökmüştü ama nafile. Korktuğundan, yeri kazıp ışıklı toprağı çıkarmayı deneyememişti. Adını Yakup koydukları ikinci çocukları doğduğunda hal böyleydi.

Sonraki birkaç yıl içinde Meryem iki kız ve birçok oğul doğurdu, hem Yusuf hem de Meryem gençliklerini tümden kaybettiler. Aile içinde bunun dışında fazla bir değişiklik olmadı. Meryem'in yaşlılık belirtileri göstermesi çok doğaldı, çocuk doğurmanın ne demek olduğunu bilmeyen yoktur, kadının tüm tazeliğini, güzelliği alır götürür, yüzünü soldurur, vücudunu yıpratır. Meryem'se çok çocuk doğurmuştu. Şu kadarını söylemek yeterli, Yakup'tan sonra Lisya doğdu, Lisya'dan sonra Yusuf, Yusuf'tan sonra Yahuda, Yahuda'dan sonra Şimon, sonra Lidya, sonra Yustus ve Samuel. Başka doğan olduysa da iz bırakmadan yok olup gitmiş olmalı. Çocuklar ana babaların gururu ve neşe kaynağıdır, Meryem de her doğumda memnun görünmek için elinden geleni yapıyordu. Ama aylar boyu karnında taşıyıp doğurduğu, tüm gücünü tüketen onca çocuktan sonra, artık telaşlı, çoğu zaman huzursuz bir kadın olmuştu. Zor günlerinde

Yusuf'u suçladığını düşünmenin bir anlamı yok, çünkü onun işi buydu, kafamızdaki saçın her telinin sayılı olduğunu söyleyen Tanrı'yı suçlayacak hali yoktu. Yusuf çocuk yapma konusunda çok az şey biliyordu, pratik meseleler dışında kalanlar onu pek ilgilendirmiyordu, bu da insanlığın tüm sırlarını tek bir olguya indirgiyordu, erkek kadına yanaşınca kadın hamile kalır, dokuz ay, bazen yedi ay sonra çocuk dünyaya gelir. Rahme akan tohumlar arasında Tanrı'nın seçtiği, gözle görülemeyecek kadar ufak birisi, yine Tanrı'nın yarattığı dünyada insan soyunu devam ettirmek için yeni bir varlığa bürünür. Gel gelelim işler her zaman yolunda gitmez, rahme akan tohumların her zaman gebe bırakacak güce sahip olmaması, Tanrı'nın işlerine akıl ermeyeceğinin ispatıdır. Talihsiz Onan gibi tohumu yere akıtmak, kadının hamileliğini kesinkes önleyecek tek yoldur. Böyle yaparak dul yengesine çocuk vermeyi reddeden Onan, bu sebeple Tanrı tarafından ölümle cezalandırılmıştı. Öte yandan, çıkmadık candan da ümit kesilmez. İbrahim'in cılız tohumlarının içine İshak'ı koyan ve sonra onu artık adet görmeyen Sara'nın karnına taşıyan, hiç kuşku yoktur ki Tanrı'nın ta kendisidir. Olaylara teogenetik denebilecek bu açıdan yaklaşırsak, hem bu dünyada hem de başka dünyalarda her şeyin üstünde durması gereken akla uygun olan şöyle bir sonuca varabiliriz, Tanrı'nın bizzat kendisi, Yusuf'u Meryem'e yanaşması için sürekli teşvik etmiştir ki birçok çocukları olsun ve bu yolla kendisi de Beytüllahim'in masum çocuklarının katline göz yummasının, hatta olanları sonuçlarını düşünmeksizin dilemesinin getirdiği pişmanlıktan kurtulabilsin.

Tanrı'nın işlerinin akıl ermez olmakla birlikte epey şaşırtıcı da olabileceğini gösteren bir şey daha vardı. Yusuf Tanrı'nın iradesini yerine getirirken, aynı zamanda kendi dileklerini de gerçekleştiriyordu, bu dünyaya mümkün olduğunca çok çocuk getirerek bu dünyadan koparılan o küçük canlara borcunu ödemek, Hirodes'in askerlerinin sebep olduğu kayıpları telafi

etmek istiyordu, öyle ki bir sonraki sayımda nüfusta bir eksik bulunmasın. Tanrı'yla Yusuf'un duydukları pişmanlığın sebebi aynıydı. Tanrı'nın hiç uyumadığı deyişinin yerindeliğinin bir kanıtıdır bu, uyuyamıyor çünkü öyle bir kabahat işledi ki, insan yapsaydı bile asla affedilmezdi. Yusuf'tan olma her çocuk, boynu bükük Tanrı'nın içini biraz daha ferahlatıyordu, yine de asla başı dik yürüyemeyeceğini biliyordu, çünkü Beytüllahim'de yirmi yedi çocuk katledilmişti, Yusuf ise bu dünyada tek kadınla bu kadar çok çocuk yapabilecek kadar uzun kalmayacaktı, hem bedeni hem de ruhu yorgun düşmüş olan Meryem de bunca doğuma kesinlikle dayanamazdı. Marangozun evi ve bahçesi çocuklarla dolu, yine de boş gibiydi.

Marangozun oğlu beş yaşına bastığında okula başladı. Annesi onu her sabah alıp sinagoga götürüyor, okula yeni başlayanlarla ilgilenen kâhya çocuğu teslim alıyordu, sinagogda verilen bu dersler sayesinde İsa ve on yaşın altındaki diğer Nasıralı çocuklar şu bilgece sözleri duyup anlayabildiler, Öküzü ahırda besliyorsan, çocuğu da Tevrat ile büyüt. Bizim bugün öğle vakti dediğimiz altıncı saatte ders bitiyordu. Meryem oğlunu kapıda karşılıyordu, zavallı kadının çocuğa ne öğrendiğini sormaya hakkı yoktu, bu basit haktan bile yoksundu, nitekim bilge kişi şöyle söylüyordu, Yasa kadının eline geçeceğine kül olsun daha iyi. Ayrıca, eğer küçük İsa anneler de dahil olmak üzere tüm kadınların bu dünyadaki gerçek konumlarını biliyor olsaydı, böyle sorulara, karşısındakinin ne kadar önemsiz olduğunu yüzüne vuran ters cevaplar verirdi. Hirodes'i düşünelim, onca zenginliğine, onca gücüne rağmen, onu şimdi görecek olsak, şunu bile söyleyemezdik, Öldü ve çürüyor, çünkü ondan geriye kalan, pis bir koku, toz, kemik ve paçavra. İsa eve döndüğünde babası, Ne öğrendin, diye soruyordu ve müthiş bir hafızası olan İsa, derste duyduklarını babasına kelimesi kelimesine aktarıyordu. Çocuklara önce

alfabenin harfleri, sonra en önemli sözcükler öğretilmişti, bunların ardından Tevrat'tan cümleler ve bölümler okumaya başlamışlardı. Yusuf cümleleri oğluyla birlikte okurken sağ eliyle ritim tutuyor, yavaşça başını sallıyordu. Bir köşede bekleyen Meryem, soramadığı soruların cevaplarını kulağına çalınanlar sayesinde öğreniyordu, kadınların çağlar boyunca uygulayarak mükemmele vardırdığı bir yöntemdir bu. Dinleye dinleye her şeyi, hatta bilgeliğin doruk noktası olan, doğruyla yanlışı ayırt etmeyi bile öğrenirler. Ama Meryem'in anlayamadığı, ya da en azından tamamen anlayamadığı bir şey vardı. Kocası ile İsa arasındaki o gizemli bağı anlayamıyordu, sokaktan geçen biri bile Yusuf'un oğluyla, adeta özlem dolu bir şefkatle konuştuğunu fark ederdi, sanki ilk çocuğuna bakarken Yusuf kendi kendine şöyle diyordu, Benim sevgili oğlum, kederimin sebebidir. Meryem'in tüm bildiği Yusuf'un kâbuslarının bir türlü son bulmadığı, adama cehennem azabı çektirdiğiydi. Yusuf o kadar sık kâbus görüyordu ki, yatağın sağ yanında yatmak ya da gecenin bir yarısı susayarak uyanmak gibi, kâbus da bir tür alışkanlık haline gelmişti. Meryem, sorumluluğunun bilincinde iyi bir eş olarak, hâlâ kocası için endişeleniyordu, ama onun için oğlunun hayatına sağ salim devam ettiğini görmek daha önemliydi ki, bu Yusuf'un günahının o kadar da büyük olmadığını kanıtlıyordu, yoksa Tanrı onu, alışkın olduğumuz biçimde, merhametsizce cezalandırırdı. Eyüp'ü örnek alalım, fakir bir cüzzamlıydı, yine de hep dürüst, onurlu, Tanrı korkusu olan bir adamdı. Eyüp'ün yanlışı, bilmeden de olsa, Tanrı ile şeytan arasında bir çekişmeye sebep olmasıdır, bu çekişmede her iki taraf da inatla hak ve öncelik talep ediyordu. Yine de adam umudunu kaybedip haykırınca şaşırdılar, Doğduğum güne, ana rahmine düştüğüm geceye lanet olsun, karanlıklar sarsın doğduğum günü, o gün takvimden silinsin, bereketsiz olsun gece, mutluluk ondan uzak olsun. Tanrı'nm Eyüp'ten aldığını fazlasıyla geri vererek

adil davrandığı doğru, ama isimlerini hiçbir kitabın yazmadığı, her şeylerini kaybeden ve karşılığında hiçbir şey almayan, her şeyin vaat edildiği ve vaat edilen hiçbir şey verilmeyen diğerlerine kim ne diyecek.

Ama bu marangozun evinde huzur, sofrasında da her zaman, çok olmasa bile, ruhuyla bedenini bir tutacak kadar ekmek vardı. Yusuf ile Eyüp'ün sahip oldukları şeyler arasında, sadece oğullarının sayısı birbirinin aynıydı. Eyüp'ün yedi oğlu ve üç kızı vardı, Yusuf'un ise yedi oğlu iki kızı vardı, yani aslında Yusuf bu dünyaya daha az kadın getirmiş olduğundan üstün bile sayılırdı. Ancak Tanrı tarafından malları ikiye katlanmadan önce bile Eyüp'ün yedi bin koyunu, üç bin devesi, beş yüz sığırı ve beş yüz eşeği, ve tabii anmaya bile değmeyecek çokça kölesi vardı, gariban Yusuf'un ise bir tek eşeği var. Şurası da gerçekti ki, iki boğaz, ve ilk yıl dolaylı da olsa hadi bir üçüncüyü doyurmakla, bir ev dolusu çocuğun her geçen gün büyüyen midelerine yetecek yiyecek bulmak arasında epey fark vardı. Yusuf'un çırak tutacak geliri olmadığından, çocuklarını çalıştırması gayet doğaldı. Hem bu onun babalık göreviydi, ne diyordu Talmud, Erkeğin çocuklarını doyurması yetmez, onlara bir de meslek öğretmeli, yoksa haydut olur çıkarlar. Bir zanaatçının başı en büyük âlimin karşısında bile diktir diyen hahamların bu sözlerini hatırlayan kimse, Yusuf'un büyük oğullarını birer birer ne denli bir gururla yetiştirdiğini tahmin edecektir, önce İsa, sonra Yakup, sonra Yusuf, sonra Yahuda marangozluğun sırlarını öğrendiler, Yusuf eski atasözüne kulak veriyordu, Çocuğun elinden az iş gelir, ama bunun kıymetini bilmeyen de az aptal değildir. Yusuf öğleyin bir şeyler atıştırdıktan sonra tekrar işe koyulduğunda, oğulları yardımına geliyordu, aile içi dayanışmanın güzel bir örneğiydi bu ve eğer her şeye kadir olan Tanrı başka şey öngörmüş olmasaydı, nesiller boyu sürecek bir marangozluk geleneğinin filizlenişi de olabilirdi.

İbrani soyunun yetmiş yıldan uzun süredir boyunduruk altında tutularak aşağılanması imparatorluğun doymak bilmez kibrini tatmin etmemiş olacak ki, Roma, Hirodes'in krallığının bölünmüş olmasını bahane ederek, yeni bir sayım yapılacağına hükmetti. Ama bu kez erkekler sayıma kendi memleketlerinde katılmak zorunda değildi, böylece tarımda ve ticarette ortaya çıkabilecek aksaklıkların ve daha önce Yusuf ile Meryem örneğinde tanık olduğumuz yan etkilerin önüne geçileceği hesaplanmıştı. Yeni uygulamaya göre sayım memurları il il, kasaba kasaba dolaşıp tüm erkekleri ayırım gözetmeksizin meydanlarda ya da açık alanlarda toplayacak ve askerler eşliğinde bunların isimlerini, işlerini ve vergiye tabi mallarını imparatorluk arşivleri için kaydedecekti. Bu türden formalitelerin dünyanın bu köşesinde hoş karşılanmadığını dile getirmeliyiz, hem bu yeni bir şey de değildir, Tevrat'ta örneklerine rastlayabiliriz, Kral Davut'un ordularının komutanı olan Yoab'a verdiği şu talihsiz emri hatırlayalım, Dan'dan Berşeba'ya kadar tüm İsrail'i dolaş ve herkesi teker teker say, kral emri tartışılmaz olduğundan, Yoab şüphelerini kendine saklayıp ordusunu toplamış, kralın buyruğunu yerine getirmek için yola koyulmuştu. Dokuz ay yirmi gün sonra Yoab kesin sayım sonuçlarının belgeleriyle birlikte Kudüs'e döndü. İsrail'de eli silah tutan sekiz yüz bin adam vardı, Yuda'dakiler de beş yüz bin kadar ediyordu. Tanrı'nın, hele ki kendisinden başkasının hükmetmesine asla izin vermeyeceği kendi seçilmiş halkı söz konusu olduğunda, iktidarının elinden alınmasından hiç hoşlanmadığını herkes bilir, seçilmiş

halka Roma'nın hükmetmesi ise tabii ki onu iyice çileden çıkaracaktır, çünkü Roma sahte ilahların ve hükümdarların emri altındadır. Bir kere putların taş olduğu bir gerçektir, bu kült buna rağmen eğer hâlâ yaşıyorsa, o zaman saraydakiler de olsa olsa sahtekâr olabilir, hükümdar değil. Şimdi Roma'yı bir tarafa bırakıp Kral Davut'a dönelim, komutan karşısına geçip raporu okumaya başladığında, kralın aklı başına gelmişti gelmesine ama artık çok geçti, Ben büyük bir günah işledim, affet beni Tanrım, yalvarırım affet, bu zavallı kulunu bağışla. Sonraki sabah Gad isimli peygamber, ki kralın müneccimlerinden biriydi ve Tanrı ile kral arasında aracılık ederdi, yataktan yeni kalkan Davut'un karşısına çıkıp şöyle dedi, Rabbimiz, dünya üzerinde üç yıllık bir kıtlık mı, düşmanlarınızın elinde üç aylık bir esaret mi yoksa ülkede üç günlük bir salgın mı, diye soruyor. Davut her bir felaketle kaç insan öleceğini sormaya cesaret edemedi, sandı ki üç günlük bir salgında üç aylık bir savaştan ya da üç yıllık bir kıtlıktan daha az insan ölür, ve dua etti, Rabbimin isteği her şeyden üstündür, salgın olsun. Ve Tanrı bir salgın gönderdi, sayımda kaydedilmemiş olan kadınlarla çocukları saymazsak, yetmiş bin insan öldü. Tanrı, sonunda, yeni bir tapınak karşılığında salgını geri çekmeye karar verdi, ama ölen ölmüştü. Tanrı onları unutmuş olabilir, ama belki de dirilmelerinin uygunsuz düşeceğine hükmetmişti, çünkü ölümlerin hemen ardından miras kavgalarının başladığını, ölenlerin topraklarının ve mallarının kalanlar arasında bölüşüldüğünü varsayabiliriz. Tanrı'nın seçilmiş halkının, bunları ister alın teriyle kazanmış, ister hukuki kanallarla isterse savaş ganimeti olarak edinmiş olsunlar, kendilerine ait olan dünyevi malları reddetmeleri için hiçbir sebep yoktu. Sonuca bakmak gerekiyordu.

İnsanların ya da Tanrı'nın işleri hakkında yargıda bulunmadan önce, Davut'a haddini bildirmekte hiç gecikmeyen Tanrı'nın, şimdilerde, seçilmiş halkı boyunduruk altında tutup aşağılayan

Roma'yı görmezden geldiğini hatırlamalıyız, işin garibi, kendi adına ve hükümranlığına yönelik küfür niteliğindeki saygısızlığı da görmezden geliyor. İşler böyle olduğunda, yani Tanrı imdada yetişecekmiş gibi görünmüyorsa, insanın tek yapabileceği onun yerini almaya çalışmaktır, evi barkı terk edip, aslında bizden çok Tanrı'nın malı olan şu zavallı yaşlı dünyamıza çekidüzen vermeye çabalamak. Dediğimiz gibi, sayım memurları, sırf güç sahiplerinin kibri yüzünden, orduyu arkalarına alarak ülkenin dört bir yanına dağıldı. Askerler Celile ve Yahudiye sakinleri isyan bayrağını açtığında sayım memurlarını hakaretten ve kötü muameleden koruyacaktı. Önce gelenlerin güçleri sınandı, halk içinde söylenenler, ters cevaplar verenler oldu, huzursuzluk yavaş yavaş büyüdü, öfkeli ve saldırgan bir tavra dönüştü. Bir zanaatçı sayım memurunun masasını yumrukluyor ve tek bir isim bile vermeyeceğini söylüyor, bir esnaf ailesiyle birlikte çadırına sığınıyor ve her yeri darmadağın edeceğini, üstünü başını parçalayacağını söylüyor, bir çiftçi mahsulü ateşe verip külleri bir kaba doldurarak getiriyor, şöyle diyor, İsrail'e küfredenlere verilecek vergi işte budur. Bu gibi baş belaları hemen tutuklandı, hapse atıldı, bolca kırbaç ve küfür yedi. İnsan direncinin bir sınırı olduğu için, bu zavallıların da cesareti gün geldi kırıldı, zanaatçı en mahrem sırlarını bile utanmadan açıkladı, esnaf vergiyi ödemenin yanı sıra birkaç kızını kurban etmeye razı oldu, çiftçi üstünü başını küle buladı ve kendisini köle olarak sundu. Yine de direnen birkaç kişi vardı, onlar da idama mahkûm oldu, buna rağmen direnen bazıları, ki bunlar en iyi düşmanın ölü düşman olduğunu iyi biliyordu, silahlarını kuşanıp dağa kaçtı. Silah dendiğine bakmayın, bir savaşta tesiri olabilecek türden silahlar değil. Taş, sopa, balta, keser ve az sayıda ok ve yay, gerçi birkaç çarpışmada ellerine başka silahlar, az sayıda kılıç ve kalkan da geçti, ama bu millet Davut'tan beri iyi huylu çobanların ilkel silahlarıyla savaşa çıkmaya alışmış olduğu için bunlar da

pek işlerine yaramadı, eğitimli askerlerin yanında pek bir şansları yoktu. Ama Yahudi olsun olmasın her adam, savaşa barıştan daha kolay hazırlanır, özellikle de başında onunla aynı fikirleri paylaşan bir önder varsa. Romalılara karşı direniş Yusuf'un ilk oğlu on birine bastığında başladı, önderleri Yahuda diye bir adamdı, Celileliydi ve zamanla adı Celileli Yahuda diye anılmaya başlandı. Aramatyalı Yusuf, Kireneli Simun, Mecdelli Meryem gibi isimlerde de gördüğümüz gibi, o zamanlar insanların böyle çağırılması çok doğaldı. Yusuf'un oğlu da yaşayıp nam salınca Nasıralı İsa diye anılacaktı, belki de sadece Nasıralı diye, hatta belki daha basit başka bir isimle. Ama bu sadece bir tahmin, kaderin eşi benzeri bulunmaz bir kutu olduğunu unutmamalıyız, o aynı zamanda hem açıktır hem de kapalı. İçine baktığımızda, olmuş olan her şeyi, kaderin ağlarını ördüğü koca bir geçmişi görebiliriz. Ama orada, hayatın kendisinden daha görkemli bir kaderi haber veren işaretler ve ipuçları olmasaydı asla yazılamayacak olan elinizdeki bu İncil'de bulunanlara benzer öngörüler ve sezgiler dışında, gelecekle ilgili bir şey görmek mümkün değildir. Şimdi konumuza dönelim, Celileli Yahuda'nın kanında vardı isyan. Babası, yaşlı Hezekyah, Hirodes'in ölümünden sonra başlayan taht kavgası sırasında, Roma krallığın bölünmesini uygun bulup üç yeni kralın hükümranlığını tanımadan önce çıkan isyanlarda savaşanlardan biriydi. Bu bizim anlayışımızın ötesinde kalıyor, hepimiz aynı hamurdan yoğrulmuşuz, et, kemik, kan, deri ve ilik, gözyaşı ve terden ibaretiz, yine de bazılarımız korkak oluyor bazılarımız kahraman, bazılarımız sakin oluyor bazılarımız saldırgan. Yusuf ile Yahuda da aynı hamurdan yoğrulmuş, biri oğullarına babasından miras aldığı kana susamışlığı bırakıyor, Tanrı'nın hakkını korumak için yollara düşüp huzurlu bir hayatı geride bırakıyor, Yusuf ise dokuz çocuğu ve analarıyla birlikte evinde kalıyor, tek düşünebildiği ekmek parası için tezgâhına sarılmak ve evdekilerin karnını doyurmak. Çünkü hiç

kimse yarın kimin galip geleceğini bilemez, kimi Tanrı'nın zaferine inanır, kimi kimsenin kazanamayacağını söyler, ama ikisi arasında bir fark yoktur, çünkü dünden, bugünden ve yarından konuşmak, hep aynı hayale başka isimler uydurmaktır.

Nitekim Nasıra denen köyün, Celileli Yahuda'nın çetesine katılıp savaşmaya giden ve çoğu henüz pek genç olan erkekleri, aniden kayboluverdi, aileler çocuklarının adını anmaz oldu, ağızları bıçak açmıyordu, öyle ki kimse cesaret edip soramıyordu, Natanayel nereye kayboldu, günlerdir onu görmüyoruz, Natanayel sinagoga gelip giden biriyse sinagogdaki yokluğu umursanmıyordu ya da tarlada çalışan bir işçiyse eksilen işçinin yeri hemen bir başkası tarafından doldurulуyordu, hayat sanki Natanayel hiç var olmamış gibi devam ediyordu. Belki o kadar da değil, çünkü Natanayel'in bazen gece yarısı karanlıkta köye girip şafak sökmeden köyü terk ettiği biliniyordu. Karısının yüzünden gün boyu eksik olmayan tebessüm, ziyaretinin ve ziyaret etmekle kalmadığının kanıtıydı. Bazen bir tebessüm çok şey anlatabilir, kadın durup dururken, uzayı, ufku ya da karşısındaki duvarı seyrederek gülümsüyor, suya yansıyan bir yüz gibi kaçamak bir gülüş, Natanayel'in karısının geceyi kocası olmadan geçirdiğine inanmak için aptal olmak lazım. İnsan doğası öyle tuhaf ki, kocaları yanlarından hiç ayrılmayan bazı kadınlar bu buluşmaları düşündükçe iç geçiriyorlar, bal toplayan arılar gibi Natanayel'in karısının etrafına toplanıyorlar. Meryem'in durumu farklı, onun bakacak dokuz çocuğu, bir de geceleri yatakta bir sağa bir sola dönüp duran, bazen de kalkıp zavallı küçükleri uyandıran, istemeden de olsa onları korkutan dertli bir kocası var. Zamanla çocuklar buna iyi kötü alıştı, rüyalarında esrarengiz bir güç tarafından sürekli rahatsız edilen büyük oğul ise zaten hep huzursuz uyuyordu. Başta annesine soruyordu, Babamın derdi nedir, kadınsa cevap vermeye çekiniyor, geçiştirmeye çalışıyordu, Kâbus görmüş, bir şey yok. Çocuğu karşısına alıp anlatacak hali yoktu,

Baban rüyasında Hirodes'in askerleriyle birlikte Beytüllahim'e gidiyor. Hirodes kim. Şimdiki kralın babası. Bu yüzden mi bağırıp ağlıyor. Evet, öyle. Ölü bir kralın askeri olmak insanı neden korkutur anlamıyorum. Baban Hirodes'in askeri olmadı, marangozluktan başka iş yapmadı. Öyleyse neden kâbus görüyor. İnsan ne rüya göreceğini seçemez, Öyleyse rüyalar insanları seçer, Bilmem ki, böyle bir şey hiç duymadım, belki de öyledir. Peki neden bağırıyor anne. Baban rüyasında seni öldürmeye geliyor. Meryem bunları asla söyleyemedi, İsa'ya babasının kâbuslarının sebebini anlatamadı, İbrahim'in oğlu İshak gibi İsa da kurtarılan kurban olmuştu, ama yine de alnında hiç silinmeyecek bir leke vardı.

Bir gün, birlikte bir kapı yaparlarken, İsa babasına bu soruyu soracak cesareti buldu. Başını kaldırmadan uzun süre sessizce bekleyen Yusuf, şöyle dedi, Oğlum, artık ödevlerini ve sorumluluklarını biliyorsun, ödevlerini layıkıyla yaparsan Rabbin sevgili kulu olursun, bundan sonra yapman gereken, başka ödevlerin var mı, senden daha başka ne isteniyor kendine sorman. Rüyanda gördüklerin bunlar mı baba. Hayır, ödevini yapamamış olmaktan, belki daha kötü bir şey yapmış olmaktan korkuyorum, bu yüzden kâbus görüyorum. Niye daha kötüsü dedin. Düşünemedim, kâbus zamanında düşünülmemiş bir düşüncenin kâbusu, her gece gelip beni buluyor, onu unutamıyorum. Peki düşünemediğin nedir. Bana bu soruyu sormaya hakkın olmadığı gibi, benim de sana verecek cevabım yok. Avlunun gölge bir kösesinde çalışıyorlardı, Çünkü mevsim yazdı ve güneş ortalığı kasıp kavuruyordu, İsa'nın kardeşleri toplanmış oyunlar oynuyorlardı, küçük kardeşi dışında hepsi oradaydı, ufaklık evde meme emmekle meşguldü. Bir ara Yakup da yardıma gelmişti, ama çabucak yoruldu ya da sıkıldı ve işi bıraktı, aralarında bir yaş vardı ama ikisi birbirinden çok farklıydı, İsa yakın zamanda daha ileri düzey bir din eğitimi almaya başlayacaktı, temel eğitimi bitmişti.

Tora çalışmalarını tamamlamıştı ve şimdi sıra sözlü emirlere gelmişti ki bunlar çok daha zor ve karmaşıktı, işte bu, o küçük yaşta nasıl olup da babasıyla ciddi bir konuda tartışabildiğini açıklıyor, sözleri düşünerek, seçerek kullanıyor ve mantıklı sonuçlara varıyordu. İsa neredeyse on iki yaşında, erkekliğe adım atarken belki bu sohbete kaldığı yerden devam etmek isteyecek ve babası oğluna açılmaya, derdini anlatmaya cesaret ederse, belki de öğrenecek, İshak ile yüz yüze gelen İbrahim buna cesaret edemişti, Yusuf ise şimdilik Tanrı'nın kudretini övüp şükretmekle yetiniyor. Tanrı'nın düzgün yazısıyla insanın eğri büğrü çizgileri birbirine hiç benzemiyor. İbrahim'i örnek alalım, son anda melek çıkıp ona şöyle demişti, Oğluna el sürme, bir de Yusuf'u düşünelim, Beytüllahim'in çocuklarını kurtaramadı, halbuki Tanrı ona bir melek göndereceğine, bir onbaşı iki er, yani toplam üç asker göndermişti. Bu gidişle İsa bir gün İshak'ı kurtaran Tanrı'nın Beytüllahim'in çocuklarını neden kurtarmadığını da soracak, öyle ya, o çocuklar da en az İbrahim'in oğlu kadar masumdu, ama Tanrı katında onlara hiç merhamet gösterilmedi. İsa şöyle diyebilecek Yusuf'a, Baba, tüm suç sende değil. Kim bilir, belki de içinden şunu sorma cüretini gösterecek, Ey Tanrım, ne zaman insanoğlunun karşısına çıkıp kendi hatalarını itiraf edeceksin.

Marangoz Yusuf ve oğlu baş başa bu önemli meseleleri konuşurlarken, Roma'ya karşı verilen savaş devam ediyordu. Savaş başlayalı iki yıl olmuştu ve haberler Nasıra'ya ulaşmakta gecikmiyordu. Efraim ölmüştü, Abizer de öyle, sonra Neftali'nin ölüm haberi geldi, sonra Eleazar'ın, ama kimse cesetlerin nerede olduğunu bilmiyordu, belki dağda bir taşın oyuğunda, belki bir çukurun dibinde, belki bir nehir yatağında, belki de bir ağacın faydasız gölgesi altında. Cenazelerini kaldıramayan Nasıra halkı, vicdanını şu sözlerle rahatlatmaya çalışıyordu, Bu kanı biz akıtmadık, aktığına da şahit olmadık. Büyük zaferlerin haberleri de geliyordu. Romalıların yakındaki Seforis şehrinden atıldıkları

haberi geldi, Yahudiye ve Celile'ye girmeye cesaret edemiyorlardı ve Yusuf'un köyünde bile bir yıldan uzun zamandır kimse bir Romalıya rastlamamıştı. Yusuf'un adını uzun süredir anmadığımız meraklı ve yardımsever komşusu, Hananya'nın bir gün çıkagelip Yusuf'un kulağına şunları fısıldaması belki bu yüzdendi, Beni takip et, soru sorma. Bu evler sır kaldıramayacak kadar küçüktü, herkes gece gündüz aynı odada vakit geçiriyordu. Kıyamet günü gelip çattığında Rabbimiz kimin kendi halkından olduğunu anlamakta hiç güçlük çekmeyecekti. İşte bu sebeple komşunun talebi Yusuf'u hiç şaşırtmadı. Hananya yine fısıltıyla. Gel çöle doğru gidelim, dediğinde bile şaşırmadı. Çöl ille de kelimeyi duyduğumuz istisnasız her zaman gözümüzde canlandırdığımız o koca çıplak arazi ya da kavrulan bir kum denizi değildir. Buradaki anlamıyla çöl, Celile'nin sulak yerleri bile olabilir, çünkü burada çöl işlenmeyen toprak ya da iskân edilmeyen alan demektir. Manzaraya insanlar girince böyle yerlere çöl demenin imkânı kalmaz. Ama şu anda, tarlaları geçip, Nasıra'yı gözden kaybetmeden, ötedeki tepenin zirvesindeki üç koca kayaya doğru ilerleyen sadece iki adam var, bu kadar az sayıda insanın gücü bölgeyi iskâna açmaya yetmeyeceğinden, diyebiliriz ki bu adamlar kaybolunca çöl yine çöl olacak.

Hananya yere bağdaş kurdu ve Yusuf da onu taklit etti. Aralarındaki yaş farkı hâlâ aynı, ama yılların etkisi insandan insana değişiyor. Hananya, onu gördüğümüz ilk gün, olduğundan genç gösteriyordu, şimdi iyice yaşlanmış, Yusuf'un da bir hayli yaşlanmış olduğu gerçek ama yine de aralarında fark var. Hananya tereddüt ediyor, avluya girdiği andaki o kararlı havası yolda yürürken değişti, Yusuf yalvarmasa da, adamı konuşmaya ikna etmeye çalışıyor. Uzun yol geldik, diyor ve sözü Hananya'ya bırakıyor. Ne senin evinde ne de benim evimde konuşabilirdik, diye açıklıyor Hananya, ama burası çok uzakta kalıyor, kimseye duyurmadan istedikleri gibi konuşabilirler. Hatırlıyor musun,

diyor Hananya, Bir defasında sen yokken evine göz kulak olmamı istemiştin. Evet, evime baktığın için çok memnun olmuştum, seni takdir etmiştim. Hananya devam ediyor, Şimdi sıra bende, ben yokken evime göz kulak olmanı istiyorum. Karını da alacak mısın yanına. Yok, yalnız gidiyorum. Şua burada kalacaksa, bana gerek yok. Onu bir balıkçı köyündeki akrabalarının yanına gönderiyorum. Yoksa karını boşamaya mı karar verdin. Onu boşayacak olsam, bana bir oğul veremediğinden, yıllar önce boşardım, şimdi niye boşayayım, uzakta olacağım ve karımı akrabalarının yanına bırakmak istiyorum. Uzun süre mi kalacaksın. Bilmiyorum, savaşın ne kadar süreceğine bağlı. Yusuf şaşkın, sordu, Savaşla senin ne alakan var. Celileli Yahuda'yı bulmaya gidiyorum. Ondan ne istiyorsun. Ordusuna katılmak istiyorum. Buna inanamam, senin gibi sakin bir adam, Hananya, Romalılarla savaşmaya gidecek, Efraim'in, Abizer'in başına ne geldi unuttun herhalde. Naftali ve Eleazar'ın başına da aynı şey geldi. Öyleyse delirme, otur oturduğun yerde. Asıl sen otur da söyleyeceklerimi dinle, babamın öldüğü yaşa vardım. Çocuk sahibi bile olamayan bu oğlundan çok iş başardı babam. Senin kadar bilgili değilim, sinagogda ihtiyar heyetine giremem, bundan sonra yapabileceğim tek şey ölümümü beklemek, sevmediğim bir kadın da bana ayak bağı. Öyleyse boşa gitsin. Şua'yı boşamak kolay iş, asıl ben kendimi nasıl boşarım onu düşünüyorum. Bu yaşta nasıl savaşırsın. Sen meraklanma, kadına yanaşır gibi savaşacağım. Ben daha önce böyle bir deyiş duymadım. Ben de duymuş değilim, aklıma geldi söyledim. İyi o zaman Hananya, meraklanma, sen yokken evine bakarım. Eğer dönmezsem, olur da ölüm haberim gelirse, Şua'yı haberdar edeceğine söz ver, malımı mülkümü sahiplensin. Sözüm söz. Şimdi huzurluyum, geri dönebiliriz. Huzurlusun, hem de savaşa giderken, benim senin işlerine aklım ermiyor. Ah Yusuf, en basit şeyleri anlayabilmek için daha kaç asır hatmedeceğiz Talmud'u. Neden bunca yol

geldik. Seninle şahitler huzurunda konuşmak istedim. Buradaki tek şahidin Rabbimiz, bir de başımızın üstünden eksik olmayan gök. Peki ya kayalara ne demeli. Bu kayalar kördür, sağırdır, şahitlik edemezler. Belki edemezler, ama ikimizden biri burada konuşulanları inkâra kalkarsa, biz hiçliğe onlar da toza dönene kadar, o kişiyi bu taşlar suçlayacak. Dönelim artık. Dönelim.

Hananya yolda defalarca arkasını dönüp kayalara baktı, bir tümseğin ardında gözden tamamen kayboldukları ana kadar vazgeçmedi, sonra Yusuf sordu, Şua biliyor mu. Evet, biliyor. Peki ne dedi. Önce bir şey demedi, sonra onu yıllar önce terk edip kaderiyle baş başa bırakmış olmam gerektiğini söyledi. Ona da yazık. Akrabalarının yanına varsın, unutacak, savaşta ölürsem beni sonsuza kadar unutacak, unutmak çok kolay, hayat bu. Köye, marangozun köyün girişindeki evine vardılar, Yakup ve Yahuda ile yolda oyun oynayan İsa, annesinin komşuya gittiğini söyledi. Arkalarını döndüklerinde, Yahuda'nın gururla haykırdığını duydular, Ben Celileli Yahuda'yım, Hananya etrafına bakındı ve gülümseyerek şöyle dedi Yusuf'a, Şuna bak, işte benim komutanım, Yusuf cevap verecek fırsatı bulamadan İsa'nın sesi duyuldu, Öyleyse sen buraya ait değilsin. Yusuf'un kalbine bir hançer saplandı, sanki bu sözler onun için sarf edilmişti, sanki oğlunun oynadığı oyun bambaşka bir gerçeği dile getiriyordu. Sonra üç kayayı düşündü, o andan sonra her sözü onların huzurunda söylemek, her işi onların huzurunda yapmak zorunda kalsa ne olurdu hayal etmeye çalıştı, sonra Tanrı'yı hatırladı ve korkuyla titredi. Dertli kadını ve onu teselli etmeye çalışan Meryem'i Hananya'nın evinde buldular. Erkekler içeri girdiğinde Şua gözyaşlarını siliyordu, gözyaşı dindiğinden değil, kadın onları ne zaman gizlemesi gerektiğini bilir de ondan. Bir ağlamayı bilirler bir de gülmeyi, bu yüzden ya ağlarlar ya da gülerler, deriz ama, aslında gözyaşlarını çoğunlukla kendilerine saklarlar. Ama kocasının ayrıldığı gün Şua'nın hiçbir şeyi içine atacak hali

kalmamıştı, göz pınarları kuruyana kadar ağladı. Bir hafta sonra akrabaları onu almaya geldi. Meryem köyün dışına kadar ona eşlik etti, orada kucaklaştılar ve vedalaştılar. Şua artık ağlamıyordu, ama o andan sonra hep gözü yaşlı olacak, acısını hiçbir şey bastıramayacak, özlemini hiçbir şey söndüremeyecekti. Öyle bir ateş ki bu, yaşlar daha gözlerinden boşalıp yanaklarından süzülmeden, onları yakacak.

Aylar geçti, savaştan gelen haberler hiç kesilmedi. Bazen kötüydü haberler, bazen iyi. İyi haberlerin çoğu zaferlerle ilgili hayallerden ibaretti, en küçük bir başarı görkemli bir zafermiş gibi anlatılıyordu, kötü haberler ise dökülen kan ve Celileli Yahuda'nın ordusunun verdiği ağır kayıplardan söz ediyordu. Bir gün, Baldad'ın, Romalılar tarafından çetenin karargâhına düzenlenen ani bir saldırı sonucu hayatını kaybettiği haberi geldi, yaralı çoktu, ama tek can kaybı Nasıralı Baldad'ınkiydi. Bir başka gün adamın biri, bir dostundan aldığı haberlere göre, Suriye'deki Roma valisi Varus'un, bu kanayan yaraya kökten çözüm getirmek için iki lejyonla birlikte yola koyulduğunu söyledi. Varus yoldaydı, üç yıldır süren bu kargaşaya son verecekti. Kaç kişilik bir ordunun yolda olduğunun bilinmemesi, yine de Varus'un yolda olduğu haberinin giderek yayılması halk arasında büyük bir panik yaşanmasına sebep oldu. Savaşın dehşet verici işaretlerini bekliyorlardı, cezanın infazının yakın olduğunu haber veren amblemler, Roma senatosunu ve halkını temsil eden SPQR kısaltmasıyla işli bayraklar her an görünebilirdi. İnsanlar bu tür amblemler ve bayraklar uğruna birbirini öldürüyor, aynı şey ünlü başka bir kısaltma, Yahudilerin Kralı Nasıralı İsa'yı temsil eden INRI kısaltması için de söylenebilir, ama gelecekte kullanılacak bir kısaltmayı şimdiden anmanın bir anlamı yok, vakit tamamlanınca İsa'nın ne koşullarda can verdiği açıklanacak. İnsanlar her yerde, yaklaşan savaş hakkında konuşuyorlar, imanı sağlam olanlar Romalıların bu yılın sonunda İsrail'in kutsal topraklarından kovulacağını

umut ediyor, diğer bazıları şimdiden yas tutmaya başlamış, onları bekleyen felaketi ve yıkımı görebiliyorlar. Felaket gerçekten de yakın.

Varus'un lejyonlarıyla birlikte yolda olduğu haberinin gelişini izleyen iki hafta boyunca hiçbir şey olmadı, isyancılar dağınık birliklere saldırılar düzenlemeye devam ettiler, Romalıların bu durgun hallerinin arkasındaki taktik sebep sonradan, Celileli Yahuda'nın casusları, lejyonlardan birinin adeta bir yarım daire çizerek güneydeki topraklara doğru yol aldığını rapor edince ortaya çıktı. Erden Nehri boyunca ilerlemiş, sonra Ceriko civarlarında yön değiştirip, aynı manevrayı bu kez kuzeye dönerek tekrarlamışlardı, balıkçının maharetli elleriyle ağını önce atıp sonra toplaması gibi, ya da kurbanı kıskıvrak yakalamak için savrulan bir kement gibi. Diğer lejyon ise aksi istikamette benzer bir manevra yapmış, son dönüşünden sonra güneye yönelmişti. Bu taktiğe kıskaca alma taktiği diyebilirdik, ama iki lejyon birbirinin üstüne kapanan duvarlar gibiydi, kaçma şansı tanımıyorlardı, hareket alanı gittikçe daralıyordu, sonunda içeride kalan ezilecekti. Yahudiye ve Celile'de ilerleyen ordular arkalarında, Yahuda'nın adamlarının ellerinden ve ayaklarından çivilendiği çarmıhlar bıraktılar, çarmıhtakilerin ölümlerini çabuklaştırmak için topuzlarla kemiklerini kırıyorlardı. Askerler köylere dağılıp ev ev dolaşıyordu ve en ufak bir şüphe, birini çarmıha götürmeye yetiyordu. Bu bahtsızlar içinde şansı yaver giden bazıları, evlerinin yakınında bir yerlerde çarmıha gerildi, en azından son nefeslerini verdikten hemen sonra akrabaları tarafından çarmıhtan indirildiler. Acıklı sahnelerdi bunlar, anneler, dullar, yeni gelinler, gözü yaşlı yetimler çarmıhtan yavaşça indirilen kanlı cesetleri seyrettiler. Yaşayan bir kimse için hiçbir şey, cansız bir bedenden daha zavallı görünemez. Çarmıhta can veren adam mezarına kaldırılıyor, dirileceği günü beklemeye başlıyordu. Bunların dışında,

dağlarda ya da başka kuş uçmaz yerlerde çarmıha gerilip oralarda terk edilenler vardı, yaralanıp canlı canlı çölün ortasında bırakılanlar da, hepsi yapayalnız acılar içinde öldüler, öldüler ve öldükleri yerde kaldılar, cesetleri güneşin alnında leş kargalarına yem oldu, sonra etlerinden ayrılan kemikleri, biçimden yoksun, tiksinti verici kalıntılara dönüştü. Elinizdeki kitapta anlatılana benzer hikâyelere kolayca inanmayan bazı kimseler, çok az ağacın bulunduğu bu bölgede Romalıların nasıl başarıp da bunca Yahudiyi çarmıha gerdiğini, şüpheden değilse de meraktan soracaktır, öyle ya, buralarda bodur bitkiler çoğunluktadır ve onlardan çıkan odunla değil bir adamı çarmıha germek, korkuluk yapmak bile imkânsızdır. Bu kimseler Roma ordusunun tıpkı modern bir ordu gibi, tam teçhizatlı profesyonel bir ordu olduğunu hatırlamalıdırlar. Harekât süresince çarmıh stokunda herhangi bir sorun yaşanmadı, uzun direkler ve bunlara yatay biçimde yerleştirilecek olan kalaslar birlikleri takip eden eşeklere yüklenmiş durumdaydı, geriye ne kalıyor, direği sağlamca yere diktikten sonra adamın açık kollarını kalasa bileklerden çivilemek, üst üste konan ayakları sabitlemek için de uzun tek bir çivi çakmak. Lejyondaki cellatlar, iş biraz karışık görünse de, infazı gerçekleştirmenin tarif etmekten çok daha kolay olduğunu söyleyecektir.

Felaket tellallığı yapanların dedikleri çıktı. Kuzeyden güneye, güneyden kuzeye, erkekler, kadınlar ve çocuklar, bazıları isyancılarla bağları dolayısıyla haklı sebeplerle, bazıları da tutuklanıp sorguya bile çekilmeden çarmıhın yolunu tutabilecekleri için sırf korkudan, yaklaşan lejyonlardan kaçıyorlar. Kaçaklardan biri, Yusuf'un kapısının önünden geçerken bir an durup, Hananya'nın durumunu haber vermeye karar verdi, Yusuf'un komşusu Seforis'te ağır yaralanmıştı. Hananya Yusuf'un bilmesini istemişti, savaş hezimetle sonuçlanmıştı ve artık kaçması imkânsızdı, Yusuf'tan Şua'yı bulup

olanları anlatmasını, kadının mirasına sahip çıkmasını sağlamasını istiyordu. Hepsi bu mu, diye soru Yusuf. Hepsi bu, dedi haberi getiren. Neden onu alıp buraya getirmedin, madem buradan geçecektin. Yanıma alsaydım ailemi tehlikeye atmış olurdum, önce ailemi düşünmek zorundayım. Evet, önce aileni, ama bu başka kimseyi düşünmeyeceksin demek değil. Ne demek istiyorsun, senin de çocukların var, burada kalıyorsan tek sebebi hiçbir şeye karışmamış olman, senin için tehlike yok. Kaybedecek zamanın yok, yolun açık olsun, Rabbin adıyla git, çünkü onun olmadığı her yerde tehlike vardır. İmansızlar gibi konuşuyorsun, bilmez misin Rabbimiz her an her yerdedir. Her an her yerdedir, ama bazen bizi görmezden gelir, komşumu kaderine terk etmiş olan sen bana imandan söz etme. Öyleyse neden komşunu gidip kendin kurtarmıyorsun. Merak etme, gidip kurtaracağım. Bu konuşma öğle üzeri gerçekleşti. Güneşli bir gündü, küçük beyaz bulutlar gökyüzünde yelkenliler gibi dolanıyordu. Yusuf eşeği çözdü, karısına seslendi, Seforis'e gidip komşumuz Hananya'yı arayacağım, yaralanmış, tek başına yolculuk edemiyormuş. Meryem ancak başını sallayabildi, ama İsa babasına sarılıp şöyle dedi, Ben de geleceğim. Yusuf oğluna bir baktı, sağ elini çocuğun başına koydu, şöyle dedi, Sen burada kal, hemen döneceğim, hızlı gidersem şafak sökmeden dönmüş olurum. Sözlerinde haklılık payı vardı, Nasıra ile Seforis arasındaki mesafe beş milden fazla değildir, Kudüs ile Beytüllahim arası da ancak o kadardır, şu işe bakın, dünyanın tesadüflerle dolu olduğunu kanıtlayan bir delil daha. Yusuf hayvanın dönüşte güçten düşmesini istemediği için eşeğe binmedi, sallanmadan yürüyebilmeliydi ki can çekişen bir adamı, ya da daha doğrusu yaralı bir askeri, ki bu ikisi aynı şey değildir, daha fazla eziyet vermeden taşıyabilsin.

Yusuf Hananya'nın bundan yaklaşık bir yıl önce, Celileli Yahuda'nın ordusuna katılacağını söylediği yere yaklaştığında

başını kaldırdı ve üç koca kayaya baktı, salkımdaki üzüm taneleri gibi bitişik duruyorlardı. Sanki yüksekçe bir yere tünemiş, bu dünyanın yaratıklarının bir türlü dile getiremediği, Ben neyim, Neden buradayım, Bu dünya böyleyse, beni bekleyen başka bir dünya var mı, gibi sorulara gökten ya da yeryüzünden gelecek cevapları bekliyorlardı. Eğer Hananya böyle sorular soracak olsaydı, ona en azından diyebilirdik ki, bu kayalar, rüzgâra, yağmura ve sıcağa dayanıp burada durduklarına göre, büyük ihtimalle bundan yirmi asır sonra ve hatta ondan yirmi asır sonra da, çevrelerindeki dünya değişmesine rağmen burada böyle kalacak. Ama ilk sorunun bir cevabı yok.

Yığınla insan yollara düşmüştü, yüzlerindeki korku Hananya'nın haberini getiren kaçağın yüzündekinin aynısıydı. Yusuf'a hayretle bakıyorlardı, biri kolundan tutup sordu, Nereye gidiyorsun, ve marangoz şöyle cevapladı, Seforis'e, dostumu kurtarmaya. Aklın varsa geri dön. Neden. Romalılar yaklaşıyor, şehri savunacak gücümüz yok. Gitmem şart, komşum bana kardeş gibidir ve benden başka onu kurtaracak kimsesi yok. Sözümü dinle, dedi ihtiyar ve Yusuf'u yolun ortasında öylece bırakarak yoluna devam etti, aklı karışan Yusuf kendi canını düşünmeli miydi, kendi canı kurtarılmaya değer miydi karar veremiyordu. Düşündükçe aslında hiçbir şeyi umursamadığını anladı, kendisini bir boşluğa savrulmuş gibi hissediyordu, ne yakın vardı burada ne de uzak. Bakıp görülecek bir şey de yoktu, çünkü yokluğa bakılmaz. Sonra çocuklarını korumakla yükümlü olduğunu, komşusunun peşinde koşmaktansa evinde onların yanında olması gerektiğini düşündü, hem Hananya artık komşusu bile değildi, evini terk etmiş ve karısını da başka yere göndermişti. Ama Yusuf'un çocukları güvendeydi, kaçakları kovalayan Romalılar çocuklara zarar verecek değildi. Yusuf nihayet korkusunun üstesinden gelip bir sonuca vardığında, Ben de isyancı değilim ki, diye haykırdı. Daha fazla oyalanmadan

eşeğin kıçına bir şaplak indirdi, Deh, dedi ve yola devam etti.

Seforis'e vardığında akşam olmuştu. Evlerin ve ağaçların ilk bakışta seçilebilen uzun gölgeleri, derin suların karanlığını andıran ufukta kaybolup gidiyordu. Sokaklarda çok az insan kalmıştı, kadın ve çocuksa hiç yoktu, savaştan mı yoksa kaçıştan mı bitkin düştükleri belli olmayan, hantal silahlarını yere bırakmış ya da duvara dayamış, yerlerde yatan bitkin adamlar, akşam havasını derin derin soluyorlardı. Yusuf onlardan birine sordu, Romalılar yaklaşıyor mu. Adam gözlerini yumdu, sonra yavaş yavaş açtı, şöyle dedi, Yarın burada olurlar, sonra Yusuf'a baktı, dedi ki, Git buradan, sür eşeği git. Yaralı bir dostumu arıyorum, diye açıkladı Yusuf. Bunca yaralıyı dostun sayıyorsan dünyanın en zengin adamı olmalısın. Yaralılar nerede. Burada, orada, her yerde. Toplandıkları belli bir yer yok mu. Evet var, şu evlerin arkasındaki ambarda yaralılara barınacak yer buldular, ama acele et, içeri giren canlı sayısı dışarı çıkan ölü sayısından az. Yusuf buraları iyi biliyordu, önceleri sık gelirdi, Seforis gibi zengin ve canlı şehirlerde bir marangoza her zaman iş çıkar, bunun dışında bazı zamanlar dini bayramlarda düzenlenen kutlamalara katılmak için de gelirdi, çünkü her bayram için Kudüs'e gitmeye değmiyordu, yol uzundu. Ambarı bulması kolay oldu, yapılacak tek şey kan izlerini ve havadaki o ağır kokuyu takip etmekti, yaklaştıkça inlemeler ve bağırışlar da duyuluyordu. Ambarı aramak sıcak soğuk oynamaya benziyordu, Sıcak sıcak, şimdi soğuk, sıcak, ama şimdi kimsenin oynanan bu oyundan zevk aldığı yoktu. Yusuf eşeği yakındaki bir kazığa bağladıktan sonra, revire dönüştürülen ambara girdi. Yere serili döşeklerin arasına küçük kandiller sıralanmıştı, kapkara bir gökte bir görünüp bir kaybolan masum yıldızlara benzeyen titrek ışıkları yolu göstermek dışında bir işe yaramıyordu. Yusuf yaralılar arasında yavaş yavaş ilerledi, gözleri Hananya'yı arıyordu. Havada başka kokular da vardı, yaraları iyileştirmede

kullanılan yağların ve şarabın kokusu, ter kokusu ve hatta bok kokusu, çünkü bu zavallıların bazıları yataktan kalkamıyor, tüm ihtiyaçlarını olduğu yerde gideriyordu. Ambarı bir uçtan diğer uca yürüdükten sonra, Burada yok, diye geçirdi içinden. Sonra geri döndü, bu kez daha yavaş ilerliyor, her yüzü dikkatle inceliyordu. Gel gelelim yaralıların hepsi birbirine benziyordu, hepsi uzun sakallıydı, yanakları solgun, gözleri çukur, pis vücutları ter içindeydi. Yaralılardan bazıları, eli kolu tutan bu adamın kendileri için geldiğini umarak ona mutlu gözlerle baktı, ama gözlerdeki ışıltı kaybolmakta gecikmiyordu. Kimi ya da neyi bekliyorlardı bilinmez ama, Yusuf yanlarından geçip gittikten sonra da beklemeye devam ediyorlardı. Saçı sakalı ağarmış, ihtiyar bir adamın önünde durdu. Bu o mu, diye geçirdi içinden. Hananya çok değişmişti, bir zamanlar kar gibi bembeyaz olan sakalı şimdi o kadar kirliydi ki, beyaz olup olmadığı bile zor anlaşılıyordu, hâlâ kömür karası olan kaşlarıysa acayip görünüyordu. Yaşlı adamın gözleri kapalıydı, zor nefes alıyordu. Yusuf sessizce, Hananya, dedi. Sonra biraz daha yaklaşıp adamın ismini tekrarladı. Yerin yedi kat altından çıkıyormuş gibi, yavaş yavaş kıpırdattığı gözleri bir süre sonra tamamen açıldığında, artık şüphe kalmamıştı, bu Hananya'ydı. Romalılarla savaşmak için evini ve karısını terk eden komşusu, şimdi burada ölümcül yaralarıyla, çürük et kokusu içinde yatıyordu. Hananya başta Yusuf'u tanımadı. Ambardaki loş ışığın pek işe yaramadığını daha önce belirtmiştik, hem artık adamın gözleri de iyiden iyiye zayıflamıştı, ama Yusuf farklı bir ses tonuyla adını tekrarladığında, Hananya onun kim olduğunu anladı. Gözleri doldu, aynı sözleri tekrarlamaya başladı, Sensin, sensin, burada ne yapıyorsun, neden geldin, eliyle yerden destek alıp doğrulmaya çalıştı, ama gücü yetmedi, çöktü kaldı, acıyla yüzünü buruşturdu. Senin için geldim, dedi marangoz, eşeği kapının önüne bağladım, vakit kaybetmeden Nasıra'ya

dönelim. Buraya gelmemeliydin, Romalılar her an gelebilir, ben buradan ayrılamam, işim bitti, sonra titreyen elleriyle mintanını araladı. Şarap ve yağa batırılmış bezlerin altında iki açık yarası vardı ve bunlar öyle bir koku yayıyordu ki Yusuf nefesini tuttu, başını çevirdi. Yaşlı adam yaralarını örttü, sonra kolları iki yana düştü, bu kadar hareket ona fazlaydı, Şimdi anladın mı neden ayrılamayacağımı, yerimden kımıldarsam, bağırsaklarım dışarı çıkacak. Eğer yaralarını iyice sararsak, yolda da fazla hızlı gitmezsek başarabiliriz, dedi Yusuf ısrarla, ama kendisi de adamın, eşeğe kadar gidebilse bile, Nasıra'ya varamayacağının farkındaydı. Hananya tekrar gözlerini yumdu, Yusuf'a dedi ki, Geri dön, seni uyarıyorum, Romalılar her an varabilir. Merak etme, gece saldırmazlar. Evine dön, evine dön, diye sayıklamaya başladı Hananya, Biraz uyumaya çalış, dedi Yusuf.

Bütün gece ihtiyarın başında bekledi. Uyanık kalmaya çalışıyor, kendine neden buraya geldiğini soruyordu, Hananya ile aralarında asla gerçek bir dostluk olmamıştı. Bir kere aralarında yaş farkı vardı, ayrıca Yusuf komşusuna ve komşusunun karısına karşı mesafeli olmayı tercih etmişti, çünkü bir iyilik yaptıklarında karşılık bekler, işgüzarlık eder, her işe burunlarını sokarlardı. Ama o benim komşum, dedi Yusuf kendi kendine, aklına şüphelerini bastıracak başka bir şey gelmiyordu, Ölüme yaklaşan, ölümünün her ânını doya doya yaşamak için şimdiden gözlerini yuman bir adam, onu şimdi terk edemem. İki döşek arasında daracık bir yerde oturuyordu, birisi Hananya'nınki, birisi İsa'dan büyük olamayacak bir oğlanınki. Dudakları ateşten çatlayan oğlan sessizce inliyor, bir taraftan da sayıklıyordu. Yusuf onu teselli etmek için elini tuttu, sonra Hananya'nın eli de tutunacak bir dal, ölüme karşı duracak bir silah aradı, üçü orada uzun bir süre kaldılar, canı çekilen iki insanın arasında canlı bir adam, iki ölüm arasında bir can. Bu arada yıldızlar ve gezegenler gecenin sessizliğinde gökteki

yerlerini aldılar, masumca parlayan, bembeyaz bir ay dünyanın ta öbür ucundan, Celile diyarını aydınlatmaya geldi. Dayanamayıp uyuyakalan Yusuf gözlerini açtığında geç olmuştu. Bu kez rüyasında Beytüllahim yolunu görmemiş, içi ferah uyanmıştı. Gözleri Hananya'nın ona bakan boş gözleriyle buluştu, adam ölmüştü. Son nefesini verirken ölüm onu çok korkutmuş olacak, Yusuf'un elini olanca gücüyle sıkmıştı, o kadar ki Yusuf kemiklerinin ezildiğini hissediyordu. Acıya dayanamayan Yusuf, çocuğa teselli veren diğer elinin yardımıyla elini Hananya'dan kurtardı, bu arada çocuğun ateşinin de düştüğünü fark etti. Açık kapıdan dışarı baktı, gün doğuyordu, ay kaybolmuştu. İnsana benzer gölgeler ambarın içinde dolaşıyor, yardım almadan yürüyebilenler doğan güneşi seyretmeye gidiyordu. Belki birbirlerine, belki de göğe sordular, Bu yeni şafak ne getirecek. Bir gün gereksiz sorular sormamayı öğreneceğiz, ama o gün gelene kadar, gelin şansımızı deneyelim, Bu yeni şafak ne getirecek. Yusuf oturduğu yerde, Ben de gideyim, burada yapacak bir şeyim kalmadı, diye düşündü, ama o an kalkıp gidemeyince aklına başka şeyler geldi, Naaşını Nasıra'ya götürebilirim, yapması gerekenin bu olduğuna o kadar inandı ki, o kadar yol yürüyüp buraya gelmesinin sebebinin, Hananya'yı canlı bulup cenazesini geri götürmek olduğuna ikna oldu. Oğlan su istedi. Yusuf toprak çanağı oğlanın dudaklarına götürdü, Nasılsın, diye sordu. Daha iyi. En azından ateşin düşmüş. Bakalım ayağa kalkabilecek miyim, dedi oğlan. Dikkatli ol, dedi Yusuf, oğlanı dengede tutmaya çalışıyordu, sonra aklına başka bir fikir geldi. Hananya için bütün yapabileceği cesedini Nasıra'ya götürüp gömmekti, ama bu çocuk bu ölüm evinden çıkabilseydi hayatı kurtulabilir, böylece biri yerine diğeri hayatını sürdürebilir, bir ölüm telafi edilebilirdi. Artık Hananya'yı umursamıyordu, ona baktığında gördüğü boş bir kabuk, canından olmuş bir bedenden başka bir şey değildi. Başına iyi bir şey geleceğini anlayan

çocuğun gözleri parladı, ama o daha tek bir soru bile soramadan, Yusuf kalkıp eşeği çözmeye gitti. İnsanın kafasına böyle fikirler sokan Tanrı'ya övgüler olsun. Ama eşek yerinde yoktu. Geride kazığa bağlı bir ip kalmıştı. Hırsız ipi çözmeye zaman harcamamış, keskin bir bıçak yardımıyla kesivermişti.

Bu son felaketin ardından Yusuf çöktü. Tapınakta kurban edilişine tanık olduğu buzağı gibi, yıkıldı kaldı, elleriyle yüzünü örttü. Kendini affedebileceği günü ya da hüküm giyeceği anı bekleyerek geçirdiği on üç yıl boyunca biriktirdiği gözyaşları gözlerinden boşaldı. Tanrı işlememize sebep olduğu günahları affetmez. Yusuf ambara dönmedi, çünkü tüm çabalarının, ayrıca dünyanın kendisinin, tamamen anlamsızlaştığını fark etmişti. Güneş doğuyordu, ama neden ey Rabbim, gökte çölün taşları gibi dört bir yana dağılmış binlerce ufak bulut geziyordu. Yusuf'u orada mintanının kollarına gözyaşlarını silerken gören biri, onu ambardaki yaralıların yanında kendi akrabasını ölü bulmuş sanırdı, ama gerçekte Yusuf'un gözlerinden çilekeş hayatı için son kez kendiliğinden yaş akıyordu.

Çalınan eşeğini bulabilme umuduyla sokaklarda bir saatten fazla dolanan Yusuf, sonunda vazgeçti ve Nasıra'ya dönmeye karar verdi, tam yola koyuluyordu ki şehri kuşatan Romalı askerler tarafından tutuklandı. Ona önce adını sordular, Benim adım Yusuf'tur, babamın adı Eli'dir, sonra nerede doğduğunu, Nasıra'da, nereye gittiğini, Nasıra'ya, neden Seforis'e geldiğini, Adamın biri komşumun burada olduğunu haber verdi, komşusunun kim olduğunu, Hananya, onu bulup bulamadığını, Evet, onu nerede bulduğunu, Ambarda diğerleriyle birlikte yatıyordu, diğerlerinin kim olduğunu, Yaralılar, ambarın ne tarafta olduğunu, Şurada, ileride. Onu diğer mahkûmların yanına, meydana götürdüler, toplam on iki ya da on beş adam, yerde oturuyorlardı, bazıları yaralıydı, Otur şuraya. Orada oturanların isyancılar olduğunu anlayan Yusuf itiraz etti, Ben

marangozum, barışsever bir adamım ben. İsyancılardan biri ayağa kalkıp, Biz bu adamı daha önce görmedik, dedi, muhafızların komutanı dinlemedi, Yusuf'a öyle bir yapıştırdı ki o da diğerlerinin yanına yere yığılıverdi. Hiçbir yere gidemezsin, idam edileceksin, dedi muhafızların komutanı. Felaket üstüne felaket yaşayan Yusuf, kendisi hakkında verilen hükmü duyunca, bu talihsizliğin çifte şoku ve onu bekleyen kaderin korkusuyla çöktü kaldı. Kendine geldi, sakinleşti, kâbus gördüğüne, dolayısıyla canına eziyet etmesinin saçma olduğuna, gözlerini açar açmaz her şeyin yok olacağına kendisini iyiden iyiye inandırdı. Sonra Beytüllahim yolunu gördüğü kâbusunu, o kâbusu görürken de uyanacağından emin olduğunu hatırladı, kaderinin merhametsiz yüzü tüm hatlarıyla kendisini göstermeye başladığındaysa dehşetle titremeye başladı, Ölümüm yakın, masumum ama öleceğim. Omzunda yanındaki mahkûmun elini hissetti, Kumandan geldiğinde senin bizden olmadığını anlatırız, seni serbest bırakır. Peki size ne olacak. Romalılar yakaladıkları isyancıları çarmıha geriyor, bize daha iyi muamele etmeleri için sebep yok. Tanrı seni kurtaracak. Unuttuğun bir şey var, Tanrı bedenleri değil, ruhları kurtarır. Askerler ikişerli üçerli başka mahkûmlar getirdi, sonra yirmi kişilik büyük bir topluluk daha aralarına katıldı. Meydana toplanan Seforis sakinlerinin arasında kadınlar ve çocuklar da vardı. Şehirden huzursuz bir uğultu yükseliyor, ama isyancılara yataklık edenleri arayan askerler söylemedikçe kimse kılını bile kıpırdatamıyordu. Bir süre sonra bir adam daha getirdiler, onu yakalayan asker şöyle söyledi, Şimdilik hepsi bu, sonra onbaşı haykırdı, Ayağa kalkın, hepiniz. Mahkûmlar kumandanın geldiğini sandılar, bunun üzerine yanındaki adam Yusuf'un kulağına, Hazır ol, diye fısıldadı, sanki insanın özgürlüğe hazırlıklı olması şartmış gibi. Birisi gelmişti ama, bu gelen kumandan değildi, kimse de kim olduğunu öğrenemedi, çünkü üstleri daha

fazla oyalanmadan askerlere Latince bir emir verdi, ne dendiğini kimse anlamadı. Pek tabii ki, Romalılar tarafından söylenen her şey Latince söylenmiştir, çünkü dişi kurdun oğullarının barbarların dilinde konuşması uygunsuz olurdu, bu yüzden çevirmen kullanırlardı, ama buradaki konuşma askerlerle askerler arasında geçtiği için, çeviriye ihtiyaç yoktu. Komutanın emrini yerine getiren askerler, mahkûmların etrafını çevirdi, İleri marş, ve mahkûmlar alayı peşlerinde bir kuru kalabalıkla şehrin dışına doğru yürümeye başladı. Diğer mahkûmlarla yürümeye zorlanan Yusuf'un merhamet dileyecek kimsesi kalmamıştı. Ellerini havaya açtı, Kurtar beni, ben onlardan değilim, merhamet et, ben masumum, diye bağırdı ve bu noktada askerlerden biri mızrağının sivri olmayan ucuyla ensesine geçiriverdi, Yusuf neredeyse yere kapaklanıyordu. Umutsuzdu, onu buraya getiren Hananya'ya lanet etti, ama sonra öfkesi dindi, bir şey hissedemez oldu. Şöyle düşünüyordu, Gidecek başka yer yok, ama yanılıyordu, bir yer daha vardı ve oraya varmak üzereydi. Garip görünüyor ama, ölümünün kesin olması onu sakinleştirdi. Talihsiz yol arkadaşlarına acıyordu, her birinin aklından farklı şeyler geçiyor olmalıydı, üzüntüden başını yerden kaldıramayanlar vardı, ama bazıları hâlâ başları dik ilerliyordu. Çoğu Ferisiydi. İlk kez aklına çocukları geldi, hatta bir an karısını bile düşündü, ama tüm bu isimler ve yüzler yorgun zihnine fazlaydı. Açtı ve uykusuzdu, zayıf düşmüştü, aklını toplayamıyordu, gözlerinin önünde sadece İsa'nın yüzü vardı, ilk oğlu ve son azabı. Kâbusları hakkında konuştukları günü hatırladı, şöyle demişti çocuğa, Nasıl ki sen bana bütün soruları soramıyorsun, ben de sana bütün cevapları veremem, ama artık cevap verme zamanı geride kalmıştı.

Şehre bakan bir tepenin eteklerinde, her biri bir adamı rahatça tartabilecek sağlamlıkta kırk kalın direk, sekizerli sıralar halinde dikilmişti. Her direğin dibinde, adam kollarını

açtığında ellerinden çivilenmesine yetecek uzunlukta bir kalas duruyordu. Bu işkence aletlerini gören bazı mahkûmlar kaçmaya yeltendi, ama kılıçlar kınından çıktı ve mahkûmlar geri getirildi. İsyancılardan biri kendini kılıçla öldürtmeye çalıştıysa da olmadı, askerler onu sürükleye sürükleye çarmıha götürdü. Sonra işe koyuldular, her bir mahkûmu direğe çekmeden önce, bileklerinden kalasa çivilemeleri gerekiyordu, zahmetli bir iştir. Her yandan çığlıklar ve yakarışlar yükseldi, ibret alsınlar diye izlemeleri emredilen Seforis sakinleri mahkûmlarla birlikte ağladı. Her birinde bir adamın, kim bilir ne sebeple, dizleri bükük halde askıya alındığı çarmıhlar birer birer yükseldi. Belki de işi kolaylaştırıp malzemeden tasarruf etmek isteyen Roma'dan bu yönde emir gelmişti. Ortalama bir adam ölçüsünde yapılan bir çarmıhın daha çok iş çıkaracağını ya da daha zor taşınacağını hesap etmek için çarmıh ihtisası yapmış olmak gerekmez. Böylesinin kurbana bir faydasının dokunmayacağı da ortadaydı, çünkü ayakları yere ne kadar yakın olursa, indirilmesi de o ölçüde kolay olacak, belki merdiven kullanmaya gerek kalmayacak, suçlu infaz sonrasında çarmıhın kucağından doğrudan, akrabaları varsa akrabalarının kollarına, eğer yoksa onu orada bırakacak halleri olmayan gömücülerin kollarına düşebilecekti. Yusuf tesadüfen çarmıha en son yerleştirilen mahkûm oldu, tanımadığı otuz dokuz mahkûmun çarmıha gerilişini birer birer seyretmek zorunda kaldı. Sıra ona geldiğinde, kaderine teslim olan Yusuf masum olduğunu tekrar etmedi, böylece son fırsatı da kaçırmış oldu, oysa elinde çekici tutan asker kumandana şöyle söylüyordu, Bu adam suçsuz olduğunu söyledi. Kumandan Yusuf'un, Ben masumum, diye haykırmasına fırsat verecek kadar bekledi, ama Yusuf susmayı tercih etti. Havaya bakıp başını kaşıyan kumandan son çarmıhın boş bırakılmasının simetriyi bozacağını düşündü, kırk çarmıh bir arada hoş bir manzara sergileyeceğinden işareti verdi, çiviler çakıldı,

Yusuf'un çığlıkları o andan itibaren dinmek bilmedi, onu yukarı çekerlerken tüm ağırlığı bileklerindeki çivilerdeydi, üst üste yerleştirilen ayaklarına giren uzun çivi daha da çok bağırmasına sebep oldu. Sevgili Tanrım, işte bu Senin yarattığın adam, Sana küfretmek yasak olduğuna göre, adın yüceltilsin. Sonra birden, sanki başka birinden başka bir işaret gelmiş gibi, bu kez Seforis sakinleri çığlıklar atmaya başladı, şahit oldukları azap yüzünden değil şehirden yükselen alevler yüzünden dövünüyorlardı, yangın evleri, kamu binalarını ve hatta bahçelerdeki ağaçları bile yutmuştu. Arkadaşlarının şehirdeki marifetlerine aldırmayan dört asker, çarmıhta can çekişen adamların arasında kaval kemiklerini topuzlarla kıra kıra gezmeye başladı. Seforis cayır cayır yanarken, çarmıhtakiler birer birer ruhlarını teslim etti. Marangoz Yusuf, Eli'nin oğlu, henüz çok gençti bunlar olduğunda, otuz üçüne yeni basmıştı.

Neredeyse şimdiden son bulan bu savaş her şeyiyle geride kaldığında, kıyıda köşede, ötede beride kalan cesetler toplanacak, hayatını kaybedenlerin sayısı bir kez daha hesap edilerek karara bağlanacak ve sonra, zamanla savaşta hayatlarını kaybedenlerin sayısı önemsizleşse ve hatta unutulsa da, şurası kesin, güvenilir kaynaklara göre sayıları iki bini bulan çarmıh kurbanları Yahudiye ve Celile halklarının hatıralarında daha uzun süre yer edecek, birçok savaş ve birçok yıkım görecekler ama bu insanları unutamayacaklar. Dile kolay, bu iki bin insan, birer mil aralıklarla dizilselerdi, bir gün Portekiz diye anılmaya başlanacak olan ülkeyi bir uçtan diğer uca kat edebilir, hatta ülkenin etrafını dolaşabilirlerdi. Erden Nehri ile deniz arasında, dullar ve yetimler ağlıyor, eski bir gelenek, ağlasınlar diye dul ve yetim kaldılar ve içlerinde büyüyünce başka savaşlara gidip arkalarında başka dullar ve başka yetimler bırakacak olanlar var, töre değişse bile, yasın rengi beyazdan siyaha dönse, kadınlar saçlarını yolmaktansa dantelli siyah örtülerle yüzlerini örtmeye başlasa bile, gözyaşı hep aynı gözyaşı olacak.

Meryem uzun süredir ağlamıyor ama ruhunun derinliklerinde belli belirsiz bir sızı var, çünkü kocası dönmedi ve Nasıra, Seforis'in kül olduğu ve çevrede birçok adamın çarmıha gerildiği haberi ile çalkalanıyor. Büyük oğlunu yanına alıp kocasının peşinden gitmeye karar veriyor. Büyük ihtimalle yolda şu veya bu noktada, farkında olmaksızın, kocasının sandallarının bıraktığı izlere basacak, çünkü yağmur mevsiminde değiliz ve izleri silmeye kıyamayan rüzgâr toprağı tatlı tatlı

okşuyor. Yusuf'un bıraktığı izlerin, çağlar önce bu bölgede yaşayan hayvanların bıraktığı izlerden bir farkı yok, çünkü bizler, Daha dün, der gibi, Bin yıl önce, deriz, zaman karış karış ölçüsü alınabilecek bir sicim değildir, dalgalanan katmanlı bir yüzeydir ve ancak anılar aracılığıyla içine girilebilir. Kimi yakınını aramak, kimi sırf olup biteni kendi gözleriyle görmek için yollara düşen köylülerden oluşan Nasıralı bir kafile İsa ile Meryem'e eşlik ediyor, Hananya'nın uzaktan akrabaları da kafilenin içinde ama onlar gidip geldikten sonra da meraklanmaya devam edecek, çünkü Hananya'nın ölüsünü bulamayacaklar, hâlâ hayatta olabileceğini düşünmekten başka çareleri kalmayacak. Gidip ambarı aramak akıllarına gelmedi, halbuki orada küllerin arasında adamdan geri kalanı bulup yüzünü tanıyabilirlerdi. Yarı yolda köye doğru giden Romalı askerlerle karşılaştılar, Nasıra'da da arama yapılacaktı, malı mülkü için kaygılanan birkaç kişi bunu duyunca geri döndü, çünkü asker kapıyı çaldığında içeride kimseyi bulamazsa ne yapar bilinmez. Komutan köylülere Seforis'te ne yapacaklarını sordu, komutanı tatmin eden bir cevap verdiler, Yangını merak ettik, çünkü yangınlar dünya var olalı beri insan için karşı konulmaz biçimde çekici olmuştur. Küllerde yanandan geriye bir şey kalabilirmiş gibi, alevin bir tür içsel çağrı, ilk ateşin bilinçsiz hatırasını taşıdığı bile iddia edilmiştir, işte kamp ateşine bakarken, ya da karanlık odada yanan mumun titrek alevini seyrederken yüzümüzde beliren hayret de bu teoriye göre bu biçimde açıklanır. Eğer biz insanlar, kelebek, pervane ve benzeri kanatlı böcekler kadar gözü pek ve yürekli olabilseydik, bir araya gelip kendimizi ateşe atardık ve kim bilir, o zaman belki alevler coşup göğe yükselir ve çevreyi öyle bir aydınlatırdı ki, Tanrı uyanıp gözlerini aralar, bizi fark etmekte geç kalsa da, dumanlar eşliğinde hiçliğe karışmamıza şahit olurdu. Meryem geride bir ev dolusu çocuk bırakmıştı ama dönmek istemiyordu, içi rahattı

çünkü çocukları güvendeydi, askerlerin köy basıp çocuk katlettiği her gün görülebilecek bir olay değildir. Aslında Romalılar çocukları öldürmektense, büyüdüklerini görmeyi tercih ederdi, çünkü Roma'ya sadık bir vatandaş olarak vergilerini düzenli bir biçimde ödediği sürece her insanın mümkün olduğunca uzun yaşaması işlerine geliyordu. Anne ile oğlu yolda yalnız kaldılar, çünkü Hananya'nın akrabaları kendi aralarında sohbete dalıp geride kaldı. Meryem ile İsa'nın birbirlerine söyleyebileceği sözlere gelince, bunlar ancak korku ve endişe dolu sözler olabilirdi, bu yüzden sessiz kalıp birbirlerini daha fazla sıkmamaya karar verdiler. Çevreye tuhaf bir sessizlik çökmüştü, kuşlar ötmüyor, artık rüzgâr da esmiyor, yanlışlıkla boş bir eve giren iyi niyetli bir adamınkilere benzeyen huzursuz ayak seslerinden başka ses duyulmuyordu. Bir bayırı daha aşıyorlar, ve işte Seforis karşılarında. Bazı evlerden hâlâ alevler yükseliyor, duvarlar kapkara, yaprakları pas rengine dönen ağaçların gövdeleri kapkara. Ve işte sağ yanımızda, çarmıhlar.

Meryem koşmaya başladı, ama çarmıhlar epey uzakta olduğundan yarı yolda yavaşlayıp soluklanması gerekti. Aralıksız o kadar çocuk doğurduktan sonra, kalbi artık eskisi kadar güçlü değil. İsa, hayırlı bir evlat gibi, anasının yanından ayrılmıyor, acılarına ve sevinçlerine ortak olmak için şimdi ve gelecekte onunla kalmak istiyor, ama annesi artık ayaklarını sürüye sürüye, çok yavaş yürüyor, Anne bu hızla gidersek asla varamayacağız. Meryem, Sen git, ben sana yetişirim, der gibi bir el işareti yapıyor. Zaman kazanmak için yoldan ayrılıp tarladan geçiyor, koştuğu yerde babasını bulacağı korkusuyla, Baba, baba, diye bağırıyor, orada olmamasını diliyor. İlk sıraya ulaşıyor, adamlardan bazıları hâlâ çarmıhtan indirilmeyi bekliyor ama çoğu indirilmiş ve yere dizilmiş. Bu isyancıların çoğu uzak yerlerden geldiği için, pek azı akrabaları tarafından teslim alınıp gömülecek, dağıtılan bir ordunun askerleri olarak burada buluşup son

saldırılarını düzenlediler ve sonra, her adamı kendi ölümünün yalnızlığıyla yüz yüze kaldı. İsa babasını göremiyor, kalbi rahat bir nefes alabileceğini söylüyor ama aklı diyor ki, Bekle, daha sıranın sonuna varmadın. İşte sıranın sonu orada. Yerde yatan, aradığı, kendi öz babası, az kan var, ellerindeki ve ayaklarındaki deliklerden başka yarası yok, Uyuyor musun Baba, yok bu uyku değil, bacakların böyle bükük nasıl uyursun, seni çarmıhtan indiren hayırsever bu halde mi bıraktı, çok ceset var, kırılan kemikleri düzeltmeye sabrı yoktu herhalde. İsa adlı çocuk babasının ölüsünün dibinde diz çöküyor ve ağlamaya başlıyor, başta cesede dokunmaya cesaret edemiyor, ama sonra acısı korkusuna ağır basıyor ve babasının cansız bedenini kucaklıyor. Baba, baba, diye bağırırken bir feryat daha duyuluyor, Sana neler yaptılar Yusuf, Meryem'in sesi bu, sonunda İsa'ya yetişmiş, nefes nefese kalmıştı, titriyordu, uzaktan oğlunun bir çarmıhın önünde durduğunu gördüğünde neyle karşılaşacağını anlamıştı. Kocasının bacaklarının halini gören Meryem'in gözyaşları sel oldu. Ölümden sonra hayatın acılarına, hele şu can çekişme anlarındaki acılara ne oluyor bilemiyoruz, her şeyin ölümle son bulduğuna inanabiliriz, ama acının anısının cansız dediğimiz bedende, en azından birkaç saat, kalıp kalmadığını bilemez, etin acıdan kurtulmak için son çare olarak kendini çürümeye teslim ettiğini söyleyemeyiz. Meryem kocasına hayattayken göstermeye cesaret edemediği bir şefkatle yaklaşarak, bir kuklanınkilere benzeyen çarpık bacakları düzeltti, çarmıhtan indirilirken yukarı kayan mintanını düzeltmeye çalıştı. Isa da mintanın bir ucundan çekerek annesine yardım etti, Yusuf'un mintanını, belki de insan vücudunun en hassas noktası olan, ne kadar kırılgan yaratıklar olduğumuzu yüzümüze vuran kaval kemiklerini örtecek biçimde düzeltmeye çalışıyorlardı. Ayakları iki yana sarkmış, sinekler çivilerin açtığı yaralardan sızan kanın kokusuna üşüşmüştü. Son meyvesi Yusuf da

dalından düşen o ağacın, çarmıhın kalın direğinin dibinde Yusuf'un sandalları duruyordu. Toz toprak içinde kalan eski sandalları orada unutulabilirdi, ama İsa onları görüp aldı, sildi, Meryem'e fark ettirmeden, bir emri yerine getirir gibi, mintanının altına sakladı. Büyük oğul babasının mirasına sahip çıkıyordu, töre bu gibi basit şeylerden doğar, bugün bile ilk oğul kendini babasının yerini almak zorunda hisseder, kendini babasının çarıklarına girebildiğinde adam sayar.

Romalı askerler olup biteni uzaktan seyrediyor, müdahale etmek için, cansız bedenlere sarılıp ağıtlar yakan bu insanların kamu düzenini bozar nitelikte bir hareketini bekliyorlardı. Ama bu insanların bela arar gibi bir halleri yoktu, cesetlerin önünde durup dua etmekten başka bir şey yapmıyorlardı, son görevlerini tamamlamaları iki saat kadar sürdü. Akrabalar sol tarafta, diğerleri sağda, ölülerinin ardından dua ederken üstlerini başlarını yırtan insanların gürültüsü akşamın sessizliğini deliyordu, Rabbimiz, esirgediğin şu insan, ve yüzünü gösterdiğin oğlu ne menem şeylerdir, insan ani bir esintidir, günleri anlık birer gölgedir, ölümü görmeden yaşar ve ruhunu kurtarmak için toprağın altında saklanır, kadından olma insanın zamanı az, telaşı fazladır, çiçek gibi açar ve çiçek gibi solar, esirgediğin şu insan, ve yüzünü gösterdiğin oğlu ne menem şeylerdir. İnsanın Tanrı'nın gözündeki önemsizliğini kabul ettikleri bu sözlerden sonra, her şeye kadir olan Tanrı'nın önünde coşkuyla, adeta kendilerinden değil de toprağın altından gelen pes bir sesle, insanın şüphe götürmez önemini açıkladılar, Unutma, ey Rabbim, insanı melekten az aşağı bir varlık yaptın, onu şan ve şerefle taçlandırdın. Yaslılar kırk kişinin sonuncusuna, hiç tanımadıkları Yusuf'un yanına vardıklarında artık fazla oyalanmaya niyetleri yoktu. Gerçi Yusuf öbür dünyaya göçerken ihtiyaç duyduğu her şeyi zaten yanına almıştı. Acele etmekte haklıydılar, çünkü yasaya göre çarmıha gerilen adam bir sonraki

güne kadar mutlaka gömülmüş olmalıydı ve güneş batıyordu. İsa daha küçük olduğu için, giysilerini yırtmak ve ağıt törenine katılmak zorunda değildi, ama herkesten çok onun sesi çıktı, gür, güçlü sesi şöyle diyordu, Rab olan Tanrı'ya, evrenin hükümdarına övgüler olsun, seni adaletle yaratan, adaletle ayakta tutan, adaletle besleyen, bu dünyayı bilmene adaletle izin veren, ve adaletle diriltecek olan Rabbimize övgüler olsun, O ki ölüyü diriltir. Yerde boylu boyunca yatan, artık ne adaletten ne de hayattan bir şey umabilen Yusuf, eğer çivilerin acısını hâlâ hissediyorduysa, bu sözleri de duymuş, ilahi adaletin hayatında nasıl yer ettiğini düşünmüş olmalı. Yaslılar dualarını bitirdi, sıra ölüleri gömmeye geldi, ama çok ölü vardı ve güneş batana kadar her birine uygun bir yer, yani başına bir taş dikilecek bir mezar, ve cansız bedenlerini sarmak için kefen bezi bulmak imkânsız görünüyordu. Böylece hepsini birden gömebilecekleri bir çukur kazmaya karar verdiler, öldükleri yere, öldükleri gibi gömüleceklerdi. İsa'ya da bir kürek verdiler, yetişkinlerin yanında o da azimle toprağı kazmaya başladı. Kader Yusuf'un, kehaneti doğrular biçimde, oğlunun kazdığı mezara gömülmesini uygun görmüştü, Adamı oğlu gömecek, oğul gömülmeyecek. Bir sırrı açıklıyor gibi görünse de, aslında bu malumu ilâm etmek, çünkü yaşayan son adamın, son olması sebebiyle, kendisini gömecek kimsesi olmayacak. Babasını gömen bu oğul içinse durum böyle değil, dünya onunla son bulmuyor, daha binlerce yıl bitmek tükenmek bilmeyen doğumlara ve ölümlere tanık olacağız, ayrıca, insanın en büyük düşmanı bugüne dek hep insan olduysa, eğer insanın celladı yine insansa, bugünden sonra da insana mezar kazmaya değer.

Güneş dağın ardında kayboldu. Dev kara bulutlar Erden Vadisi semalarında batıya doğru yavaş yavaş ilerliyor. Bulutların üst kenarlarını kızıla boyayan solgun ışık adeta göğü peşinden sürüklüyor. Hava birden soğudu, bu

mevsimde pek alışıldık değil ama gece yağmur yağacak gibi görünüyor. Askerler kayboldu, günün son ışığında, Nasıra'da arama yapan silah arkadaşlarının büyük ihtimalle şimdiden vardığı, buraya biraz uzak kalan ordugâhlarına doğru yola koyuldular. Modern savaş dediğin, Celileli Yahuda'nın isyan ordusunun yaptığı gibi gelişigüzel saldırılarla değil, tıpkı böyle, yani sürekli bir koordinasyonla yürütülmeli. Dağınıklığın sonu ortada, bugün Yahuda'nın otuz dokuz adamı çarmıha gerildi, kırkıncı buraya iyi niyetle gelen masum bir adamdı, yine de can çekişerek öldü. Küle dönen şehrin yıkıntıları arasında geceleyecek bir yer arayan Seforis sakinleri, gün doğar doğmaz evlerine gidip kurtarabildikleri kadar eşyayı kurtarmaya bakacak, sonra başka bir yerde başka bir hayat kurmak için yollara düşecekler, çünkü taş üstünde taş bırakmayan Roma'nın bu kadarıyla yetinmeyeceği, daha uzunca bir süre taş üstüne taş konmasına izin vermeyeceği kesin. Meryem ile İsa, ağaçlardan değil, direklerden oluşan karanlık bir ormanın ortasında iki gölge şimdi. Anne oğlunu göğsüne bastırıyor, tutunacak bir dal arayan bu iki ürkek canı, toprağın altındaki cansız bir beden yollarından alıkoyuyor. İsa annesine dedi ki, Geceyi şehirde geçirelim, ama Meryem kalmak istemiyordu, Olmaz, kardeşlerin evde yalnız, açlıktan karınları gurulduyordur. Nereye bastıklarının farkında değillerdi. Karanlıkla kurumuş bir nehir yatağı gibi uzayıp giden yola zor bela vardılar. Seforis'ten çıktıkları an yağmur yağmaya başladı. Toprak yola düşen ilk iri damlalar hoş bir ses çıkarıyordu. Yağmur sağanağa çevirince toprak çamura döndü, Meryem ve oğlu kaybetmekten korktukları sandallarını çıkarıp ellerine alarak, yola yalınayak devam ettiler. Yol boyunca sesleri çıkmadı, annesi oğlunu kolunun altına almış, yağmurdan korumaya çalışıyordu ve söyleyecek bir şeyleri yoktu, belki de akıllarından Yusuf'un hayatta olduğu, eve vardıklarında onu çocukların başında bulacakları geçiyordu, içeri girdiklerinde

evin erkeği karısına soracaktı, Benden izin almadan, hangi akla uyup da çıktın dışarı, ama Meryem'in yine gözleri doldu, bu kez sadece üzüntüsünden de değil, bu ölümcül yorgunluk, dinmek bilmeyen bu sağanak yağmur, gecenin bu korkunç karanlığı Yusuf'u evde bulmayı hayal etmesine imkân vermeyecek kadar hüzünlü ve siyahtı.

Bir gün birisi dul Meryem'e Seforis'in girişinde gerçekleşen mucizeyi, isyancıları çarmıha germek için dikilen üç direğin nasıl toprağa kök salıp yeşerdiğini anlatacak. Böyle bir olayı anlatmak için doğru sözcük mucize, çünkü birincisi, Romalılar çoğunlukla bir bölgeyi terk ederken işi biten çarmıhları da söküp yanlarında götürüyorlardı, ikincisi, hem alttan hem de üstten balta ile kesilen ağaç gövdelerinin içlerinde, kana bulanmış kalın bir direği canlı bir ağaca dönüştürecek özsu, ve dışlarında da, bu ağacı yeşertecek filizler yoktu. İmanlılar bu mucizeyi toprağa akan şehit kanına bağladı, şüpheciler yağmurla ilgili olduğunu savundu, ama daha önce hiç kimse, kesilip çarmıh yapılan ağaçların dağda ya da çölün ortasında terk edildikten sonra kan ya da yağmur sayesinde canlandığına tanık olmamıştı. Kimse bunun Tanrı'nın isteğiyle gerçekleşmiş olabileceğini söylemedi, ne istediğinin asla anlaşılınaması bir tarafa, Seforis'in çarmıh kurbanlarının, Tanrı'nın lütfuna böyle acayip bir yoldan ereceğine kimse ihtimal vermemişti, çünkü ancak putperestlerin ilahları bu tür şeyler yapardı. Bu ağaçlar uzun süre burada kalacak ve gün gelecek hikâyeleri artık anlatılmaz olacak, insanoğlu her şeye, doğru ya da yanlış bir açıklama bulmaya hevesli olduğundan, gerçeklerden yola çıkıp sonra adım adım gerçeklerden uzaklaşacak, masallar ve efsaneler uyduracak, sonunda hayallere teslim olacak. Sonra ağaçlar yaşlanıp kuruyacak, ya da yeni bir yol, belki de bir ev, bir okul, bir alışveriş merkezi ya da bir karargâh yapılırken kesilecekler, toprağın altında iki bin yıldır bekleyen kemikler bulunacak,

antropologlar sahnedeki yerlerini alacak, sonra bir anatomi uzmanı dünyayı hayrete düşüren bir açıklama yaparak, o zamanlar insanların çarmıha dizleri bükük halde gerildiğini kanıtlayan deliller bulduğunu bildirecek. İnsanlar bu bilimsel verilere itiraz edemeyecek, ancak estetik anlamda bazı şikâyetleri olduğunu söyleyecekler.

Meryem ve İsa eve sırılsıklam vardılar, üstleri başları çamur içindeydi ve soğuktan titriyorlardı, çocukların keyfi beklenmedik biçimde yerindeydi, Yakup ve Lisya küçük kardeşlerine göz kulak olabilmişlerdi. Hava kararınca ev soğumuştu ama kendi başlarına ateş yakmayı becermiş, ateşin karşısında birbirlerine sokulup açlıklarını unutmuşlardı. Avluda ayak sesleri duyan Yakup, gidip kapıyı açtı. Annesiyle ağabeyi içeri girerken yağmur da içeri giriyordu, neredeyse evi su basacaktı. İsa içeri girip kapıyı kapattığında babalarının dönmeyeceğini anlayan çocuklar şaşkın, bakakaldı. Yakup'tan önce kimse konuşmadı, Babam nerede. Yer ıslak giysilerden damlayan suyu emiyordu, sessizliği bozan tek şey ocakta yanan odunun çıtırtısıydı. Çocuklar annelerine bakıyordu. Yakup soruyu tekrarladı, Babam nerede. Meryem cevap vermek için ağzını açtı, ama boğazı düğümlendi, İsa mecburen araya girdi, Babamız öldü, dedi, ve neden yaptığını bilmese de, mintanının altından, herhalde babasının öldüğünün kanıtı olan ıslak sandalları çıkarttı, Bunları geri getirdim. Büyük çocukların gözleri yaşardı, sandalları görmek hepsini sarsmıştı, sonra dul Meryem ve dokuz çocuğu hep birden gözyaşlarına boğuldu. Hangi birini teselli edeceğini bilemeyen Meryem dizlerinin üstüne çöktü kaldı, çok yorgundu, çocukları kadının etrafına toplandı. Bir aradaydılar, dip dibe, bir salkım üzüm gibi, ve bu salkımın gözyaşı denen renksiz şarabı salması için ezilmesine gerek yoktu. Sadece İsa ayaktaydı, sandalları göğsüne bastırıyor, bir gün onları giyebileceğini, hatta cesareti olsa hemen şimdi ayağına

geçireceğini düşünüyordu. Çocuklar annelerinden birer birer ayrıldı, önce büyük çocuklar onu acısıyla baş başa bıraktı, sonra onları küçükler izledi. Analarının acısını paylaşmaya güçleri yoktu, sadece ağlıyorlardı. Bu gibi koşullar altında ihtiyarla çocuk arasında fark yoktur, artık hissedemeseler ya da henüz hissetmeyi beceremeseler de, yok yere ağlarlar.

Meryem odanın ortasında bir karar ya da emir bekler gibi diz çöküp kaldı. Giysilerinin ıslak olduğunu fark etti, ayağa kalktı, titreyerek sandığı açtı, kocasının eski bir mintanını bulup çıkarttı. Mintanı İsa'nın eline tutuşturdu ve dedi ki, Çıkar üstündekini, bunu giy, ocağın yanına otur. Sonra kızları Lisya ve Lidya'yı çağırdı, ellerine bir örtü verdi ve örtünün arkasında üstünü değiştirdi, sonra evde kalan son erzakla yiyecek bir şeyler hazırlamaya başladı. İsa üstünde babasının mintanıyla ocağın yanı başına kuruldu. Mintan çok büyük, kolları çok uzundu, başka koşullar altında kardeşleri onu bir korkuluğa benzetip kahkahayı basarlardı, ama şimdi, yas tuttukları için değil, İsa'nın soğuk, mesafeli hali yüzünden gülemiyorlardı, babasının sandallarını çıkarıp ateşin karşısında kurutınaya başlayan İsa'nın olgun tavırları giderek daha hissedilir oldu. Yakup İsa'nın yanına oturdu ve sessizce sordu, Babamıza ne oldu. Onu isyancılarla birlikte çarmıha germişler, diye fısıldadı İsa. Ama neden. Kim bilir, toplam kırk adam vardı, babam da aralarındaydı. Belki o da isyancıydı. Kimden bahsediyorsun. Babamdan tabii ki. İmkânsız, yanımızdan hiç ayrılmadı, başını tezgâhından kaldırmadı. Eşek nerede, bulabildiniz mi. Ne kendisini ne ölüsünü gördük. Yemek hazırdı, tencerenin etrafına toplandılar ve az da olsa yediler. Yemek bitince küçükler uyuyakaldı, kafaları karışıktı ama küçük bedenlerinin dinlenmeye ihtiyacı vardı. Oğlanların döşekleri odanın diğer ucunda duvar dibine dizilmişti. Meryem kızlarına dedi ki, Siz burada benimle uyuyacaksınız, sen sağımda, sen solumda, kıskanmayın

birbirinizi. Kapının aralığından soğuk giriyordu, ama ev sıcaktı, ocakta hâlâ odun vardı. Birbirlerine sokulan çocuklar, iç geçirerek, birer birer uykuya daldı. Gözyaşlarını tutan Meryem, onların uyumasını bekliyordu, çünkü acısını tek başına yaşamak istiyordu, uzun süre açık kalan gözleriyle tavanı seyrederken, kocasız bir geleceği, ve doyurması gereken dokuz boğazı düşündü. Beklenmedik bir biçimde acısı dindi, bedeni sonunda yorgunluğa teslim oldu, ve işte artık hepsi uyuyordu.

Meryem gece geç vakit, duyduğu iniltiyle uyandı. Başta rüya gördüğünü sandı, ama aynı sesi bir kez daha, bu kez daha net bir biçimde duydu, rüya görmüyordu. Kızları uyandırmamaya özen göstererek, doğruldu, etrafına bakındı, kandilin ışığı odanın öbür ucunu aydınlatamıyordu. Hangisi acaba, diye geçirdi içinden, ama kalbinin derinliklerinde, bu seslerin İsa'dan geldiğini biliyordu. Usulca yürüdü, kapının üzerindeki çiviye asılı kandili aldı, kandili birer birer çocuklarının yüzlerine yanaştırdı, bütün yüzlere baktı. İsa sağa sola dönüyor, sanki bir kâbus görüyor, sayıklıyordu, babasını görüyor olmalıydı, küçüktü ama, ölüm, kan, işkence, çok şey görmüştü. Meryem sıkıntısına son vermek için onu uyandırmayı düşündü, ama sonra vazgeçti, oğlunun gördüğü kâbusu bilmek istemiyordu, sonra İsa'nın ayaklarında babasının sandallarını gördü. Garipsedi bunu, kaygılandı, ahmakça buldu, kimse İsa'ya babasının sandallarını giyebileceğini söylememişti, ne saygısızlık, zavallı adamın sandalları öldüğü günün gecesi başkasının ayaklarındaydı. Ne düşüneceğini bilemedi, döşeğine geri döndü. Belki de oğlu, sandallar ve mintan yüzünden, Yusuf'un evi terk ettikten sonra yaşadığı talihsizlikleri yeniden yaşıyordu. Böylece Tanrı'nın yasasına göre şimdiden bir parçası olduğu dünyaya, erkeklerin dünyasına giriyordu. Yusuf'tan kalan ne varsa artık ona aitti, eski bir mintan, bir çift sandal, ve bir de kâbus, İsa rüyasında Yusuf'un son adımlarını yürüyor olmalıydı. Meryem oğlunun

başka bir şey gördüğünü aklının ucundan geçirmedi.

Gün doğdu, güzel bir gün, gökte bulut yoktu. Sıcak ve aydınlıktı, yağmurdan iz kalmamıştı. Meryem okula giden oğullarıyla birlikte yola koyuldu, okulu bitirmiş olsa İsa da annesinin yanında yürüyordu. Sinagogdaki ihtiyarları Yusuf'un ölümünden haberdar etti, kocasının neden ve hangi koşullar altında çarmıha gerildiğiyle ilgili birkaç söz söyledi, onca telaşa ve yokluğa rağmen gömülürken dini gereklerin elden geldiğince yerine getirildiğini de ekledi. İsa ile baş başa evin yolunu tuttuklarında, ona neden babasının sandallarını giydiğini soracak oldu, ama soramadı. Belki de İsa'nın bu soruya verecek cevabı yoktu, belki de bu soru yüzünden kafası iyice karışacaktı, oğlunun daha fazla üzülmesini istemiyordu. Gece yarısı yiyecek bir şeyler çalmak için kalkan, suçüstü yakalanan bir çocuk, aç olduğu bahanesini öne sürebilir, ama İsa'mn, eğer bilmediğimiz türden bir açlık hissetmediyse, böyle bir bahanesi de yoktu. Meryem'in aklına başka bir fikir geldi. Şimdi oğlu ailenin reisiydi, kendisine düşen de ancak aile reisine saygı göstermek, onun dertleriyle ilgilenmekti, İsa'yı uykusunda rahatsız eden şey ile ilgilenmeye karar verdi. Rüyanda babanı mı gördün, ama İsa duymazdan geldi, başını başka tarafa çevirdi, annesi yine de vazgeçmedi ve tekrar sordu. Gece kâbus mu gördün. Oğlunun verdiği cevap onu şaşırttı, İsa önce, Evet, ve hemen ardından, Hayır, dedi. Ölen babası gözlerinin önüne gelmiş gibi yüzünü buruşturdu. Daha fazla konuşmadan, yürümeye devam ettiler. Eve vardıklarında Meryem tel tarakla yüne sarıldı, daha hızlı çalışmayı öğrenmesi gerektiğini düşünüyordu, yoksa geçinemeyeceklerdi. Bu arada İsa başını kaldırıp göğe baktı, yağmur bulutu yoktu, sonra gidip babasının tezgâhının başına geçti, bitirilmesi gereken işlere göz attı, birer birer bütün aletleri incelemeye başladı. Meryem oğlunun yeni sorumluluklarına böylesine ciddi biçimde sarıldığını görünce çok

sevindi. Küçükler öğle vakti sinagogdan döndüğünde hep birlikte yemeğe oturdular, ancak dikkatli bir gözlemci bu ailenin kısa süre önce erkeğini kaybettiğini anlayabilirdi. İsa'nın çatık kara kaşları kaygısını açığa vuruyordu, ama diğerleri, Meryem dahil, sakin ve huzurlu görünüyordu, çünkü şöyle yazılmıştır, Ağlayın ve feryat edin, yasınızla bir ya da iki gün ölüye hakkını verin ki kimse hakkınızda kötü söz söylemesin, ve derdinizden kurtulun, ayrıca şöyle de yazılmıştır, Ölen için ağlamayın, ve onun için dövünmeyin, fakat giden için acı acı ağlayın, çünkü artık dönmeyecek, ve doğduğu memleketi görmeyecek, ona fayda sağlamaz, size zararı dokunur. Nasıl ki günü diğer bir gün izler, mevsimi diğer bir mevsim, gülüp eğlenmenin de zamanı gelir. Ama en iyi ders Vaiz Kitabı'nda, şöyle yazılmıştır, Adam için yemekten ve içmekten ve emeğiyle canını sevindirmekten daha iyi bir şey yoktur. Çünkü Tanrı hikmeti, ve bilgiyi, ve sevinci, kendi önünde iyi olan adama verir. O gün öğleden sonra İsa ve Yakup terasa çıkıp çatıyı tamir ettiler, bütün gece çatıdan içeri su sızmıştı, ve eğer bu küçük soruna neden daha önce değinilmediğini merak eden varsa, ona bir insanın ölümünün, birçok şeyin üstünü örtebileceğini hatırlatırım.

Gece sona ermek üzere, yakında yeni bir gün doğacak. Bulabildikleri kadarını yedikten sonra döşeklerine çekilip uyudular. Meryem sabaha karşı bir kâbusun ortasında uyandı. Kendi kâbusunun değil, İsa'nın kâbusunun ortasında. Büyük oğlunun, tüm masumiyetleriyle mışıl mışıl uyuyan küçükleri uyandıracak kadar güçlü olmasa da büyük çocukları uyutmayan iniltilerini duymak içini acıttı. Onu yine döşekte bir sağa bir sola dönerken buldu, sanki elinde bir şey tutuyordu, kılıç, belki mızrak, sonra yavaş yavaş sesi kesildi, kim bilir, belki düşmanları kaçmıştı, belki de İsa son nefesini veriyordu. İsa gözlerini açtı ve annesine sarıldı, annesinin kollarında küçük bir çocuk gibi ağlamaya başladı. Koca adamlar bile korkunca

ya da üzülünce çocuk olurlar, bunu itiraf etmeyi sevmezler, zavallılar, halbuki şu dünyada acıdan kurtulmak için, gözyaşlarını salmaktan iyisi yoktur. Neyin var oğlum, derdin ne, diye sordu Meryem, ama İsa cevap veremiyor ya da cevap vermek istemiyor, büktüğü dudaklarıyla öyle çocuksu görünmüyordu. Ne gördün rüyanda, diye üsteledi Meryem, onu cesaretlendirmek için, Babanı mı gördün, diye de ekledi. Çocuk başını salladı, anasının kollarından kurtuldu ve kendini döşeğe attı. Biraz uyumaya çalış, dedi İsa'ya ve İsa diğerlerine döndü, Bir şey yok, yatın, iyiyim. Meryem kızlarının yanına geri gitti ama geceyi uykusuz geçirdi, İsa tekrar kâbus görebilirdi. Meryem bunun nasıl bir kâbus olduğunu merak ediyordu, bunca sıkıntıya ne sebep olabilirdi, neyse ki İsa gece bir daha uyanmadı, ya da en azından anası böyle zannetti. Oğlunun kâbustan korktuğu için geceyi uykusuz geçireceğini tahmin edememişti. Ne tesadüf, diye geçirdi içinden, bugüne kadar huzur içinde uyuyan İsa, babasının ölümünün ardından kâbuslar görmeye başladı. Ama bir yandan da, ruhu derinden yakarıyordu, Tanrım, gördüğü kâbus o kâbus olmasın. Kâbusların miras bırakılmayacağını düşünüyorsa yanılıyor, çünkü bırakılabilir ve bunun için babanın oğluna kâbusunu anlatmasına bile gerek yoktur, anlatmasa da, gerektiğinde oğul aynı saatte aynı kâbusu görür.

Sonunda şafak söktü, kapıdaki çatlaktan gün ışığı sızmaya başladı. Meryem gözlerini açtığında oğlunun döşekte olmadığını gördü, Nereye gitmiş olabilir, diye sordu kendine. Kalktı ve dışarı çıktı. Babasının kulübesinde, başı kollarının arasında, samanların üzerine oturmuştu.

Sabah yeli ve oğlunun yalnızlığı Meryem'in içini ürpertti, oğluna yaklaştı, Hasta mısın, diye sordu. Çocuk başını kaldırdı, Hayır, hasta değilim. Nedir derdin öyleyse, anlat bana. Kâbuslarım. Kâbuslar mı dedin. Aslında tek bir kâbus, iki gecedir tekrar tekrar gördüğüm kâbus. Babanı çarmıhta mı

görüyorsun. Hayır, daha önce söyledim, babam var ama onu göremiyorum. Söylemedin, babanı görüp görmediğini sordum, hayır dedin. Onu görmüyorum, ama hep kâbusun içinde. Sana bu kadar sıkıntı veren bu kâbus, nasıl bir şey öyleyse. İsa hemen cevap vermedi, anasının yüzüne çaresizce baktı, sanki Meryem'in kalbine bir el dokunuyordu, gözünün nuru, ilk çocuğu, hayatının geri kalanında tek desteği olacağını umduğu, bıyığı terleyen sevgili oğlu, ona uykusu gelen bir bebeğin gözleriyle bakıyordu. Anlat bana her şeyi, diye üsteledi Meryem ve sonunda İsa konuşmaya başladı, Nasıra'da değil, ama yine bir köydeyim, sen varsın yanımda, ama sen değilsin, çok farklı görünüyorsun, benim yaşımda başka oğlanlar da var, kaç tane bilmiyorum, başka kadınlar da var, anaları herhalde, meydana toplanmışız ve bizi öldürmeye gelen askerleri bekliyoruz, ayak sesleri duyuluyor, yakındalar, ama onları göremiyoruz, henüz korkmuyorum, bu sadece bir kâbus, biliyorum, sonra babamın da gelen askerlerin arasında olduğunu anlıyorum, yardım istemek için sana dönüyorum, ama sen benim gerçek anam değilsin, zaten çoktan gitmişsin, bütün analar gitmiş, sadece çocuklar kalmış, artık çocuk da değiller, hepimiz bebeğiz, yerde yatıyorum ve ağlamaya başlıyorum, hepimiz ağlıyoruz, ama askerlerle birlikte bir tek benim babam geliyor, gelecekleri bildiğimiz meydana bakarak bekliyoruz, ama gelmiyorlar, bekliyoruz ama bir şey olmuyor, ayak sesleri yaklaşıyor, geldiler sanıyorum ama yoklar, sonra kendimi şimdiki halimle görüyorum, yine de kundağa sarılmışım, kurtulmaya çalışıyorum, sanki ellerim ve ayaklarım bağlı, sana bağırıyorum, ama sen yoksun, sonra beni öldürmeye gelen babama bağırıyorum, işte o an uyanıyorum, hem dün gece hem de ondan önceki gece, defalarca tam bu anda uyandım. O konuştukça Meryem korkudan tir tir titredi, gözlerini devirdi, çünkü korktuğu başına geliyor, İsa açıklanamaz bir şekilde ölü babasının kâbusunu

görüyordu, farklı bir yerden baksa da bu babasının kâbusuydu. Oğlu soruyordu, Babam her gece kâbusunda ne görüyordu. Sıradan bir kâbus. Ama neyle ilgili. Bilmiyorum, baban bana hiç anlatmadı. Hadi ama anne, gerçeği öz oğlundan saklama. En iyisi bu konuyu unutalım, bunu bilmek senin için iyi değil. Benim için neyin iyi neyin kötü olduğunu nereden biliyorsun. Anana biraz saygı göster. Sana saygı duyuyorum, ama benimle ilgili gerçekleri neden benden saklıyorsun. Beni daha fazla konuşturma. Bir gün babama neden sürekli kâbus gördüğünü sordum, bana bunu sormaya hakkım olmadığını, bana verecek cevabı da olmadığını söyledi. Öyleyse babanın sözünü dinle. Babam hayattayken sözünden çıkmadım, ama ben şimdi bir erkeğim, onun mintanı artık benimdir, sandalları da benim, bir de kâbusu var, onun kâbusu artık benim kâbusum, hayata bunlarla başlayabilirim, ama o kâbus hakkında daha çok şey bilmem lazım. Belki bir daha kâbus görmezsin. İsa annesinin gözlerinin içine baktı, dedi ki, Kâbus görmezsem bir daha sana soru sormayacağım, ama görürsem, bana her şeyi anlatacağına söz ver. Oğlunun ısrarına ve gücüne boyun eğen Meryem, Söz, diye karşılık verdi. İçinden, tüm samimiyetiyle sözsüz bir dua okuyordu, söze dökülseydi herhalde şöyle bir şey olurdu, Rabbim, bu kâbusu, ölene kadar her gece ben göreyim, ama sana yalvarırım, evladımı kurtar, kurtar evladımı. İsa onu uyardı, Sözünü unutma. Unutmayacağım, dedi Meryem, içinden tekrarlıyordu, Kurtar evladımı, Rabbim, kurtar evladımı.

Ama Tanrı onu kurtarmadı. Gece oldu, seher vakti kara horoz öttü, ve kâbus geri döndü, bu kez ilk atın burnu köşede belirdi. Meryem oğlunun inlediğini duydu, ama onu teselli etmeye gitmedi. Kan ter içinde kalan, eli ayağı titreyen İsa, annesinin uyanık olduğunu ve onu duyduğunu biliyordu. İsa, Bana ne anlatacak, diye kendi kendine sorarken, Nasıl anlatacağım, diye düşünen annesiyse, oğluna her şeyi anlatmamanın bir

yolunu düşünüyordu. Meryem sabah, sinagoga gidecek çocuklarını hazırlarken, büyük oğlu dedi ki, Ben de seninle geleceğim, sonra çöle gider konuşuruz. Meryem çok telaşlandı, yemek hazırlarken eli ayağına dolaştı, ama kâse acı şarapla dolmuştu ve artık içmeye mecburdu. Küçükler okula bırakıldıktan sonra, Meryem ve İsa köy sınırlarının dışına çıkıp, söylenenlere yalnızca, eğer o sırada oralarda geziyorsa Tanrı'nın şahit olabileceği bir yere, bir zeytin ağacının dibine oturdular. Çünkü bildiğimiz gibi, taşlar onları birbirine vurduğumuz zaman bile konuşmaz, toprağa gelince, onun altında her şey sessizliğe bürünür. İsa dedi ki, Şimdi anlat, Meryem de doğrudan söze girdi, Baban askerlerle birlikte seni öldürmeye geldiğini görürdü. Beni öldürmeye mi. Evet, seni öldürmeye. Ama bu benim kâbusum. Biliyorum, dedi kadın iç geçirerek, Sandığımdan kolay oldu, dedi içinden ve devam etti. Artık biliyorsun, eve dönelim, rüyalar bulut gibidir, gelir giderler, sen bu kâbusu sahiplendin çünkü babanı çok seviyordun, seni öldürmeyi asla istemedi, zaten böyle bir şeyi asla yapamazdı, Tanrı ona yapmasını buyursa bile yapamazdı, bir melek çıkar gelir, İshak'ı kurban etmeye niyetlenen İbrahim'e yaptığı gibi, elini havada yakalardı. Bilmediğin işlere karışma, dedi İsa küstahça, ve Meryem acı şarabı son damlasına kadar içmesi gerektiğini anladı. Benim bildiğim tek şey, oğlum, Rabbin dediğinin olduğudur, ne derse o olur, ve şimdi başka, yarın başka konuşursa yapabileceğimiz hiçbir şey yoktur. Sözünü bitirdikten sonra, ellerini kalbine koydu ve bekledi. İsa sordu, Bütün sorularıma cevap verecek misin. Tabii, diye cevap verdi kadın.

Babam bu kâbusu görmeye ne zaman başladı. Yıllar önce. Kaç yıl önce. Doğduğun zaman başladı. Her gece görür müydü aynı kâbusu. Evet galiba, bir süre sonra beni çağırmamaya başladı, insanlar kâbuslara alışır. Söyle bana, anne, ben Yahudiye'nin Beytüllahim köyünde mi doğdum. Doğrudur. Doğduğumda

ne oldu da babam her gece kâbuslarında beni öldürmeye geldiğini görmeye başladı. Kâbusları sen doğduğunda başlamadı. Ama öyle dedin. Kâbus birkaç hafta sonra başladı. Neden birkaç hafta sonra. Hirodes üç yaşından küçük bebeklerin öldürülmesi için emir çıkarmıştı, neden bilmiyorum. Babam biliyor muydu. Biliyorduysa bile bana anlatmadı. Peki Hirodes'in askerleri nasıl oldu da beni öldürmedi. Köyün dışında bir mağarada yaşıyorduk. Yani askerler beni bulamadı ve bu yüzden de öldüremedi. Evet. Babam asker miydi. Asla. Ne iş yapardı öyleyse. Tapınak inşaatında çalışırdı. Anlamadım. Sorularına cevap vermeye çalışıyorum. Ama eğer askerler köyün dışında yaşadığımız için beni bulamadıysa, babam o askerlerden biri ve dolayısıyla suçlu değildiyse, ve eğer Hirodes'in neden bebekleri öldürmek istediğini bilmiyorduysa, Bu doğru, baban Hirodes'in bebekleri neden öldürmek istediğini bilmiyordu. Öyleyse. Soracak başka sorun yoksa söylenecek başka bir şey yok, her şeyi söylediğimi bil. Benden sakladığın bir şey var. Belki sen körsün.

İsa başka şey söylemedi, gücünün topraktaki nem gibi buharlaştığını hissetti, doğduğu günden beri aklının bir köşesinde olan, ama ne olduğunu asla bilemediği, hâlâ da tam kestiremediği korkunç bir şeyin varlığını fark etti. Karşı tepenin eteklerini tırmanan koyun sürüsünü gördü, hem koyunlar hem de çoban toprak rengiydi, sanki toprağın üzerinde toprak ilerliyordu. Meryem bir kez daha hayrete düştü, bu uzun boylu çoban, bu yürüyüş, onca yıl sonra bugün, bu bir lanet miydi, ama sonra daha dikkatli bakınca şüpheye düştü, çünkü çoban bu kez gözüne, küçük sürüsünü otlağa götüren, kendi de koyunları gibi uyuşuk Nasıralı herhangi bir çoban gibi göründü. İsa aklından geçeni, biraz zorlanarak da olsa, dile getirmeyi becerebildi, Babam bebeklerin katledileceğini biliyordu. Bu bir soru değildi, öyleyse Meryem'in cevap vermesi gerekmiyordu. Nasıl öğrendi, işte bu bir soru. Tapınakta çalışırken, Hirodes'in emri

hakkında konuşan askerleri duymuş. Sonra. Seni kurtarmak için onca yolu koşup geldi. Sonra. Mağaradan çıkmazsak kaçmaya gerek kalmayacağını düşündü. Sonra. Hepsi bu, askerler aldıkları emirleri yerine getirip gittiler. Sonra. Sonra Nasıra'ya döndük. Kâbus ne zaman başladı, ilk kâbusu mağaradayken gördü. Kendini kaybeden İsa, elleriyle yüzünü örttü ve bağırdı, Babam Beytüllahim'in çocuklarını öldürdü. Neler söylüyorsun oğlum, çocukları Hirodes'in askerleri öldürdü. Hayır, günahı babamın boynuna, suçlu Eli oğlu Yusuf'tur, çünkü bu çocukların katledileceğini biliyordu ama ana babalarını uyarmadı. Bu sözler dudaklarından döküldükten sonra, teselli umudunu ebediyen kaybetti. Yere kapandı ve ağladı. O çocuklar masumdu, masumdu, diye acıyla haykırdı, o yaşta çocukların çoğunlukla bencil olduğunu ya da bazı insanların büyüdükleri zaman bile başkalarının kaderlerine tamamen ilgisiz kalabildiğini hesaba kattığımızda, on üç yaşındaki sıradan bir çocuğun bu kadar kuvvetli bir tepki vermesine inanmak zorlaşıyor. Ama insan hep aynı, bazısı daha iyi, bazısı daha kötü, babası yıllar önce bir günah işledi diye hıçkırıklara boğulan bu genç adam, belki de kendisi için ağlıyordu, çünkü günahkâr babasını tüm kalbiyle sevmişti. Meryem onu teselli etmek için elini uzattı, ama İsa geri çekildi, Dokunma bana, yaralıyım. İsa, oğlum. Bana oğlum deme, sen de suçlusun. Gençlik ateşi böyledir, insana peşin hükümler verdirir, oysa Meryem katledilen bebekler kadar masumdu, karar vermenin erkeğin işi olduğu her kadının bildiği bir gerçektir, kocam geldi ve, Gidiyoruz, dedi, sonra fikrini değiştirdi ve açıklama yapmadan, Burada kalacağız, gitmiyoruz, dedi, hatta ona sordum, Bu çığlıklar da neyin nesi. Meryem kendini savunmaya çalışmadı. Masum olduğunu kanıtlaması kolaydı, ama o çarmıha gerilen kocasını düşünüyordu, o da masumdu ve katledilmişti, ve Meryem biraz utanç, biraz da acıyla ölü kocasını şimdi daha çok sevdiğini fark etti,

çenesini tuttu, çünkü insan insanın suçunu üstüne alabilir. Sadece şunu diyebildi, Eve gidelim, konuşacak başka şey kalmadı, ve oğul cevapladı, Sen git, beni yalnız bırak ve git. Ne koyunlardan iz vardı ne de çobandan, çöl şimdi gerçekten çöldü, karşı bayırdaki üç-beş ev bile terk edilmiş bir inşaat alanında geride bırakılan, her geçen gün toprağa biraz daha batan taş levhalara benziyordu. Meryem vadinin kül rengi derinliklerinde gözden kaybolduğunda, İsa diz çöktü ve alevler içindeki vücudundan sanki ter değil kan boşalırken, haykırdı, Tanrım, Tanrım, beni niye terk ettin, zavallı çocuk kendini ölüme giden yolda, başka bir ıssızlığın sonsuz yalnızlığında, babasız, anasız, kardeşsiz, terk edilmiş hissediyordu. Koyunlarının ardına saklanan çoban, uzaktan onu seyrediyordu.

İsa iki gün sonra evi terk etti. Evde geçirdiği son iki gün çok az konuştu. Hiç uyuyarnadı. Katliam gözünün önünden gitmiyordu, ev ev dolaşıp beşik arayan askerler, kınından çıkan kılıçlar, küçük, narin bedenlerde açılan yaralardan akan kan, anaların yüzündeki umutsuzluk, boğalar gibi soluyan babaların zincirlerle zapt edilen öfkesi, ve kendisi, daha önce hiç görmediği bir mağarada kendi küçük bedeni yatıyordu. Tüm bunlar aklından geçerken, dev dalgaların onu yuttuğunu hissediyordu, öleceğini ya da en azından bu hayata artık devam edemeyeceğini düşünüyordu. Annesine sormayı unuttuğu bir soru onu meraklandırıyordu, Kaç çocuk katledildi. Öldürülen çocukların, başları gövdelerinden ayrılan ve göğe yükselen alevlerin içine atılmadan önce bir köşeye istiflenen kuzular gibi üst üste yığıldığını gördü, küle dönerken, dumanlar eşliğinde göklere, cennete çıkacaklardı. Konuşma sırasında annesine kaç çocuğun öldüğünü soramamıştı ve şimdi gidip şöyle söyleyebileceğini düşünemiyordu bile, Ne diyorduk anne, geçen gün sana Beytüllahim'de kaç çocuğun öbür dünyaya göçtüğünü sormayı unutmuşum, Meryem de şöyle cevap verirdi herhalde, Ah oğlum ah, çıkar artık bunları aklından, en fazla otuzdur, öldülerse bu Rabbin isteğidir, eğer isteseydi katliamın önüne geçebilirdi. Ama İsa yine de merak ediyordu, Kaç çocuk öldü. Kardeşlerinin yüzüne bakarken aklından bu soru geçiyordu, Kaç çocuk. Kılıçlar kendisinin hayatını kurtarmak için kaç narin bedeni delik deşik etmişti, canı kaç can ediyordu bilmek istiyordu. İkinci günün sabahı annesine dedi ki, Bu evde

artık bana huzur yok, kardeşlerim sana emanet, ben gidiyorum. Hayretler içinde kalan Meryem ellerini göğe açtı, gözleri doldu, Sen neler söylüyorsun, oğlum, gözümün nuru, dul kalan anamı bir başına bırakıp gidecek misin, bunları da mı duyacaktım, nedir bu dünyanın hali, görülmüş müdür böyle bir şey, evini ve aileni bırakıp gidecek misin, sensiz ne olur bizim halimiz. Yakup'la aramızda sadece bir yaş var, benim yerimi o alacak ve karnınızı doyuracak, kocanın ölümünden sonra nasıl ben çalıştıysam bundan böyle de o çalışacak. Benim kocam senin babandır. Onun hakkında konuşmak istemiyorum, söyleyecek başka şeyim yok, hakkını helal et, ama etsen de etmesen de ben gidiyorum. Nereye gideceksin oğlum. Bilmiyorum, belki Kudüs'e, belki Beytüllahim'e, doğduğum yeri görmeye. Ama orada tanıdığın kimse yok. Tanıdığım yok ama, bir düşünsene anne, ya onlar beni tanıyorsa. Sus, kardeşlerinin kulağına gitmesin. Bir gün onlar da gerçeği öğrenecek. Neyi göze aldığını biliyor musun, Romalı askerler her yerde Celileli Yahuda'nın adamlarını arıyor. Hirodes'in askerlerinin Romalı askerlerden aşağı kalır yanı yokmuş, hem Romalılar beni niye öldürsün, niye çarmıha gersin, yanlış bir şey yapmadım, ben masumum. Baban da masumdu, bak başına neler geldi. Kocanı yok yere çarmıha germiş olabilirler, ama onun hayatı lekesiz değildi. İsa, oğlum, senin ağzından şeytan konuşuyor. Konuşanın Tanrı olmadığını nereden biliyorsun. Rabbin adını boş yere ağzına alma. Tanrı'nın adının ne zaman boş yere anıldığını ne sen ne de ben bilebiliriz, bunu ancak Tanrı'nın kendisi bilir, ayrıca onun da neyi hangi sebeple yaptığını anlayabileceğimizden şüpheliyim. Oğlum, bu yaşta bunları nasıl akıl ediyorsun. Kim bilir, belki insan doğduğunda gerçekle doğuyor, ama onun gerçek olduğundan emin olmadığı için söyleyemiyordur. Demek bizi bırakmaya kararlısın. Evet. Geri dönecek misin. Bilmiyorum. Eğer şu kâbus seni bunalttıysa, git Beytüllahim'e, Kudüs'teki tapınağa git,

büyüklerimize danış, sana bunları kafandan çıkarmanı tembihleyecekler, sonra geri gel, sana ihtiyacı olan anana ve kardeşlerine dön. Döneceğim diyemem. Nasıl yaşayacaksın, zavallı baban sana bildiği her şeyi öğretecek kadar uzun yaşamadı. Dert etme, tarlalarda çalışırım, koyun güderim, ya da balıkçıları ikna eder onlarla ava çıkarım. Çoban olursun herhalde. Neden. Bilmem, içimden öyle geldi. Ne olacak göreceğiz, şimdi anacığım, yolcu yolunda gerek. Böyle yola çıkılmaz, bekle sana yiyecek bir şeyler hazırlayayım, çok paramız yok, ama biraz al yanına, al bu babanın kesesi, en azından sana bunu bıraktı. Yemeği yerim, ama keseyi almam. Senin baban cüzzamlı değildi. Alamam. Bir gün baban için ağlayacak ve kesesini almadığın için pişman olacaksın. Ben onun için ağladım. Daha da ağlayacaksın, ne günah işlemiş olursa olsun ağlayacaksın. İsa bu sözlere cevap vermedi. Büyük çocuklar, ne konuşulduğunu bilmeseler de, İsa'nın etrafına toplandılar ve sordular, Gerçekten gidiyor musun, ve Yakup dedi ki, Keşke ben de seninle gelsem, çünkü çocuk macera istiyordu, gezmek, farklı ve heyecanlı şeyler yapmak istiyordu. Sen burada kalacaksın, dedi İsa, bu evde dul anamıza göz kulak olacak biri lazım, aslında dul demek istememiş, ağzından kaçırmıştı, fark edince dudağını ısırdı, bir de babasının yüzü göz kamaştıran gün ışığı gibi aniden gözünde canlanınca, gözyaşlarına hâkim olamadı.

Ailecek yemek yedikten sonra İsa'yı yolcu ettiler. Kardeşleriyle birer birer vedalaşıp gözü yaşlı anasını kucakladıktan sonra, sebebini bilmeden, şöyle dedi, Ne halde dönerim bilmem ama, bir gün mutlaka döneceğim, sonra bohçasını sırtına aldı, avluyu geçti ve sokağa açılan kapıyı araladı. Bir an tereddüt edip durdu. Hayatta çok kereler kendimizi bir kapıdan çıkarken, bir kararın eşiğinde bulur, sonra durup düşünür geri döneriz. Meryem şaşırdı, bir an gözlerinin içi parladı, ama bu ışıltı çok geçmeden söndü. İsa bohçasını yere bıraktı, düşündü

taşındı, sonra döndü, hiçbirinin yüzüne bakmadan yanlarından geçip eve girdi. Tekrar kapıda göründüğünde, elinde babasının sandalları vardı. Çekingenlikten ya da utançtan kimsenin gözünün içine bakamayan bir çocuk gibi boynu bükük ve sessiz, sandalları bohçasına koydu, başkaca söz etmeden yürüdü gitti. Meryem kapıya koştu, çocukları da peşinden gitti, büyükler umursamaz görünüyordu, kimse el sallamadı çünkü İsa bir kez bile dönüp arkasına bakmadı. Yoldan geçen bir komşu İsa'yı uğurladıklarını görünce sordu, Oğlun nereye gidiyor Meryem, ve Meryem şöyle cevap verdi, Kudüs'te iş buldu, bir süre orada çalışacak, düpedüz yalan söylediğini biliyoruz, ama yalan biraz karışık bir meseledir, biz peşin hükümlü olmayalım, zamanla gerçekler yalana, yalanlar gerçeğe dönüşebilir.

O gece evde Meryem dışında herkes mışıl mışıl uyudu, oğlunun nerede ve ne koşullar altında gecelediğini düşünmeden edemeyen Meryem'inse gözüne uyku girmedi, acaba bir kervansarayda, güvende miydi, bir ağacın altında mı yatıyordu, bir kayanın oyuğunda mı, yoksa Tanrı korusun, Romalı askerler onu parmaklıkların arkasına mı koymuştu. Dış kapının gıcırdadığını duydu, bir an, İsa geri mi döndü, diye geçirdi içinden ve bir anlığına da olsa yüzü güldü, içi ferahladı. Şimdi ne yapacağım, kapıyı açmaya cesaret edemiyor, açsa bile ne diyeceğini, oğlunu nasıl karşılayacağını bilmiyordu, ağzını tutamayıp, Anana boş yere uykusuz bir gece geçirttin, gibi bir şey diyerek oğlanı gocundurmak istemiyordu. Küçük düşürmektense bir şey söylememek daha iyi, uyuyormuş gibi yapayım, ses etmeden içeri girip, Ben döndüm, bile demeden gider döşeğine yatarsa, sabah hayırsız oğlumun dönüşüne şaşırmış gibi yaparın. Oğlu gideli çok olmadı, yine de Meryem oğlunu göreceğine çok seviniyor, çünkü yokluk ölüm gibidir, aradaki tek fark yokluğun umuda açık kapı bırakmasıdır. Ama İsa bir türlü içeri girmiyor, kim bilir, belki yine fikrini değiştirdi,

Meryem daha fazla bekleyemiyor, kapıdaki çatlaktan oğluna bakacak, eğer İsa eve girmeye karar verip kapıya doğru gelirse koşup döşeğine geri yatacak, oğlu fikir değiştirip geri gitmeye kalkarsa da çıkıp onu durduracak. Kapıya kadar parmak uçlarında gitti, sonra çatlaktan dışarı baktı. Ay tepedeydi, toprak su gibi parlıyordu. Uzun, karanlık bir gölge kapıya yaklaştı, Meryem onu gördüğü an çığlık atmamak için elleriyle ağzını kapattı. Bu gelen oğlu değil o dilenciydi, ilk göründüğü günkü gibi paçavralar içindeydi ama bu kez, belki de ay ışığı yüzünden, etekleri rüzgârda dalgalanan gösterişli bir cübbe giymiş gibi görünüyordu. Korkudan ödü patlayan Meryem kapıyı kilitledi, titreyen dudaklarından şu sözler döküldü, Benden ne istiyor olabilir. Melek olduğunu iddia eden adam iyice yaklaştıktan sonra kapının önünde, Meryem'in artık onu göremediği bir yerde durdu, ama içeri girmeye çalışmadı. Meryem adamın soluk alıp verişini duyuyordu, sonra bir gürültü duyuldu, sanki yer yarılıyor, kapının önünde bir uçurum oluşuyordu. Karartı geri gelip bir an Meryem'in görüş alanını tamamen kapattı, ama yine ne içeri girmeye kalktı ne de tek bir söz etti, arkasına bakmadan bahçe kapısına doğru yürüdü. On üç yıl kadar önce kapının yanı başında, ışıklı toprakla dolu kâsenin gömüldüğü yerde biten esrarengiz otu kökünden sökmüş götürüyordu. Dış kapının açılmasıyla kapanması arasında, melek yine bir dilenciye dönüştü, duvarın arkasında gözden kayboldu. Arkasında. sürüklediği yapraklı dallar bir yılan gibi tıslıyordu. Meryem sessizce kapıyı açtı ve dışarı baktı. Bulutsuz gökte parlayan ay yeryüzünü aydınlatıyordu. Evin duvarının dibinde, otun söküldüğü yerde koca bir çukur, ve yerde, çukurdan dış kapıya kadar uzanan ve Samanyolu'nu andıran ışıklı bir iz vardı. Oğlunun halini düşündü, ama artık kaygılanmıyordu, sırrına varılamaz bir huzur veren bu güzelim göğün, topraktaki kökleri ve pınarları besleyen, ışıktan yoğrulmuş bir Man'a benzeyen

bu ayın altında, ona bir zarar gelemezdi. İçi ferahladı, yerdeki yıldızlara basmaktan korkmadan bahçeyi geçti ve kapıyı araladı. Dışarı baktı, ışıklı iz, sanki yaprakların büyüsü aniden yok olmuş gibi az ileride sona eriyordu. Artık hamile olduğu bahanesini öne süremeyecek olan bu kadınsa yine hayal kuruyor, dilencinin duvarın arkasında kaybolduktan sonra yine bir meleğe dönüştüğünü, hatta bu özel ânın şerefine kanat çırparak uçtuğunu düşünüyordu. Meryem bu acayip olayları düşündü, ama her şey ona ay ışığında gördüğü elleri kadar basit ve doğal görünüyordu. Eve döndü, kandili asılı olduğu çividen çıkartıp eline aldı ve dışarı çıkıp çukura yakından baktı. Çukurun dibinde boş bir kâse duruyordu, eğildi ve kâseyi aldı. Aynı kâseydi bu, içinde biraz daha toprak vardı ama artık parlamıyordu. Pek yakında eski işlevine dönecek olan, sıradan bir kâseydi şimdi. Bundan sonra onunla, isteğe göre süt, şarap veya su ikram edilecekti, ne doğru söylemiş, Her şeyin bir zamanı var, diyen.

İsa gezilerinin ilk gecesinde sığınacak bir yer buldu. Hava kararırken Cenin şehri yakınlarında karşısına küçük bir köy çıktı, doğduğu günden beri ona türlü oyunlar oynayan kader bu kez ona acımıştı. Pek umutlanmasa da geceyi geçirebileceğini düşündüğü evin sahibi, bu yaşta bir çocuğun, hele ki bunca kavga dövüşe, bunca vahşete sahne olan, insanların çarmıha gerildiği, çocukların boş yere ölesiye dövüldüğü böyle bir zamanda, bütün gece dışarıda kalmasına göz yummayacak kadar yufka yürekli, misafirperver bir kimseydi. İsa misafir olduğu evin sakinlerine Nasıra'dan geldiğini ve Kudüs'e gittiğini anlattı ama annesinin utanç verici yalanını tekrarlamadı, çünkü Kudüs'e bulduğu bir iş sebebiyle gitmiyordu. Kudüs'e, tapınaktaki bilge kimselere, ailesi için hayati önem taşıyan, kutsal yasayla ilgili bir meseleyi danışmaya gittiğini söyledi. Aile reisi bu kadar önemli bir görevin bir çocuğa verilmiş olmasının onu ne kadar şaşırttığını dile getirdi, dini görgüsü ne kadar ileri

olursa olsun, bir çocuğun böyle bir işe koşulması alışıldık bir şey değildi. İsa evin en büyük oğlu olduğu için bu görevin ona verilmiş olduğunu söyledi, babasını hiç anmadı. Birlikte yemeğe oturdular, yemekten sonra İsa, ailenin Tanrı misafirine sunabileceği en iyi yer olan ahırda kendine yatacak yer hazırladı. Gece aynı kâbusu gördü, ama bu kez askerler ve babası meydana çok yaklaşamadı, atın burnu köşede belirmedi. Yine de İsa'nın korkmadığını sanmayın, kendinizi onun yerine koyun, size hayat veren babanın, elinde kılıç peşinizde koşturduğunu düşünün. Evde mışıl mışıl uyuyan ev sahibi ahırda yaşanan drama şahit olamadı, çünkü İsa artık uykusunda bile korkusunu gizleyebiliyordu. Korkusu dayanılmaz bir hal alınca, uykuda bile olsa, elleriyle ağzını kapatıp yüreğinin derinliklerinden kopup gelen çığlığı bastırıyordu. Sabah aileyle kahvaltı etti, sonra onlara misafirperverlikleri için öyle bir nezaketle teşekkür etti ki, bu basit Samiriyeliler Rabbin huzurunda kendilerini soylu bir aile gibi hissettiler. İsa onlarla vedalaştı ve yeniden yola koyuldu, ev sabinin son sözleri kulaklarından çıkmıyordu, Sana övgüler olsun ey Rab olan Tanrı, evrenin hükümdarı, adımlara rehberlik eden sana övgüler olsun, içinden bu sözleri tekrarladı durdu, böylece her gün tanık olduğumuz gibi bize tüm ihtiyaçlarımızı sağlayan, günlük ekmeği bölüştürürken, herkesten fazla şeyi olana daha fazla vermekten ibaret olan adil kurala göre davranan Tanrı'ya o da övgüler sundu.

Kudüs yolculuğunun geri kalanı pek öyle kolay değildi. Bir kere Samiriyeliden Samiriyeliye fark vardı, yani o günlerde bile tek bir kırlangıç yazı getirmiyordu, en az iki tane lazımdı, kaldı ki eğer biri dişi biri erkek değilse, ya da ikisinden en az biri kısırsa, iki kırlangıç da bir yaz etmiyordu. İsa'nın çaldığı diğer kapılar yüzüne kapandı, yolcumuz kendine açık havada uyuyacak bir yer bulmak zorunda kaldı, bir gece dalları bir etek gibi açılan bir incirin altında, başka bir gece, büyük şans eseri,

peşine takıldığı bir kafilenin yakındaki han dolu olduğu için kurmak zorunda kaldığı dev çadırda. Büyük şans eseri diyoruz çünkü bir önceki gece, ıssız bir tepeyi aşarken iki ödlek hırsızın saldırısına uğramış, yanındaki üç kuruş parayı da bunlara kaptırmıştı, yani istese bile handa geceleyemezdi, orada gecelemenin bir bedeli vardı. Bu hikâyeyi duyanlar bu garibanın haline acıdı, haydutlar çocuğu kaderiyle baş başa bırakıp, talihsizliğine kahkahalarla gülerek yollarına devam etmişlerdi. Olduğu yere çöküp kalmıştı, başının üzerinde gök kubbe, çevresinde dağlar vardı, tüm varlığı buydu, yıldızlarla, hırsızlarla ve cellatlarla dolu, arsız, namussuz, sonsuz bir evren. Biri çıkıp on üç yaşında bir çocuğun, bilim ve felsefeye, ona atfedilen bu sözleri sarf edebilecek kadar hâkim olamayacağını, sinagogda ne öğrenmiş olursa olsun, ne kadar zeki olursa olsun bu kadar çok şey bilemeyeceğini söyleyebilir. Bu diyarda marangoz oğlu az değil, babası çarmıha gerilen çocuk da çok var, eğer başka bir adamın oğlu seçilmiş olsaydı, bize kafa yormaya değer bir şeyler bulma konusunda o da en az küçük İsa kadar başarılı olacaktı. Çünkü, her şeyden önce, her insanın ya aşkınlık ya da içkinlik yoluyla kendisine varan, kendi içinde bir dünya olduğunu hepimiz biliyoruz, ikincisi bu ülke bambaşka bir ülke, İşaya'dan Malaki'ye, soylusuyla kâhiniyle, çobanıyla celebiyle, fakiriyle zenginiyle hayatın her kesiminden sayısız insan, bu ülkede vaaz vermek ya da peygamberlik etmek için, evini barkını bırakmış yollara düşmüştür ki bu da, peşin hükümlü olmamamız gerektiğini gösteriyor, marangozun oğlunun sıradan bir aileden geliyor olması bize onu hor görme hakkı vermiyor. Akranları sokak aralarında saklambaç oynarken Kudüs yollarına düşen bu genç adam, belki bir dâhi ya da kahraman değil ama, yine de saygıyı hak ediyor. Ruhu kendisinin de itiraf ettiği gibi derinden yaralı, düşünmeye ve sorgulamaya hevesli bir insan olduğu için de yarasının iyileşmesi uzun zaman alacak, o da, büyük

ihtimalle yara izlerini bir son acıda bütünlemek için, yuvasını bırakıp yollara düşüyor. Modern düşünürlerin karmaşık kuramlarını, Freud, Jung, Groddeck ve Lacan'dan uzun yıllar önce yaşamış bir Filistinlinin kafasına yerleştirmek ilk bakışta saçma görünebilir, ama bu yaptığımız o kadar da ahmakça değil, çünkü Yahudi öğretilerini besleyen kutsal yazılar da, bir erkeğin hangi çağda yaşarsa yaşasın akılca tüm diğer erkeklere eşit olduğunu öğretir. Âdem ile Havva istisnadır, çünkü, bir kere onlar ilk adam ve ilk kadındır, ikincisi, onlar çocukluk diye bir dönem yaşamamıştır. Biyoloji ve psikolojinin, bugün bildiğimiz haliyle insan zihninin en fazla Cro-Magnon insanına kadar geri gittiğini kanıtlamış olması, burada bizi hiç ilgilendirmiyor, kaldı ki Tekvin ondan hiç bahsetmez ve İsa'nın dünyanın başlangıcıyla ilgili bilgisi Tekvin'den öğrendikleriyle sınırlıdır.

Kaleme aldığımız bu İncil'le tamamen ilgisiz olduğunu söyleyemeyeceğimiz bu düşüncelere kendimizi kaptırarak bir yanlış yaptık, Yusuf'un Kudüs'e beş parasız ama sağ salim varmak üzere olan oğlunu yolculuğunun son günlerinde yalnız bıraktık. Ayakları, onca yoldan sonra, tahmin edilebileceği gibi, su topladı, ama üç gün önce evden çıktığında ne kadar hızlı yürüyorduysa şimdi de o kadar hızlı yürüyor. Buraya daha önce de geldi, yani heyecanı, inanç sahibi birinin tanrısını gördüğünde duyabileceği heyecanla sınırlı. Zeytin Dağı diye bilinen bu dağın tepesinden baktığında insan Kudüs'ün muhteşem mimarisine hayran kalır. Buradan tapınak, kuleler, saraylar, evler, her şey elini uzatsan değecekmişsin gibi görünür. Tabii bu izlenim biraz da, imanlıyı yakıp kavuran ve bazı durumlarda kendi bedeninin sınırlılığını evrensel tinin ebedi gücüyle karıştırmasına neden olan gizemci ateşe bağlıdır. Gün sona ermek üzere, güneş deniz tarafında batıyor. Vadiye inmeye başlayan İsa, geceyi nerede geçireceğini düşünüyor, şehir surlarının içinde mi, yoksa dışında mı. Daha önce Fısıh bayramı için anne babasıyla buraya

geldiğinde, düşünceli askeri yetkililer ve belediyenin ortak kararıyla hacılar için şehir surlarının dışında kurulan çadırlardan birinde gecelemişti, söylemeye bile gerek yok ama, erkeklerle kadınların çadırları ayrıydı, erkekler erkeklerle, kadınlar kadınlarla yatıyordu, çocuklar bile cinsiyetlerine göre ayrılmıştı. İsa surlara vardığında hava serindi. Tam şehrin kapıları kapanırken vardı, nöbetçiler içeri girmesine izin verdi. Ahşap sürgüler dev kapılardaki yerlerine yerleştirilirken İsa kendisini kapana kısılıyor gibi hissetmiş olmalı, demir dişlerin kapanmak üzere olduğunu, ağa yakalanan bir sineğe benzediğini hayal etmiş ve geçmiş bir günahın pişmanlığını duymaya başlamış olmalı. Ama daha on üç yaşında olduğundan, günahları sayısız değil, aslında günahları büyük de değil, adam öldürecek, hırsızlık yapacak veya yalan yere tanıklık edecek, komşusunun karısına, evine ya da tarlasına, kölesine, öküzüne, katırına, komşusuna ait herhangi bir şeye göz koyabilecek yaşta hiç değil, öyleyse bu oğlan adımlarını günahsızca atıyor, ama kimse ölüme tanıklık edip hayatına hiçbir şey olmamış gibi devam edemeyeceğine göre, masumiyetini kaybetmiş olabilir.

İnsanlar yemek için evlerine çekildiğinden, bu saatlerde sokaklar bomboş oluyor, dışarıda hırsızlarla serserilerden başka kimse kalmıyor, pek yakında onlar da kendi köşelerine çekilecek, çünkü birazdan Romalı askerler devriye gezip suçluları kovalamaya başlayacak. Yakalandıkları takdirde çarptırılacakları, Seforis'te örneğini gördüğümüz korkunç cezalara rağmen, Hirodes Antipa'nın krallığının merkezinde bile her türlü suçu işleyip her türlü namussuzluğa yeltenenler var. Yolun sonunda gece devriyesi, kılıçlarla kalkanların şangırtısı eşliğinde, ellerinde ışıldayan meşaleler, ayaklarında asker sandalları uygun adım yürüyor. Karanlık bir köşeye gizlenen çocuk askerlerin gözden kaybolmasını bekledi, sonra uyuyacak bir yer aramaya gitti. Tapınak çevresindeki inşaat alanında, yan yana duran iki

koca taş levha arasında başını sokacak bir yer buldu, üstteki üçüncü levha çatı işlevi görüyordu. Bohçasının dibinde bulduğu birkaç kuru incirin yanında da birkaç lokma kuru ekmek yedi. Susamıştı ama su içmeden yattı. Yere serdiği örtünün üzerine uzandı, üşümemek için, bohçasında taşıdığı battaniyesine sımsıkı sarıldı, sığınağının iki yanındaki açıklıklardan giren soğuğa rağmen bir süre sonra uyuyakaldı. Kudüs'te olması kâbus görmesine engel olmadı, ama belki de kutsal şehirde, yani Tanrı'ya çok yakın olduğundan, kâbusunda bildik sahnelerin tekrarının yanı sıra gece devriyesinin bir baskın yaptığını da gördü. Güneş doğarken uyandı. Battaniyesine sarılmış halde, kendisini bir mezar kadar soğuk olan sığınağından dışarı attı ve karşısında Kudüs'ün, sabah güneşinin soluk bir kızıla boyadığı, taş duvarlı, basık tavanlı evlerini buldu. Ardından, bu yaşta bir çocukta eğreti duran bir ciddiyetle, şükran duasını okudu, Sana şükür olsun, Rab olan Tanrı, evrenin hükümdarı, gecenin sonunda ruhumu bana bağışlayan sana şükür olsun.

İnsan hayatında belli anlar vardır ki yakalanıp zaman karşısında koruma altına alınması gerekir, bir İncil'de ya da resimde, veya modern zamanların usulleriyle, fotoğrafta ya da filmde kopyalanarak değil, başka bir biçimde. Bu tür anları yaşayan kişi sonsuza dek, soyunu devam ettirenler tarafından görülebilir olsaydı, çok daha ilginç olurdu, böylece bugün hayatta olan bizler, Kudüs'e gidip, yamalı battaniyesine sarılmış, Kudüs'ün evlerini seyre dalan ve ona ruhunu gecenin sonunda geri bağışlayan Tanrı'ya övgüler sunan Yusuf oğlu İsa'yı kendi gözlerimizle görebilirdik. On üç yaşında olduğu, daha hayata yeni başladığı için, onu bekleyen çok daha aydınlık ve çok daha karanlık saatler, daha büyük coşkular ve umutsuzluklar, hazlar ve acılar olduğunu söyleyebiliriz, ama seçmek bize kaldığına göre biz, şehir uyuklar ve güneş göz kamaştırıcı ışığıyla yükselirken, ayağının dibinde bir bohça, battaniyesine sarılan bu çocuğun,

fal taşı gibi açılan gözleriyle karşısındaki evleri seyrettiği, ve koca dünyanın, uzağıyla yakınıyla koca bir dünyanın donup kaldığı bu ânı seçiyoruz. İşte, kımıldadı ve ân yok oldu, zaman bizi hatıralar âlemine attı, evet anlattığımız gibi oldu, hayır öyle olmadı, sonunda her şey görmeyi istediğimiz şeye dönüşüyor.

Şimdi İsa dar, kalabalık sokaklarda yürüyor, tapınağa gitmek için henüz çok erken, âlimler, her yerde ve her çağda olduğu gibi, daha geç saatte çıkarlar ortaya. İsa artık üşümüyor, ama bu mide kazınıyor, incirler dişinin kovuğunda kaldı, Yusuf'un oğlu açlıktan ölüyor. Haydutlara kaptırdığı paraya yolda değil burada ihtiyacı vardı, şehir hayatı kırdaki aylaklığa benzemiyor. Kırda ıslık çala çala dolaşır, yüreğinde Tanrı korkusu olan, Tanrı sözünden çıkmayan emekçilerden geriye kalanın peşine düşersin, Ektiğini biçerken, arkanda bir demet kalırsa, geri dönüp onu alma, Zeytin topladıysan, erişemediğin dallarda kalanı orada bırak, Bağından üzüm toplarken, dönüp unuttuğun salkımları alma, bırak onları yolcular, yetimler, dullar toplasın, ve bir zamanlar Mısır diyarında köle olduğunu asla unutma. Şimdi, büyük bir şehir olduğu için ve Tanrı dünyadaki evinin buraya inşa edilmesini buyurduğu halde, Kudüs denen bu şehirde bu dini ama insancıl gerekleri kimse yerine getirmiyor, bu sebeple eğer buraya gelen kimsenin kesesinde otuz gümüşten az varsa, eninde sonunda çareyi dilenmekte arayacak, dilendiği zaman da reddedilecektir, bir başka seçenek hırsızlık yapmaktır ve onun sonucu da kırbaç yemek, hapse düşmek, hatta bazen daha da beteridir. Bu genç hırsızlık yapamaz ve dilenmek için de fazla utangaç. Taze ekmekleri, meyve piramitlerini, dört bir yana dağılmış seyyar satıcıların tezgâhlarındaki pişmiş et ve sebzeyi gördükçe, İsa'nın ağzı sulanıyor, Samiriyelilerin misafirperverliğini saymazsak, tam üç gündür aç gezen İsa, bu manzara karşısında düşüp bayılmak üzere. Tapınağa gittiği doğru, ama oruca inanan gizemcilerin iddialarının aksine, eğer karnı

tok olsaydı, âlimlerin söylediklerini çok daha kolay anlayabilecekti. Şans eseri, yoldan geçen bir Ferisi çocuğun ne halde olduğunu gördü de acıdı. Gelecek nesiller hiç de adilane olmayan bir tavırla, Ferisileri kötü yürekli insanlar olarak anacak, aslında bu örnekte de görüldüğü gibi temiz kalpli insanlardı, Nerelisin sen, diye sordu Ferisi, İsa, Celile'nin Nasıra köyünden geliyorum, diye cevapladı. Aç mısın, diye sordu adam, ve oğlan boynunu büktü, söylenecek bir şey yoktu, aç olduğu alnında yazılıydı. Anan baban yok mu. Var, ama tek başıma geldim. Kaçtın mı. Hayır, doğru söylüyordu, kaçmamıştı. Annesiyle kardeşleri onu kapıya kadar geçirmişti, dönüp bir kez bile ardına bakmamış olması kaçtığı anlamına gelmez. Kullandığımız bu gibi sözcükler, yani evet hayır gibileri, bize en doğrudan cevapları verme şansı tanır ve gerçekten, bu sözlerle verilen cevaplar en ikna edici cevaplardır, yine de dünya bizi söze kararsızca başlatır, Şey, hayır, aslında pek değil, yani kaçtığım söylenemez, bu gibi durumlarda hikâyeyi en baştan dinlemek gerekir, ama üzülmeyin, bu kez şart değil, çünkü bir kere, İncilimizde bir kez daha karşımıza çıkacak olan Ferisi'nin hikâyeyi dinlemesine gerek yok, ikincisi, bu hikâyeyi biz herkesten iyi biliyoruz. Bir de şunu düşünün, bu kutsal kitabın kahramanları birbirlerini ne kadar az tanıyor, İsa anası ve babasıyla ilgili her şeyi bilmiyor, Meryem oğlu ve kocasıyla ilgili her şeyi bilmiyor, ve Yusuf, ölü ve hiçbir şey hakkında hiçbir şey bilmiyor. Oysa biz, yapılan, söylenen ve düşünülen her şeyi biliyor, herkesi tanıyoruz, yine de bizim de bilmiyormuş gibi davranmamız gerekiyor, yani bu açıdan şu Ferisi'ye benziyoruz, Aç mısın, diye sormuş, bunun üzerine İsa boynunu bükmüştü, onun yerine yüzü konuşmuştu, Sormana gerek yok, bana yiyecek bir şeyler ver. İyi kalpli adam öyle yaptı, iki sıcak ekmek, bir kâse de süt aldı, bunları tek kelime etmeden İsa'nın eline tutuşturdu. Kâse elden ele geçerken, ikisinin de ellerine biraz süt döküldü,

ikisi aynı anda, zamanın derinliklerinden geldiğine şüphe olmayan aynı hareketi yaptı, ıslak ellerini dudaklarına götürüp sütü emdiler, yere düşen ekmeği öper gibi. Böyle takdire değer bir ruh birliği sergileyen iki insanın bir daha asla görüşemeyecek olması ne acı. Ferisi işlerine döndü, ama önce cebinden iki gümüş çıkartıp şöyle dedi, Al şu parayı evine dön, dünya senin gibiler için fazla büyük. Marangozun oğlu bir elinde ekmek bir elinde süt, dondu kaldı, artık aç değildi, ya da en azından açlığını hissetmiyordu. Ferisi'nin arkasından baktı, ancak adam uzaklaştıktan sonra, Sağ ol, diyebildi, o kadar sessiz söylemişti ki Ferisi onu duymuş olamaz, bir teşekkür bekliyorduysa şöyle düşünmüş olmalı, Ne nankör çocuk. Yolun ortasında dikilen İsa'nın iştahı yerine geldi. Ekmeğine sarıldı, sütünü de içti, sonra kâseyi tezgâhtaki adama uzattı, ama adam dedi ki, Kâsenin parası ödendi, sende kalsın. Kudüs'te âdet sütün kâseyle satılması mıdır. Yok, ama Ferisi böyle istedi, Ferisi'nin aklındaki bilinmez. Yani bu benim. Sana söyledim, parası ödendi. İsa kâseyi bir beze sarıp bohçasına koydu, onu özenle alıp koyması gerektiğini düşünüyordu. Bu toprak kaplar hemencecik kırılıyor, ne de olsa hepsi talihin risk alarak şekillendirdiği çamurdan yapılıyor, tıpkı insanoğlu gibi. Karnı doyan ve şevklenen İsa tapınağa doğru hızlı adımlarla ilerliyor.

Girişe çıkan dik merdivenlerin önündeki alanda şimdiden büyük bir kalabalık toplanmıştı. Alanın iki yanında duvar dibine kurbanlık hayvanlar satan esnafın çadırları dizilmişti ve dört bir yanda para bozanların tezgâhları vardı, küçük topluluklar halinde sohbet eden insanlar, el kol sallayan tezgâhtarlar, asayişi sağlamakla yükümlü atlı atsız Romalı askerler, kölelerin taşıdığı hayvan yavruları, aşırı yüklü develer ve eşeklerin kulak tırmalayıcı bağırışları, ara sıra meledikleri duyulan koyunlar ve keçiler, yorgun çocuklar gibi omuzda taşınan, bazısı boyunlarına bağlı iplerle çekiştirilen kuzular, aynı kaderin beklediği, yani hançerle ya da yakılarak öldürülecek olan hayvanlar. İsa paklanmak için girilen hamamı geçti, merdivenleri tırmandı ve Yahudi olmayanların avlusunu geride bıraktı. Kutsal Yağlar Odası ile Nazîrler Odası'nın arasındaki kapıdan geçerek kadınların avlusuna girdi, sonra aradığını, gelenek olduğu üzere toplanıp kutsal yasayı tartışan, sorulara cevap veren, tavsiyelerde bulunan ihtiyarlar heyeti ve kâtipleri buldu. Kümeler oluşturmuş bekliyorlardı, bir adam soru sormak için elini havaya kaldırdığında İsa bunların içinde en küçük olana sokuluyordu. Kâtip adama konuşmasını işaret etti. Söyler misiniz, Rabbin Sina Dağı'nda Musa'ya bildirdiği emirleri harfiyen kabul edecek miyiz, kabul edersek dünyaya barış geleceği, uykumuzu hiçbir şeyin bölmeyeceği, vahşi hayvanların bizden uzak tutulacağı, kılıcın ülkemize zarar getirmeyeceği, düşmanın, peşimize düşse bile, önünde sonunda boyunduruğumuz altına gireceği vaat edilmişti, çünkü Rab şöyle demiştir, Beşiniz yüz adama,

yüzünüz on bin adama bedel olacaksınız, düşman sonunda size köle olacak. Kâtip adamı tepeden tırnağa süzdü, onu Celileli Yahuda'nın, tapınağın Roma boyunduruğu karşısındaki pasif direnişiyle ilgili üstü kapalı suçlamalarla ortalığı karıştırması için gönderdiği, isyancı birliklerin kılık değiştirmiş askerlerinden biri sandı, sert bir tonla cevapladı, Rab bu sözleri Mısır'dan kaçan atalarımız çöldeyken söylemiştir. Adam bir kez daha elini kaldırdı ve bir soru daha sordu, Yani diyorsunuz ki, Rabbin Sina Dağı'ndaki sözleri atalarımız vaat edilen topraklara girene kadar geçerliydi, öyle mi. Eğer böyle yorumluyorsan, sen iyi bir İsrailoğlu değilsin, Rabbin sözleri her çağda, dün de, bugün de, yarın da geçerlidir, çünkü bu sözler, sarf edilmeden önce aklındaydı ve sarf edildikten sonra da aklındadır. Ama böyle düşünmeme siz engel oldunuz. Ne düşünmüştün. Rab bize zulmedenlere el kaldırmamamıza göz yumuyor, aramızdan yüz kişi onlardan beşinin karşısına çıkmaya cesaret edemiyor, yüz Romalı karşısında on bin Yahudi'nin dizleri tir tir titriyor. Savaş meydanında değil tapınakta olduğunu hatırlatırım. Rab lejyonların Tanrı'sıdır. Doğru, ama Tanrı'nın koşul koyduğunu unutuyorsun. Ne koşulu. Rab dedi ki, Yasalarıma uyar emirlerimi yerine getirirseniz. Ama hangi yasa uygulanmıyor, hangi emir yerine getirilmiyor ki, Roma hâkimiyetini bize layık yegâne ceza görelim. Orasını Rab bilir. Tabii ki Rab bilir, çünkü insan farkında olmadan çok günah işleyebiliyor, ama söyler misiniz, Rab neden seçilmiş halkıyla yüzleşip cezamızı kendisi vermiyor da Roma ordusunu üzerimize salıyor. Onun aklındakini ancak o bilir ve araçlarını da kendisi seçer. Rabbin İsrail'i Romalıların yönetmesini istediğini mi söylüyorsunuz. Evet. Öyleyse Romalılarla savaşan isyancılar Rabbin iradesine karşı geliyor. Yanlış sonuca atlıyorsun. Siz de kâtip efendi kendi söylediklerinizle çelişiyorsunuz. Tanrı dilememeyi dileyebilir, o zaman dilememek Tanrı'nın dileği olur. Yani insanın dileği samimi olsa da, Tanrı katında

tamamen önemsiz olabilir. Haklısın. Öyleyse insan özgürdür. Evet, özgür bırakılmıştır ki cezalandırılabilsin. O an bir uğultu yükseldi. Bazıları gözlerini soru soran adama dikmişti, söyledikleri kutsal yazılara ters değilse de siyasi olarak uygunsuz olduğu için, ona suçlayan gözlerle, sanki İsrail'in bütün günahları için hesap vermekle yükümlüymüş gibi baktılar, şüpheciler kâtibin tartışmayı kazanmasıyla inanç tazelemiş, hallerinden memnun, gülümseyen yüzlerle kâtibi ne kadar takdir ettiklerini ifade ediyorlardı. Kâtip, zayıf çıkan rakibinin hakkından geldikten sonra daha büyük hayranlık uyandırabilmek için daha güçlü, şöyle dişine göre bir rakip aramaya koyulan bir gladyatör gibi, mağrur bir bakışla başka soru olup olmadığını sordu. Başka bir el kalktı ve başka bir soru geldi, Rab Musa'ya göründü ve dedi ki, Garibe haksızlık etmeyeceksin ve ona gadretmeyeceksin, çünkü siz Mısır diyarında gariptiniz. Ama daha adam sözünü bitirmeden, zafer sarhoşu kâtip araya girdi ve alaycı bir tavırla dedi, Dilerim bana aramızda yabancı olan Romalılara neden bizden kimseler gibi muamele etmediğimizi sormayacaksın. Hayır, söylemeye çalıştığım, eğer yasalarımız ve tanrılarımız arasındaki farklar üzerine boş yere tartışıp durmasaydık, belki Romalılar da bizi kendilerinden sayabilirdi, öyle değil mi. Demek sen de buraya Rabbi yasasını yanlış yorumlayarak öfkelendirmeye geldin, dedi kâtip. Tam tersi, yabancıları, yurdumuza yabancı oldukları için değil dinimize yabancı oldukları için kendimizden saymayan bizler, Rabbin emirlerine uymuş sayılıyor muyuz, yoksa sayılmıyor muyuz, onu soruyorum. Hangi yabancılardan bahsediyorsun. Bugün ve bu çağda topraklarımızda olanlardan, geçmişte bizimle yaşamış olanlardan ve gelecekte karşımıza çıkacak olanlardan. Benim bilmecelerle, mesellerle kaybedecek vaktim yok, açık konuş. Biz Mısır'dan geldiğimizde, şimdi İsrail dediğimiz bu memlekette yaşayan başka milletler vardı, onlarla savaşmak zorunda kaldık, o zaman bizler yabancıydık, ve Rab,

ona karşı gelenin kovulmasını buyurdu. Vaat edilen topraklarımıza geldik, yine de buraları işgal etmek zorunda kaldık, satın almadık ya da bize hibe edilmedi. Şimdi de boyunduruk altında yaşıyoruz, bizim olan toprak şimdi başkasının. İsrail Rabbin ruhunda sonsuza kadar yaşayacaktır, halkı neredeyse İsrail toprağı da orası olacaktır, İsrailoğulları dünyanın dört bir yanına dağılsa bile, İsrail, İsrail kalacaktır. Uzun lafın kısası, Yahudiler nereye giderse gitsin diğerleri yabancı olacaktır. Kesinlikle, Tanrı'nın gözünde öyle olacak. Ama Tanrı buyruğuna göre bizimle yaşayan yabancı, bizden biri sayılmalı ve onu kendimizi sevdiğimiz gibi sevmeliyiz, çünkü bir zamanlar bizler Mısır'da yabancıydık. Rabbin dediği budur. Şu halde, aramızdaki yabancılar, bugün aramızda olan Romalılar kadar güçlü olmasa ve bize hükmetmese bile, onları sevmemiz gerekiyor. Evet, katılıyorum. Öyleyse söyleyin bana, bir gün yeterince güçlü olursak, Tanrı, sevmemizi buyurduğu yabancıyı ezmemize izin verecek mi. İsrail'in tüm yapabileceği Rabbin iradesine boyun eğmektir, ve İsrailoğulları onun seçilmiş halkı olduğundan, Rab onlar için her zaman iyi olanı isteyecektir. Sevmemiz gerekenleri sevmememiz anlamına gelse bile, boyun eğeceğiz, öyle mi. Evet, eğer istenen bu olursa. Kim tarafından istenen, Tanrı tarafından mı İsrail tarafından mı. İkisi bir ve aynı. Yabancının hakkını yemeyeceksin, der Rabbimiz. Yabancının hakları varsa ve biz o hakları tanıyorsak, hakkını yemeyeceğiz, diye cevapladı kâtip. Kalabalıktan yine bir uğultu yükseldi, ve kâtibin gözleri yine, şampiyon bir güreşçi, spor diskçi, bir gladyatör, ya da muzaffer bir süvarinin gözleri gibi parladı.

İsa elini kaldırdı. Kimse bu yaşta bir çocuğun öne çıkarak tapınağın bir kâtibine ya da âlimine soru sormasını garipsemedi. Habil ve Kabil'in günlerinden beri gençler arasında türlü şüpheler hastalık gibi yayılır, gençler büyüklerine danışır, büyükler de babacan bir tavırla ve çoğunlukla gülümseyerek

gençlerin omuzlarını sıvazlarlardı, Büyüdüğünde genç adam, bu gibi şeylerle canını sıkmayacaksın, ya da daha anlayışlı bir tavırla, Ben de senin yaşındayken aynı şeyleri düşünüyordum. Seyircilerin bazıları uzaklaştı, diğerleri de onların peşinden kalktı ve kâtip buna çok kızdı, çünkü ateşli seyircilerini kaybediyordu, neyse ki İsa gecikmeden sorusunu sordu ve gidenlerin çoğu geri döndü, Ben suç hakkında konuşmak istiyorum. İşlediğin bir suç hakkında mı. Hayır, genelde suç hakkında, ama aynı zamanda, insanın, kendi günah işlememiş olsa bile duyabildiği suçluluk hakkında. Daha açık konuş. Rab dedi ki, Oğullar için babalar öldürülmeyecekler, ve babalar için oğullar öldürülmeyeceklerdir, herkes kendi suçu için öldürülecektir. Bu sözler, bir ferdin işlediği günah yüzünden ailenin bütün fertlerinin cezalandırıldığı çağların yanlışları için söylendi. Ama eğer Rabbin sözü her çağda geçerliyse suçun da sonu yoktur, sizin de biraz önce söylediğiniz gibi, insan cezalandırılabilmek için özgür bırakıldıysa, kişi, bir babanın suçunun yok olup gitmediğini, cezası çekilmiş olsa bile o suçun çocuğa miras kalacağını söyleyebilir, tıpkı bugün hayatta olan bizlere, Âdem ve Havva'nın suçunun miras kalması gibi. Senin yaşında bir çocuğun kutsal yazıları bu kadar iyi bilmesi ve bu konuları tartışırken zorluk çekmemesi beni şaşırttı, pek de zavallı görünüyorsun. Ben sadece bana öğretileni biliyorum. Nerelisin sen. Celileliyim, Nasıra köyünden. Konuşmandan belliydi. Lütfen soruma cevap verin. Âdem ile Havva'nın Rabbe itaatsizlik ettiklerinde, en büyük günahlarının ağacın meyvesini yemek, iyi ile kötüyü ayırt etmek olduğunu düşünmemeliyiz, asıl günah bunun sonucuydu, çünkü bu önce erkeği sonra kadını yaratan Tanrı'nın tasarısının gerçekleşmesine engel oldu. Bunun üzerine, soru soran ikinci adam araya girdi ve ince bir sofistlik örneği sergileyerek, marangozun oğlunun insan içinde dile getirmeye asla cesaret edemeyeceği bir yorum yaptı, Demek insanın

her edimi, örneğin Âdem ve Havva'nın itaatsizliği, okyanusun ortasında, kıyılan insan iradesi denen dev dalgalar tarafından dövülen bir adaya benzeyen Tanrı iradesine engel olabilir. Tam öyle değil, dedi kâhin temkinli bir biçimde, Rabbin iradesi her şeyden önce gelmekle kalmaz, her şeyi olduğu şey kılar. Ama Tanrı'nın Âdem'le ilgili tasarısını, Âdem'in itaatsizliği yüzünden bilemediğimizi siz kendiniz söylediniz. Aklın bize söylediği budur, fakat, evrenin yaratıcısı ve hükümdarı olan Tanrı'nın iradesi, var olan tüm iradeleri kucaklar, kendisini kapsadığı gibi, bu dünyaya doğan her insanın iradesini de kapsar. Eğer bu doğruysa, diye araya girdi İsa, her insan Tanrı'nın parçasıdır. Ama tüm insanlar bir araya gelse, Tanrı denen sonsuz çölde bir kum tanesi kadar kalırlar. Ona biraz şaşkınlık ve biraz da korkuyla, kendi gücünü aşan güçleri, ne yaptığını bilmeden birbirine karıştıran bir büyücüye bakar gibi bakan insanların arasında oturan kâhinin gözleri şimdi önceki gibi parlamıyor. Elleri dizlerinde, omuzları çöken, yüzünün rengi atan kâtip, bedeniyle bir şeyler anlatmaya çalışıyor, insanlardan onu kederiyle baş başa bırakmalarını istiyordu. İnsanlar birer birer ayağa kalktı, bazıları gidip başka bir tartışmayı dinlemek için İsrailoğullarının avlusuna geçti. İsa dedi ki, Soruma cevap vermediniz, kendinden geçen kâtip boş gözlerle bakıyordu, uzun ve gergin bir sessizlikten sonra cevap verdi, Suç eşini yuttuktan sonra yavrusunu da yiyen dişi bir kurttur. O bahsettiğiniz kurt benim babamı yuttu. Öyleyse şimdi sıra sende. Peki ya siz, sizi yuttu mu. Yuttu beni, çoktan kustu bile.

İsa ayağa kalktı ve gitti. Girdiği kapıdan çıkarken bir an durdu ve arkasına baktı. Kurban ateşinden yükselen duman bulutları göğe yükseliyor, sonra Tanrı'nın kudretli ciğerlerine çekilircesine dağılıp yok oluyordu. Daha öğlen olmamıştı, hâlâ akın akın insan geliyordu, içeride bir tür boşluk hissiyle kırılan bir adam, Lut'un tuzdan bir şekle dönüşen karısının kaya

tuzundan mı yoksa deniz tuzundan mı olduğunu soran adama cevap verebilmek için cesaretini geri kazanmaya çalıyordu, sonraki soru Nuh'un beyaz şarapla mı yoksa kırmızı şarapla mı sarhoş olduğuyla ilgiliydi. Tapınaktan çıkan İsa adamın birine ikinci durağı Beytüllahim'in ne tarafta olduğunu sordu. Bundan on üç yıl önce anasının karnındayken çıktığı kapıdan bir kez daha çıkmadan önce, karmakarışık sokaklar ve kalabalık yüzünden tam iki kez yolunu kaybetti. İsa bunları düşünemiyordu, çünkü hepimizin bildiği gibi, görünen gerçek, adına hayal gücü denen, yerinde duramayan o kuş için bir kafestir, bu İncilin okurlarından biri annesinin hamilelik fotoğraflarına bakarken, kendisini o koca karnın içinde düşünemeyecektir. İsa Beytüllahim'e doğru ilerliyor, şimdi kâtibin onun ve diğerlerinin sorduğu sorulara verdiği cevapları istediği kadar düşünebilir. Onu asıl korkutan tüm soruların aslında tek bir soru olduğuyla, ve her bir soruya verilen cevabın, özellikle de diğer cevapları özetleyen şu son cevabın, aslında tüm soruları cevapladığıyla ilgili bir his, midesi doymaz bir açlıkla kazınan suç kurdu yutuyor, çiğniyor, kusuyor. Hafızanın kaypaklığı yüzünden, çoğu zaman bizi suça itenin ne olduğunu bilmiyoruz, ya da bildiğimizi, unutmaya çalışıyoruz, kâhin gibi benzetmelerle anlatacak olursak, peşimizdeki kurdun ini nerede belli değil. Ama İsa ini biliyor, şimdi de oraya gidiyor. Oraya vardığında ne yapacağını bilmiyor, ama böylesi, girip, Ben buradayım, dediğinde, Ne istiyorsun, ceza mı, af mı, yoksa unutmak mı, sorusunu duyacağını sanmasından daha iyi.

Ondan önce anasıyla babasının yaptığı gibi, Rahel'in mezarına vardığında durdu ve dua okudu. Sonra kalp atışlarının gitgide hızlandığını hissederek yoluna devam etti. Gördüğü kâbuslarda, katil babasıyla askerlerin her gece yürüdüğü, köye giden ana yoldan ilerlerken, Beytüllahim'in ilk evlerini gördü. Gün ışığında öyle korkunç bir yer gibi görünmüyor, gökteki

sessiz, beyaz bulutlar Tanrı'nın merhametinin işaretleri. Güneşin alnında uyuklayan toprak, Olan oldu, geçmişi kurcalamanın bir anlamı yok, diyor sanki, ve o arada pencerelerden birinde kucağında bir çocukla bir kadın beliriyor, Kimi arıyorsun, geri dön, sil ayak izlerini ve dua et, zamanın sonsuzluğa akan kumu olup bitenin hatırasını silsin. Çok geç. Bir an vardır ki ağın yakınından geçen sinek, tek bir hamleyle canını kurtarabilir, ama sinek kanatlarının ağa değip yapıştığını hissettikten sonra en küçük hareketi, örümcek yeni kurbanıyla hiç ilgilenmese de, onu sonsuza dek felç eder. İsa için o an artık geride kaldı. Meydanın ortasındaki incir ağacının dibinde kare şeklinde bir bina var, mezar olduğunu anlamak için yakından bakmak gerekmiyor. İsa yaklaştı, mezarın etrafında bir tur attı, durdu ve duvardaki yazıyı okudu, bu kadarı yeterliydi, aradığını bulmuştu. Bir kadın elinden tuttuğu beş yaşlarında bir çocukla meydandan geçiyordu. Durdu, merakla bu yabancıya bakarak sordu, Sen nerelisin, sonra da ekledi, buralardan değilsin öyle değil mi. Yok, ben Nasıralıyım, Celile'de bir köy. Burada akrabaların mı var. Hayır, Kudüs'ü ziyarete geldim, gelmişken bir de Beytüllahim'i göreyim dedim. Dönecek misin. Evet, bugün öğleden sonra Kudüs'e döneceğim, hava serinleyince yola çıkarım. Çocuğu sol yanına alan kadın şöyle söyledi, Tanrı yardımcın olsun, sonra arkasını döndü, ama İsa onu durdurdu, Bu kimin mezarı. Kadın çocuğunu korumak ister gibi kendine çekerek cevap verdi, Yirmi beş küçük çocuğun mezarı, yıllar önce öldüler, buraya gömüldüler. Kaç. Yirmi beş. Yanlış anladın, kaç yıl önce demek istedim. Ha, on dört yıl kadar oldu. Çok zaman olmuş. Evet çok oldu, yaşasalardı senin yaşında olacaklardı. Kimdi bu çocuklar. Biri benim kardeşimdi. Burada gömülü bir kardeşin mi var. Evet. Ve bu da senin oğlun. İlk çocuğum. Neden sadece küçük çocukları öldürdüler. Kimse bilmiyor, ben o zaman daha yedi yaşındaydım. Anan baban anlatmıştır, başkası anlatırken

duymuşsundur. Kimse benden fazlasını bilmiyordu, çocukların ölümlerini ben de kendi gözlerimle gördüm. Kendi kardeşinin ölümünü mü. Evet, onu da. Kim öldürdü onları. Kralın askerleri gelip köyde üç yaşın altında ne kadar oğlan varsa topladı, sonra da öldürdüler. Ama kimse sebebini bilmiyor. Bugüne kadar bilen kimseye rastlamadım. Peki Hirodes'in ölümünden sonra kimse tapınağa gidip olup biteni araştırmadı mı. Gerçekten bilmiyorum. Askerler Romalı olsaydı, belki anlardık, ama kendi kralımızın emir verip zavallı bebeklerin canına kıyması, anlaşılır şey değil, bir sebebi olmalı. Kralın işlerine akıl ermez, yolun açık olsun. Tanrı yardımcın olsun, Tanrı seni korusun. Ben üç yaşımı geçeli çok oldu. Kadın arkasını dönerken, Ölüm saati gelince insan yine çocuk olur, dedi.

Yalnız kalan İsa, mezarın girişindeki kaya kapının yanında diz çöktü, bohçasında kalan son kuru dilimi çıkardı, avuçlarının içinde ekmeği ufaladı, kırıntıları orada gömülü masumlarla paylaşır gibi girişin önüne serpti. Bu arada köşede başka bir kadın belirdi, çok yaşlıydı ve ancak değneğinin yardımıyla yürüyebiliyordu. Gözü doğru dürüst görmese de, merakından çocuğun ne yaptığına şöyle bir baktı. Sonra durdu, oğlanı daha dikkatli süzmeye başladı, İsa ayağa kalktı, talihsiz bebeklerin ruhlarının huzuru için dua etmek üzere başını önüne eğdi, âdet olsa da biz sonsuz ruhlarının huzuru demeyeceğiz, ruhlarının huzuru demekle yetineceğiz, hayal gücümüz bu kez gözümüzde bu sonsuzluğu canlandırmaya yetmedi. İsa duasını bitirdi ve etrafına bakındı, düz duvarlar ve kapalı kapılar gördü. Sanki şimdi köyde bu yaşlı kadından başka kimse yok. Köle bir tunik giymiş, değneğinden destek alarak zor ayakta duruyor, Sfenks'in sabah dört, öğlen iki, akşam üç ayak üzerinde yürüyen hayvanı sorduğu bilmecenin üçüncü bölümünü canlandırıyor, Bu insan, diye cevaplıyor cin fikirli Oedipus, ama bazı insanların öğlene kadar yaşamadığını, sadece Beytüllahim'de

bile yirmi beş bebeğin katledildiğini unutuyor. Yaşlı kadın topallaya topallaya biraz daha yaklaştı, çocuğun yüzünü daha iyi görebilmek için boynunu uzatıyor, Birilerini mi arıyorsun. Hemen cevap vermedi, aslında kimseyi aramıyordu, bulması gereken birileri de burada toprağın altında yatıyordu, hatta onlara birileri bile denemezdi, çünkü daha kundaktaydılar, ağızlarında emzikleri vardı ve altlarına kaçırıyorlardı, burunları akıyordu, yine de ölüm gelip onları bulmuş ve yerinden oynamaz koca bir taşa çevirmişti, eğer adalet diye bir şey varsa, bedenleri her gece mezardan çıkıp gelmeli, insanlara yaralarını, kılıçların canları kaçsın diye açtığı delikleri göstermeliydi, Hayır, dedi İsa, kimseyi aramıyorum. Ama yaşlı kadın bir açıklama bekliyor, arkasını dönüp yoluna devam etmiyordu, İsa açıklamasını yaptı, Ben bu köyde doğmuşum, bir mağarada, burayı merak edip geldim. Kadın daha iyi görmek için çocuğa bir adım daha yanaştı, konuşurken sesi titriyordu, Senin adın ne, nereden geliyorsun, anan baban kim. Kimse bir cariyeye cevap vermeye mecbur değildir, ama yaşlılar, köle de olsalar, saygı beklerler, soru soracak çok zamanları kalmadığından, onları duymazdan gelmek merhametsizlik olur, ne de olsa istedikleri cevap bizde olabilir. Benim adım İsa, Celile'nin Nasıra köyündenim, dedi, evden ayrılalı beri başka şey söylememişti. Yaşlı kadın bir adım daha yanaştı. Peki anan baban, onların adları ne. Babamın adı Yusuf, anamın adı Meryem. Kaç yaşındasın. On dördüme girdim. Kadın oturacak bir yer bulmak için etrafına bakındı, ama Yahudiye'nin Beytüllahim'indeki meydan, Portekiz'in Sâo Paulo de Alcantara'sının kale manzaralı bahçesine benzemiyordu, bankı yoktu. Burada ancak yere, daha iyisi kapı eşiğine, ya da eğer yakında bir mezar varsa, sevdiklerine ağıt yakmaya gelenler soluklanabilsin diye mezarın girişine konan taşa oturulur.. Kendi mezarlarından çıkıp kalan gözyaşlarını akıtmak için başka mezarları dolaşan hayaletler de bu taşlara

oturur, mesela Rahel gelip burada gözyaşı döküyor, ne de olsa mezarı yakında ve duvarında şöyle yazıyor, Teselli aramadan çocuklarına ağıt yakan Rahel burada yatar. Çocukların mezarının Rahel'inkine bu kadar yakın olmasının tesadüf olmadığını, Rahel'in onlar için kederlendiğini anlamak için Oedipus kadar keskin görüşlü olmak gerekmez. Yaşlı kadın güçlükle eğilip taşa oturdu, oğlan ona yardıma gelmiş ama geç kalmıştı, yarım gönülle yapılan işler nedense hep böyle olur. Ben seni tanıyorum, dedi yaşlı kadın. Karıştırdın herhalde, dedi İsa, ben daha önce buraya hiç gelmedim ve seni de Nasıra'da hiç görmedim. Benim ellerim sana ananınkilerden önce dokundu. Nasıl olur. Benim adım Salomi, ben seni doğurtan ebeyim. İsa yerinden fırladı, düşünmeden ve tüm içtenliğiyle kadının ayaklarının dibinde diz çöktü, hem çok şey vardı ondan öğreneceği, hem de onu anılardan yoksun bir araftan çekerek, anılarla anlamını bulan bu dünyaya çıkaran ebesine şükranlarını sunmak istiyordu. Annem senden hiç bahsetmedi, dedi İsa. Neden bahsetsin ki, ananla baban sahibimin kapısını çaldı, ebelik bildiğim için bana yardım etmem söylendi. Bunlar bebekler katledildiğinde mi oldu. Evet, doğru, sen şanslıydın, seni bulamadılar. Çünkü mağarada yaşıyorduk. Ya mağaraya bakmadılar, ya da askerler gelmeden yola çıktınız, nasıl oldu anlayamadım, sana ne olduğunu merak edip sonraki sabah mağaraya koştum, ama kimseyi bulamadım. Babamı hatırlıyor musun. Evet, o zaman genç-ti, eli yüzü düzgündü, dürüsttü de. Öldü. Zavallı adam, uzun yaşamamış, ama sen onun vârisiysen, burada ne işin var, anan hayatta değil mi. Hayatta, doğduğum yeri görmeye geldim, bir de ölen çocuklar hakkında daha fazla şey öğrenmek istedim. Neden öldüklerini bir Tanrı biliyor, ölüm meleği Hirodes'in askerlerinin kılığında Beytüllahim'e inip zavallıların canlarını aldı. Demek sence bu Tanrı'nın isteğiydi. Ben yaşlı bir köleyim, ama bütün hayatım boyunca insanlardan, bu dünyada her

şeyin Tanrı'nın iradesiyle olduğunu işittim. Öyle yazıyor. Tanrı beni her an yanma alabilir, bunu anlarım, ama o masum canlar, onlar çok küçüktü daha. Tanrı seni ne zaman yanına alacağını kendisi bilir, ama o çocukların öldürülmesini bir insan emretti. Tanrı'nın eli kılıçla masum bir beden arasına girmekten acizse, hiçbir işe yaramıyor demektir. Rabbi gücendirme iyi yürekli kadın. Benim gibi yaşlı ve cahil bir kadının sözü kimseyi gücendirmez. Bugün tapınakta, insanın yaptığı anlamlı anlamsız her şeyin, Tanrı'nın iradesine engel olabileceğini işittim, bir de insanın cezalandırılmak için özgür olduğunu. Benim cezam özgür olmamdan değil, köle olmamdan, dedi yaşlı kadın. İsa sustu. Salomi'nin sözlerini zor duyuyordu, çünkü bir an insanın, ister boyun eğdiğini düşünsün ister isyan ettiğini, Tanrı'nın elinde bir oyuncak olduğunu, sonsuza dek Tanrı'nın iradesine tabi olduğunu hayal etti.

Güneş batıyordu, incir ağacının kötü gölgesi gitgide uzadı. İsa yaşlı kadınla konuştu. Salomi güçlükle başını kaldırdı, Ne istiyorsun, diye sordu. Beni doğduğum mağaraya götür, ama çok uzak, yürüyemem dersen, en azından yerini tarif et. Ayakta zor duruyorum, ama ben gelmezsem bulamazsın. Çok mu uzak. Hayır, ama çok mağara var ve hepsi birbirine benziyor. Gidelim öyleyse. Nasıl istersen. O gün İsa ile Salomi'yi yan yana yürürken gören herkes, birbirlerini nereden tanıdıklarını merak etmiş olmalı. Ama kimse bir şey öğrenemedi, çünkü yaşlı kadın öldüğü güne kadar kimseye tek söz söylemedi. İsa ise doğduğu yere bir daha hiç dönmedi. Sonraki sabah Salomi oğlanı bıraktığı mağaraya geri döndü. İsa'dan iz yoktu. İçi rahatladı, çünkü İsa'yı orada bulsaydı bile, artık birbirlerine söyleyecek bir şeyleri kalmamıştı.

Çok şey söyledik hayattaki tesadüfler hakkında, ama hayata yön veren sıradan karşılaşmaları ya pek az andık, ya da tümden gözden kaçırdık, gerçi karşılaşmaların da birer tesadüf olduğu söylenebilir, ama bu bizi tüm tesadüflerin birer karşılaşma olduğu sonucuna götürmez. Elinizdeki bu kutsal kitap boyunca birçok tesadüfe tanık olacaksınız, ve eğer İsa'nın hayatına, özellikle de evden ayrıldıktan sonra başına gelenlere bir göz atacak olursak, hayatında karşılaşmalara yer olduğunu görürüz. Haydutlarla yaşadığı, gelecekteki sonuçlarını kestirebilmek için henüz çok erken olan tatsız macerayı bir tarafa bırakırsak, İsa'nın ilk yolculuğu birçok karşılaşmaya sahne oldu, mesela Ferisi'nin ilahi biçimde hikâyemizde yer etmesi sayesinde karnını doyuran İsa, tapınağa tam zamanında yetişip suçluluk sorunuyla ile ilgili düşüncelerine zemin hazırlayan soruları ve cevapları duyabildi, onu ta Nasıra'dan buralara getiren bu sorun değil miydi. Etkileyici yazının kuralları üzerine tartışan eleştirmenler, karşılaşmaların önemini vurgular, ama bu karşılaşmalar, tıpkı hayatta olduğu gibi, romanda önemlisiyle önemsiziyle yer etmeli ki kahramanımız bir anda kendini başına sıradan hiçbir şey gelmeyen bir ucubeye dönüşmüş bulmasın. Bu anlatı tarzının, gerçeklik hissi yaratmanın ilk koşulu olduğunu söylerler, ve hayal edilip aktarılan bir hikâye, olgusal bir gerçeğe denk düşmese ve böyle bir gerçekliğe dönüşme ihtimali bulunmasa da, en azından bir gerçeklik hissi yaratmalıdır. Ama tüm bunlar bu elinizdeki metin için geçerli değil, çünkü bu metnin okurunun inancı iyiden iyiye sınandı,

Beytüllahim'e sırf on dört yıl önce dünyaya gelmesine yardımcı olan Salomi'yle karşılaşmak için giden İsa'nın köye varır varmaz kadınla yüz yüze konuşma fırsatı bulmasını, ya da diğer karşılaşmayı, hikâye tamamlanabilsin diye oraya özenle yerleştirilen çocuklu kadınla konuşmasını bir düşünün. Ama hikâyenin en inanılmaz bölümü henüz karşımıza çıkmadı, cariye Salomi İsa'yı mağaraya götürünce oğlan diyor ki, Beni bu karanlık duvarlar arasında yalnız bırak, bırak ki derin sessizlikte ilk çığlığımı duyabileyim, belki yankıları bugüne kadar gelir. Kadın duyduğu sözlerin bunlar olduğunu söyledi, biz de alıp yazdık, bir gerçeklik hissi yaratmamız gerektiğini bir kez daha göz ardı ettik, üstümüze gelirlerse o yaşlı cariyenin yalancısı olduğumuzu söyleriz. Zor bela ayakta duran Salomi değneğine iki elle sıkıca sarılarak, topallaya topallaya, bir adım atıp sonra ikinci adım öncesi gücünü toparlamak için soluklanarak ilerledi. Oğlan kadına dönüş yolunda yardım etseydi ne iyi olurdu, cariye eve varana kadar çok işkence çekti, ama akranlarından farklı olduğunu düşünmemiz için hiçbir sebep olmayan bu bencil ve hayırsız genç kılını bile kıpırdatmadı.

Bir taşın üzerine oturmuştu, yanındaki taşın üzerinde donuk ışığıyla mağaranın karanlık duvarlarını aydınlatmaya çalışan kandil ve bir zamanlar ateş olan ocaktaysa kül vardı, elleri titriyordu, gözleri uzaklara dalmıştı. İşte ben burada doğdum, diye geçirdi içinden, şu yemlikte uyudum, anamla babam şimdi üzerinde oturduğum taşın üzerinde oturdular, Hirodes'in askerleri köye varıp bebekleri katlederken biz, işte buraya sığınmıştık. Ama ne kadar çabalarsam çabalayayım, dünyaya geldiğimde attığım hayat çığlığını, ya da ölen bebeklerle analarının çığlıklarını duyamayacağım, bu mağarada yalnızca, başlangıç ve sonun buluştuğu bir sessizlik var. Tapınakta bana öğrettikleri gibi, ana babalar işledikleri suçların, çocuklar da işleyebilecekleri günahların cezasını çekiyor, ama eğer hayat

hüküm, ölüm de cezasıysa, hiçbir kabahati olmayan ana babaların, masum çocuklarının ölümünü gördüğü, konuşması gereken zaman susan babamdan başka suçlu barındırmamış olan bu Beytüllahim köyünden daha masum bir köy yoktur, ve şimdi beni kurtaran suçu bilmem için kurtarılan ben, bundan başka günah işlememiş olsam da ölüme mahkûmum. İsa mağaradaki gölgeler arasında, kaçmaya hazırlanarak ayağa kalktı, ama birkaç adım sonra dizlerinin bağı çözüldü, zavallı çocuk, hayatının geri kalanında ona vicdan azabı vermeye devam edecek olan, işlemediği bir günahın pişmanlığıyla tozun toprağın içinde kıvranırken, gözyaşlarına engel olmak için elleriyle yüzünü örttü. Bu gözyaşı selinin, bu üzüntünün ve umutsuzluğun izleri İsa'nın gözlerinden hayat boyu silinmeyecek, yüzü her an, gözyaşları sanki henüz dinmiş gibi görünecek. Zaman geçti, güneş alçaldı, akşamüstü çökecek olan karanlığın öncüsü olan gölgeler uzamaya başladı. Gölgelerin kandilin titrek alevini tehdit ettiği mağaranın içi iyice karanlık oldu, kandilin yağı tükenmek üzere, güneş nihayet kaybolduğunda işte böyle olacak, adam adama diyecek ki, Göremiyorum, gözlerinin artık bir işe yaramadığını bilmeyecekler.

İsa şimdi uyuyor, son günlerin yorgunluğuna artık daha fazla tahammül edemedi, babasının korkunç ölümü ve miras bıraktığı kâbus, anasının çaresizliği, Kudüs'e yolculuğu, tapınağın onu şaşkına çeviren haşmeti, kâtibin can sıkıcı sözleri, Beytüllahim'e inişi, geçmişin derinliklerinden sırf ona doğumunu anlatabilmek için çıkıp gelen Salomi ile karşılaşması, bütün bunlar yorgun bedeninin ruhuna hükmetmesini açıklıyor, şimdi bedeni dinleniyor ama içi rahat değil, rüyasında uyanıyor, kalkıp Beytüllahim'e giderek meydanın ortasında korkunç günahını bir kez daha itiraf ediyor. Ruhu maddi bir niteliği olan bir araçla, yani kendi sesiyle meramını anlattı, Ben çocuklarınıza ölüm getiren kişiyim, yargılayın beni, ellerinize

teslim ettiğim bu bedeni cezalandırın, vurun ona, işkence edin, çünkü ancak bedeni hor görerek kurtulabiliriz, ruh ancak bu yolla kendini bulabilir. İsa kâbusunda, yavrularının ölü bedenlerini kucaklarında taşıyan Beytüllahimli anaları görüyor, ama bebeklerden biri hayatta, bu bebeğin annesi, İsa'nın daha önce meydanda karşılaştığı kadın İsa'ya cevap veriyor, Eğer bu çocuklara canlarını geri veremiyorsan, sus, ölümün huzurunda sözler neye yarar. Aşağılanan ruh, üçe katlanan bir mintan gibi kendi içine kapanarak, savunmasız bedenini Beytüllahimli anaların merhametine teslim ediyor, ama ona kıyamıyorlar, çünkü çocuklu kadının da dediği gibi, Senin suçun yok, gidebilirsin, mağaraya bir ışık doluyor ve İsa uyanıyor. Neredeyim, aklından ilk geçen bu. Tozlu yerden kalktığında hâlâ ağlıyordu, karşısında başı alev alev yanan uzun boylu, iriyarı bir adam buldu, sersemliğini üstünden atınca yananın adamın başı olmadığını anladı, adam sağ elinde, ateşi neredeyse mağararın tavanına değen bir meşale tutuyordu. Ama kafası Goliat'ın kafası kadar büyüktü, yüzünde düşmanlık değil, uzun süredir arayan ve sonunda aradığını bulan bir adamın huzuru vardı. İsa ayağa kalktı ve aslında o kadar da iri olmayan, Nasıra'nın en uzun boylu adamından en fazla bir karış uzun olan bu devi daha iyi görebilmek için mağaranın duvarına doğru geri çekildi. Bu tür optik yanılsamalar çağlar önce keşfedildi, onlarsız ne masallar olurdu ne de mucizeler, Goliat'ın bir basketbol yıldızı olamamasının tek sebebi yanlış çağda yaşamasıdır. Sen kimsin, diye sordu adam. Meşaleyi duvardaki oyuklardan birine yerleştirdi, yanında getirdiği, biri uzun süre kullanılmış olduğundan budaksız, diğeri ise belli ki daha yeni kesilmiş olan iki değneği duvara yasladı. Sonra en büyük taşa oturdu ve omzuna aldığı bol kaftanına sarındı. Ben Nasıralı İsa'yım, dedi çocuk. Nasıralıysan burada işin ne. Nasıralıyım ama ben bu mağarada doğmuşum, dünyaya geldiğim yeri görmeye, geri geldim. Nerede doğmuş olursan

ol delikanlı, bu dünyaya ananın karnından çıkıp geldin ve oraya asla geri dönemezsin. Böyle konuşmalara alışık olmayan İsa, şaşkına döndü ve ne söyleyeceğini bilemedi. Yoksa evden mi kaçtın, diye sordu adam. İsa cevap vermeden önce bir an, evden ayrılışının kaçış sayılıp sayılamayacağına karar vermeye çalışır gibi tereddüt etti, Evet. Evden biriyle kavga mı ettin. Babam öldü. Haa, diyebildi adam ancak. İsa adamın bu ölümden önceden haberdar olduğu gibi tuhaf bir hisse kapıldı, sadece ölümden değil aslında, her şeyden haberdar olduğunu düşündü, söylenen ve söylenecek olan her şeyden. Soruma cevap vermedin, dedi adam, Ne sorusu, Evden biriyle kavga mı ettin. Seni ilgilendirmez. Edepsizlik etme çocuk, tokadı yersin sonra, bu mağarada Tanrı bile duymaz bağırdığını. Tanrı gözdür, kulaktır ve dildir, o her şeyi duyar ve görür, ve her şeyi söylemiyorsa, canı istemediğindendir. Sen yaşta bir velet ne bilir Tanrı hakkında. Sinagogda öğrendiğini. Sinagogda kimsenin Tanrı göz, kulak ve dildir dediğini işitmedin. Ben kendim, öyle olmasaydı Tanrı'nın Tanrı olmayacağına hükmettim. Peki neden Tanrı'nın tek gözü, tek kulağı olduğunu söylüyorsun da bizler gibi iki gözü, iki kulağı olduğunu söylemiyorsun. Çünkü böylece bir göz diğer gözü, bir kulak diğer kulağı aldatmaz, dile gelince, burada sorun yok, çünkü hepimiz tek dilliyiz. İnsanın dili çataldır, biri doğru söyler, biri yalan. Tanrı yalan söyleyemez. Onu kim durdurabilir. Kendi kendisini durdurur, yoksa kendisini çiğnemiş olur. Onu hiç gördün mü, Kimi gördüm mü, Tanrı'yı, Biri geldiğini gördü ve diğerlerine haber etti. Adam sustu ve çocuğu tanıdık bir iz aramaya çalışır gibi süzdü, sonra da dedi ki, Doğru, bazısı onu gördüğünü sandı. Bir an sustu, sonra hınzır bir gülümsemeyle dedi ki, hâlâ soruma cevap vermedin. Ne sorusu. Evden birileriyle kavga mı ettin. Evi terk ettim çünkü dünyayı görmek istedim. Yalancılıkta usta olmuşsun delikanlı, ama ben senin kim olduğunu biliyorum, sen Yusuf adlı bir marangozla

Meryem adlı bir örgücünün oğlusun. Nereden biliyorsun. Bir gün öğrendim ve o günden beri unutmadım. Anlamıyorum. Ben çobanım, hayatım koyun keçi gütmekle geçti, askerler Beytüllahim'in çocuklarını keserken bu diyardaydım, gördüğün gibi, seni doğduğundan beri tanıyorum. İsa tedirgin oldu, adama baktı ve sordu, Senin adın ne. Koyunlarım beni adımla çağırmaz. Ben senin koyunun değilim. Kim bilir. Bana seni nasıl çağırdıklarını söyle. Bana illa isim koymak istiyorsan, çoban de, çağırman gerekirse böyle çağır. Sürüyü gütmene yardım etmem için beni yanına alır mısın. Sormanı bekliyordum. Öyleyse. Evet, sürüme katılabilirsin. Adam ayağa kalktı, meşaleyi aldı ve dışarı çıktı. İsa peşinden gitti.

Dışarısı zifiri karanlıktı, ay daha doğmamıştı. Mağaranın girişine toplanan koyunlarla keçiler, ara sıra boyunlarına asılı çıngıraklardan çıkan ses dışında çıt çıkarmadan bekliyorlardı. Çobanla yeni yamağının sohbetinin sonunu sabırla beklediler. Adam meşaleyi kaldırdı, keçilerin kara başlarını ve koyunların ak burunlarını gösterdi. Koyunların bazısı cılız ve tüyü seyrek, bazısı ise besili ve bol yünlüydü, adam dedi ki, Bu benim sürüm, hayvanların bir tekini bile kaybetmemeye dikkat et. İsa ve çoban mağaranın girişinde yere oturdular ve meşalenin dalgalanan alevinin ışığında, bohçalarından çıkarttıkları bayat ekmekle peyniri yediler. Sonra çoban içeri girdi ve yeni kestiği değneği getirdi. Ateş yaktı ve ağacı ateşte ustaca çevirerek, üzerindeki kabuğu yaktı, yanan kabuk lif lif döküldükten sonra budaklarını düzledi. Bir süre soğumasını bekledi, sonra değneği tekrar ateşe götürdü, ama bu sefer tutuşmasına fırsat vermeden geri çekti, ağacın yüzeyi kararıp sertleşene kadar bunu birkaç kez tekrarladı, işini bitirince değneği İsa'ya verdi ve dedi ki, Al sana sağlam ve düz, üçüncü bir kol gibi yarayışlı değneğin. İsa, elleri pek öyle nazik olmasa da, değneği tutunca bir nara attı. Bu çoban bu kadar sıcak bir şeyi nasıl

tutabilir, diye düşündü. Ay gökte belirince, uyumak için içeri girdiler. Birkaç koyun ve keçi de onların peşinden geldi ve yanlarına yattı. Çoban ilk ışıkla İsa'yı dürttü, Kalkma vakti, sürüyü beslemek lazım, bundan sonra onları sen çıkartıp otlatacaksın, hayatın boyunca sana verilebilecek en önemli görev bu. Ufak adımları el verdiğince çabuk yürümeye çalışan koyunlar, önde çoban, arkada yamağı, ilerlemeye başladı. Serin, puslu şafak, güneşi karşılamada hiç acele etmiyor, sanki yeni doğan bir dünyanın müjdesini verecek olan ışığı kıskanıyordu. Saatler sonra, bir değneğin yardımıyla zor bela yürüyebilen yaşlı bir kadın, Beytüllahim'in evlerinden birinden çıkıp mağaraya girdi, İsa'yı orada bulamadığına şaşırmadı, oğlanı orada bulsaydı bile, artık birbirlerine söyleyecek şeyleri kalmamıştı. Mağaranın içindeki sonsuz gölgelerin ortasında küçük bir alev hâlâ ışık saçıyordu, çünkü çoban kandile yağ koymuştu.

İsa bundan dört yıl sonra Tanrı ile karşılaşacak. Yukarıda sözü edilen etkili yazma ilkelerine göre, herhalde çok erken indirilen bu vahiy buraya, çoban hayatının sıkıcı günlük olaylarını konu alan, hikâyemize çok bir şey eklemeyeceği de ortada olan birtakım sahnelere hazırlık olsun, aklı ileriki bölümlere atlamaya çelinenlere engel olsun diye kondu. Nitekim dört yıl, özellikle de hem fiziksel hem de zihinsel anlamda sürekli değişikliğe uğradığımız gençlik çağı için, çok uzun bir süredir. Beden hızla gelişir, bıyıklar terler, ten koyu ise kararır, ses dağdan aşağıya yuvarlanan bir taşın sesi gibi derinden gelmeye başlar. Bir de, bu dönemde insan gün ortasında dalıp gitmeye, ayakta uyumaya başlar, bu yüzden de kışlalar, kaleler ya da karargâhlarda nöbet tutmak, ya da hikâyemizden kopmamak adına, efendisinden aldığı emirle koyun ve keçilere çobanlık etmek gibi, dikkat isteyen işler yapıyorsa, sürekli azarlanır. Gerçi bu efendinin kim olduğunu bilmiyoruz. O zamanlar o bölgede koyun gütmek uşaklara ya da kölelere verilen bir işti, çoban

düzenli olarak süt, peynir ve yün vermenin yanında hayvan sayısına da dikkat etmek zorundaydı yoksa cezalandırılırdı, hayvanlar sürekli çoğalmalıydı ki sürü sahibi kimsenin komşuları, bu dindar kişinin mallarının Tanrı tarafından nasıl da bereketli kılındığını görsün, ve tabii ki mal sahibi bunun için, damızlıklarının genetik gücünden çok Rabbine bel bağlardı. Ama tuhaftır, onu çoban diye çağırmamızı isteyen bu adam, sürünün sahibi kendisiymiş gibi davranıyor, çünkü önümüzdeki dört yıl içinde kimse çöle gelip süt, peynir ve yün almayacak, çoban gidip sürü hakkında hesap da vermeyecek. Eğer çoban sürünün sahibiyse her şey açıklığa kavuşur. Ama bir sürü sahibinin bu kadar yünün ziyan olmasına göz yumması beklenemez, hayvanları kırkmasının tek sebebi, zavallıların sıcaktan boğulmasını engellemek, ya da örneğin sadece günlük peynir ihtiyacı için süt sağıyor, geri kalanını incirle, hurmayla, ekmekle takas ediyor, en acayibi, bu çoban talebin çok ve fiyatların da epey yüksek olduğu Fısıh zamanı bile ne kuzu satıyor ne de oğlak. Öyleyse hiç şüphesiz, bu sürü giderek büyüyor, hayvanlar, fertlerinin uzun ömrü güvence altına alınan bir halkın azmi ve heyecanıyla çoğaldıkça çoğalıyor, tatlı doğal içgüdüden umudunu kesen Tanrı'nın verdiği emri yerine getiriyorlar, Gidin ve çoğalın. Bu tuhaf biçimde talihli sürüde hayvanlar yaşlılıktan ölüyor, ama ecelleriyle değil, çünkü çoban hastalık ya da yaşlılık sebebiyle sürüdeki kardeşlerine yetişemeyen hayvanları kendi elleriyle öldürüyor. İsa çobanla çalışmaya başladıktan sonra bu olaya ilk şahit olduğunda, tepki göstermişti, vahşetti bu, ama çoban şöyle dedi, Ya bugüne kadar yaptığım gibi ben kendi ellerimle öldürürüm onları, ya çölün ortasında ölüme terk ederim, ya da yaşlılarla hastaları bekler, bütün sürüyü yavaşlatırım, otlağa zamanında yetişemez ve sağlıklı olanları da açlıktan öldürürüm. Şimdi söyle bana, sen benim yerimde olsaydın, sürüdeki hayvanların hayatlarına ve ölümlerine hükmedecek olsaydın

ne yapardın. İsa ne diyeceğini bilemedi ve konuyu değiştirmek için sordu. Yünü satmıyorsun, ihtiyacımızdan çok sütümüz ve peynirimiz var, kuzularla oğlakları pazara götürmüyorsun, neden bu sürünün sürekli çoğalmasına göz yumuyorsun, bir gün bu koyunlar ve keçiler bütün tepeleri kaplayacak ve artık onlara otlak bulamaz olacağız. Çoban dedi ki, Sürü buradaydı ve onlara bakacak, onları hırsızlardan koruyacak birine ihtiyaç vardı, o da benim. Burada demekle nereyi kastediyorsun. Burayı, orayı, her yeri. Benden bu sürünün hep burada olduğuna inanmamı mı bekliyorsun. Az çok öyle. İlk hayvanı alan sen miydin, Hayır, Kimdi öyleyse. Ben onları buldum, kimin aldığını bilmiyorum, ben buraya geldiğimde burada bir sürü vardı. Onları sana hibe mi ettiler. Kimse onları bana hibe etmedi, ben onları buldum, onlar beni buldu. Öyleyse sen sürünün sahibisin. Hayır, değilim, bu dünyadaki hiçbir şey bana ait değil. Çünkü, her şey Rabbindir, değil mi, Doğru, Ne zamandır koyun güdüyorsun. Ben sen doğmadan önce de çobandım, Kaç yıl oldu, Bilmem ki, senin yaşının elli katı kadar. Ancak tufandan önce yaşamış peygamberler o kadar yaşlanabildi, bugün yaşayan hiç kimse onlar kadar uzun yaşayamaz. Bana bunları anlatmana gerek yok. Buna rağmen o kadar yaşlı olduğunda ısrar ediyorsan, senin bir insan olduğuna inanmaını bekleme. Beklemiyorum. Şimdi, soru sormayı Sokrates'in çömezleri kadar iyi beceren İsa, İnsan değilsen nesin, diye soracak olsaydı, çoban muhtemelen şöyle cevap verecekti, Meleğim, ama bunu kimseye söyleme. Hazırlıksız olduğu ya da onu korkutan cevabı duymaktansa soruyu sormaması anlaşılır bir şey. Bu gibi durumlarda, soruyu soracak cesareti bulduğumuzda, artık verilecek cevap yoktur, bir gün İsa'ya soracaklar, Gerçek nedir, ama o cevap vermeyecek. Bugüne kadar cevapsız kalmış bir soru bu.

İsa soruyu sormasa da, esrarengiz yoldaşının Rabbin bir meleği olmadığını biliyor, çünkü Rabbin melekleri dur durak

bilmeksizin Rabbi överler, insanlar ise bunu yalnızca zora düştüklerinde ve dini kutlamalar sırasında yapar. Gerçi şunu da anmakta fayda var, melekler Rabbin göksel krallığında Rabbe çok yakın bir yerde olduklarından, Rabbi övmeleri için çok daha geçerli sebepleri var. İsa'yı şaşırtan ilk şey, günün ilk ışıklarıyla mağaradan çıktıklarında, çobanın gecenin sonunda ruhu geri bağışladığı veya horoza akıl ihsan eylediği için Tanrı'ya şükretmemesi olmuştu, hiçbir şey yapmadan bir kayanın arkasına geçip küçük abdestini alan çoban, Tanrı'ya ilahi kudretiyle bizlere bedenin işlemesini sağlayan, onlarsız yapamayacağımız uzuvlar bağışladığı için de şükretmemişti. Uyku sersemi, önce göğe sonra yere bakmış, güzel bir gün olacağını mırıldanmış ve iki parmağını dudaklarına götürüp, bütün sürüyü bir anda ayaklandıran bir ıslık çalmıştı. Hepsi o kadar. İsa çobanın dua etmeyi unuttuğunu sandı, insanın aklı başka yerdeyse olur böyle şeyler, belki o an marangozluğun rahatına alışmış bir çocuk nasıl eğitilir diye düşünüyordu, ne de olsa çobanlık zor zanaat. Şimdi, bildiğimiz gibi, sıradan insanlara özgü sıradan koşullar altında, İsa'nın, ustasının dindar olup olmadığını anlamak için uzun süre beklemesi gerekmezdi, çünkü o günlerde Yahudiler günde en az otuz kez Rabbi överler, bu İncilde daha önce örneklerine rastladığımız gibi, en basit olaylar için bile Tanrı'ya şükranlarını sunmaktan geri kalmazlardı. Ama gün sona ererken, çoban Rabbe şükranlarını sunmamakta ısrar ediyor, hava karardığında açık alanda yatmaya hazırlanırlarken, ilahi göğün haşmeti bile çobanın kalbini yumuşatmaya yetmiyor, adam tek bir övgü ya da şükran sözü söylemiyordu, halbuki mesela yağmur yağabilirdi ama yağmamıştı, bu bile Tanrı'nın yaratıklarını kayırdığının açık bir deliliydi. Sonraki sabah bir şeyler atıştırdılar, çoban sürüyü sayıp eksik hayvan olmadığından, yerinde duramayan bir keçinin gezmeye çıkmadığından emin oldu, İsa ciddi bir ifadeyle dedi ki, Ben gidiyorum. Çoban durdu, istifini

bozmadan baktı, sonra dedi ki, Yolun açık olsun, bana söylemene gerek yoktu, sen benim kölem değilsin, sözleşmemiz de yok, istediğin zaman çekip gidebilirsin, İyi ama neden gitmek istediğimi bilmek istemiyor musun. Ben o kadar meraklı değilim. Şey, ben yine de söyleyeceğim, gidiyorum çünkü Rabbe karşı görevlerini yerine getirmeyen bir adamla çalışmak istemiyorum. Ne görevi. En basitinden bahsediyorum, dua edip şükran sunmak gibi. Çoban bir şey söylemedi, ama sanki içten içe gülüyordu, bir süre sessiz kaldı ve sonunda dedi ki, Ben Yahudi değilim ve o yüzden Tanrı'ya karşı böyle görevlerim yok. Hayrete düşen İsa adamdan uzaklaştı, İsrail'in yabancılarla, sahte tanrılara tapanlarla dolup taştığını biliyordu, ama onlardan biriyle ilk kez yan yana uyumuş, ilk kez böyle bir insanla ekmeğini paylaşmıştı. Kılıç kalkan kuşanmış gibi gerilerek haykırdı, Rab olan Tanrı birdir. Çobanın yüzü ciddileşti, dişlerini sıktı, Tanrı varsa şüphesiz bir olmalı, ama iki tanrı olsa daha iyi olurdu, o zaman biri kurdun biri kuzunun tanrısı olurdu, kurban birine, katil öbürüne tapar, mahkûma bir tanrı, cellada bir tanrı düşerdi. Tanrı birdir, bütündür ve bölünmez, diye bağırdı İsa, öfkesinden neredeyse ağlayacaktı, bunun üzerine çoban söylenmeye başladı, Ben Tanrı nasıl var olabilir anlamıyorum, ama başka şey söyleyemedi, çünkü İsa sözünü kesip sinagogda öğrencisini azarlayan bir öğretmen gibi, Tanrı yaşamaz, Tanrı vardır, dedi. Bu tür incelikler bana fazla, ama sana şunu söyleyeyim, ben katilin elindeki hançere keseceği boğazı gösteren bir tanrı olmak istemezdim. Bu saygısız sözlerle günaha giriyorsun. Sen benim söylediğimi anlamazdan geliyorsun. Unutma, Tanrı asla uyumaz, bir gün cezanı çekeceksin. Uyumuyorsa, o uyanıkken uyuyan ve uykuda vicdan azabı çekenlerin kâbuslarını sona erdirebilir. Neden kâbuslardan bahsediyorsun bana. Çünkü senin Tanrı'ndan bahsediyoruz. Peki sen hangi tanrının kulusun. Koyunlarım gibi, benim de tanrım yoktur. Ama koyunlar,

en azından Rabbin tapınakları için kurbanlık kuzu veriyor. Emin ol farkında olsalardı kurtlar gibi ulurlardı. İsa'nın yüzü bembeyaz oldu, verecek cevap bulamadı.

Koyunlarla keçiler etraflarına toplandığında, ortalık sessizdi. Güneş çoktan yükselmişti, ışığı koyunların kürklerini ve koçların boynuzlarını kızıla boyuyordu. İsa, Gidiyorum, dedi, ama gitmedi. Çoban sanki sonsuza kadar bekleyebilirmiş gibi, sessiz ve hareketsiz, değneğine dayanmış duruyordu. İsa birkaç adım attı, koyunların arasından kendine bir yol açtı, derken durdu ve sordu, Vicdan azabı ve kâbus hakkında ne biliyorsun. Babanın vârisi olduğunu. Bu sözler İsa'ya fazla geldi, dizlerinin bağı çözüldü, bohçası elinden kayıp yere düştü, tesadüfen mi bilinmez ama babasının sandalları bohçadan çıktı, Ferisi'nin verdiği kâsenin kırılırken çıkardığı sesi duydu. Kaybolmuş bir çocuk gibi ağlamaya başladı, ama çoban onu teselli etmeye çalışmadı, durduğu yerde dedi ki, Unutma ki seni doğduğun günden beri tanıyorum, şimdi, gidecek misin kalacak mısın, karar ver. Önce bana kim olduğunu söyle. Kim olduğumu öğrenmenin vakti gelmedi. Ne zaman öğreneceğim. Şimdi kalırsan, gitmediğine pişman olacaksın, eğer gidersen, kalmadığına pişman olacaksın. Ama eğer gidersem kim olduğunu asla öğrenemeyeceğim. Yanılıyorsun, vakti gelecek, o vakit ben senin yanında olacağım, şimdilik bu kadarı yeter, sürü bütün gün senin karar vermeni bekleyemez. İsa kırılan kâsenin parçalarını topladı, parçalara sanki onlardan asla ayrılmak istemiyormuş gibi baktı, ama bunun hiçbir anlamı yoktu, çünkü dün sabah bu saatte henüz Ferisi ile karşılaşmamıştı, hem zaten olacağı belliydi, toprak kaplar pek kırılgan olur. Parçaları tohum eker gibi yere saçtı, ve çoban dedi ki, Bir kâsen daha olacak, ama o sen yaşadığın sürece kırılmayacak. İsa onu duymadı, ayağına geçirip geçirmemekte kararsız kaldığı sandalları yerden aldı. Birkaç gün önce sandallar ayağına büyük geliyordu, ama

malum, zaman bazen aldatıcı olabiliyor, İsa babasının sandallarını asırlardır bohçasında taşıyormuş gibi hissediyordu, ayaklarına hâlâ büyük gelmeleri onu şaşırttı. İsa babasının sandallarını giyiverdi ve neden yaptığını bilmeden kendi sandallarını bohçasına koydu. Çoban şöyle dedi, Ayaklar bir kez büyüdüğünde bir daha küçülmez, ve mintanı, döşeğini ve sandallarını miras bırakabileceğin bir oğlun olmayacak, ama İsa boş bohçasında ağırlık yapan sandallarını çıkartmadan bohçayı sırtına aldı ve yürüdü. Çobanın istediği cevabı vermeye gerek görmeyerek sürünün arkasındaki yerini aldığında, yüreğini birbirinden tuhaf iki duygu sarmıştı, bir yandan ruhu tehlikedeymiş gibi hissediyor ve korkuyordu, daha da tuhafı, çobana hayranlık duymaya başladığını fark ediyordu. Geride kalan bir koyunun peşinde koşarken sürünün kaldırdığı tozu soluyor, Kim olduğunu öğrenmeliyim, diye mırıldanıyordu, çobanın yanında kalmaya karar vermesinin sebebinin bu olduğuna inanıyordu. Onun kim olduğunu öğrenmek.

Bunlar ilk gün oldu. İman ve küfürbazlık hakkında, ya da hayat, ölüm ve miras hakkında daha fazla konuşmadılar, ama çobanın her hareketini dikkatle takip etmeye başlayan İsa, çobanın dua etmek ya da Rabbe şükranlarını sunmak istediğinde, tek söz etmeden, çömelip avuçlarını toprağa koyarak başını öne eğdiğini ve gözlerini yumduğunu fark etti. İsa henüz küçükken bir gün, Nasıra'dan geçen birkaç yaşlı yolcunun konuşmalarına kulak misafiri olmuştu, anlatılanlara göre yerin altındaki büyük mağaralarda, tıpkı yeryüzünde olduğu gibi şehirler, tarlalar, nehirler, ormanlar ve çöller vardı, bu yeraltı dünyası bizim dünyamızın bir eşiydi ve onu yaratan, Tanrı'ya isyan ettiği için göklerden kovulan şeytandı. Tanrı başlangıçta şeytanla yakın dosttu ve hatta onu diğer meleklerden üstün tutardı, öyle ki diğer melekler evrende onlarınkinden daha yakın bir dostluk olmadığını anlatıyorlardı. Şeytan Tanrı'ya yakınlığı sayesinde

Âdem ve Havva'nın yaradılışına şahit olmuştu. Nasıl yapıldığını öğrenmiş, yeraltı dünyasında kendisi için ayrı bir çift erkek ve kadın yaratmıştı, ama bu dünyanın diğerinden bir farkı vardı, Tanrı'nın aksine şeytan, erkek ve kadına hiçbir şeyi yasak etmemiş, bu sebeple de şeytanın dünyasında ilk günah diye bir şey asla olmamıştı. Hatta yolculardan biri şöyle bir şey demişti bunun üzerine, O dünyada ilk günah olmadığına göre, başka günah da olmamalı. Küfürbaz ihtiyarların sözü nereye vardıracağını hemen anlayan Nasıralılar öfkeyle adamları taşa tutup köyden kovduktan sonra, yerin derinliklerinden, adeta ihtiyarların sözlerini onaylayan bir işaret gelmiş, ciddi olmasa bile bir deprem olmuştu. İsa henüz küçük olmasına rağmen bir sebep sonuç ilişkisi kurabilmişti. Diz çöküp başını öne eğerek, ellerini, her kum tanesini, her çakılı ve topraktan çıkan her otu ve yaprağı avuçlarında hissetmek için yere koyan çobanı görmek, ona bu olayı hatırlattı. Belki de bu adam, şeytan tarafından görülür dünyanın suretinde yaratılan o saklı dünyanın sakinlerinden biriydi. Burada ne işi var, diye sordu kendi kendine, ama cevap beklediği bir soru değildi bu. Çoban ayağa kalktığında İsa sordu, Ne yapıyordun. Toprağın ayaklarımın altında olduğundan emin olmaya çalışıyordum. Bunu ayaklarınla da anlayabilirsin. Ayaklar bir şey duymaz, ancak eller duyabilir, tanrını överken göğe ayaklarını açmıyorsun, ellerini açıyorsun, ellerin yerine vücudunun başka bir yerini, mesela bacaklarının arasındakini de açabilirdin, hadım değilsen tabii. İsa utançtan ve öfkeden kıpkırmızı kesildi. Kendini biraz toparladıktan sonra ciddiyetle, Tanımadığın Tanrı'yı gücendirme, dedi, ama çoban şöyle cevap verdi, Bedenini kim yarattı. Tanrı tabii ki. Yani seni bu hale koyan Tanrı idi. Evet, Peki şeytan yaradılışında rol oynadı mı. Bu mümkün değildir, insanı Tanrı yaratmıştır. Öyleyse vücudunun her parçası Tanrı'nın gözünde eşit ölçüde değerlidir, Kesinlikle, Öyleyse Tanrı her şeyi

sahiplenip bacaklarının arasındakini inkâr edecek değildir. Hayır, böyle bir şey yapmaz, ama Âdem'i de Rab yaratmış, sonra onu, kendi yaratığı olduğu halde cennetten kovmuştu. Benimle doğru dürüst konuş çocuk, sinagogdaki ihtiyarların ağzını bırak. Beni istediğin cevapları vermeye zorluyorsun, yine de dilersen, Tanrı yasasma göre kişinin kendisinin ya da bir başkasının bedenini teşhir etmesinin yasak olduğu bütün durumları sayabilirim, bunlar insan vücudunun belli parçalarının kendi başlarına günahkâr olduğunu kanıtlar. Önce tanrını övüp sonra da yalan söylediğin ve iftira ettiğin dilden daha günahkâr değillerdir. Bu kadar yeter, başka şey duymak istemiyorum. Beni duymalısın, en azından soruma cevap vermek için duymalısın. Ne sorusu. Tanrı bacaklarının arasındakini yarattığını inkâr edebilir mi, evet ya da hayır. Hayır, edemez, Neden, Çünkü Tanrı kendi iradesiyle gerçekleşeni bozamaz. Ağır ağır başını sallayan çoban şöyle dedi, Senin tanrın içinde yalnız kendisinin bulunduğu hapishanenin tek gardiyanı. Bu derin sözler Isa'nın kulaklarında yankılanırken, çoban istifini bozmadan konuşmaya devam etti. Bir koyun seç. Ne, dedi İsa, şaşırmıştı. Sana bir koyun seç dedim, ya da istersen bir keçi. Ne yapacaksın onunla. O sana lazım, tabii hadım değilsen. İsa çobanın neyi kastettiğini anlayınca dehşete düştü, onu çılgına çeviren asıl şey, şaşkınlığını ve öfkesini bastırdığında kabaran iğrenç arzusuydu. Elleriyle yüzünü kapattı, titreyen sesiyle dedi ki, Bu Rabbin sözüdür, Hayvanla cima eden adam ölümle cezalandırılacak, hayvan da kesilecektir, ve Rab dedi ki, Hayvanla günaha giren adamın vay haline, o artık lanetlidir. Bunların hepsini Rabbin mi dedi. Evet, şimdi beni yalnız bırak, lanet olsun sana, sen Rabbin değil şeytanın kulusun. Çoban, yine istifini bozmadan, İsa'nın okuduğu lanetin etkisini tam olarak göstermesini, bir şimşek, cüzzam, felç, ruhunu ve bedenini aniden yıkacak bir şey bekledi. Ama hiçbir şey olmadı. Kayaların arasından cilveli

cilveli süzülüp gelen rüzgâr yerden bir toz bulutu kaldırdı ve çöle sürükledi, ve sonra, hiçbir şey, sessizlik, evren insanları ve hayvanları seyrederek, herhalde bu mahlukların bu sözlerle ne türden anlamlar bulacaklarını, seçeceklerini ya da yaratacaklarını bekliyordu ve bu bekleyiş onu tüketiyordu, ilk ateş çoktan küle dönmüş, ama cevap gelmekte gecikmişti. Sonra çoban ellerini kaldırdı ve sürüsüne haykırdı, Dinleyin koyunlarım, bakın bu bilge çocuk bize neler öğretmeye gelmiş. Tanrı insana sizinle düzüşmeyi yasak etmiş, öyleyse artık korkmayın, ama sizi kırkmakta, yok saymada, kesip yemekte özgürmüşüz, çünkü Rabbin yasasıyla bunun için yaratılmışsınız, canlarınız sizlere bunun için bağışlanmış. Üç ıslık çaldı, değneğini havaya kaldırdı ve bağırdı, Gidin, gidin artık, bunun üzerine sürü duman bulutunun kaybolduğu yere doğru ilerlemeye başladı. İsa uzun boylu çoban tamamen gözden kaybolana, koyunlarla keçilerin butları uzakta toprak rengini alıp artık ayırt edilemez olana kadar hareket etmedi. Peşinden gitmeyeceğim, dedi İsa, ama gidecekti. Bohçasını sırtına aldı, babasının sandallarının bağını sıktı ve uzaktan sürüyü takip etmeye başladı. Onlara ancak hava kararduktan sonra yetişebildi ve gölgeler arasından ateşin ışığına çıkarak, dedi ki, Geldim.

Gün ola harman ola deyişi yaygın ve isabetli bir deyiştir, yine de sözlerin kendi başlarına ya da başka sözlerle bir araya geldiğinde ortaya koyduğu yaklaşık anlamla yetinen bir kimsenin düşüneceği kadar basit bir deyiş değildir, çünkü her şey nasıl söylendiğine bağlıdır, bu deyişin anlamı da konuşan kişinin içinde bulunduğu koşullara göre değişir. Eğer bu sözleri, hayatın kötü gidişatı sebebiyle, daha güzel günler göreceği umudunu canlı tutmaya çalışan biri dile getiriyorsa, aynı sözleri söyleyerek tehdit eden, yarın intikam için yeni bir fırsatı olacağını hatırlatan birinden farklı bir şey söylüyor demektir. En uç örnek de, her durumda kendisini en kötüsüne hazırlayan bir bahtsızın, umutsuzlukla, Gün ola harman ola, demesi olacaktır, Bugün derdim çoktu, bakalım yarın başıma ne dertler açılacak. İsa'nın dağda bayırda gezerken bu sözleri sarf etmesi, neyi kastederse kastetsin, hiç şaşırtıcı değil. Ama İsa genç bir çoban olarak görevlerini yerine getirirken, Yahudiye'nin tepelerinde dolanır ya da birazdan yapacağı gibi Erden Vadisi'ne inerken bizim bu sözleri söylememiz, mırıldanmamız ya da fısıldamamız, abesle iştigal olur, çünkü biz, tıpkı Tanrı gibi, şimdiye kadar olan ve gelecekte de olacak olan her şeyi biliyoruz. İsa'nın hayatını yazıyoruz diye değil, her insanın iyi ve kötü günleri olur, her hayatta bir dert bir başkasını, ve bir gün bir diğerini izler de ondan. Elinizdeki İncil, İsa'nın hayatıyla ilgili başkalarının yazdıklarını göz ardı etmek ya da onları çarpıtmak gibi bir amaç gütmediğinden ve hikâyemizin kahramanı da açıkça İsa olduğundan, kulağına eğilip yarın onu neyin

beklediğini anlatmamız, muhteşem geleceğini, mucizeleriyle açları doyurup hastaları iyileştireceğini ve hatta ölüyü diriltteceğini ona önceden haber vermemiz çok kolay, ama bu pek akıl kârı olmaz çünkü genç İsa, din bilgisi ve ahlâk konularında doğuştan yetenekli olmasına ve atalarla peygamberlerin hayatlarını iyi bilmesine rağmen, her genç gibi, dünyaya sağlıklı bir şüphecilikle bakıyor, yani bunları anlatsak bizi bir güzel paylayıp kovalardı. Evet, Tanrı ile karşılaştığında fikrini değiştirecek, ama bu büyük buluşma için henüz çok erken, oraya gelene kadar İsa daha çok bayır tırmanacak. Koyun ve keçi sağacak, peynir yapacak, yaptığı peyniri köylerde ekmek ve meyveyle takas edecek. Birçok hayvan hastalıktan ya da yaşlılıktan sürüye ayak uyduramayacak ve İsa'nın ellerinde can verecek, ve İsa onların yasını tutacak. İncilimizin ince ruhlu okurları korkmasın, çobanın aklına uyup da, saf ruhunu barındıran yoz bedenini tatmin etmek için, koyun ya da keçi düzmeye kalkmayacak. Öte yandan, ruhun, gurur duyacağı temiz bir beden takıntısı yüzünden, kendisini nasıl bir kedere, kıskançlığa ve pisliğe sürüklediğinden konuşmanın yeri ve zamanı değil.

Çobanla İsa, din bilgisi ve ahlâk konularındaki anlaşmazlıkları asla çözüme kavuşmamış olsa da gül gibi geçinip gittiler, çoban ona sürüyü nasıl güdeceğini anlattı, o da her söyleneni sanki ölüm kalım meselesiymiş gibi büyük dikkatle dinledi. Değneği fırlatıp, şaşırarak sürüden ayrılan hayvanın kıçına isabet ettirmeyi öğrendi, öğrendi öğrenmesine ama kolay olmadı, bir gün elini alıştırmaya çalışırken, fazla yerden fırlattığı değneği yeni doğmuş bir oğlağın narin boynuna isabet etti, öyle güçlü fırlatmıştı ki zavallı oğlak oracıkta can verdi. Herkes, becerikli ve deneyimli bir çoban bile bazen böyle sakarlıklar yapar, ama başında kaç türlü dert olduğunu bildiğimiz İsa, oğlağın henüz sıcak olan bedenini kucağına aldığında dehşet içindeydi. Yapılacak bir şey yoktu. Anne keçi bile bir süre yavrusunu

kokladıktan sonra yürüyüp gitmiş, otlamaya devam etmişti, otları iştahla yolarken başı bir iniyor bir kalkıyordu, ne de olsa, Aç ayı oynamaz, veya bu koşullar altında, Aç ayı ağlamaz. Çoban gelip ne olduğunu sordu. Talihsizlik, sıkma canını. Gözü yaşlı İsa, Ama zavallı küçüğü öldürdüm, dedi. Öldürdüysen öldürdün, pis kokulu, kocamış çirkin bir keçi olsaydı bu kadar acımayacaktın, yere bırak ben icabına bakarım, sen şu koyuna git, doğuracak galiba. Oğlağa ne yapacaksın. Diriltecek halim olmadığına göre, derisini yüzeceğim. Yemin ederim etine elimi sürmem. Öldürdüğün hayvanı yemen ona saygı göstermenin tek yoludur, yanlış olan başkalarına zorla öldürtülenleri yemek. Yemeyi reddediyorum. Keyfin bilir, payıma daha fazla et düşüyor demektir. Çoban belindeki bıçağı çekti, İsa'ya baktı ve dedi ki, Bize hizmet etmek ve bizi beslemek için yaratılan hayvanların içini önünde sonunda görecektin. İsa başını çevirdi ve sonra arkasını döndü, ama çoban, elinde bıçağı, konuşmaya devam etti, Köleler bize hizmet etmek için doğuyorsa, içlerini açıp kölelik içlerinde mi var görmek lazım, kralın da içini açıp krallık içinde mi var bakmalıyız, bir gün şeytanla karşılaşırsak ve içini açmamıza izin verirse, bahse girerim ki içinden Tanrı çıkacak, şaşıp kalacağız. Çoban bu tür küfürbazlıklarla İsa'yı kızdırmayı seviyordu. İsa zamanla, buna dayanmanın tek yolunun çobanın söylediklerini duymazdan gelmek olduğunu anladı. Çünkü İsa karşılık verdiğinde çoban daha da ileri gidiyordu, Tanrı'nın içini açtığımızda karşımıza şeytanın çıkacağını da söyleyebilirdi. İsa doğum yapacak koyunu aramaya gitti, en azından orada onu başka bir sürpriz beklemiyordu, anasının suretinde, öbür kuzulara benzeyen bir kuzu doğacaktı, anası da zaten öbür koyunlara benziyordu, çünkü bu mahluklardan beklenebilecek tek şey türün devamlılığını sağlamalarıdır. Koyun doğurmuştu. Anası dört bacaktan ibaret bir yaratığa benzeyen küçük kuzuyu ayağa kaldırmak için burnuyla nazikçe dürterken, zavallı

yaratık ancak başını sallayabiliyor, bu tuhaf yeni dünyanın hangi açıdan bakıldığında daha güzel göründüğünü anlamaya çalışır gibi görünüyordu. İsa kuzunun ayağa kalkmasına yardım ederken elleri yapış yapış oldu, ama umursamadı, çünkü insan hayvanlarla iç içe olunca bu gibi şeylere alışır. Pembe ağzıyla, ilk kez gördüğü ve anasının karnındayken neye benzediklerini hayal bile edemeyeceği şu memelerdeki sütü arayan, kıvırcık tüylü bu güzel kuzu, doğru zamanda doğmuştu. Doğduğumuz günden itibaren karşımıza bolca nimet çıktığını gören biri, Tanrı'dan dert yanmaya kalkmayacaktır.

Biraz uzakta çoban, oğlağın kürkünü yıldız biçimli ahşap bir iskelete geriyor, derisi yüzülen oğlak çoktan bir beze sarılıp bohçaya konmuş. Gece sürü uykuya daldığında, etin bu gece yiyeceği kadarını ayırıp gerisini tuzlayacak, İsa yeminli olduğundan öldürdüğü bu hayvanın etine el sürmeyecek. Bu tür şeyler İsa'yı inandığı din ve saydığı geleneklerle karşı karşıya bırakıyor, çünkü Rabbin tapınaklarında sunaklara her gün masum hayvanların kanı akıtılıyor, özellikle Kudüs'te her gün yüzlerce hayvanın canına kıyılıyor. İsa'nın bu halleri o dönem ve o bölge için biraz aykırı görünebilir, ama İsa'nın kafası karışık, çok kırılgan bir çocuk. Babasının trajik ölümünü ve on beş yıl önce Beytüllahim'de yapılan katliamı yeni öğrendiğini unutmamalıyız, bunlar bir gencin zihnini alt üst etmeye yeter de artar, daha kâbusları anmadık bile, son zamanlarda bahsi geçmedi ama İsa geceleri kâbus görmeye devam ediyor ve bu çile bitecek gibi görünmüyor. Gecenin bir yarısı, babasının onu öldürmeye geldiğini sanarak çılgına döndüğünde feryatları sürüyü ayağa kaldırıyor, çoban babacan bir tavırla imdadına yetişip onu şöyle bir sarsıyor, Ne oldu, neyin var. Kâbustan kurtulan İsa, talihsiz babası yerine çobana sarılıyor. Çobana sürekli kâbus gördüğünü daha en başından itiraf etmiş, ama sebebiyle ilgili bir şey söylememişti, çobansa sırtını sıvazlayarak

demişti ki, Sık dişini, her şeyi biliyorum, benden sakladıklarını da. Bunlar İsa'nın, çobanı imansızlığı, ve hatırlatmamı mazur görün ama cinsel meselelerdeki zayıflığı sebebiyle azarladığı o ilk tartışmalarına yakın bir zamanda olmuştu. İsa bu dünyada, terk edip unuttuğu ailesiyle bu çobandan başka kimsesi olmadığını anlamıştı. Ama herkesi unutsa da ona can veren anasını unutamazdı, dünyaya geldiğine pişmandı ama yine de unutamazdı, aslında kız kardeşi Lisya'yı da unutamamıştı, neden, o da bilmiyor, hafıza böyledir, olayları ve insanları deftere işlemesinin veya defterden silmesinin kendince sebepleri vardır. Böylece İsa zamanla çobanın dostluğuna alışmaya başladı, vicdan azabıyla yalnız kalmaktan kurtulduğuna, onu anlayan, bağışlanamaz günahını bağışlamış gibi yapmayan birini bulduğuna ne kadar sevindiğini tahmin edebiliriz. Bu adam yeri gelince nezaket, yeri gelince kabalıkla, masum ve suçlu İsa'nın hakkından geliyordu. İsa'nın hem karakter hem de dünya görüşü bakımından kendisinden bu kadar farklı olan bu hasta ruhlu çobandan neden Tanrı'yla buluşana kadar ayrılmadığının iyice anlaşılması açısından, bu açıklamayı gerekli gördük. Önceden bildirmiş olduğumuz bu buluşmanın önemi ortada, zira Tanrı basit bir ölümlüye boş yere yüzünü gösterecek değildir.

Ama buna sıra gelmedi, hayatta ne gibi bir rolü olduğunu yeterince tartıştığımız kader, İsa'nın Fısıh zamanı Kudüs'te annesi ve kardeşleriyle karşılaşmasını buyuruyor, halbuki ilk kez Fısıh'ı ailesinden uzakta geçireceğini sanıyordu. Fısıh'ı Kudüs'te geçirmek istemesi çobanı kızdırmış olmalı, çünkü dağdaydılar ve dolayısıyla sürünün iyi takip edilmesi gerekiyordu. Hem çoban Yahudi değildi ve övecek başka tanrısı da yoktu, İsa'ya izin vermeyebilirdi, şöyle derdi, Yoo, hayır, gidemezsin, burada kalacaksın, emirleri ben veririm, burada yapacak çok işin var. Ama böyle söylemedi, sadece, Geri dönecek misin, diye sordu, ama ses tonundan İsa'nın geri döneceğini

bildiği anlaşılıyordu, İsa hiç tereddüt etmeden dedi ki, Evet döneceğim, kendisi bile bu kadar kendinden emin bir cevap verdiğine şaşırmıştı. O zaman kendine besili bir kuzu seç, götür onu kurban et, Yahudiler böyle şeyleri çok ciddiye alır. Çoban onu sınıyor, besleyip çoğaltmak ve korumak için bunca emek sarf ettikleri sürüden bir hayvanı alıp ölüme götürebilecek mi görmek istiyordu. Kimse İsa'yı uyarmadı, gözle görünmez, minicik bir melek kulağına şunları fısıldamadı, Dikkat et, bu bir tuzak, ona güvenme, bu adamdan her şey beklenir. Yumuşak başlılığı sayesinde doğru cevabı kendisi buldu, belki de ölen oğlakla yeni doğan kuzu gözünde canlanmıştı. Bu sürüden kuzu almayacağım, dedi. Neden. Kendi büyüttüğüm hayvanın ölümüne göz yumamam. Keyfin bilir, ama başka bir sürüden bir kuzu alman gerekecek. Gökten bir kuzu inmezse. Ne zaman gitmeyi düşünüyorsun, Yarın şafak sökerken yola çıkarım, Ama geri döneceksin, Evet döneceğim. Karnını zor doyuran İsa'nın nasıl edip de kurbanlık alacağı bilinmese de, bu konuda daha fazla konuşmadılar. İsa ne yediğine ne de içtiğine para verdiğinden, yaklaşık bir yıl önce Ferisi'nin ona vermiş olduğu birkaç kuruşu saklıyor olmalı, ama onlar yetmez, çünkü daha önce de belirtildiği gibi Fısıh zamanı kuzuya talep artar ve bu sebeple de fiyatlar yükselir, yani Rabbinden başka sığınacak kimsesi kalmadı. Başına çok felaket geldi ama, yine de insanın aklı bu çocuğun yıldızlarının barışık olduğuna çeliniyor, ama bu İncili ya da bunun gibi bir başkasını yazan bir kişinin, gezegenimizden bu kadar uzaktaki bu göksel bedenlerin insan hayatı üzerinde etkili olabileceğine inandığını varsaymak saçma olur, her ne kadar dini bütün şarklı müneccimler yıldızlara başvurmuş, yıldızların hareketlerini incelemiş ve karşılaştırmış olsalar da. Çünkü bize söylenenler doğruysa, bu diyara gelmiş, göreceklerini görüp geri dönmüş olmalılar. Bu uzun pasajda söylemeye çalıştığımız şey, İsamızın tapınaktaki büyüklerin

üzerinde olumlu bir izlenim bırakabilmesi için, kendisinden bekleneni yerine getirmesi, yani küçük bir kuzu bulması gerektiği. En zor günlerinde bile, iyi bir Yahudi'den bekleneni yerine getirmesini bildi, çobanla aralarında geçenler iyi bir Yahudi olduğunu kanıtlıyor.

Sürü Aycalon Vadisi'nde geniş çayırların keyfini sürüyordu, bu vadi Emmaus ve Gezer kentleri arasındadır. İsa Emmaus'ta, kurbanlığı için ihtiyaç duyduğu parayı kazanmaya çalıştı, ama bir yıl boyunca koyun keçi güttükten sonra, artık elinden başka iş gelmiyordu, marangozluğu unutmuştu. Böylece Emmaus'tan Kudüs'e giden yola çıktığında ne yapacağını kara kara düşünüyordu, kurbanlık alacak parası yoktu, kuzu çalmayı aklından bile geçirmedi, yolda bir kuzu bulsa, artık bu bir tesadüf değil bir mucize olurdu. Ortada birçok kuzu var, bazılarının boyunlarına ip geçirilmiş çekiştiriliyorlar, bazıları ise kucaklarda, ne şans. Gezintiye çıktıklarını zanneden masum hayvanlar neşeli ve heyecanlı görünüyor, meraklılar da, soru soramadıklarından, gözlerini kullanarak sözlerden oluşan bir dünyayı anlamaya çalışıyorlar. İsa yol kenarında bir taşa oturdu ve vazifesini yerine getirmesine engel olan maddi soruna bir çözüm düşünmeye başladı, acaba bir Ferisi, hatta geçen yıl karşılaştığı, büyük ihtimalle her gün sadaka veren o Ferisi, çıkagelip sorar mıydı, Kuzu mu lazım, tıpkı geçen yıl sorduğu gibi, Aç mısın. Geçen yıl ona, Aç mısın, diye sorulmuş, böylece dilenmesine gerek kalmamıştı, ama şimdi böyle bir umudu yok ve bu yüzden dilenmek zorunda kalacak. Avuç açıyor, bu öyle bir harekettir ki başka hiçbir açıklama gerektirmez, ve o kadar çok şey anlatır ki, çoğunlukla, çirkin bir yara veya müstehcen bir şey görme korkusuyla gözlerimizi kaçırmamıza neden olur. İsa'nın avucuna birkaç gümüş düşüyor, ama yetmez, bu gidişle Emmaus yolu onu Kudüs'e götürmeyecek. Geçen yıldan sakladığıyla avucuna düşen birkaç kuruşu bir araya getirse bile,

değil bir kuzu, yarım kuzu bile alamaz, hem Rab, bildiğiniz gibi, tam ve sağlıklı olmadıkça sunağına gelen hayvanı kabul etmez, kör, topal, hastalıklı ya da kötürüm hayvanları reddeder. Tapınağa sadece butları götürsek, ya da götürdüğümüz koçun yumurtalıkları kazara ezilmiş, büzülmüş ya da kesilmiş olsa, ne büyük rezalet olur bir düşünün. Kimse bu çocuğa neden para istediğini sormuyor, ama bekleyin, şurada uzun sakallı bir adam var, İsa'ya doğru geliyor, yolun ortasında bıraktığı akrabaları saygıyla atalarının geri dönüşünü bekliyor. İsa bir gümüş para daha alacağını zannediyordu, ama yanılıyor, ihtiyar sordu, Sen kimsin, ve oğlan cevap vermek için ayağa kalktı, Ben Nasıralı İsa'yım. Ailen yok mu. Var. Neden onlarla birlikte değilsin. Yahudiye'de çobanlık yapmaya geldim, doğruyu tersten söylemek, veya doğruyu yalana alet etmek böyle bir şey. Adam onu sorgulayan gözlerle süzdü, İşin varsa neden dileniyorsun. Karnını doyuruyorum ama Fısıh için kurbanlık alacak kadar para biriktiremedim. Bu yüzden mi dileniyorsun. Evet, bunun üzerine ihtiyar akrabalarından birine seslendi, Şu çocuğa bir kuzu verin, biz tapınağa varınca başka bir tane alırız. Aynı ipe bağlı toplam altı kuzu vardı, adam ipin ucundaki kuzuyu çözdü ve ihtiyara verdi, ihtiyar İsa'ya dedi ki, İşte sana bu Fısıh'ta kurban kesebilmen için bir kuzu, ihtiyar bunları söyledikten sonra teşekkür beklemeden yoluna devam etti, güler yüzlü akrabaları onu takdirle karşıladı. İhtiyar, İsa teşekkür edemeden gözden kayboldu, sonra tuhaf bir biçimde yol boşaldı, yaşlı Yahudi'nin cömertliği sayesinde Emmaus yolunda buluşan İsa ve kuzusu, yol ortasında yapayalnız kaldı. İsa kuzunun ipini çözdü, hayvan yeni sahibini bir güzel süzdü, sonra tanrıları memnun etmek için kurban edilecek olan küçük kuzuların bildik tedirginliğiyle, melemeye başladı. İsa çobanla çalışmaya başlayalı beri bu sesi sayısız kez duymuş olsa da, bu meleme ona çok dokundu, üzüntüden ve sıkıntıdan dizlerinin

bağı çözülecek gibi oldu, işte oradaydı, başka bir canlı üzerinde ilk kez böylesine büyük bir gücü vardı, hiçbir dileği ve talebi olmayan bu masum ak kuzu, kaygıyla yeni sahibini süzüyor, her meleyişinde pembe dilini gösteriyordu, yumuşak tüylerinin altındaki pembe eti, kulaklarının içindeki pembe, ayaklarındaki pembe tırnaklar, aynı insanınkilere benziyordu. İsa kuzunun başını okşadı, kuzu karşılık verircesine, ıslak burnunu avucuna sürttüğünde, İsa'yı bir ürperti aldı. Ama büyü çabuk bozuldu. Yolun sonunda, Emmaus tarafında, ellerinde bohçaları ve çıkınları, yanlarında kuzuları, mintanları rüzgârda savrulurken Rabbe övgüler sunan hacılardan oluşan bir kalabalık göründü. İsa kuzusunu kucağına aldı ve yürümeye başladı.

Kudüs'e uzun zaman önce bir kez, kederle ve pişmanlıkla, günahın ölüm gibi kişinin kendisine ait bir şey mi yoksa babadan oğula geçen bir borç gibi mi olduğunu öğrenmeye gelmiş, o günden sonra bir daha bu tarafa yolu düşmemişti. Sokakları dolduran insanlar, tapınağın önündeki merdivenlerde, taşmak üzere olan çamurlu bir nehri hatırlatıyordu. İsa kucağında kuzusu, önünden geçen insanları seyretti, kimisi gidiyor, kimisi dönüyordu, kiminin yanında kuzusu vardı, kiminin kuzusu kesilmişti, kuzusunu kurban edenlerin gözleri heyecandan parlıyordu, bazıları haykırıyordu, Haleluya, Hozanna, Âmin, bazıları ise bu kargaşada, Haleluya, diye bağırmakla, Hurra, diye bağırmak arasında bir fark olmadığını düşünüp ses çıkarmıyordu, çünkü işin aslı iki ifade birbirinden pek de farklı değildir, ikisi de heyecanla söylenir ve zamanla, tekrarlana takrarlana anlamsızlaşır, sonra durup sorarız kendimize, Nedir bunun anlamı, ve verecek cevap bulamayız. Tapınaktan çıkan duman bulutu, tapınağa kurban kesmeye gelen herkesin uzaktan ya da yakından, sürünün ilk doğanlarını ve onların yağlarını Rabbe sunan, Âdem ve Havva'dan olma Habil'le bir akrabalığı olduğunu kanıtlıyor, Rab bu adağı memnuniyetle kabul etmiş,

öte yandan yapabileceği tek şey toprağın semeresinden takdimde bulunmak olan Kabil, çabasının Rabbi memnun etmediğini görmüştü. Kabil, Habil'i bu sebeple öldürdüyse, rahat bir nefes alabiliriz, çünkü öyleyse, hepsi aynı adaktan takdimde bulunan bu imanlıların birbirlerini öldürmeleri için bir sebep yok, şişlere dizilen taze etin yağı mangallarda yanarken çıkan koku tapınaktan çıkan dumana karışıp göğe yükselirken, yüce gökte bunları soluyan Tanrı memnun oluyor. Kuzuyu göğsüne bastıran İsa, Tanrı'nın neden, sunağa dökülen bir tas sütle, ya da bir avuç buğdayla tatmin olmadığını anlayamıyor, bir canlıdan diğerine aktarılan özsuyunun ya da ebedi ekmeğin ham maddesi olan buğdayın neden değersiz olduğuna akıl erdiremiyor. Cömert ihtiyarın ona hediye ettiği, kısa bir süre için onun kuzusu olan ve bugün güneşin battığını görmeyecek olan kurbanlığından çok yakında ayrılmak zorunda kalacak, çünkü tapınağın merdivenlerini tırmanmanın, zavallı küçük kuzuyu sanki artık var olmaya hakkı yokmuş, hayat pınarından içtiği için masallarla efsanelerin ebedi gardiyanı tarafından cezalandırılıyormuş gibi bıçağa ve ateşe teslim etmenin vakti geldi. Sonra İsa sinagogun yasasını ve Tanrı'nın sözünü karşısına alarak, bu kuzuyu kesmemeye, tapınağa adaması için ona verilen bu canı bağışlamaya, dolayısıyla aklanmaya geldiği Kudüs'ü, daha günahkâr bir kimse olarak terk etmeye karar verdi. Önceki günahları yetmezmiş gibi, bir de bu günahı işliyordu, ama vakti gelince günahlarının cezasını çekecekti, çünkü Tanrı asla unutmaz. Cezalandırılmaktan korkarak bir an tereddüt etti, ama sonra o korkunç sahne gözlerinin önüne geldi, bir kan denizi, insanoğlunun yaradılışından bu yana kurban edilen tüm kuzuların kanından oluşan bir deniz, çünkü insan bu yüzden gelir dünyaya, Rabbi övmek ve ona kurban kesmek için. Tapınağın merdivenlerinin kanla yıkandığını, sunaklardan taşan kanın üzerine üzerine geldiğini, sonra kan denizinin

ortasında kendisini, başsız kuzuyu göğe kaldırdığını gördü. Derin düşüncelere dalan İsa, bir süre ses çıkarmadan ve hiçbir ses duymadan bekledi, ama sonra sessizlik yırtıldı ve kendisini yine dualar, yakarışlar, haykırışlar, ilahiler ve çaresiz kuzuların dokunaklı meleyişlerinin arasında buldu, derken koç boynuzundan yapılan, şofar denen borudan üç kez yükselen donuk ses her yeri sessizliğe boğdu. İsa kuzuyu bohçasıyla gizlemeye çalışarak geri döndü, dar ve kalabalık sokaklardan oluşan labirentte, nereye gittiğini bilmeden ve nereye çıkacağını önemsemeden koşmaya başladı. Nefes almak için durduğunda, kuzey kapısından, yani Nasıra'dan geldiğinde girdiği, Ramah adıyla anılan kapıdan çıkmış, kırlara varmıştı. Yol kenarında bir zeytin ağacının dibine oturdu ve kuzuyu bohçadan çıkarttı. Onu orada otlarken görenler bu halini garipsemeyecekti, yoldan geçerken şöyle düşünebilirlerdi, Uzun yoldan gelmiş, kurbanlığını tapınağa götürmeden önce biraz dinlenecek, ne hoş, bunu düşünen kişinin kuzuyu mu İsa'yı mı kastettiğini bilmiyoruz. Bize göre ikisi de sevimli, ama ikisi arasında bir seçim yapmamız gerekiyorsa, hep böyle kalması, büyümemesi koşuluyla kuzuyu seçeceğiz. İsa yerde yatarken bir eliyle kuzunun boynuna bağlı ipi tutuyordu, gereksiz bir önlem, zavallı hayvanın kaçmaya gücü yoktu, henüz çok küçük olması bir yana, çok da korkmuştu, bu geliş gidişler ne anlama geliyor bilemiyordu, bir taraftan da bu sabah çok az yem yemişti, çünkü şiş bir karınla ölmek ne bir kurbanlık ne de bir şehit için yakışık alır bir şeydir.

Uzandığı yerde huzur bulan İsa sonunda rahat bir nefes aldı. Zeytin ağacının rüzgârda usulca sallanan dallarının arasından göğü seyrediyor, yaprakların arasından sızan gün ışığı yüzüne vuruyor, altıncı saat olmalı, tepedeki güneş gölgeleri kısaltıyor, kim diyebilir ki gece gelip bu göz kamaştırıcı ışığı söndürecek. Yoldan geçen birkaç kişi var, İsa başını kaldırıp bakınca hayrete düşüyor, hatta bir an kaçıp gitmek istiyor, ama nasıl kaçar,

çünkü önden anası, arkasından da kendi öz kardeşleri yürüyor, önde büyük oğlanlar var, Yakup, Yusuf ve Yahuda, bir de Lisya, o bir kız çocuğu ve bu yüzden onun adı yaş sıralamasına göre değil, ayrıca anıldı, yoksa Yakup ile Yusuf arasında yer alırdı. Henüz İsa'yı görmediler. İsa yola çıkıp, elleri dolu görünmek istediği için kucağında kuzusu, ailesini karşılıyor. Onu ilk fark eden Yakup oldu, dönüp heyecanla anasına kimi gördüğünü söyledi, şimdi Meryem de bakıyor, daha hızlı yürümeye başladılar, bu yüzden İsa da hızlanmak zorunda kaldı, yine de kucağında kuzuyla koşacak hali yok. Buraya varmamız o kadar uzun sürdü ki, okur onları buluşturmak istemediğimizi sanacak, ama bu doğru değil. Anne, kardeş ve oğul sevgisi her şeyi hızlandırabilirdi, ama bu koşullar altında kaygılı ve çekingen görünmeleri anlaşılmaz değil, nasıl ayrıldıklarını biliyoruz, ama birbirlerinden habersiz geçirdikleri ayların nasıl bir etki bıraktığını kestirmek güç. Nitekim kişi pes etmez de yürümeye devam ederse, elbet varacaktır, işte buluştular, yüz yüzeler, İsa diyor ki, Kutsa beni anam, ve anası şöyle söylüyor, Tanrı seni kutsasın oğlum. Kucaklaştılar, sonra sıra kardeşlere geldi, sonra Lisya'ya, sonra acayip bir sessizlik, söyleyecek söz bulamıyorlar, Meryem'in oğluna şöyle diyecek hali yok, Ne güzel sürpriz, ne işin var burada, İsa'nın da şöyle cevaplayacağı beklenemez, Sizi burada bulacağımı beklemiyordum, asıl sizin ne işiniz var. İsa'nın kucağındaki kuzuyla Meryem'in getirdiği kuzu bu insanların yerine konuşuyor, Rabbin Fısıh bayramı için burada olduklarını anlatıyorlar. İki kuzu arasındaki tek fark birinin ölecek, diğerinin yaşayacak olması. Senden bir haber bekledik durduk, diyor sonunda Meryem, ve gözyaşlarına boğuluyor. Büyük oğlu karşısında duruyor, uzamış, büyümüş, bıyıkları terlemiş. Teni kararmış, günlerini açık alanlarda geçirdiğinin, kasıp kavuran güneşe, rüzgâra ve çölün tozuna maruz kaldığının belirtisi. Ağlama anne, çalışıyorum ben. Çobanım şimdi.

Çoban mı. Evet, çoban. Babanın izinden gideceğini, sana öğrettiği işi yapacağını ummuştum. Kader öyle uygun gördü, çoban oldum, çobanım. Eve ne zaman dönüyorsun. Bilmiyorum, bir gün dönerim. En azından bugün annenle kardeşlerine tapınağa kadar eşlik edersin. Anam, ben tapınağa gitmiyorum. Neden, hak kuzunu bile almışsın. Kuzu da tapınağa gitmiyor. Bir sakatlığı mı var. Hayır, ama vakti gelince, eceliyle ölecek. Oğlum, anlamıyorum. Anlaman gerekmiyor, ben bu kuzuyu kurtarıyorsam, biri de beni kurtaracaktır. Peki neden ailenle gelmiyorsun. Ben geri dönüyordum. Nereye dönüyorsun, Beni bekleyen sürüye. Nerede bıraktın hayvanları. Aycalon Vadisi'ndeler, Neredeymiş bu Aycalon Vadisi, Öbür tarafta, Hangi taraf bu öbür taraf, Beytüllahim'in öbür tarafı. Meryem bir an duraksadı, rengi attı, daha otuz yaşındaydı ama nasıl da yaşlanmıştı, Neden Beytüllahim'den bahsediyorsun, diye sordu. Efendim olan çobanla orada tanıştım. Kimmiş o adam, ve daha İsa cevap veremeden, Meryem çocuklarına döndü ve dedi ki, Siz önden gidin, şehrin girişinde bekleyin. Sonra İsa'yı elinden tutup yol kenarına götürdü, Kimmiş o adam, diye tekrarladı sorusunu. Bilmiyorum, dedi İsa. Adı yok mu. Varsa bile bana söylemedi, onu çoban diye çağırıyorum. Tarif etsene şu adamı, İriyarı bir adam. Onunla nerede karşılaştın, Mağarada, doğduğum mağarada, Seni oraya kim götürdü, Salomi diye bir köle, bana ebelik yaptığını söyledi, Peki o adam, sana ne dedi, Bilmediğin bir şey söylemedi. Meryem sanki güçlü bir el ensesinden tutup onu yere bastırmış gibi, çöküp kaldı, Bu o şeytan. Nereden biliyorsun, sana böyle mi söyledi. Hayır, onu ilk gördüğümde bana bir melek olduğunu söyledi ve bunu kimseye anlatmamamı istedi. Onu ilk ne zaman gördün. Baban hamile olduğumu öğrendiği gün, kapımızı çaldı, dilenci kılığındaydı, bana bir melek olduğunu anlattı. Onu bir daha gördün mü. Savım için babanla birlikte Beytüllahim'e giderken, sonra senin

doğduğun mağarada, sonra evi terk ettiğin günün gecesi, avlunun kapısında, sesleri duyunca senin döndüğünü sanmıştım, kapıdaki çatlaktan dışarı baktım ve otu söküp götürdüğünü gördüm, ışıklı toprakla dolu kâsenin gömüldüğü yerde biten otu hatırlıyor musun. Ne kâsesi, ne toprağı. Öyle ya, senin haberin yok, dilenci kaybolmadan önce bana kâseyi geri verdi, toprakla dolu kâseyi, şey, yani ona yemek verdiğim kâseyi yemeğini bitirdikten sonra geri getirdi ve kâsenin içinde ışıklı toprak vardı. Toprağa ışık vermek için gerçekten melek olmak gerek. Başta ben de buna inandım, ama şeytanın da gizli güçleri vardır. İsa anasının dizinin dibine oturdu, gönlünce otlayabilmesi için kuzuyu serbest bıraktı. Evet, aynı amaca hizmet ettikleri sürece Rabbin meleğiyle şeytanın meleğini birbirinden ayırmanın zor olduğunu öğrendim, dedi kadına. Bizimle kal, dönme o adamın yanına, ananın hatırı için, bırakma bizi oğlum. Hayır, sürünün başına döneceğime söz verdim ve sözümü tutacağım. İnsanlar şeytana yalnızca onu kandırmak için söz verir. İnsan olmadığından, ya melek ya da iblis olduğundan eminim, doğduğum günden beri beni takip ediyor ve ben bunun sebebini öğrenmek istiyorum. İsa, evladım, benimle ve kardeşlerinle birlikte tapınağa gel, kuzuyu da sunağa götür, sen vazifeni yerine getirmiş olacaksın kuzu da kaderiyle buluşacak, sonra Tanrı'ya seni şeytandan ve kötü fikirlerden kurtarması için dua edersin. Bu kuzu vakti dolunca ölecek. Ama vakti doldu. Anam, doğurduğun kuzu elbet bir gün ölecek, ama eceli gelmeden canına kıyma. Kuzu ile insan bir değildir, hele bu insan bir oğul ise hiç değildir. Rab İbrahim'e İshak'ı öldürmesini buyurduğunda bir fark gözetmemişti. Oğlum, ben sıradan bir kadınım, sana verecek cevap bulamıyorum, ama sana yalvarıyorum, bırak bu kötü fikirleri. Anam, düşünce gölge gibidir, kendi başına iyi yahut kötü değildir, iyi mi kötü mü olduğunu yapıp ettiklerin belirler. Bu yoksul, cahil kadını bu kadar bilge bir oğulla onurlandıran

Rabbe övgüler olsun, ama bu hikmet Rabden mi geliyor. İnsan şeytandan da çok şey öğrenebilir. Anlaşılan aklım esir etmiş. Eğer esaretim bu kuzuyu kurtardıysa, dünya bugün bir şey kazandı demektir. Meryem cevap vermeye kalkmadı. Yakup'un şehir tarafından yaklaştığını gördüler. Meryem ayağa kalktı, dedi ki, Oğlumu bir kez daha kaybetmek için bulmuşum, İsa şöyle cevapladı, Eğer onu şimdiye kadar kaybetmediysen, bundan sonra da kaybetmeyeceksin. Elini bohçasına attı ve ona sadaka verilen birkaç kuruşu çıkartıp anasına uzattı, Bütün param bu. Bunca ay bunun için mi çalıştın. Karın tokluğuna çalışıyorum. Bu kadar azla yetindiğine göre efendini çok seviyor olmalısın. Rab benim çobanımdır. İblisle yaşıyorsun, Rabbi gücendirme. Kim bilir anne, kim bilir, belki de başka bir gökte hüküm süren başka bir Tanrı'nın meleğidir. Rab dedi ki, Tek ilah benim, başka tanrıya tapmayacaksınız. Âmin, diye karşılık verdi İsa. Kuzuyu kucağına aldı ve dedi ki, işte Yakup geliyor, sağlıcakla kal, ve Meryem dedi ki, kucağındaki kuzuya ailenden daha çok acıyorsun anlaşılan. Şu an öyle, dedi İsa. Meryem acı ve öfkeyle arkasını döndü ve öbür oğlunu yoldan çevirip, şehre geri götürdü. Giderken arkasına bakmadı.

İsa Aycalon Vadisi'ne inerken bu kez farklı bir yoldan, tarlaların arasından gitti. Bir köyde durdu ve anasının reddettiği parayla biraz ekmek ve incir aldı. Sonra kendisi ve kuzu için biraz da süt, koyun sütü aldı, başka sütlerden farkı varsa bile anlaşılmıyordu, bu açıdan her ana birdi. Şu an kesilmiş olması gereken hak kuzuyu beslemek için para harcadığına şaşıranlara iki kuzusu olduğunu, kurban ettiği kuzunun Rabbin ebedi meskenine göçtüğünü, bu ikinci kuzununsa reddedildiğini çünkü bir kulağının yırtık olduğunu söyleyecek, Baksanıza bir şuna, Ama bir sakatlığı yok, diyecekler, İsa da şöyle cevap verecek, Madem öyle, kulağı ben kendim keserim, sonra kuzuyu kucağına alıp yoluna devam etti. Akşam güneşi solarken İsa

sürüyü buldu, karanlık, alçak bulutlar göğü sarıyordu. Havadaki sıkıntı şimşeklerin yakın olduğunu haber veriyordu, gerçekten de İsa sürüyü gördüğünde gök gürlemeye başladı. Ama yağmur yağmıyor, kuru şimşek çakıyor ve bu insanı daha çok korkutuyordu. Çünkü şimşekler çakıp ve yarılan gök kubbeyle titreyen ve aldığı darbelerle sinen toprak arasındaki savaşta yağmur ve rüzgâr bize kalkan olmadığında, kendimizi daha kırılgan hissederiz. İsa'nın yüz adım ötesinde, yıldırımın kör edici ateşi bir zeytin ağacına düştü, ağaç bir meşale gibi yanmaya başladı. Gök bir uçtan diğer uca yarılıyormuş gibi, yer gök gürültüyle inledi, yere kapaklanan İsa bir süre kendinden geçti. İki yıldırım daha düştü, biri buraya, biri öteye, bir çift söz gibi. Sonra gök gürültüsü yavaş yavaş uzaklaştı, sonunda sakin bir mırıltıya, gökle yer arasında samimi bir sohbete dönüştü. Yıldırımlardan zarar görmeyen ve artık korkusu geçen kuzu İsa'ya sokuldu ve ağzını İsa'nın dudaklarına değdirdi, koklamıyordu, tek bir dokunuş yeterliydi. İsa gözlerini açtığında karşısında önce kuzuyu, sonra da ışığı örten kara bir ele benzeyen donuk gökyüzünü gördü. Zeytin ağacı hâlâ yamyordu. Hareket etmeye çalıştı ama kemikleri sızlıyordu, en azından, gök gürültüsüyle yere kapanacak kadar kırılgan bir beden için böyle bir deyiş kullanmak uygun düşerse, hâlâ sapasağlamdı. Ayağa kalktı ve kollarını bacaklarını yoklayarak başına bir iş gelmediğinden emin olmaya çalıştı, ne yanmış ne de çarpılmış, kemikleri de kırılmamıştı, kulaklarında borununkine benzeyen bir uğultuyla yankılanan şimşekleri saymazsak, bir şeyi yoktu. Kuzuyu göğsüne bastırdı ve dedi ki, Korkma, sadece O böyle istediği için hayatta olduğunu bilmeni istedi, bana da diyordu ki, Kuzunun canını bağışlayan sen değilsin, benim. Gökte son bir şimşeğin daha ışıltısı belirdi, ama artık sesi bile duyulmuyordu, bu arada aşağıda, sürünün beyaz lekesi İsa'ya onu çağıran bir vaha gibi görünüyordu.

Zayıf düşen İsa bayırdan bin bir güçlükle indi. Önlem

olarak ipi hayvanın boynuna geçirmişti, ama zaten kuzu küçük bir köpek gibi İsa'nın peşinden geliyordu. Arkalarında bıraktıkları zeytin ağacı hâlâ yanıyordu, alacakaranlıkta, alevlerden yansıyan ışıkta, çobanın gölgeler arasından bir hayalet gibi çıkan siluetini zor seçebildi, tüm haşmetiyle karşısına dikilen adamın elinde değnek, biraz daha kaldırsa bulutlara değecek bir asa gibi duruyordu. Çoban dedi ki, Şimşekleri bekliyordum. Onları bekleyecek biri varsa benim, diye cevap verdi İsa. Kuzuyu nereden buldun. Fısıh için kurbanlık alacak param yoktu, ben de yol kenarında dilendim, sonra bir ihtiyar geldi ve bana bu kuzuyu verdi. Neden onu kurban etmedin. Yapamadım, içim el vermedi. Çoban gülümsedi. Şimdi anlıyorum, seni bekledi, sürüye sağ salim dönmeni sağladı, sana benim yanımda gücünü göstermek istiyordu. İsa cevap vermedi, o da kuzuya az çok aynı şeyleri söylemişti, ama daha yeni varmıştı ve varır varmaz Tanrı'nın dilekleri ve gerçekleştirdikleriyle ilgili bir tartışmaya girmek istemiyordu. Peki ne yapacaksın kuzuyu. Hiçbir şey, sürüye katmak için getirdim. Beyaz kuzuların hepsi birbirine benzer, yarın kendi kuzunu diğerlerinden ayıramayacaksın. Kuzu beni tanır. Seni unutacağı gün de gelecek, hem kuzu zamanla seni aramaktan bıkacak, iyisi mi bir işaret koy üzerine, ya da kulağını kes. Zavallı mahluk. Fark nedir, kime ait olduğun bilinsin diye sünnet ederlerken senin de bir parçanı kesmediler mi. Aynı şey değil. Bence de aynı şey olmamalıydı, ama ne yazık ki öyle. Çoban konuşurken bir yandan da elindeki çakmak taşıyla ateş yakmaya çalışıyordu. İsa dedi ki, yanan zeytin ağacının dallarından birini alıp getirmek daha kolay olurdu, bunun üzerine çoban dedi ki, İnsan ilahi alevi kendi başına sönmeye bırakmalı. Zeytin ağacı karanlıkta ışıldıyordu, ama artık kora dönmüştü, rüzgârın ağaçtan alıp uçurduğu kıvılcımlar yavaş yavaş göğe tırmanıyor, sonra kararıp yok oluyordu. Gök hâlâ bulutlarla kaplıydı ve tuhaf ama sakinleşecek

gibi görünmüyordu. Çoban ve İsa oturup yemeklerini yediler, çoban iğneleyici sözler söyledi, Demek bu yıl Fısıh kuzusuna ortak olmamaya karar verdin. İsa dinledi ve karşılık vermedi, ama sıkıntılı olduğu belliydi, bugünden sonra başka bir derdi daha olacaktı, acaba kuzu eti yemeli miydi, yoksa kuzuların öldürülmesine karşı mı çıkmalıydı. Peki şimdi ne olacak, diye sordu çoban, kuzunun kulağını kesecek misin. Ben yapamam, dedi İsa. Bana ver öyleyse, ben yapayım. Çoban ustaca bir bıçak darbesiyle kuzunun kulağından bir parça kesti, sonra kestiği parçayı havaya kaldırdı ve sordu, Bunu ne yapalım şimdi, yakalım mı yoksa fırlatıp atalım mı. İsa düşünmeden, Ver onu bana, dedi ve alıp ateşe attı. Senden kestikleri parçaya da bunu yapmışlardı, dedi çoban. Kuzunun kulağı kanıyordu, ama fazla kan akmayacağı belliydi. Alevlerden yükselen duman taze etin yanarken saldığı iştah açıcı kokuyu etrafa yayıyordu. Çocuksu, küstahça restleşmelerle geçen koca bir günün sonunda Tanrı inatçı çobanlara boyun eğdiren korkunç şimşeklerle yıldırımlar sayesinde, hakkına düşeni almıştı. Bunca kavga dövüşe sebep olan bu kurbanlığın kanının en kıymetli damlasını, yani son damlasını kaçırmak ayıp olacağından, toprak kuzunun kulağından damlayan son kan damlasını da emdi.

Zamanla sıradan bir koyuna dönüşen, kulağındaki kesik dışında diğer koyunlardan hiçbir farkı kalmayan kuzu, bu olaylardan üç yıl sonra Ceriko'nun güneyindeki çöllerden birinde kayboldu. Bu kadar büyük bir sürü için tek bir koyunun pek önemi olduğu söylenemez, ama bu sürünün başka sürülere, bu koyunları güden çobanların da görüp bildiğimiz çobanlara benzemediğini unutmamalıyız, demek ki çoban bir taşa çıkıp, daha sürüyü saymadan, Bir koyun eksik, diye bağırabiliyorsa, bu bizi şaşırtmamalı. İsa'yı çağırdı ve dedi ki, Koyunun kayboldu, git ve onu ara, ve İsa, Onun benim koyunum olduğunu nereden biliyorsun, diye sormadığı için, bizim de ona sorma-

mızın bir anlamı yok. Şimdi önemli olan, pek az insanın geçtiği bu yolları tanımayan İsa'nın gittiği yeri görebilmek. Ceriko'nun bereketli topraklarını, insanların arasında boğulmaktansa rahat rahat gezmeyi tercih ettikleri için geride bırakmışlardı, dolayısıyla aralarında, insan koyun fark etmez, kaybolmaya niyetli biri varsa, yiyecek arayışının yalnızlığa engel olmayacağı sessiz yerlere gitmesi beklenirdi. Bu mantıkla ilerlersek, İsa'nın sürüden kaçan koyunu şu anda, kendini güvende hissetmek için Ceriko'yu da gözden kaybetmeden Erden Nehri boylarındaki tenha alanlarda otlanıyor olmalı. Gel gelelim, mantık her şey değildir. Olması gerektiği düşünülen ya da belli koşullar sebebiyle, gerçekleşmesi en muhtemel görünen şey, çoğunlukla tersi bir olayın meydana gelişini haber veren bir işarettir. Hal böyleyken İsa'mız koyununu geride bıraktığı sessiz ve bereketli topraklarda arayamaz, önündeki vahşi ve kurak çöle gitmeli. Koyunun açlıktan veya susuzluktan öleceğini bile bile çöle gitmesinin saçma olduğunu kimse söyleyemez, çünkü, bir kere kimse bir koyunun aklından ne geçtiğini bilemez, ikincisi, bu tür akıl yürütmelerin güvenilmezliğiyle ilgili söylediklerimiz akıldan çıkarılmamalıdır. Nitekim İsa çöle doğru yola koyuldu. Çoban hiç şaşırmadı, tek söz söylemedi. Onayladığını belirtir biçimde, ya da uğurlar gibi, başını sallamakla yetindi.

Bu diyarda çöl denen şey bildiğimiz çöle benzemez, uçsuz bucaksız bir kum denizi değildir, bu diyarda çöl güneşte kavrulan kum tepelerinden oluşur ve bu tepeler arasında kalan sayısız vadi, içinden çıkılmaz bir labirent oluşturur. Bu tepelerin eteklerinde az da olsa, kaktüs veya devedikeni gibi, bir keçinin belki yiyebileceği ama bir koyunun nazik ağzını en ufak temas halinde bile yaralayacak bol dikenli bitkilere rastlamak mümkündür. Bu çöl yumuşak kumlardan ve sürekli yer değiştiren kumullardan oluşan çölden çok daha tehlikelidir, çünkü burada çıplak tepelerden her biri, bir sonraki tepede saklı tehlikeyi

gizler, korku ve titremeyle bir sonraki tepeye vardığımızda ise, aynı tehlike bu kez ensemizdedir. Bu çölde çığlıklarımız yankılanmaz, çığlıkları izleyen tek şey, tepelerin kendilerinin ya da arkalarında gizlenen esrarengiz gücün çığlıklarımıza verdiği cevaptır. İsa, bir elinde değneği, sırtında bohçasıyla çöle girdi. Çok ilerlememiş, daha bu dünyaya yeni girmişti ki, babasının sandallarının ayaklarının altında parçalandığını fark etti. Daha önce de yırtıldıkları olmuş, İsa onları tamir etmişti, ama çok yol kat ettiği, ayaklarıyla çok toz ve ter yoğurduğu sandalları bu kez tamir edilemeyecek haldeydi. Bir emre uyarcasma, şeritler dağıldı, yamalar söküldü ve bağlar açıldı, sonuçta İsa yola yalınayak devam etmek zorunda kaldı. Onu çocuk gibi görmeye alıştık ama İsa on sekiz yaşında bir Yahudi, yani artık bir çocuk değil bir yetişkin. İsa bir an, onca zamandır yanında taşıdığı eski sandalları hatırladı ve bunca zaman sonra hâlâ ayaklarına olabileceklermiş gibi, ayaklarına onları geçirmeyi düşündü. Halbuki çoban onu uyarmakta haklıydı, Ayaklar bir kez büyüdüğünde bir daha küçülmez, İsa sandalları çıkarttığında, ne kadar küçük olduklarını görüp, ayaklarının nasıl olup da vaktiyle bunlara sığabildiğini anlayamadı. Çölün ortasında bahçeden kovulan Âdem gibi yalınayak kalmıştı, ve tıpkı Âdem gibi, onu çağıran kara toprağa ilk acı adımını atmadan önce bir an tereddüt etti. Ama sonra, neden yaptığını bilmeden, değneğiyle bohçasını bir yana fırlattı, mintanını eteğinden tutup çekti ve başından çıkardı, işte çölün ortasında, herhalde Âdem'in anısına, Âdem kadar çıplak kaldı. Çoban bu kadar uzaktan onu göremez, meraklı keçilerden biri onu takip etmiş de değil, onu bu haliyle sadece çöl semalarında dolanan kuşlar görebilir, ve bir de yerdeki böcekler, belki bir çıyan, ya da korkuyla, zehri taşıdığı kuyruğunu havaya diken bir akrep. Bu minik canlılar daha önce çıplak bir adam gördüklerini hatırlamıyor, neyi kanıtlamaya çalıştığını da anlamıyorlar.

Sorsalardı İsa'ya, Neden soyundun be adam, herhalde şöyle bir cevap alırlardı, Kişi çöle çıplak girmeli, Hemiptera, Myriapoda ya da Arachnida cinsinden haşerenin anlayamayacağı karmaşık bir cevap. Soruyoruz kendimize, Çıplak mı, teninde sıyrıklar açıp ve kasıklarındaki tüylere dolanabilecek onca diken içinde çıplak mı, sivri çakılların üstünde, sert toprakta, yalınayak mı, ortalığı kasıp kavuran, insanı sersemletip gözlerini kör eden güneşin alnında çıplak, öyle mi, hem de sırf, kendi işaretimizle damgaladığımız koyunu bulabilmek için. Çöl İsa'yı kabul etmek için açılıyor, İsa girdikten sonra da geri dönüşün önüne geçercesine kapanıyor. İsa'nın kulaklarında, kıyıya vuran, biri onu eline alıp kulağına götürerek, Deniz, diyene kadar dalgaların derin sesini emen ölü, boş bir deniz kabuğununkine benzer bir sessizlik yankılanıyor. Ayakları kanıyor, güneş bulutları aralayıp doğruca ona vuruyor, dikenler çivi gibi bacaklarına çakılıyor, çakıllar canını yakıyor. Koyun, neredesin, diye bağırıyor, sözler tepeden tepeye geçiyor, Neredesin, neredesin. Ama bu sözlerin yankısı geri gelmiyor, deniz kabuğunun uzayan, uzak sesi duyuluyor, Tanrı, diyor, Taanrım, Taaaaanrıııı. Sonra sanki biri tepeleri süpürüp atmış gibi, İsa kendini vadilerden oluşan labirentin dışında düz, kumluk bir alanda buldu, tam ortada koyun duruyordu. Yaralı ayaklarıyla, koşabildiği kadar hızlı koştu, ama bir ses onu durdurdu, Bekle.

Karşısında yerden duman gibi yükselen, iki adam boyunda bir bulut bitiverdi. Ses bu buluttan geliyordu. Kimdir konuşan, dedi İsa dehşet içinde, aslında cevabı biliyordu. Ses dedi ki, Rabbinim, İsa çöle girerken neden giysilerini çıkartmak zorunda kaldığını anladı. Beni buraya getirdin, benden ne istiyorsun. Şu an için hiçbir şey, vakti gelince her şeyi isteyeceğim. Her şey nedir. Canın. Sen Rabsin, sen bize bağışladığın canı bizden hep alırsın. Başka çare yok, dünyanın fazla kalabalık olmasına izin veremem. Neden benim canımı istiyorsun. Vakti gelince

öğreneceksin, öyleyse bedenini ve ruhunu hazırla, çünkü seni bekleyen gelecek şanlı bir gelecektir. Rabbim, ne dediğini ve benden ne istediğini anlayamadım. Sana güç ve görkem vereceğim. Ne gücü, ne görkemi. Seni bir kez daha çağıracağım, o zaman anlayacaksın. Ne zaman çağıracaksın. Sabırsız olma, şimdilik gönlünce yaşa. Rabbim, işte senin huzurundayım, beni buraya çıplak getirdin, sana yalvarıyorum, yarın vereceğini bugün ver bana. O bir hediye değildir. Vereceğini söyledin. Karşılığı var, bir takas, yalnızca bir takas. Canıma karşılık ne. Canına karşılık güç. Ve görkem dedin, ama nedir bu güç dediğin, kimin üzerinde kullanacağım, kim bilecek, nedir bana verdiğin söz. Hazır olduğun zaman beni karşında bulacaksın, o vakte kadar işaretlerimi takip et. Rab, söyle bana. Sus, başka soru sorma, o saat gelecek, o vakit senden ne istediğimi anlayacaksın, ne bir an önce ne de bir an sonra. Seni duymak sana boyun eğmektir Rabbim, ama bir sorum daha var. Bana soru sormayı bırak. Rabbim, sormalıyım. Peki o zaman, konuş. Koyunu kurtarabilir miyim. Bu mu tek derdin. Evet, hepsi bu, kurtarabilir miyim. Hayır. Neden. Çünkü ahdimizin mühürlenınesi için onu bana kurban etmelisin. Yani bu koyunu mu. Evet. Sürüden başka bir koyun seçeyim, hemen dönerim. Beni duydun, ben bunu istiyorum. Ama Rabbim, görmüyor musun, kulağı kesik. Yanılıyorsun, bak, kulağı sağlam. Bu mümkün değil. Ben Rabbim, Rab için her şey mümkündür. Ama bu benim koyunum. Yine yanılıyorsun, o benimdi ve sen onu benden aldın, şimdi de geri vereceksin. Senin isteğin olsun, çünkü sen evrenin hükümdarısın ve ben senin kulunum. Öyleyse koyunu kurban et, yoksa ahit olmayacak. Acı bana Rabbim, burada karşında çırılçıplağım, ne çakım var yanımda ne de bıçağım, dedi İsa, hâlâ koyunun hayatını kurtarmanın bir yolu olabileceğini düşünüyordu, ama Tanrı dedi ki, Eğer bunu çözemeyecek olsaydım, Rabbin olamazdım, al işte. Söz biter bitmez İsa'nın

ayağının dibine ağzı parlayan bir bıçak düştü. Şimdi çabuk ol, dedi Tanrı, çünkü yapılacak işlerim var ve bütün gün seninle uğraşamam. İsa bıçağı kavradığı gibi koyunun yanına gitti. Koyun başını kaldırdı ve daha önce hiç çıplak görmediği sahibini güçlükle tanıyabildi, hepimizin bildiği gibi, bu hayvanların koku duyusu çok gelişkin değildir. Ağlıyor musun, dedi Tanrı. Bıçak havaya kalktı, hız aldı ve bir celladın baltası ya da giyotin gibi, ki henüz icat edilmemişti, şiddetle indi. Koyun inlemedi bile, tatmin olan Tanrı, Oh, derken başka ses duyulmuyordu. İsa sordu, Artık gidebilir miyim. Gidebilirsin, ama unutma, bundan sonra etinle kemiğinle bana bağlandın. Huzurundan nasıl ayrılacağım. Fark etmez, benim için ön arka yoktur, o yüzden kimse bana sırt çeviremez, ama çoğu zaman senin yaptığın gibi önümde eğilerek geri geri giderler. Söyle bana Rabbim. Derdin ne yine, ne sıkıcı adammışsın. Sürüyü güden çoban, Ne çobanı, Benim efendim, Ne olmuş ona, O bir melek mi yoksa şeytan mı, Bir tanıdık. İyi ama melek mi yoksa şeytan mı. Sana söyledim, benim için ön arka yoktur, şimdilik hoşça kal. Bulut yok oldu, koyun da; sadece yerdeki kan izleri duruyor, onlar da toprağın altına saklanmaya çalışıyordu.

İsa döndüğünde, çoban yüzüne baktı ve sordu, Koyun nerede, İsa dedi ki, Tanrı ile karşılaştım. Sana Tanrı ile karşılaşıp karşılaşmadığını sormadım, koyun nerede diye sordum. Onu kurban ettim. Neden. Çünkü Tanrı oradaydı ve başka seçeneğim yoktu. Çoban değneğinin ucuyla yere bir çizgi çekti, çukur derinliğinde bir saban izi, içinden geçilmez bir ateş duvarı, ve dedi ki, Hiçbir şey öğrenmemişsin, defol git.

Çoban sürünün öbür tarafına giderken İsa, Ayaklarım bu haldeyken nasıl yola çıkarım, diye kara kara düşünüyordu. Koyunla işini bitirmiş olan Tanrı, zavallı İsa'ya acıyıp, bulut aracılığıyla, ayaklarındaki kesikleri iyi edecek bir merhem göndermemişti. Ayaklarından akan koyu renk kan yerdeki taşların üzerinde parlıyor. Artık çoban da ona yardım etmeyecek, veda etmek şöyle dursun, başını çevirip İsa'nın ne yaptığına bile bakmadan, verdiği emrin yerine getirilmesini bekleyerek kendi yoluna gidiyor. İsa dizleri üzerinde sürüne sürüne malzemeleri, süt için süzgeç, peynir için mengene, tuzlanarak kaldırılan koyun kürkleri, keçi derileri sakladıkları çadıra vardı. İhtiyaca göre işlenerek tunik, battaniye, her türden erzak yapılmak üzere bekleyen deriden, ayağına bir çift çarık yapmasına kimsenin ses çıkarmayacağını düşündü. Keçi derisinin yünü daha seyrek, dolayısıyla onunla yapılacak taban daha esnek olacağından, tabanları keçi derisinden kesip hazırladı, önce tüyleri içeride mi yoksa dışarıda mı bırakacağına karar veremedi, sonra ayaklarının feci hali yüzünden yünü tampon gibi kullanmakta fayda gördü. Yün yaralara yapıştığında fena olacaktı ama, Erden Nehri kıyısından gideceği için, bu durumda tek yapacağı ayaklarını nehrin sularına sokmaktı, o zaman kan pıhtısı dağılacak, yün yaralardan kurtulacaktı. Acemi işi çarıkları ıslanınca ağırlaşacak, böylece yün, yavaş yavaş kabuk bağlayan yaralara artık yapışmayacak, diğer taraftan koruyucu zara da zarar vermeyecekti. Ayaklarından sızan kanın rengi yaraların henüz iltihap kapmadığını gösteriyor, iyi haber. Nehir kıyısından yavaş yavaş ilerlerken iki kez mola

verip ayaklarını nehrin ilaç gibi gelen serin sularına soktu. Tanrı'yı görmüş bir adamdı ve bu şekilde terk edilmiş olmak ağırına gidiyordu, ne de olsa sıradan bir ölümlünün Tanrı'yla buluşması görülmüş şey değildi, koca İsrail'de Tanrı'yı görüp hayatta olan tek bir adam yoktu. İsa'nın onu tam olarak görmediği doğru, ama çölün ortasında yerden yükselen bir duman bulutu, Ben Rabbinim, deyip tutarlı ve anlaşılır şeyler söyler, ilahi bir ses olduğunu hissettirirse, artık en ufak bir şüpheye yer yoktur. Çobanla ilgili soruya verdiği cevap, tepeden bakan ama samimi tavrı, çobanın bir melek mi bir şeytan mı olduğunu söylemeyi reddetmesi, tüm bunlar onun Tanrı olduğunu kanıtlıyor. Asıl ilginç olan, çobanın anlaşılmaz biçimde duygusuz tepkisinin, buluşmanın doğaüstü niteliğini doğrulamasıydı, Sana Tanrı ile karşılaşıp karşılaşmadığını sormadım, şöyle der gibi, Bu kadarını zaten biliyorum. Öyle görünüyor ki bu onun için sürpriz olmamıştı. Hiçbir şey öğrenmemişsin, defol git, deyip, İsa'ya sırt çevirerek, sürünün öbür tarafına geçmesi, gözden kaybolana kadar bir kez olsun dönüp arkasına bakmaması, İsa'yı koyunu kurban ettiği için suçladığı anlamına geliyordu. Tanrı'yla bir dahaki buluşmalarında neler duyabileceğini, Tanrı'nın ondan ne isteyeceğini düşünmeye daldığı bir anda, çobanın sözleri kulaklarında yankılanmaya başladı. Ses o kadar net ve yüksekti ki, çoban yanı başında onunla konuşuyor sandı, Hiçbir şey öğrenmemişsin. Durup ayaklarını suya sokarak, topuğundan sızıp nehrin suyuna karışan, billur suda bir çizgi olan kanı seyretmeye başladığında kendisini o kadar yalnız ve zavallı hissediyordu ki, artık ne topuk onun topuğuydu ne de kan onun kanı, acılarını nehrin serin sularına bırakmak için, yaralı ayaklarıyla topallaya topallaya buraya kadar gelen kendisi değil babasıydı, çobanın sözlerini tekrarlıyordu, Şimdi baştan başlayacaksın, hiçbir şey öğrenmemissin. İsa uzun, ağır zinciri yerden kaldırır gibi, şimdiye kadar başından geçenleri düşünürken,

zincirin halkaları birer birer gözlerinin önünden geçti, ana rahmine düşüşünün esrarengiz biçimde bildirilişi, ışıklı toprak, mağaradaki doğumu, Beytüllahim'in katledilen bebekleri, babasının çarmıha gerilişi, miras kalan kâbus, evi terk edişi, tapınaktaki tartışma, Salomi'nin anlattıkları, çobanın ortaya çıkışı, sürüyü güderken yaşadıkları, çöl, ölü koyun, Tanrı. Bu son söz zihninin kaldıramayacağı kadar ağır olduğu için, tek bir soru üzerine eğilmeye karar verdi, Ölümden kurtarılan bir kuzu neden sonunda bir koyun olarak ölür, acayip bir soru, şöyle dile getirirsek belki biraz daha anlamlı olur, Hiçbir kurtuluş ebedi değildir, sonumuz lanettir. Zincirin son halkası şimdi Erden Nehri kıyısında oturuyor. İsa yüzünü göremediği, otların arkasında belki çamaşır yıkayan, belki yıkanan bir kadının söylediği hüzünlü şarkıyı dinlerken, bu halkaların nasıl birbirine geçtiğini düşünüyor, canlı bir kuzu ölü bir koyuna dönüşüyor, ayağından babasının kanı akıyor, ve kadın şarkı söylüyor, suyun içinde çıplak, sırt üstü uzanmış, dik göğüsleri suyun yüzeyinde kalıyor, kasıklarından bacaklarının arasına doğru inen tüyler, hafifçe esen rüzgârda kabarıyor, İsa daha önce hiç çıplak kadın görmemiş olabilir, ama insan sırf çölün ortasında bir duman bulutu gördü diye vakit tamamlandığında Tanrı'yla olmanın neye benzeyeceğini hayal edebiliyorsa, çıplak bir kadını da, söylediği şarkıyı dinleyerek hayalinde canlandırabilir. Şarkı bir başkasına ithaf edilmiş olsa da fark etmez, kadının vücudunu en ince ayrıntısına kadar gözlerinin önüne getirebilir. Yusuf artık burada değil, Seforis'teki toplu mezara geri döndü, ama değneğinin ucu görünmese de çoban, ve her an her yerde olduğu söylenen Tanrı, eğer bu doğruysa burada, hatta belki de kadının yıkandığı nehrin suyunda olmalı. İsa irkildi, böyle anlarda her insanda ve hayvanda olduğu gibi, kan bacaklarının arasına hücum etti ve orası şişerken, acıları diniverdi. Tanrım, bu beden çok güçlü, yine de İsa gidip kadını aramadı, elleri etin vahşi arzularına

direndi, Kendini sevmediğin sürece hiç kimse değilsin, bedenini sevmediğin sürece Tanrı'ya ulaşamazsın. Hiç kimse bunları kimin söylediğini bilmiyor, Tanrı olamaz, çünkü tespih duasına pek benzemiyor, çoban söylemiş olabilir, ama şimdi o da çok uzakta, o zaman bunlar olsa olsa kadının söylediği şarkının sözleri. İsa içinden dedi ki, Keşke yanına gidip ona bu sözlerin anlamını sorabilseydim, ama ses kesilmişti, belki akıntıya kapılıp gitmiş, belki de kadın kurulanıp giyinmek için sudan çıkmış, bedenini susturmuştu. İsa ıslak çarıklarını ayağına geçirdi ve doğruldu, suyu sünger gibi emen çarıklarıyla nereye bassa su bırakıyordu. Kadın buradan geçer de onu bu biçimsiz çarıklarla görürse çok gülecek, ama mintarın altındaki bedeni seçince gülmesi geçecek, geçmişin ve anın acılarıyla mühürlenen, ancak bu kez farklı bir sebeple mahzun bakan bu gözleri süzecek. Birkaç söz söyleyecek ya da hiç konuşmadan soyunacak, sonra bu koşullar altında ne yapılırsa onu yapacak, yani İsa'nın ayaklarındaki yaralara bakmak için çarıkları dikkatle çıkaracak, nemli saçlarıyla koza örer ya da kuluçkaya yatar gibi örttüğü ayakları öpmeye başlayacak. Yolda kimsecikler görünmüyor, İsa etrafına bakınıp iç geçiriyor, gözleri kuytu bir yer arıyor ve buluyor, oraya doğru ilerliyor, ama sonra Rabbin, tohumunu toprağa akıtan Onan'ı ölümle cezalandırdığını hatırlayarak duruyor. Bu tür şeyleri alışkanlık haline getirdiğinden, Tanrı'yı gücendirmekten korkmadan bu eski hikâyeye ince bir yorum getirebilirdi, çünkü bir kere onun, ölen kardeşine vâris sağlamak için yasa gereği hamile bırakmakla yükümlü olduğu bir yengesi yoktu, ikincisi, ki bu daha ikna edici, çölde ona onunla ilgili büyük tasarıları olduğunu söyleyen Tanrı'nın, olmaması gereken yerde tuhaf işler yapan bir el yüzünden verdiği sözü unutması ve her şeyi tehlikeye atması ne mantıklı olurdu ne de bir fayda sağlardı, çünkü Rab bizim dünyevi ihtiyaçlarımızın farkındadır ve bu ihtiyaçlar ekmek ve sudan ibaret değildir, öyle ihtiyaçlar vardır ki tatmin

edilmedikleri takdirde insanı çok zor durumda bırakır. Bu ve benzeri fikirler İsa'yı cesaretlendirebilir, onu doğal eğilimlerini izlemeye, sessiz bir köşede arzusunu tatmin etmeye sevk edebilirdi, ama aksine bunlar kafasını iyice karıştırdı ve ayartılara teslim olma isteği söndü. Aklını başına devşiren İsa bohçayı sırtına aldı, eşyalarını topladı ve tekrar yola koyuldu.

İsa insanlardan uzakta geçirdiği dört yılın sonunda yalnızlığa çok alışmış olduğundan, Erden Nehri kıyısındaki yolculuğunun ilk gününde kalabalık yerlerden uzak durdu. Ama Ginesar Gölü yakınlarındayken köylerin içinden geçmek zorunda kaldı, çünkü köylerin etrafındaki geniş tarlalarda çalışanlar bu kaba görünüşlü adamı görünce kuşkulandı. Böylece, meraklı gözlerden rahatsız olan İsa insanların dünyasına girmeye karar verdi ve orada bulduğu şey onu şaşırttı, heyecanlandırdı, tek sıkıntısı uzun süredir duymadığı, neredeyse unuttuğu gürültüydü. Girdiği ilk köyde, afacanlar giydiği acayip çarıklarla alay etti, ama bu büyük bir sorun değildi, İsa'nın yenilerini alacak parası vardı, çünkü dört yıl boyunca hiç masrafı olmamış, pek az şeye ihtiyaç duymuş, Ferisi'den aldığı iki gümüş paraya daha el sürmemişti, talih bu kez onun yanındaydı. Sandalları aldıktan sonra meteliksiz kaldı, ama parasızlık hiç umurunda değildi, pek yakında hedefine, Nasıra'ya varacaktı. Evine dönüyordu, çünkü evini terk ettiği, üzerinden adeta asırlar geçmiş olan o gün demişti ki, Ne halde bilmem ama bir gün mutlaka döneceğim. Erden kıyısındaki kavisli yollarda hiç acele etmeden, yavaş yavaş ilerliyor, ayakları kötü durumda ama onu yavaşlatan bu değil, içi sıkılıyor, şu biçimde ifade edilebilecek tuhaf bir şeyler sezinliyor, Oraya varır varmaz, ayrılmak zorunda kalacağım. Göl kıyısında kuzeye doğru ilerliyor, doğruca Nasıra'ya gitmek istiyorsa tüm yapacağı, akşam, batan güneşin peşine takılmak. Göl manzarası onu büyülüyor, mavi, engin, sessiz. Kıyıda oturup ağlarını toplayan balıkçıları seyrederek oyalanıyor. Küçük

bir çocukken anne babasıyla buraya birçok kez gelmiş, ama kendileri de avladıkları balıklar kadar balık kokan bu gayretkeş insanları seyretmemişti.

İsa burada, bildiği işleri yaparak en azından karnını doyurdu. Bildiği işler dediysek, pek bir iş bildiği yoktu, ama elinden hiç iş gelmiyor da değildi, kayığı kıyıya çekmek ya da göle indirmek, dolu ağları kayıktan çekip yere koymak gibi işler yaptı, balıkçılar aç olduğunu görüp acıyarak eline birkaç balık tutuşturuyordu. Başta çok utangaçtı, balıklarını alıp kendine kuytu bir köşe buluyor, balıkları orada, insanlardan uzakta pişirip yiyordu, ama sonra balıkçılar onu sofralarına çağırdı. İsa üçüncü ve son gün, ikisi de yaşça ondan büyük, otuzunu geçmiş olan balıkçı kardeşler, Simun ve Andreya ile göle açıldı. Gölün ortasında, balıkçılığı hiç bilmeyen ve kendi beceriksizliğine gülen İsa, yeni dostlarının ısrarı üzerine, uzaktan bakana takdis ediyor ya da meydan okuyormuş gibi görünmesine neden olan bir jestle göle ağ attı. Ama bu işi beceremedi, neredeyse suya düşecekti. İsa'nın koyun keçi gütmekten başka şey bilmediğinin farkında olan Simun ve Andreya kahkahalarla güldü, ve Simun dedi ki, Şu balıkları koyun gibi gütseydik, hayat ne kolay olurdu, İsa ise şöyle cevap verdi, En azından kaçıp kaybolmuyorlar, hep gölün içindeler, bugün değilse yarın ağa düşecekler. O gün fazla balık yakalayamadılar, kayık neredeyse boştu, Andreya dedi ki, Kardeş, gel dönelim, bugün gölde bize balık yok. Simun da ona hak verdi. Haklısın kardeş, dönelim. Kürekleri taktılar ve tam kıyıya doğru kürek çekmeye başlayacaklardı ki Isa, gölün balık kaynadığı içine doğduğundan ya da ona vahyedildiğinden değil sırf iyi niyetten, üç kez daha denemelerini istedi, Ya göldeki sürünün çobanı balıkları bizim tarafa ancak getirdiyse. Simun güldü, Koyun görünür, balık görünmez, dediğin gibi olsun, ve Andreya'ya döndü, dedi ki, At ağları suya, şansımızı deneyelim, kaybedecek neyimiz var ki, sonra Andreya ağ attı ve ağ sudan

dolu döndü. Balıkçılar şaşkına döndü, attıkları ikinci ve üçüncü ağ da dolu dönünce dilleri tutuldu. Bu saate kadar balıkları onlardan esirgeyen göl şimdi tüm balık sürülerini ağlara teslim ediyor, parlayan pullar, solungaç ve yüzgeçler kayığa sel gibi akıyor, göz kamaştırıyordu. Simun ve Andreya İsa'ya balıkların yerini nasıl bildiğini sordular, İsa bilmediğini, iyi niyetinden öyle söylediğini açıkladı. Şans bazen böyle mucizeler yaratabileceğinden, ona inanmamaları için bir sebep yoktu, ama İsa titriyor ve kendi kendine soruyordu, Kim yaptı bunu. Yardım et de şunları ayıklayalım, dediler İsa'ya, şimdi bunu açıklamamız gerekiyor, Ağa düşen her şey balıktır, şeklindeki ekümenik deyişinin kökeni Celile Denizi değildir. Ağ sudan dolu çıkmış olabilir, ama burada diğer bir kıstas ağır basar, yasa her zaman olduğu gibi açık ve net bir biçimde, der ki, Su canlılarından hangisini yiyebileceğinizi dinleyin, gölden, denizden ya da nehirlerden çıkan, solungacı ve pulları olan her şeyi yiyebilirsiniz, ama eğer solungacı ve pulu yoksa, suda üreyen ya da yaşayan canlıdan uzak durun ve onu asla yemeyin, onun eti size haramdır. Hakir görülen yumuşak dokulu balıklar, Rabbin halkının sofrasına layık olmadıklarından suya geri atıldı. Birçoğu çok kereler yakalanıp suya geri atılmış olduğu için durumu garipsemediler, yakalanmış olsalar bile sağ salim suya döneceklerini bildiklerinden korkmuyorlardı da. Balık aklıyla, yaratıcının onları ötekilerden ayrı tutup kayırdığına, hatta ötekilerden daha çok sevdiğine inanıyorlardı, bu yüzden zamanla kendilerini diğer balıklardan üstün görmeye başlamışlardı, kayıkta kalan balıklar karanlık sularda büyük günahlar işlemiş olmalıydı ki Rab onlara merhamet etmiyor, onları böyle ölüme terk ediyordu.

Neredeyse kayığı batıracak kadar ağır yükleriyle, batmamak için her tür önlemi alarak küreklere asılıp sonunda zor bela kıyıya vardıklarında, insanların ağzı açık kaldı. Bunun nasıl olduğuna akıl erdiremiyorlardı çünkü diğer kayıklar boş

dönmüştü, ama şansı yaver giden üçlü, diğer balıkçılara kısmetlerinin nasıl açıldığını anlatmamaya karar verdi. Simun ve Andreya balıkçılık hünerlerinin küçümsenmesini istemiyordu, İsa ise diğer balıkçıların da onu balığa çağırmasından korkmuştu. Şunu da ekleyelim, böylece diğer balıkçıların hakkı yenmiş oldu. Bu kayırmacılık denen şey bu dünyanın başına ne belalar açmıştır. Bunu düşünen İsa o gece yanındakilere, şeytanın başına açtığı dertler yüzünden dört yıldır çile çektiğini, artık Nasıra'ya dönmesinin vaktinin geldiğini, ailesinin onu beklediğini söyledi. Bu karar Ginesar tarihinin en iyi gözcüsünü kaybeden Simun ve Andreya'nın canını sıktı. Üzülen iki balıkçı daha vardı, Yakup ve Yuhanna, Zebedi'nin oğulları, köylü bu iki garibana şaka yollu sorardı, Zebedi'nin oğullarının babası kimdir, bu soruyu duyunca, Zebedi'nin oğulları olduklarından şüpheleri olmasa da ikisinin de kafası karışırdı, cevap veremezlerdi. İsa'nın ayrılışı onları üzdü çünkü, bir kere bir daha bu kadar bereketli bir balık olmayacaktı, ayrıca bu ikisi çok gençti, hatta Yuhanna İsa'dan da küçüktü, gençlerden oluşan bir takım kurup yaşlı balıkçılarla yarış yapabileceklerini ummuşlardı. Aptal değillerdi, sadece akılları hep başka yerdeydi, biri çıkıp Zebedi'nin oğullarının babası kim diye sorunca, önce şaşkınlıktan soruyu anlamaz, Zebedi tabii ki, diye cevap verdiklerinde de kahkahayı basan balıkçıların haline akıl erdiremezlerdi. Yuhanna, İsa'yı ikna etmeye çalıştı, dedi ki, Bize gel, bizim kayığımız Simun'unkinden daha büyük, daha çok balık tutarız, İsa ona şefkatle, bilgece bir cevap verdi, Rabbin ölçüsü insanın ölçüsüyle bir değildir, onun ölçüsü kendi adaletidir. Yuhanna suratını astı, onu kendi haline bıraktı, akşamı böyle geçirdiler, bir daha kimse bu konuyu açmadı. Sonraki gün İsa hayatındaki ilk dostlarına veda edip, doldurduğu bohçasını sırtına alarak, Tanrı'dan yeni bir işaret aldığına inandığı Ginesar Gölü'nü arkasına aldı ve Nasıra'ya giden dağlara doğru yola koyuldu.

Gel gelelim kader, Mecdel'de, ayağındaki yaralardan birinin açılarak kanamaya başlamasını, kanın hiç durmayacakmış gibi akmasını buyurdu. Aynı kader, bu talihsizliğin Mecdel'in girişinde, diğer evlerden ayrı duran, adeta köyden dışlanan bir evin önünde gerçekleşmesini de buyurdu. Ayağından akan kan bir türlü dinmeyince İsa bağırdı, Evde kimse yok mu, ve bir kadın, sanki çağrılmayı bekliyormuş gibi, o an kapının önünde bitiverdi, şaşırmadığına bakılırsa insanların kapıyı çalmadan içeri girmesine alışık, ama biraz düşünürsek böyle olamayacağını anlarız, çünkü bu kadın bir fahişe ve bu meslek içeride müşteri varken kapının kapalı tutulmasını gerektiriyor. Kadın ona yaklaşırken İsa, yerde oturmuş bir elini kanayan yaraya bastırıyordu, kadına baktı, Yardım et, dedi, ve boştaki elinden destek alarak doğruldu, birkaç adım attı. Yürüyecek halde değilsin, dedi kadın, içeri gel de ayağını yıkayayım. İsa evet ya da hayır demedi, kadının sürdüğü koku o kadar güzeldi ki tüm acısı adeta büyülü bir şekilde yok olup gitmişti. Bir kolu kadının omzunda, kendisinin olamayacak başka bir kol kendi belinde, yavaş yavaş yürürlerken içi ürperdi, bir tuhaf oldu, duyularından biri aracılığıyla uyanan heyecan tüm bedenini sardı. Bu duyu ne görme duyuşuydu ne koku ne de tat duyusu, Tanrı yardımcısı olsun, bir şekilde bütün duyuların bir arada bulunduğu başka bir duyunun uyandırdığı bu heyecanı her şeyiyle hissediyordu. Kadın onu avluya götürdü ve oturttu, sonra kapıyı kapattı. Burada bekle, dedi. Eve girdi ve toprak bir kapla beyaz bir bez gelirdi. Kaba su doldurdu ve bezi ıslattı, Isa'nın yanına diz çöktü, yaralı ayağı sol elinin avucuna yerleştirdi, yarayı nazikçe silmeye başladı, kiri temizledi ve yaranın çatlayıp sarı, iğrenç bir iltihap sızdıran kabuğunu yumuşattı. Kadın dedi ki, Bu yara yıkamakla iyileşmez, İsa da şöyle cevap verdi, Senden tek istediğim yaramı sarman, Nasıra'ya gideceğim. Anam onu iyi eder, diyecekti ama son anda tuttu çenesini, ayak parmağını bir taşa

çarpıp teselli isteyerek ağlayan bir ana kuzusu gibi görünmek istemiyordu, Bak çocuğum, bir şey yok, bak geçti. Nasıra çok uzak, dedi kadın, ama istediğin buysa, bekle biraz, yağ alıp sarayım ayağını, sonra içeri gitti ve sanki bu kez geri dönüşü daha uzun sürdü. İsa şaşkın şaşkın bakmıyordu, hiç bu kadar temiz ve düzenli bir avlu görmemişti. İnsanın ne iş yaptığını bir bakışta anlayabildiğinden değil ama, bu kadının bir fahişe olduğundan şüpheleniyor. Ayrıca daha birkaç gün önce, yanından geçenler, üzerine sinen koyun kokusu yüzünden onun çoban olduğunu anlarken, şimdi insanlar şöyle söylüyor olmalıydı, Bu bir balıkçı, çünkü artık koyun kokusu yerini balık kokusuna bırakmıştı. Kadm hoş kokular yayıyordu, ama İsa, saf olsa da, koyunların ve keçilerin çiftleşmelerini seyrederek hayatın gerçekleriyle ilgili bir şeyler öğrenebilmişti, dahası bir kadının güzel kokular sürünmesinin illa ki fahişe olduğu anlamına gelmediğini görebilecek kadar sağduyu sahibiydi. Hem nasıl ki çobanın üzerine koyun ya da balıkçının üzerine balık kokusu siniyordu, fahişenin üzerine de birlikte olduğu adamların kokusu sinmeliydi, ama belki de bu kadınların onca koku sürünmesi, üzerlerine sinen erkek kokusunu yok etmek, gizlemek, ya da unutmak içindi. Kadın elinde küçük bir kâseyle döndüğünde, içeride biri ona komik bir şey söylemiş gibi gülüyordu. İsa onun yaklaştığını gördü ama, eğer gözleri onu yanıltmıyorduysa, kadın tıpkı rüyalarda olduğu gibi, çok yavaş hareket ediyordu, her adımında tuniği dalgalanıyor, vücut hatları ortaya çıkıyor, kalçaları sallanıyor, omuzlarına dökülen siyah saçları rüzgârda sallanan yapraklar gibi uçuşuyordu. Tuniği bir orospu tuniğiydi, vücudu bir dansçının vücudu, kahkahası bir orospunun kahkahası. Kafası iyice karışan İsa, adaşını, Sirak'ın oğlu İsa'yı hatırladı, bunu düşünmek istemiyordu ama ünlü deyişleri kulağında yankılandı, Basit kadınlardan uzak durun ki ağlarına düşmeyesiniz, Dansçı kadınlarla işiniz olmasın yoksa büyülerine kapılırsınız, ve son

olarak, Orospuların eline düşmeyin yoksa malınızdan mülkünüzden olur, ruhunuzu kaybedersiniz, İsa da artık koca bir adam olduğuna göre ruhu tehlikede olabilirdi, ama malı mülkü için kaygılanamazdı, çünkü bildiğimiz gibi malı mülkü yoktu. Bu yüzden, sıra pazarlığa gelince kadın, Kaç paran var, diye sorduğunda İsa'nın ruhu güvende olacaktı.

Kadın kucağındaki kâseden aldığı yağı yaraya sürerken İsa'ya adını sorduğunda, İsa kendini buna hazırlamış olduğundan, hiç şaşırmadı. Benim adım İsa, dedi ama Nasıralı olduğunu söylemedi, çünkü daha önce söylemişti, kadın da nereli olduğunu söylemedi çünkü Mecdel'de yaşadığı belliydi, böylece İsa ona adını sorduğunda, kadının cevabı şundan ibaret oldu, Meryem. Yarayı iyice ovduktan sonra yaralı ayağı sardı ve sağlam bir düğüm attı, Bu işini görür, dedi. Sana nasıl teşekkür edebilirim, diye sordu İsa, ve o an ilk kez göz göze geldiler, kadının akar su gibi tertemiz, parlak kömür karası gözlerinde İsa'nın dayanılmaz bulduğu buruk bir ifade vardı. Kadın hemen cevap vermedi, meteliksiz olduğu her halinden belli olan İsa'yı, tartar gibi şöyle bir güzel süzdü, bir süre sonra, Hatırla beni, dedi, senden tüm isteğim bu, İsa da şöyle karşılık verdi, Nezaketini asla unutamam, sonra cesareti topladı ve ekledi, Seni de. Kadın gülümsedi ve, Neden böyle söyledin, diye sordu. Çünkü çok güzelsin. Bir de beni gençliğimde görecektin. Sen bu halinle güzelsin. Yüzündeki gülücük kayboldu, Benim ne olduğumu biliyor musun, ne iş yaptığımı, hayatımı nasıl kazandığımı. Evet. Demek bana baktın ve her şeyi gördün, öyle mi. Hiçbir şey görmedim, hiçbir şey bilmiyorum. Orospu olduğumu da bilmiyorsun. Bunu biliyorum. Para için erkeklerle yatarım. Evet. Demek ki, söylediğim gibi, her şeyi biliyorsun. Tüm bildiğim bir fahişe olduğun. Kadın yanına oturdu ve elini tuttu, sonra parmaklarıyla pembe dudaklarına dokundu, Eğer gerçekten bana teşekkür etmek istiyorsan, günü burada, benimle geçir. Bunu yapamam,

Neden, Sana verecek param yok, Buna şaşırmadım. Benimle alay etme. Belki bana inanmazsın, ama istediğin buysa, her an gidip cebi dolu bir adamla alay edebilirim. Tek sorun para değil. Ne öyleyse. İsa sustu ve başını başka bir tarafa çevirdi. Kadın ona biraz yardımcı olabilirdi, mesela, Bakir misin, diye sorabilirdi, ama bir şey söylemedi, sadece bekledi. Sadece kalp atışlarının duyulduğu uzun bir sessizlik oldu, İsa'nın kalbi daha hızlı ve daha sesli, kadınınki huzursuz, rahatsız atıyordu. Saçların Gilead Dağı'nın yamaçlarında yatan keçi sürüsü gibidir. Kadın gülümsedi ama bir şey söylemedi. Sonra İsa dedi ki, Bat-Rabim kapısı yanındaki Heşbon havuzlarıdır gözlerin. Kadın yine gülümsedi ama bir şey söylemedi. Sonra İsa yavaşça kafasını çevirdi ve dedi ki, Ben daha önce hiçbir kadınla olmadım. Meryem onun ellerini tuttu, Herkes böyle başlar, kadın erkeği ve erkek de kadını, vakti gelip de karşısına öğretecek biri çıkana kadar bilmez. Bana öğretmek mi istiyorsun. O zaman bana ikinci kez teşekkür edeceksin. Böyle giderse sana hep teşekkür edeceğim. Ve ben de sana öğretmeye devam edeceğim. Meryem kapıyı kilitlemek için ayağa kalktı, önce kafasını uzatıp dışarı baktı, kapının önünde onu bekleyen bir müşteri olsaydı, şimdi pencereleri kapatma zamanı diyecekti, şimdi şarkı zamanı, Uyan kuzey rüzgârı, sen de gel güney rüzgârı, bahçemde esin, esin ki pelesenkleri damlasın, sevdiğim bahçesine girip güzel meyvelerini tatsın. Önce yarasını saran ve şimdi de onu koynuna almak için, yavaşça oturduğu yerden kaldıran Mecdelli fahişeyle birlikte içeri gittiler, temiz, ferah bir odaya girdiler. Yatağı yere serilen koyun kürkünden ibaret değildi, bu yataklar İsa'nın babasının evinde kalmıştı, bu gerçek bir yataktı, başka bir yerde anlatıldığı gibi, Yatağıma halılar, Mısır ipliğinden alaca örtüler serdim, yatağıma mür, öd ağacı ve tarçın serptim. İsa'yı tuğla zeminli ocağın yanına götüren Meryem, onu kendi elleriyle soyup, parmaklarını vücudunda gezdirerek, göğüslerini, sonra

da kalçalarını öperek yıkadı. Parmaklarla dudakların nazik dokunuşları İsa'yı titretiyordu, teninde hissettiği tırnaklar kanını donduruyordu. Korkma, diye fısıldadı kadın. Onu kuruladı ve yatağa götürdü, Uzan, ben döneceğim. Perdeyi çekti, su sesi duyuldu, bir anlık bir sessizlik oldu ve sonra odaya hoş kokular yayılırken Meryem çırılçıplak geri döndü. Meryem onu bıraktığı gibi, yani çıplak buldu, çünkü İsa şöyle düşünmüştü, Doğrusu bu olmalı, o beni soymuşken örtünmem yakışık almaz. Meryem yatağın yanında durdu, İsa'ya arzulu ama şefkatli gözlerle baktı, dedi ki, Çok yakışıklısın, gözlerini kapatırsan mükemmel olacaksın. Duraksayarak gözlerini kapattı, sonra açtı, ve o an Kral Süleyman'ın ne demek istediğini anladı, Toplu kalçaların sanki mücevherler, üstat ellerinin işi, göbeğin yuvarlak bir tas, onda karışık şarap eksik değil, karnın buğday yığını, zambaklarla kuşanmış, iki memen sanki bir çift geyik yavrusu, ikiz ceylan yavrusu. Meryem İsa'nın ellerini tutup kendine çekerek, saçlarında, yüzünde, boynunda, omuzlarında, İsa'nın nazikçe sıktığı göğüslerinde, karnında, göbek deliğinde dolaştırırken, İsa'nın parmakları Meryem'in bacaklarının arasına süzülüp tüyler arasında gezinir, sonra kalçaların yumuşak kıvrımlarını okşarken, Meryem tekrar tekrar, Gel, tanı bedenimi, diye fısıldarken Kral Süleyman'ın sözleri asıl anlamlarına kavuşuyordu. Bir el İsa'nın alnından, bir el de ayak bileğinden okşamaya başlayıp, yavaş yavaş birbirine yaklaşarak ortada buluştuktan sonra, ayrılıp tekrar başlarken İsa'nın nefesi kesildi, bir an kadının ellerinde bayılıp kalacağını sandı. Hiçbir şey öğrenmemişsin, defol git, demişti çoban ve kim bilir, belki de İsa'nın canı beslemeyi öğrenemediğini kastetmişti. Şimdi Meryem ona yol gösteriyor, Gel tanı bedenimi, sonra sözlerden birini değiştirerek tekrar söylüyor, Gel tanı kendini, işte oradaydı, sert, sıkı, dik, ve o çıplak, muhteşem kadın, İsa'nın üzerine çıktı ve dedi ki, Korkacak bir şey yok, hareket etme, bana bırak. Sonra vücudunun bir

parçasının, o uzvun, kadmın içinde kaybolduğunu, etrafında ateşten bir halka oluşurken bir var olup bir yok olduğunu hissetti, sonra bütün bedenini bir titreme aldı, oltadan kurtulmak için çırpınıp bağıran bir balık gibi, ama yok, olamaz, balıklar bağıramaz, bağıran İsa, o bağırırken Meryem inleyerek üzerine yığıldı ve dudaklarıyla İsa'nın çığlığını emdi, aşka aç bir öpücüğü bir diğeri izledi, sonra İsa'nın bedenine sonu gelmez bir ürperti yerleşti.

Günün geri kalanında kimse Mecdelli Meryem'in kapısını çalmadı. Ve Mecdelli Meryem günün geri kalanında, kapısına gelip ondan acılarını dindirmesini, Meryem bunu bilmese de bir önceki buluşmasında, çölde Tanrı ile buluşmasında açılan yaraları iyi etmesini isteyen Nasıralı delikanlıyı eğitti. Tanrı demişti ki, Bundan sonra etinle kemiğinle bana bağlandın, ve şeytan, tabii gerçekten şeytansa, onu azarlamıştı, Hiçbir şey öğrenmemişsin, defol git, ve gözleri karanlık göllere benzeyen, dudakları şiş Mecdelli Meryem, göğsünden ter damlar, dağınık saçları adeta dumanlar saçarken, dedi ki, Sana öğrettiklerim için bir karşılık istemiyorum, borcun değil ama geceyi burada geçir. İsa kadının üstünde yatarken şöyle cevap verdi, Bana öğrettiğin tutsaklık değil özgürlüktür. Birlikte uyudular, hem sadece bir gece de değil.

Uyandıklarında sabah olmuştu, bedenler birbirini arayıp bulduktan sonra Meryem İsa'nın yarasına baktı ve dedi ki, Daha iyi görünüyor, ama hemen yola çıkma, biraz daha bekle, yürümek yarayı fenalaştıracak, toz pislik iltihabı azdıracak. Kalamam, ayağımın daha iyi olduğunu söyleyen sensin. Tabii ki kalabilirsin, istersen kalırsın, sen burada olduğun sürece kapının kilidi açılmayacak. Buradaki hayatın ne olacak. Şimdi benim hayatım sensin. Ama neden. Kral Süleyman'ın sözleriyle cevap vereyim, Kapının aralığından uzattı elini sevgilim ve içim oynadı onun için. Ama beni tanımıyorsun, nasıl sevdiğin olabilirim, ben sadece gelip senden yardım isteyen bir zavallıyım,

sen de talihsizliğim ve cehaletim yüzünden bana acıdın, hepsi bu. İşte bu yüzden seni seviyorum, sana yardım ettiğim ve seni eğittiğim için, sen bana ne yardım ettin, ne de beni eğittin. Ama sen acı çekmiyorsun. Eğer yakından bakarsan yaramı görürsün. Ne yarasıdır bu. Sevdiğimden başkalarının içeri girdiği şu açık kapı. Sevdiğin benim sanıyordum. Bu yüzden kapı senin arkandan kapandı. Sana öğretecek bir şeyim yok, sadece bana öğrettiğini biliyorum. Öyleyse onu öğret bana, senden öğrenmenin nasıl olduğunu göreyim. Birlikte yaşayamayız. Yani sen bir orospuyla yaşayamazsın. Evet. Sen benimleyken ben bir orospu olmayacağım, sen bu eve girdiğinde orospuluğu bıraktım, bundan sonra bir orospu olup olmayacağım sana bağlı. Çok şey istiyorsun. Bana bunu bir-iki günlüğüne, en azından ayağın iyileşinceye kadar ver, fazlasını isteyemem, senin yaran iyileşmeden benimki açılmasın. Buraya varmam on sekiz yıl sürdü. Birkaç gün daha sürsün, daha gençsin. Sen de öyle. Senden yaşlı, anandan gencim. Annemi tanıyor musun, Hayır, Öyleyse neden onu andın, Çünkü senin yaşında bir oğul sahibi olacak yaşta değilim, Ne kadar aptalım. Hayır, aptal değilsin, safsın, Artık saf değilim, Bir kerecik bir kadınla oldun diye mi, Hayır, senden önce saflığımı kaybettim. Bana kendini anlat, ama daha değil, şimdi tek isteğim omzuna başımı yaslamak, beni saran kolunu hissetmek. İsa yaraları kabuk bağlayana kadar, neredeyse bir hafta Mecdelli Meryem'in evinde kaldı. Kapının kilidi açılmadı. Şehvetten ya da kıskançlıktan kuduran birkaç adam, kapının kilidi onlara uzak durmalarını söylese de, kapıya dayandı. İçeride kimin ve neden bu kadar uzun kaldığını merak ediyorlardı, şakacının biri duvarın öte yanından bağırdı, Ya işi beceremedi ya da ne yaptığını bilmiyor, aç kapıyı Meryem, aç da nasıl yapılır göstereyim. Mecdelli Meryem avluya çıktı ve küfrü bastı, Seni palavracı, horozunun öttüğü günler geride kaldı, defol git. Lanet orospu, Orada dur bakalım, hiçbir yerde benim

kadar mübarek bir kadın bulamazsın. Tesadüf mü kader mi bilinmez ama, bu olaydan sonra kapıyı çalan olmadı, belki de Meryem'in sözleri Mecdelli erkekler arasında kulaktan kulağa yayıldı ve iktidarsız kalma korkusuyla eve yanaşmadılar, çünkü o günlerde, erkeği şehvetten tutuşturabilen tecrübeli bir fahişenin, isterse erkeğin gururunu ve arzusunu ebediyen söndürebileceğine inanılırdı. Böylece İsa ve Meryem sekiz gün rahat etti, bu süre içinde dersler aralıksız sürdü, İsa yol yordam öğrendi, tek başlarına bir anlam ifade etmeyen, bir araya getirilerek doğru yerlerine konduklarındaysa her şeyi anlatan mozaik parçalarına benzeyen keşifler, sürprizler, iniltiler ve buluşlar birbirini izledi. Meryem birkaç kez sevdiğine geçmişiyle ilgili sorular sordu, ama sevdiği her defasında konuyu değiştirip neşideler okumaya başlıyor, şairane eyleme geçmeden önce kabaran şehvetle, Bahçeme girdim, bacım, yavuklum, mürrümü topladım pelesenkim ile, gümecimi yedim balımla beraber, şarabımı içtim, sütümle beraber, gibi dizeler söylüyordu, Sana doğrusunu söyleyeyim sevgili İsa, konuşmak dediğin böyle yapılmaz. Bir gün ona marangoz babasından ve örgücü anasından bahsetti, kardeşlerini anlattı, dört yıllık çobanlığından önce baba mesleği marangozluğu öğrendiğini, sonra evden ayrıldığını söyledi, ama şimdi geri dönüyordu. Gölde balıkçılarla geçirdiği günlerden, balıkçılığı öğrenemeden onlardan ayrıldığından da bahsetti. Ama bir akşam, avluda yemek yerlerken, İsa Mecdelli Meryem'e her şeyi anlatmaya karar verdi, havada tiz çığlıklar atan kırlangıçları seyrederlerken artık birbirlerine söyleyecek bir şeyleri kalmamıştı, adam kadına her şeyi anlatmıştı, yine de kadın, sanki hayal kırıklığına uğramış gibi, soruyordu, Hepsi bu mu, ve İsa başını sallıyordu, Evet, hepsi bu.

Sessizlik derinleşti, havada daireler çizen kırlangıçlar başka bir yere gitti, ve İsa dedi ki, Babam dört sene önce Seforis'te çarmıha gerildi, adı Yusuf'tu. Ve sen onun en büyük oğlusun.

Evet, en büyük benim. Öyleyse, anlamıyorum, ailene bakıyor olmalıydın. Kavga ettik, ama bana bu konuda soru sorma. Peki, aileden bahsetmek yok, o zaman çobanlık yıllarından bahset. Anlatılacak bir şey yok, her gün aynı şeyler, keçiler, koyunlar, oğlaklar, kuzular, süt, galonlarca süt, her yerde süt. Çoban olmak seni memnun etti mi. Evet, etti. Öyleyse neden bıraktın. Huzursuz oldum, ailemi özledim, evimi özledim. Evi mi özledin, o ne demek. Evden uzakta olduğuma üzüldüm. Yalan söylüyorsun, Yalan söylediğimi nereden çıkarıyorsun, Çünkü gözlerinde ev özlemi değil, korku ve suçluluk görüyorum. İsa cevap vermedi, ayağa kalktı, avluda bir tur atıp tekrar Meryem'in karşısına dikildi, Eğer bir gün yeniden bir araya gelirsek, sana her şeyi anlatacağım, bir sır olarak saklamaya söz verirsen. Peki ama neden şimdi anlatmıyorsun. Bir dahaki sefere anlatacağım. O zamana kadar fahişeliği bırakacağımı düşünüyorsun, hâlâ bana güvenmiyorsun, sırlarını para karşılığı satacağımı, eğlence için ya da seninle geçirdiğimiz gecelerden daha ateşli bir gece karşılığı karşıma çıkan ilk adama anlatacağıını sanıyorsun. Hayır, suskunluğum bundan değil, Öyleyse, sana söz, Mecdelli Meryem ihtiyaç duyduğun zaman yanında olacak, belki fahişe belki evinin kadını olarak. Ben kimim ki yanımda olacaksın. Sen kim olduğunu bilmiyor musun.

O gece kâbus geri geldi. Son zamanlarda uykusunu nadiren bölen belli belirsiz bir sıkıntı veriyor, eskisi kadar bunaltmıyordu, ama o gece, belki Meryem'le geçirdiği son gece olduğundan, belki de Meryem'e Seforis'i ve orada çarmıha gerilen adamları anlattığından, kâbus kış uykusundan uyanan, döne döne kıvrımlarını açarak korkunç başını kaldıran dev bir yılana dönüştü. İsa dehşet içinde haykırarak, soğuk terler dökerek sıçradı. Meryem telaşla, Ne oldu, diye sordu. İsa titreyen sesiyle dedi ki, Bir kâbus, sadece bir kâbus. Anlat bana, ve bu sözler öyle bir aşkla, öylesine uysal bir sesle dökülmüştü ki dudaklarından,

İsa gözyaşlarını daha fazla tutamadı ve ağlamaya başladı, uzun süre gözyaşı döktükten sonra, sır gibi sakladığı kâbusu anlattı, Her gece babamın beni öldürmeye geldiğini görüyorum. Ama baban öldü ve sen hâlâ hayattasın. Kâbusta ben daha çocuğum ve Yahudiye'nin Beytüllahim köyündeyim, babam oraya beni öldürmeye geliyor. Neden Beytüllahim. Ben orada doğmuşum. Belki de baban doğmanı istememişti, belki de kâbusu bu yüzden görüyorsun. Ne olduğunu bilmiyorsun. Hayır, bilmiyorum. Beytüllahim'in çocukları babam yüzünden öldü. O mu öldürdü. Kılıcı kınından çıkartan o değildi ama yine de onları öldüren kendisidir, çünkü onları kurtarmaya çalışmadı. Ve sen rüyanda o çocuklardan birisin. Ben bin kez öldüm. Zavallım, zavallı İsa. Bu yüzden terk ettim evi. Şimdi anlamaya başlıyorum. Hiçbir şey anlamıyorsun. Bileceğim başka bir şey var mı, Henüz anlatamam, Yani kalanını bir dahaki buluşmamızda anlatacaksın, Evet. İsa eli Meryem'in elinde, alnı Meryem'in göğsünde uyuyakaldı. Kadın sabaha kadar uyumadı, acı çekiyordu, çünkü sabah yaklaşıyor, ayrılık vakti geliyordu. Ama içi rahattı, çünkü kollarındaki adamın hayat boyu beklediği adam olduğunu, birbirlerine ait olduklarını, sevdiğinin kalbinin temiz ve alnının açık, kendisininse lekeli olduğunu biliyordu, ama ikisinin dünyası daha yeni kuruluyordu. Birlikte sekiz gün geçirmişler, ama birliktelikleri ancak bu gece gerçek olabilmişti, koca bir gelecekle karşılaştırıldığında sekiz gün hiçbir şey, çünkü hayatıma giren bu İsa henüz çok genç, ve işte ben, Mecdelli Meryem burada, yıllardır her gece olduğu gibi yatakta bir adamlayım, ama bu gece âşığım, gözyaşım yok.

Sabah yolculuk için uzun uzun hazırlık yaptılar. Gören genç İsa dünyanın öbür ucuna gidiyor sanırdı, halbuki gideceği yol yirmi milden fazla değildi, yani sağlıklı bir adamın öğlen çıksa, Mecdel ile Nasıra arasındaki yolun yokuşları ve taşlı patikaları da hesaba katılacak olursa taş çatlasın akşama kadar yürüyeceği

bir mesafe. Dikkatli ol, diye uyardı onu Meryem, isyancılar hâlâ Romalılarla savaşıyor, aralarına girme sakın. Bunca zaman sonra, hâlâ savaşıyorlar mı, diye sordu İsa. Sen buraları bilmezsin, burası Celile. Ama ben Celile'nin yerlisiyim, bana zarar vermezler. Eğer Yahudiye'nin Beytüllahim köyünde doğduysan Celileli olamazsın. Ailem beni Nasıra'da büyüttü, hem doğrusu ben Beytüllahim'de doğmadım, dağda bir mağarada doğdum, ve şimdi burada, Mecdel'de, kendimi yeniden doğmuş gibi hissediyorum. Bir orospunun oğlu olarak. Sen benim gözümde orospu değilsin, dedi İsa sertçe. Yaşadığım hayat ortada. Bu sözleri uzun bir sessizlik izledi, Meryem İsa'nın konuşmasını bekliyordu, İsa ise huzursuzluğunu bastırmaya çalışıyordu. Sonunda sordu, Adamları kapıdan uzak tutmak için koyduğun işareti kaldıracak mısın. Meryem bir güzel süzdü, sonra sinsi sinsi gülümseyerek dedi ki, Evde aynı anda iki erkek ağırlayamam. Sen ne diyorsun. Gitsen de benimlesin diyorum. Bir an duraksadı, ve ekledi, Kapıdaki işaret orada kalacak, insanlar senin bir erkekle olduğunu düşünecek. Böyle düşünmekte haklı olacaklar, seninle olacağım. Bana bu kapıdan başka adamın geçmeyeceğini mi söylüyorsun. Evet, çünkü Mecdelli Meryem diye bilinen bu kadın, sen bu eve girdiğin anda fahişeliği bıraktı. Peki nasıl geçineceksin. Ancak vadideki zambaklar çalışıp didinmeden yaşar. İsa kadının elini tuttu ve dedi ki, Nasıra Mecdel'e çok uzak değil, bir gün döneceğim. Beni ararsan burada olacağım. Arzum hayat boyu seni yanımda bulmaktır. Ölümden sonra da beni yanında bulacaksın. Yani senden önce öleceğim. Ben senden yaşlıyım, önce benim ölmem uygun düşer, ama olur da benden önce ölürsen, bil ki yalnızca beni bulabilmen için yaşamaya devam edeceğim. Peki eğer sen önce ölürsen. Seni hayatıma girebileceğin bir zamanda doğurmuş olan anaya övgüler düzeceğim. Bu konuşmadan sonra Meryem İsa'ya sofra hazırladı, Gel otur yiyelim, demesine gerek yoktu, çünkü bu adam ve bu kadın

kilitli kapılar ardına saklandıkları günden beri, duygularını, bedenlerini ve heyecanlarını kuralları ve yasaları umursamadan paylaştılar. Bu duvarların dışında, insan içinde nasıl davranacaklarını sorsak, herhalde bilmezlerdi, çünkü birkaç günde bir adam ve bir kadın suretinde bir dünya dövmüşlerdi. Şunu da belirtmekte fayda var ki bu dünya İsa'dan çok Meryem'e aitti, ama bir daha buluşacaklarına bu kadar emin olduklarına göre, tek yapacağımız, insanların meraktan çatladığı dünyaya kol kola çıkacakları güne kadar sabredip beklemek, Neler oluyor orada, diye soruyor insanlar ve öğrenmek istedikleri yatak odası sırları değil. Yemek bittikten sonra Meryem İsa'ya sandallarını giydirdi, dedi ki, Karanlık çökmeden Nasıra'ya varmak istiyorsan artık yola çıkman gerek. Hoşça kal, dedi İsa, bohçasını sırtına aldı, eşyalarını eline, ve avluya çıktı. Gök bir uçtan diğer uca, yıkanacak yün gibi dizili bulutlarla dolu, bugün Tanrı tahtından baktığında sürüsünü görmekte güçlük çekiyor olmalı. İsa ile Mecdelli Meryem veda öpücüğü öncesinde, sarılıp uzun süre birbirlerine kenetli kaldılar, öpücük faslı kısa sürdü, ama şaşılacak şey değil bu, o zamanlar uzun uzun öpüşmek âdetten değildi.

Doğumuyla ilgili o acı gerçeği anlayıp kabullenmesine yardımı dokunabilecek birilerini bulmak için, umutsuzluk içinde evden ayrılıp, bilmediği, tanımadığı ellerde, bir hafta eksik bir hafta fazla fark etmeyeceğine göre dört uzun yıl geçirdikten sonra, nihayet Nasıra'ya geri döndüğünde, akşam olmuş, güneş yeni batmıştı. Dört yıl uzun bir süre gibi görünse de, yaralarını sarmasına yetecek kadar uzun değildi, ama elbet biraz rahatlamasını sağlamıştı. Tapınakta sorular sormuş, dağda bayırda şeytanın güttüğü sürüyle gezmiş, Tanrı ile karşılaşmış, yetmezmiş gibi bir de Mecdelli Meryem'in koynuna girmişti. Nasıra'ya vardığında, belki kurban ateşinden yayılan dumanın gecikmiş etkisiyle, belki yakındaki tepelerden birinden köyüne baktığında yüreğine dolan coşku yüzünden, belki çölün ortasında yapayalnızken, Ben Rabbinim, diyen bir ses duyduğunda yüreğini saran korku sebebiyle, belki de sevdiği kadından birkaç saat önce ayrılmış olduğundan, Kuru üzümle bana kuvvet verin, elma ile beni canlandırın, çünkü aşk hastayım ben, mısralarını aklından çıkaramadığı için gözlerinden dökülen yaşları saymazsak, pek de yüreği buruk gibi görünmüyordu.

İsa bu hoş mısraları anasının ve kardeşlerinin önünde tekrarlamalıydı, ama tam içeri girecekken, kapının önünde duruyor ve soruyor kendisine, Annem kim oluyor, kardeşlerim kim. Sorun onların kim olduğunu bilmemesi değildi, asıl onlar İsa'yı tanıyorlar mıydı ki, kim olduğunu biliyorlar mıydı, tapınakta soru soran, ufku seyre dalan, Tanrı ile buluşan, teni ve erkekliğini keşfetmiş olan bu adamı tanıyorlar mıydı. Vaktiyle

bu aynı kapıyı melek olduğunu söyleyen bir dilenci bile çalmıştı, ama gerçek bir melek olsaydı, kapıyı çalmaz, dev kanatlarım çırparak duvarı aşar avluya girerdi, o ise kapıyı çalıp sadaka dilenmeyi tercih etmişti. Kapı aralık. İsa'nın burada Mecdel'de yaptığı gibi bağırmasına gerek yok, kapıyı itip evinin avlusuna girebilir, ayağındaki yaralar artık tamamen iyileşmiş, ama bedende açılan yaralar iyileşmesi en kolay yaralardır. Kapıyı çalmasına gerek yoktu, yine de çaldı. Duvarın ardından sesler geliyordu, uzaktan anasının sesini tanıdı ama buna rağmen, kapıyı itip içeri girerek, Ben geldim, deme cesareti bulamadı, halbuki hoş karşılanacağını bilen kimse, sürpriz yapmak istese böyle yapardı. Kapıyı sekiz dokuz yaşlarında bir kız çocuğu açtı ve kapıdaki adamı tanıyamadı, kanının sesi imdadına yetişip şöyle fısıldamadı kulağına, Bu senin ağabeyin İsa'dır, hatırla onu. İsa karanlığa ve küçük kardeşini son görüşünün üstünden dört yıl geçmiş olmasına rağmen, dedi ki, Sen Lidya'sın. Evet, diye cevap veren kız bu tuhaf yabancıdan kendi adını duyduğuna çok şaşırmıştı, ama gerisini duyunca şaşkınlığı geçti, Ben senin ağabeyin İsa'yım, içeri girebilir miyim. Avluda, kapının gölgeliğinin altında şimdi ona bakan birkaç kişi gördü, bunlar diğer kardeşleri olmalıydı, sonra ikisi, evin büyükleri, Yakup ve Yusuf İsa'ya yaklaştı. İsa'nın sözlerini duymamışlardı ama yine de bu esrarengiz yabancının kim olduğunu öğrenmek için soru sormalarına gerek kalmadı, çünkü Lidya bağırıyordu, İsa geldi, İsa ağabeyimiz. Sonra diğer gölgeler de harcketlendi, Meryem yanında diğer kızı, artık onunla aynı boyda olan Lisya ile birlikte kapıya çıktı, ikisi aynı anda bağırdılar, Oğlum, Ağabeyciğim, bir an sonra bütün aile avlunun ortasında birbirine kenetlendi, eve dönüşler her zaman mutluluk vericidir, hele ki dönen evin büyük oğluysa. İsa önce anasıyla sonra da birer birer kardeşleriyle kucaklaştı, hepsi İsa'yı sıcak karşıladı, İsa ağabey, ne güzel seni tekrar görmek, İsa ağabey, bizi

unuttuğunu sanmıştık, ama şöyle diyen yoktu, İsa ağabey, daha varlıklı görünmüyorsun, içeri girdiler ve hep birlikte analarının pişirdiği yemekten yediler. Nereden geldiği belli olmayan, aslında bir süredir günahkâr bedeninin arzularının peşinde koşan İsa'ya insafsız bir açık sözlülükle şöyle denebilirdi, Sofra hazır olunca, iblis aşa ortak çıkmakta gecikmez, çünkü bu ülkedeki her sıradan insan, yemeğine ortak çıkan kişiye böyle der. Kimse bu gibi düşünceleri söze dökmeye kalkmadı, yapsaydı da yanlış yapardı, doyuracak dokuz boğaz varken fazladan bir tabağın zararı dokunmaz. Dahası, eve yeni varan bu adam bu sofrada oturmayı hepsinden çok hak ediyor. Yemek sırasında, küçük çocuklar İsa'nın maceralarını dinlemeye can atıyor, Meryem ve büyük çocuklarsa içlerinden İsa'nın Kudüs'te görüştüklerinden bu yana çok değişmediğini geçiriyorlardı, üstündeki balık kokusu çoktan kaybolmuş, rüzgâr Mecdelli Meryem'in sürdüğü hoş kokuları alıp götürmüştü, ayrıca yol boyunca terlemiş, toz toprak içinde kalmıştı, İsa'nın mintanını koklasaydık burnumuzun direği kırılırdı, ama öz anasıyla kardeşleri bile buna kalkışmadıysa, biz niye koklayalım. İsa bugüne kadar görülmüş en büyük sürülerden birini güttüğünü, balıkçılarla birlikte göle açıldığını ve tuhaf biçimde hiç ummadıkları kadar çok balık tutmalarına yardım ettiğini, ayrıca başından bir erkeğin hayal edebileceği en müthiş maceranın geçtiğini söyledi, ama sadece büyüklerle paylaşılacak olan bu sırrı sofrada açıklayamazdı. Küçükler, Anlat bize, anlat bize, diye ısrar ederken ortanca kardeşi Yahuda, tüm masumiyetiyle, Oralarda çok para kazandın mı, diye sordu ve İsa da şöyle cevap verdi, Üç gümüş param var, ya da iki, belki de bir, hatta belki hiç yok, ona inanmadıklarını görünce boş kesesini çıkardı ve gösterdi. Gerçekten de emeklerine karşılık gösterebileceği çok az şeyi vardı, paslı, kör bir bıçak, bir parça sicim, taş gibi sert bir parça ekmek, giyilmez halde iki çift sandal, bir de üzerindeki eski mintan. Bu babanın,

dedi Meryem mintanı çekiştirerek, sonra sandalları gösterdi ve dedi ki, Bu sandallar da onun. Diğerleri babalarının tatlı hatırasıyla hüzünlenip boyunlarını büktüler.

İsa tam her şeyi bohçasına geri koyuyordu ki eline içi dolu bir başka kese geldi. Bu da nesi, diye düşündü, sonra yüzü kızardı, olsa olsa para olabilirdi, Mecdelli Meryem'in koyduğu ve asla kabul edemeyeceği, alın teriyle değil, günahkâr iniltiler ve başka türden bir terle kazanılan para. Anası ve kardeşleri önce keseye baktı, sonra ona. Ne yapacağını bilemedi, günahının kanıtı olan keseyi saklamalı mıydı yoksa günahlarını anmaksızın kesenin içindekileri ailesi ile paylaşınalı mıydı, zor olanı seçti. Keseyi açtı ve hazine, bu evde daha önce benzeri görülmemiş yirmi altın para yere döküldü, dedi ki, Bu paranın burada olduğunu bilmiyordum. Sıcak çöl rüzgârı gibi yakıcı bir sessizlik oldu, evin büyük oğlunun yalan söylemesi ne ayıptı. İsa tekrar düşününce Mecdelli Meryem'e kızmaya hakkı olmadığını anladı, bu cömert davranışı için ona minnettar olmalıydı, çünkü kadın biliyordu ki İsa utancından bu parayı kabul etmeyecekti. Çünkü sol koluna başımı yasladım ve sağ kolun belimi sarıyor, demesi aynı beli saran başka kolları düşünmediği anlamına gelmiyor. İsa, ona inanmayan ailesine meydan okuyarak tekrarlıyor, Bu paranın buraya nasıl girdiğini bilmiyorum, aslında haklı, haklı ama bütün gerçeği dile getiriyor değil, bu da evdekileri şu soruyu sormaya itiyor, Madem bu kesenin bohçana girdiğinden haberin olmadı, şimdi oradan çıkmasını nasıl açıklayacaksın. Şöyle diyecek hali yok, Son sekiz günü bir orospunun evinde geçirdim, keseyi buraya o koymuştur, içindeki de benimle karşılaşmadan önce yattığı adamlardan aldığı para olmalı. Dört yıl önce çarmıha gerilen ve cesedi, utanç verici bir biçimde, diğer cesetlerle birlikte bir çukura atılan babasının kirli, yıpranmış mintanının eteklerinde, bu evin sakinlerine huzursuzluktan başka bir şey getirmeyen ışıklı toprak gibi ışıl ışıl

parlayan, yirmi altın para duruyordu, ama bu kez sinagogun ihtiyarları gelip, Para gömülmeli, demeyecek, yanındakiler de sormayacaktı, Nereden geldi bu para, çünkü gelecek cevaba göre bu servetten vazgeçmek zorunda kalabilirlerdi. İsa paraları eline alıyor ve tekrarlıyor, Bunlar bohçama nasıl girdi bilmiyorum, evdekilere soru sorabilmeleri için son bir şans daha veriyor, ardından anasına dönüyor ve şöyle diyor, Şeytanın parası değil bu. Kardeşleri korkuyla titredi, ama anası, sakin bir sesle dedi ki, Tanrıdan gelmediği kesin. Isa sevinç içinde altınlarını havaya atıp tutarken, yarın babasının tezgâhının başına geçeceğini söylermiş gibi sakin, doğal bir sesle dedi ki, Anam, Tanrı'yı yarın konuşuruz. Sonra kardeşleri Yakup ve Yusuf'a döndü ve ekledi, Bu konuda size de anlatacaklarım var. Böyle demekle alçakgönüllülük etmiş olmuyordu, çünkü dinlerine göre iki kardeşinin de yaşı kemale ermişti, İsa'nın vesayeti altında değillerdi, onun eşitiydiler. Ama Yakup son olayı da göz önüne alarak, önce İsa'nın böyle bir konuda konuşmaya hakkı olup olmadığını tartışmaları gerektiğini düşündü, çünkü yıllarca evden uzak kalmayı tercih eden ağabeyinin, günün birinde haber vermeden çıkagelip, Tanrı hakkında konuşmamız gerekiyor, demesi anlaşılır şey değildi. Bu yüzden, alaycı bir gülümsemeyle İsa'ya dedi ki, Eğer söylediğin gibi dört yıl koyun güdüp dağda bayırda gezdiysen, sinagoga gidecek vaktin olmamıştır, haliyle eve varır varmaz bizimle Tanrı hakkında konuşacak kadar çok şey öğrenmiş olamazsın. İsa bu iğneleyici sözlere şöyle karşılık verdi, Ah Yakup ah, Tanrı senin yanına gelecekken, Tanrı'yı aramaya koyulan sen, eğer gerçekten böyle düşünüyorsan, Tanrı hakkında pek az şey biliyorsun demektir. Anladığım kadarıyla Tanrı'nın senin yanına geldiğini söylüyorsun. Sorularını yarına sakla, yarın söylemem gerekeni söyleyeceğim. Yakup bir şeyler mırıldandı, ama kimse ne dediğini anlamadı, kuşkusuz her şeyi bildiğini zanneden insanlarla

ilgili bir şey söylüyordu. Meryem, yüzünde bıkkın bir ifadeyle İsa'ya dedi ki, Yarın da anlatabilirsin, sonraki gün de, hatta istersen bir sonraki gün, ama şimdi bu parayla ne yapmayı düşündüğünü söyle, çünkü zor durumdayız. Nereden geldiğini bilmek istemiyor musunuz. Bunu bilmediğini söyledin. Doğru, ama düşündüm ve tahmin edebilirim. Bu para senin ellerini kirletmeyecekse, bizimkileri de kirletmez. Söyleyeceğiniz bu kadar mı. Evet. O zaman bu parayı harcayalım, herkes için en doğrusu bu. Kararın sevinçle karşılandığını belirten bir uğultu yükseldi, bu sözler Yakup'u da tatmin etmişti, Meryem dedi ki, Eğer izin verirsen, paranın birazını kız kardeşinin çeyizi için saklayalım. Lisya evleniyor mu. Evet, baharda. Kaç tane lazım söyleyin. Altının ne kadar ettiğine bağlı. İsa güldü ve dedi ki, Doğrusu ne kadar ettiklerini ben de bilmiyorum, tek bildiğim zor kazanıldıkları. Sonra söylediklerine kendi kendine gülmeye başladı, annesiyle kardeşleri onun bu halini şaşkın şaşkın seyretti. Sadece Lisya başını öne eğmişti, on beş yaşında, daha toydu, ama her ergen gibi gizemli önsezileri vardı. Aile fertleri içinde durumdan en rahatsız görünen oydu. İsa anasına bir altın para verdi, Git yarın bunu bozdur, o zaman ne kadar ettiğini öğreniriz. İnsanlar altının nereden geldiğini soracak, altın para bozduranın başka altınları da olduğunu düşünecekler. Onlara benim döndüğümü, vefasız oğlunun dönüşünün en büyük servetin olduğunu söyle yeter.

O gece İsa rüyasında yine babasını gördü. Diğerleriyle birlikte evde yatmaktansa avluda yatmayı tercih etmişti. On kişiyle aynı yerde yatmak ona katlanılmaz geliyordu, on kişinin onu birden evin içinde kendine ait bir alan yaratmaya çalışıyor ama hiçbiri başaramıyordu, kardeşleri artık küçük kuzular değildi, hızla büyüyorlardı, oda baştan sona kollar ve bacaklarla doluydu, daracık yerde hiçbiri rahat edemiyordu. Uyumadan önce Mecdelli Meryem'i ve beraberken yaptıkları şeyleri

düşündü ve o kadar heyecanlandı ki sakinleşmek için iki kez kalkıp avluda gezinmek zorunda kaldı, ama sonunda uykuya daldığında, koşup yorulduktan sonra nehir kıyısında yatıp, dalların arasından akıp giden bulutları ve tepesinde dolanan sessiz bir kuşu seyreden küçük bir çocuk gibi huzurluydu. Rüya görmeye başladığında, birisi bulutlarla arasına girmiş gibi, irkildi. Bu geçenin Mecdelli Meryem olduğunu düşündü ve gülümsedi, gülümseyen yüzünü o yöne çevirdi, ama gözlerinin önünden dallar, bulutlar ve yerinde duramayan o kuşla beraber akıp giden beden, babasının bedeniydi. Bu kez çığlığı boğazından öteye geçmedi, çünkü bu alışık olduğu, Beytüllahim'deki meydanda diğer çocuklarla birlikte ölümü beklediği kâbus değildi, ayak sesi ya da at kişnemesi, kılıç kalkan şangırtısı işitmiyordu, sadece nazik bir su sesi, nehrin suyunun sesi vardı ve baba oğul yan yana, nehre kapılmış gidiyorlardı. İsa artık korkmuyordu, rahatlamıştı, Baba, diye bağırdı, hâlâ rüya görüyordu, tekrarladı, Baba, sonra uyandı ve yalnız olduğunu fark ederek gözyaşı döktü. Rüyayı hatırlamaya çalıştı, o mutluluğu tekrar hissetmek, babasını tekrar yanında bulmak, zamanın sonuna dek babasıyla o akıntıda ilerlemek istiyordu. Başaramadı, ama kâbusu da bir daha görmedi, bundan sonra korkmayacak ve umut edecek, yalnızlık yerine dostluk arayacak, kaçınılmaz ölüme değil, vaat edilen hayata bakacaktı. Şimdi gelsin kutsal yazının bilgeleri İsa'nın rüyasını yorumlasın, günahının affı olmayan bir babayla, derdinin çaresi bulunmayan bir oğulun buluşmasını sağlayan bu nehrin anlam ve önemi nedir, bu dallar, sessiz kuş ve bulutlar neyi ifade eder söylesinler.

İsa sonraki gün, babasının tezgâhında çalışan Yakup'a yardım etmek istedi. Yusuf öldüğünde büyük oğlu henüz marangozluğun tüm sırlarını öğrenebilmiş değildi ve yıllar içinde öğrendiklerini de unuttuğundan elinden pek bir iş gelmiyordu. Ama babasının müşterilerinin ihtiyaçlarını karşılamak için

elinden geleni ardına koymayan Yakup zamanla güvenilir bir marangoz olmuştu, daha on dördünde olan ve büyüğüne saygıdan sesini çıkaramayan Yusuf bile İsa'ya marangozluk dersi verecek kadar ustalaşmıştı. İsa'nın beceriksizliğine gülerek, Sana çobanlık öğreten seni yoldan çıkarmış, diyen Yakup'un bu çocuksu, alaycı sözlerinin altında daha derin anlamlar aramaya gerek yoktu, ama bu sözleri duyan İsa öfkeyle yerinden fırladı, Meryem küçük oğlunu azarladı, Şeytanı anıp evimize fenalık getirme. Yakup şaşırdı ve dedi ki, Ben şeytanı anmadım ki. İsa kardeşini susturarak dedi ki, Ne dediğini biliyorum, annen de ben de ağzından çıkanı duyduk, çoban deyince annemiz şeytan anladı ve bunu neden yaptığını bilmiyorsun, ama o biliyor. Seni uyarmıştım, dedi Meryem. Sen beni günah işlendikten sonra uyardın ve o benim günahım değildir, çünkü ben kendime baktığımda bir günahkâr görmüyorum, ve bunun üzerine Meryem dedi ki, Görmeyecek olan kadar körü yoktur. İsa bu sözlere gücenerek annesine sitem etti, Sus anne, eğer oğlun şeytanı gördüyse, bil ki onu senden sonra gördü, senin kör dediğin bu gözler senin görmediğin ve asla göremeyeceğin şeyler de gördü. İsa ağırlığını koyunca, biraz da oğlunun tuhaf sözleri yüzünden şaşıran Meryem yumuşadı, yine de oğlunu son bir kez uyaran şöyle bir cevap verdi, Affet beni, seni kırmak istemedim, Rabbim gözlerindeki ve ruhundaki ışığı korusun. Yakup önce ağabeyine sonra annesine baktı. Aralarındaki anlaşmazlığa bir anlam veremiyordu, çünkü ağabeyi eve dönneli çok olmamış, aralarında böyle bir sorun çıkaracak bir şey geçmemişti, öyleyse bu anlaşmazlık geçmişten geliyor olmalıydı. İsa eve doğru yürüdü, içeri girmeden önce kapıda durdu ve annesine dedi ki, Çocuklar gidip oynasın, Yakup ve Yusuf'un yanında seninle özel olarak konuşacağım. Çocuklar evden çıktı, bir an önce kalabalık görünen ev birden bomboş kaldı. Dördü yere oturdu, Meryem Yusuf'la Yakup'un arasında, İsa

karşılarındaydı. Çocukların uzaklaşmasını beklerlermiş gibi, uzun bir sessizlik oldu. Sonunda İsa tane tane konuşarak, dedi ki, Ben Tanrı'yı gördüm. Anneyle oğullarının yüzünde beliren ilk ifade, şaşkınlıklarını ele veriyordu, şaşkınlığı güvensizlik izledi, bu iki ifade arasında, Yakup'un gözlerinde alaycı bir inançsızlık, Yusuf'unkilerde merak, Meryem'inkilerde üzüntü ve bıkkınlık belirdi. Sessiz kaldılar, ve İsa ikinci kez dedi ki, Ben Tanrı'yı gördüm. Sükût altın olsaydı, şimdi ev ışıl ışıl parlardı. İsa söyleyeceği her şeyi söylemişti ve diğerleri söyleyecek bir şey bulamıyordu, birazdan kalkıp işlerine geri dönecek, bunun bir rüya olduğunu düşünmeye çalışacaklardı. Ama sessizlik, yeterince uzun sürerse, insanı zorla konuşturabilir. Yakup kendini tutamayıp, sorulabilecek en masum soruyu sordu, Emin misin. İsa cevap vermedi, ama Tanrı bulutun içinden ona nasıl baktıysa, o da Yakup'un yüzüne öyle baktı, sonra üçüncü kez tekrarladı, Ben Tanrı'yı gördüm. Soracak sorusu olmayan Meryem dedi ki, Hayal görmüşsündür. İsa dedi ki, Anne, Tanrı benimle konuştu. Şaşkınlığını üstünden atan Yakup, İsa'nın delirdiğini düşünüyordu, kardeşlerinden biri Tanrı ile konuşmuş, olacak iş değildi, yüzünde alaycı bir gülümsemeyle dedi ki, Belki parayı da cebine Tanrı koymuştur. İsa kızardı, ama sert konuştu, Bize her şey Rabden gelir, o her zaman bize ulaşmanın bir yolunu bulur, bu para ondan gelmemiş olabilir ama onun aracılığıyla geldiğine şüphe yok. Peki Tanrı sana ne dedi, onu nerede gördün, uyanık mıydın yoksa uyuyor muydun. Kayıp bir koyunu aramaya çöle gitmiştim, beni orada çağırdı. Bize Tanrı'nın ne söylediğini de söyleyecek misin. Bir gün canımı alacağını söyledi. Bütün canlar Rabbindir. Ben de ona öyle dedim. Peki o ne dedi. Ona vereceğim can karşılığında bana güç ve görkem bağışlayacağını. Ölümünden sonra sana güç ve görkem bağışlayacak, öyle mi, dedi Meryem, kulaklarına inanamıyordu. Evet anne. İnsana ölümden sonra nasıl güç ya da görkem bağışlanır. Bilmiyorum.

Rüya mı görüyordun. Uyanıktım ve koyunumu arıyordum. Peki Tanrı ne zaman gelecek canını almaya. Bilmiyorum, bana hazır olduğum zaman bir kez daha buluşacağımızı söyledi. Yakup ağabeyine küçümseyen gözlerle bakıyordu, Güneşte gezmişsin, kafana güneş geçmiş, ve Meryem sordu, Koyuna ne oldu. Rab ahdimizi mühürlemek için onu kurban etmemi söyledi. Bu sözler Yakup'u kızdırdı, dedi ki, Rabbi gücendirme, Rab halkıyla bir ahit yaptı, senin gibi basit bir adamla yeni bir ahit yapacak değil, marangoz oğlu, çoban. İpin ucunu kaçırmaktan korkan Meryem, duyup gördüklerini birbirine bağlamakta zorlanıyordu, ama düşüne düşüne sonunda sorulacak doğru soruyu buldu, Hangi koyundu o koyun. Kudüs'te, Ramah Kapısı'nın önünde karşılaştığımızda elimde gördüğün kuzu, Rabden sakındığım şeyi sonunda Rab benden aldı. Peki ya Tanrı, onu gördüğünde neye benziyordu. Bir bulut. Açık mı kapalı mı, diye sordu Yakup. Bir duman bulutu. Sen delirmişsin ağabey. Delirdiysem bile, Tanrı beni delirtti. Meryem de artık kendini tutamayıp, Seni şeytan çarpmış, diye bağırdı. Çölde karşıma çıkan şeytan değil, Rabbimizdi, eğer şeytanın pençesine düştüysem, bu da Tanrı'nın takdiridir. Sen doğduğun günden beri şeytanın pençesindesin. Sen daha iyi bilirsin. Evet, bilirim, Tanrı'ya sırt çevirip dört yıl şeytanla yaşadın. Şeytanla dört yıl geçirdikten sonra Tanrı'yla buluştum. Kuyruklu yalan. Ben senin doğurduğun oğlunum, ya inan bana ya da beni reddet. Sana inanıyorum, ama sözlerine inanmıyorum. İsa ayağa kalktı, göğe baktı ve dedi ki, Rabbin sözü gerçek olduğunda insanların benim hakkımda söylediklerine inanmak zorunda kalacaksınız. Bohçasıyla eşyalarını alıp sandallarını giydi. Altınları yere dizdi ve ikiye ayırdı, dedi ki, Bu Lisya'nın çeyizi için, kalan geldiği yere geri dönecek, kim bilir, belki o da birinin çeyizine harcanır. Yüzünü kapıya döndü, vedalaşmadan çıkıp gidecekti, ama Meryem dedi ki, Bohçanda kâsen yok. Bir kâsem

vardı ama kırıldı. Orada dört kâse var, birini seç ve al yanına. Bu evden bir şey almak istemeyen İsa tereddüt etti, ama sonunda dört kâsenin iç içe durduğu ocağın yanına gitti. Seç bir tane, dedi Meryem. İsa baktı ve seçti, ben bunu alıyorum, bu daha iyi görünüyor. Tam da sana layık olanı seçtin, dedi Meryem. Neden böyle dedin. Çünkü onun çamuru kara topraktan yoğruldu, ne çatlar ne de kırılır. İsa kâseyi bohçasına koydu, sonra bohçasını bıraktı ve dedi ki, Bir kez daha bana inanmadığınızı söyleyin. Sana inanmıyoruz, dedi annesi, bundan sonra hiç inanmayız, çünkü sen şeytanın işaretini seçtin. Ne işareti. O kâse. İsa çobanın sözlerini hatırladı, Bir kâsen daha olacak, ama o sen yaşadığın sürece kırılmayacak. Ucu ilmikli yağlı kayış buraya kadar uzuyordu. İsa ikinci kez evi terk ediyordu, ama bu kez, Ne halde bilmem ama bir gün mutlaka döneceğim, demedi. Nasıra'yı geride bıraktı, yol üzerindeki ilk bayırı tırmanırken aklını daha acı bir fikir kemirmeye başladı, Ya Mecdelli Meryem de bana inanmazsa.

Tanrı sözünü saklayan bu adamın, bir fahişenin evinden başka gidecek yeri yok. Sürüsüne geri dönemez, çoban ona, Defol git, demişti, evine de dönemez çünkü annesiyle kardeşleri ona, Sana inanmıyoruz, dediler, adımları yavaşladı, ilerlemekten, hedefine varmaktan korktu. Çöle geri dönmüş gibiydi, Ben kimim, ama ne dağlarla ovalardan, ne de her şeyi bilmesi gereken göklerden cevap geldi. Geri dönüp tekrar sorsaydı, annesi diyecekti ki, Sen benim oğlumsun, ama sana inanmıyorum. İşte bu yüzden İsa'nın, dünyanın başlangıcından beri onu bekleyen şu kayaya oturup kederin ve yalnızlığın gözyaşlarını dökmesinin vakti geldi. Kim bilir, belki Rab bir duman bulutu biçiminde tekrar görünür ona ve der ki, Gel bakalım, ağlayıp dövünmeye gerek yok, hepimizin zor zamanları oluyor, sana daha önce söylemiş olmam gereken bir şey var, hayatta her şey nispidir, kötü kader daha kötüsüyle karşılaştırıldığında katlanılır hale

gelir, öyleyse sil gözyaşlarını ve erkek ol, babanla barıştın, daha ne istiyorsun, annenle biraz sürtüştüysen de boşver, onun da çaresine bakarız, şu Mecdelli Meryem hikâyesi pek hoşuma gitmedi, o bir orospu, ama boş ver gençlikte olur, tadını çıkarmaya bak, biri diğerini götürmüyor, yemenin de bir vakti var, oruç tutmanın da, günah işlemenin de bir vakti var, tövbe etmenin de, yaşamanın da vakti var, ölmenin de. İsa elinin tersiyle gözyaşlarını ve kim bilir nereye burnunu sildi, ve evet, bütün günü burada geçirmenin bir anlamı yok, çöl çöldür, etrafımızı sarar, hatta bir anlamda bizi korur, ama iş vermeye gelince, hiçbir şey vermez, öyle bakar yüzümüze, ve sonunda güneş bulutların arkasına saklandığında şöyle düşünürken buluruz kendimizi, Gök derdimizden karardı, ne aptallık, çünkü gök tarafsızdır, ne mutluluğumuza ortak olur ne de derdimiz onu kasvete boğar.

Nasıra'ya giden yolcular buradan geçer ve artık sakallı, kocaman bir adam olan İsa, kimsenin onu çocuk gibi ağlarken görmesini istemiyor. Yoldan geçenler oluyor, kimileri gidiyor kimileri geliyor, karşılaşanlar karşılıklı iyi niyetlerinden emin olduklarında birbirlerini neşeyle selamlıyorlar, çünkü bu diyarda iki tür haydut vardır. Bazıları, Kudüs'e derdine bir çare aramaya giden küçük İsa'yı soyan hırsızlar gibi vicdansız olur, yolculara saldırırlar. Bir de çoğunlukla ana yollarda gezmeyen, ama bazen pusu kurmak için kılık değiştirip Romalıları takip eden isyancılar vardır. Bunlar bazen de kılık değiştirmeden, Romalılarla işbirliği yapan zengin yolcuları çevirirler ve gümüşü, altını, ne değerli eşyası varsa gasp ederler, en güçlü muhafızlar bile onlarla baş edemez. Bu dağların Celileli Yahuda'nın adamlarına sığınak olan oyuklarıyla mağaralarını seyrederek yoluna devam eden on sekiz yaşındaki İsa'nın macera araması çok doğaldı. İsyancı çetelerden biriyle karşılaşsa, çeteye katılmasını, savaşın görkemi için barışın huzurunu terk etmesini isteseler ne yapar merak ediyordu, çünkü Rabbin bir

Mesih göndereceği ve bu Mesih'in seçilmiş halkı boyunduruktan kurtaracağı ve insanlarına gelecekteki düşmanlarıyla baş etmeleri için güç vereceği yazılmıştır. İsa'nın içinde adeta Ruh'un bir işaretiyle aniden bir fırtına patlak veriyor, marangozun oğlu çılgınca bir umuda, anlamsız bir gurura kapılıyor ve bir şef, bir önder, büyük bir kumandan olduğunu hayal ediyor. Kılıcını çekmiş beklerken, onu gören Romalı lejyonerler korkudan nereye saklanacaklarını şaşırıp kendilerini cin çarpmış domuzlar gibi uçurumdan aşağıya atıyorlar, bu kadarı Senatus Populusque Romanus'a bile fazla geliyor. Sonra İsa ona gücün ve görkemin ölümünden sonrası için vaat edildiğini hatırladı, öyleyse hayatın zevkini çıkarmalıydı, savaşa gidecek olursa tek bir şartı vardı, arada bir Mecdelli Meryem'i görmesine izin vermeliydiler, hatta her askere yanına bir kadın alma izni çıkarılmalıydı, gerçi bu da bir tür fahişelik olurdu ve Meryem fahişeliği bıraktığını söylemişti. Öyle olduğunu umalım, çünkü İsa ayağındaki yarayı iyileştiren, ama kalbinde yeni bir yara açan kadını düşündükçe güçleniyor, şimdi vücudunda kanayan bir yarası yok ama bu kez de aşk acısı çekiyor. Derdi de bu işte, Meryem'i kapının ardında bıraktığı gibi bulacağından, kadının ondan başkasını içeri almayacağından emin olmadan nasıl yüzleşecek o işaretli, kilitli kapıyla. Meryem biri olmadan diğerini kabul etmeyeceğine göre, hem ruhuna hem de bedenine açılacak olan kapının arkasındaki, şimdi onu korkutuyor.

Hava kararırken Mecdel'in bir koyun sürüsü gibi bir araya toplanmış evleri görülüyor. Kaçan koyun, Meryem'in evi, yolun defalarca kez kıvrılmasına neden olan devasa kayaların arkasında kalıyor. İsa ahdin mühürlenmesi için koyunu kurban etmek zorunda kaldığını hatırlıyor ve şimdi savaşlardan ve zaferlerden kurtulan ruhu bir kez daha, koyununu aramaya çıkmasını söylüyor, ama bu kez onu öldürmek ya da sürüye geri götürmek için değil, onunla birlikte yeşil otlaklara tırmanmak

için. Eğer ararlarsa, geçit vermez bu boğazlara daha yakından bakarlarsa, bu çokça gezilmiş koca dünyada hâlâ böyle yerler olduğunu bizim gibi koyunlar bile görebilir. İsa kapının önünde durdu ve kilidi yokladı. İşaret yerinde duruyor, demek ki Mecdelli Meryem hâlâ kimseyi içeri almıyor. İsa'nın bağırması yetecek, Benim, sonra o neşeli şarkıyı duyacak, İşte sevgilimin sesi, dağların üzerinde sekerek, tepelerin üzerinde sıçrayarak geliyor, sevgilim ceylana, yahut geyik yavrusuna benzer, işte duvarımızın arkasında duruyor. Ama o kapıyı çalınayı tercih etti, tak, tak, sonra ses çıkarmadan kapının açılmasını bekledi. İçeriden bir ses, Kimsin, ne istiyorsun, diye sordu. İsa sesini değiştirerek, paralı bir müşteri numarası yaptı, şunun gibi sözler söyledi, Aç kapıyı yavrum, merak etme, pişman olmayacaksın, hem iyi para veririm hem de bana doyum olmaz, sesi aldatıcı olabilirdi ama, sonunda şöyle dediğinde doğru söylüyordu, Ben Nasıralı İsa. Mecdelli Meryem kapıyı açmadı, sözlerle ses birbirine uymuyordu, aslında, Bir gün döneceğim, hem Nasıra Mecdel'e çok uzak değil, diyen İsa'nın bu kadar çabuk döneceğini de tahmin etmiyordu. İnsan bu tür sözleri karşısındakini teselli etmek için söyler, böyle durumlarda bir gün üç ay sonra demek olabilir, ama asla yarın demek değildir. Mecdelli Meryem kapıyı açıyor, kendini İsa'nın kollarına atıyor, bu kadar talihli olabileceğine inanamıyor. O heyecanla, aptallık edip, İsa'nın, ayağındaki yara yolda tekrar açıldığı için geri döndüğünü sanıyor, onu içeri götürüyor, oturtuyor ve kandili getiriyor, Ayağın, ayağını göster bana, ama İsa diyor ki, Ayağım iyileşti, görmüyor musun. Hayır, görmüyorum, diye cevap verebilirdi, çünkü bu doğru, gözleri yaşlarla dolduğu için bir şey görecek hali yoktu. Dudaklarını İsa'nın kirli ayağının tabanına götürmesi, sandalı bileğe bağlayan bağları birer birer çözmesi, parmak uçlarıyla yaranın olduğu yerde oluşan yeni deriyi hissetmesi gerekiyordu, merhemlerinin işe yaradığını ancak

bundan sonra anlayacaktı, gerçi bu derde tek başına merhemler çare oldu demek doğru olmazdı, elbet aşkın da bir rolü vardı.

Yemek sırasında kadın İsa'ya yolculuğunun nasıl geçtiğini sordu, başka da bir şey sormadı. Bir tatsızlıkla karşılaşmış mıydı yoksa rahat mı gelmişti bilmek istiyordu, biraz lafladılar. Yemekten sonra uzun bir sessizlik oldu, çünkü konuşma sırası artık Meryem'de değildi. İsa kendisini yüksekçe bir yerden denize bırakır gibi kollarını kocaman açtı, ama atlamıyordu, insan yiyen balıklardan ya da sudaki kayalardan korktuğu için değil, çünkü kollarını açarak sadece kendi cesaretini sınıyordu. Bu kadını bir haftadır tanıyor, ama bir hafta kadının ona kucak açıp açmayacağını anlaması için yeterli, yine de söylemeye korkuyor. Korksa da korkmasa da, kendi kanından olanların inkâr ettiği gerçeği Mecdelli Meryem'e açıklamasının vakti geldi. Aslında annesiyle kardeşlerinin de ona sırf kan bağıyla değil, aynı zamanda gönül bağıyla bağlı olması gerekirdi, ama İsa böyle olmadığını görmüştü. Tereddüt ediyor, doğru kelimeleri bulmaya çalışıyor, sonra zaman kazanmak için geveliyor, Bu kadar çabuk dönmeme şaşırmadız mı. Sen burayı terk ettiğin an seni beklemeye başladım, saatleri saymadım, gidişinle gelişin arasında ne kadar zaman geçti kestiremiyorum, çünkü benden on yıl uzak kalsaydın, saatleri saymamın bir anlamı olmazdı. İsa gülümsedi, bu kadından şüphe duymasına gerek yoktu. Yerde birbirlerine bakarak oturuyorlardı, aralarında bir kandil ve yemekten artanlar vardı. Sofradan bir parça ekmek aldı, ikiye böldü, yarısını Meryem'e verdi ve dedi ki, Bu hakikatin ekmeği olsun, bunu yiyelim ve sonra da burada söylenen her söze inanalım, birbirimizden ve burada söylenen ve duyulan hiçbir şeyden asla şüphe etmeyelim. Öyle olsun, dedi Mecdelli Meryem. Adam ekmeğini yedi, sonra kadının ekmeğini yemesini bekledi ve sonunda, dördüncü kez, dedi ki, Ben Tanrı'yı gördüm. Yüzü pek değişmedi, sadece ürperdi, ellerini

kucağına koydu ve sordu, Seninle bir dahaki buluşmamızda bana söyleyeceğini vaat ettiğin şey bu muydu. Evet, dört yıl önce evi terk ettiğim günden beri başıma gelen bütün olayları anlatacağım, galiba bunların hepsi birbirine bağlı, neden ve nasıl bilmiyorum ama böyle hissediyorum. Ben senin kulakların ve dudaklarınım, dedi Mecdelli Meryem, bana ne söylersen söyle, kendine söylemiş olacaksın, çünkü ben senin içindeyim. Şimdi İsa konuşabilir, çünkü ikisi de paylarına düşen hakikat ekmeğini yedi, ve hayatta böyle anlara pek sık rastlanmaz. Hava karardı, kandil tam iki kez söndü, İsa'nın hikâyesi bizim bildiğimiz haliyle aktarıldı, bizim önemsiz bulup görmezden geldiğimiz ve hatta bazen fark edemediğimiz sayısız düşünce de bu ayrıntılı hikâyede yerini aldı. İsa bunları bizlerden saklamış değildir, ama bu İncil yazarının her an her yerde olması mümkün değildir, bilesiniz. İsa titreyen sesiyle eve döndükten sonra başından geçenleri anlatmaya başladığında, ağzından çıkan her söz, tıpkı evinin kapısının önünde bir an beklemesine neden olan o karanlık önsezi gibi, onu duraksatıyor, bocalamasına neden oluyordu. Mecdelli Meryem ilk kez sözünü keserek, sorduğu sorunun cevabını bilen birinin sesiyle dedi ki, Annen sana inanmadı. Evet, doğru, dedi İsa. Sen de bunun üzerine ikinci evine gelmeye karar verdin. Evet. Eğer sana yalan söyleyebilecek olsaydım, sana inanmadığımı söylerdim. Neden. Öyle yapabilseydim, diğer evi terk ettiğin gibi, bu evi de terk eder giderdin ve ben de, sana inanmadığım için, peşinden gelmek zorunda kalmazdım. Bu benim sorumun cevabı değil. Doğru, bu bir cevap değil, eğer sana inanmıyor olsaydım, seni bekleyen korkunç kadere ortak ve şahit olmak zorunda kalmazdım. Ben Tanrı hakkında hiçbir şey bilmem, ama tek bildiğim, memnuniyetinin, memnuniyetsizliği kadar dehşet verici olduğudur. Sana böyle tuhaf şeyler düşündüren nedir. Hor gören bir Tanrı'yla yaşamanın ne demek olduğunu anlaman için

kadın olman gerekir, ve şimdi sen, seçilmiş kişi olarak yaşayıp ölmek için, bir adamdan fazla bir şey olmak zorundasın. Beni korkutmak mı istiyorsun. Sana rüyamı anlatayım, karşıma küçük bir çocuk çıkıyor ve bana Tanrı'nın çok korkunç olduğunu söylüyor, sonra gölgeler arasında kayboluyor, bu çocuğun kim olduğu hakkında hiçbir fikrim yok, nereden geldiğini, kime ait olduğunu bilmiyorum. Kötü bir rüya bu sadece. Sen misin rüyaları bu kadar hafife alan. Peki sonra ne oluyor. Sonra fahişelik yapmaya başlıyorum. Ama sen fahişeliği bıraktın. Rüyamda bırakmamışım, seninle karşılaştıktan sonra bile böyle devam etti. Çocuğun sözlerini tekrar et bana. Tanrı korkunç. İsa çölü gördü, ölü koyunu, kumdaki kan izlerini, duman bulutundan gelen, bulutun tatmin olduğunu belirten iç çekişi, dedi ki, Evet, olabilir, ama bunu rüyada görmekle hayatta görmek arasında fark var. Tanrı sana bir daha böyle şeyler yaşatmasın. İkimiz de onun iradesine boyun eğeceğiz. Sen kendi kaderinle ilgili ilk ciddi uyarıyı aldın. Yıldızlarla bezeli gök kubbe, Mecdel ve yeryüzünün geri kalanının çevresinde yavaş yavaş dönüyor. Sonsuzlukta bir yerde ikamet eden Tanrı, oynadığı diğer oyunların piyonlarını bir ileri bir geri hareket ettirip, şu anda oynanmakta olan oyun içinse şimdiden kaygılanmasına gerek yok, şimdilik tek yapması gereken, eğer kendini bilmez bir fikir ya da eylem kaderin düzenini bozmasın diye serçe parmağının ucuyla yapacağı hamleleri saymazsak, olayları doğal gidişatına terk etmek. Nitekim İsa ile Mecdelli Meryem arasında geçen konuşmanın kalan bölümünü hiç umursamıyor. Peki şimdi ne yapacaksın, diye soruyor kadın. Nereye gidersem gideyim beni takip edeceğini söylemiştin. Nerede olursan ol seninleyim. İkisi arasındaki fark nedir. Bir fark yok, burada istediğin kadar kalabilirsin, eğer bir zamanlar bir günah evi olan bu evin geçmişi vicdanını rahatsız etmeyecekse, kal. İsa sustu, düşündü, düşündü, ve sonunda dedi ki, Mecdel'de bir iş bulacağım,

karı koca olarak yaşayabiliriz. Çok şey vaat ediyorsun, bana şuracıkta, dizinin dibinde oturmak yetiyor.

İsa iş bulamadı, beklediğinden kötüsü de gelmedi başına, alaylar, küfürler, sataşmalar. Yaşını başını almış bir orospu ile yaşayan genç bir adam olduğuna göre bunlar umulmadık şeyler değil, Bugün yarın öbür müşteriler gibi kapının önünde sıraya girer. Birkaç hafta bu sözlere katlandı, bir gün Meryem'e dedi ki, Benim buradan gitmem lazım. Ama nereye gideriz, gidecek yerimiz var mı. Deniz kenarına gideriz. Şafak sökerken evden ayrıldılar, yangını gören Mecdelliler yardıma koştuysa da alevlerden geriye hiçbir şey kalmadı.

Aylar sonra, soğuk ve yağmurlu bir kış gecesi, Nasıralı Meryem'in evine, kimseyi rahatsız etmeden bir melek girdi. Ziyaretçiyi sadece Meryem fark edebildi, melek ona dedi ki, Bilesin Meryem, ilk kez hamile kaldığın günün sabahı Rab Yusuf'un tohumuna kendi tohumunu kattı, o tohum Yusuf'tan çok Rabbin tohumu idi, oğlunun meşru babası Yusuf olsa da İsa o tohumun ürünüdür. Şaşkına dönen Meryem sordu, Yani İsa benim oğlum olduğu kadar Rabbin de oğlu. Geri dur kadın, saygıda kusur etme, Rabbin oğlu olduğu gibi benim de oğlumdur demeliydin, kimin adını öne koyacağını bilesin. Hem Rabbin hem de senin oğlundur. Yok yok, Rabbinin ve senin. Kafamı karıştırma, soruma cevap ver, İsa Rab ile benim oğlum mudur. Rabbin oğludur, Meryem'den olma İsa, diyemezsin, unutma ki sen kadınsın ve sen sadece çocuğu taşıdın. Yani Rab beni seçmiş değildir. Saçmalama kadın, Rab buralarda geziniyordu, göğün rengine bakan herkes bunu anlayabilirdi, sonra gözüne iyi, sağlıklı bir çift, seni ve Yusuf'u kestirdi, ve sonra Tanrı'nın iradesinin nasıl gerçek olduğunu hatırla, dokuz ay geçti ve İsa doğdu. İlk oğlumun Rabbin tohumundan olduğunu kanıtlayacak bir delilin var mı. Bu ince bir iş, istediğin babalık testi gibi bir şey ve bu testte, özellikle çoklu ilişkiler söz konusu olduğunda, kaç analiz, kaç test, kaç genetik karşılaştırma yapılırsa yapılsın, nihai bir veriye ulaşamazsın. Ben o sabah Rabbin beni kendine gelin seçtiğini sanmıştım, ama sen şimdi bunun sırf tesadüf olduğunu söylüyorsun, demek benim yerime bir başkasını da seçebilirdi, sen şimdi beni dinle, Nasıra'ya inip

kafamı karıştırmandan hoşnut değilim, hiç gelmemiş olmanı tercih ederdim, dahası Rabbin evladı, onu benden başkası taşımış olsaydı bile, dünyaya geldikten sonra büyür ve büyüdükçe de Rabbe benzer, onun gibi konuşur, onun gibi davranırdı, kuzguna yavrusu güzel görünür derler ama, İsa benim gözüme sıradan bir adam gibi görünüyor. Meryem, ilk hatan benim gökten seninle Rabbin geçmişinde yer eden bir cinsel münasebetle ilgili tartışmaya geldiğimi sanman, ikinci hatan âdemoğlunun Rab gibi güzel olup Rab gibi güzel konuştuğunu sanman, ona yakın biri olarak sana söyleyeceğim şudur, Rabbin yolları insanın düşündüğünden fevkalade farklıdır, her şey insanın bildiğinin tam tersi gibidir, aramızda kalsın ama, Tanrı'nın ağzından çıkan söz çoğu zaman, evet değil, hayırdır, ki bence bundan iyisini de yapamaz. Ama ruhunda inkârı barındıran şeytan değil midir. Hayır evladım, şeytan ancak kendini inkâr eder, ama bu ikisi arasındaki farkı öğreninceye kadar kime ait olduğunu bilemeyeceksin. Ben Rabbe aidim. Demek Rabbe aitsin, üçüncü ve en büyük hatan öz oğluna inanmamaktır. İsa'dan bahsediyorsun. Evet, İsa, çünkü ondan başkası Rabbi görmemiştir ve bundan sonra da görmeyecektir. Söyle bana ey Rabbin meleği, oğlum İsa gerçekten Tanrı'yı görmüş müdür. Evet, hayatında ilk kez bir kuş yuvası gören çocuğun heyecanıyla gelip onu sana göstermek istedi, ve sen, kuşkuyla, güvensizlikle, duyduklarının doğru olamayacağını söyledin, böyle bir yuva varsa bile içi boştur dedin, içinde yumurta varsa bile içlerinde can yoktur dedin, yuvada yumurta yoksa onları yılan yemiştir dedin. Şüphe duyduğum için beni affet. Benimle mi yoksa oğlunla mı konuşuyorsun. Onunla, seninle, ikinizle de, hatamın telafisi var mıdır. Ana yüreğinin sesini dinle. Öyleyse gidip onu bulayım, ona inandığımı söyleyeyim, onu eve geri çağırayım, vakit tamamlanıp da Tanrı onu ikinci kez çağırana kadar bizimle kalmasını isteyeyim. Sana doğrusunu söyleyeyim, ona yetişebileceğini

sanmıyorum, o yaşta gençler hassas olur, hakaret işitebilirsin, kapı yüzüne kapanabilir. Böyle bir şey olursa, sorumlusu ona büyü yapıp bizden ayrılmasına sebep olan o şeytandır, doğrusu anlayamıyorum, Tanrı bir baba olarak nasıl olur da onu bu kadar başıboş bırakır, haytalığına göz yumar. Hangi şeytandan bahsediyorsun. Oğlumun dört yıl yanında gezdiği çobandan bahsediyorum, İsa'nın dört yıl boş yere güttüğü sürünün çobanından. Haa, şu çoban. Onu tanır mısın. Onunla aynı okula gittik. Rab böyle bir iblisin yaşamasını, gelişmesini hoş görüyor mu. Evrenin düzeni bunu gerektirir, yine de son söz her zaman Rabbindir, fakat bizler o sözün ne vakit dile geleceğini bilemeyiz, ama göreceksin, bir sabah uyanacağız ve dünyada fenalık kalmayacak, şimdi eğer başka sorun yoksa, izninle, ayrılmam gerekiyor. Bir sorum daha var. Sor öyleyse. Rab oğlumu neden istiyor. Doğurduğun oğul demek istiyorsun. Dünyanın gözünde İsa benim oğlumdur. Neden onu istiyor, diye soruyorsun, bu ilginç bir soru, ama ne yazık ki sana cevap veremem, şimdilik bu İsa ile Tanrı arasında bir mesele, İsa'nın da sana anlattığından fazlasını bildiğini sanmıyorum. Bana ölümden sonra ona güç ve görkem bağışlanacağını söyledi. Evet, biliyorum. Peki hayattayken Rabbin bu vaadinden fayda sağlamak için ne yapmalı. Hadi oradan, ahmaklık etme, Rabbin gözünde böyle bir fayda olmadığını, fayda dediğin küstahlığın bir değeri ya da anlamı olmadığını biliyorsun, Tanrı'nın mutlak iradesinin köleleri olan siz insanlar nasıl olup da böyle şeyler uyduruyorsunuz anlayamıyorum. Başka bir şey söylemeyeceğim, çünkü ben gerçekten Rabbin kuluyum, benimle ne isterse onu yapar, ama söyle bana, bunca zaman sonra oğlumu nerede bulurum. Nasıl ki kaybolan koyunu aramak onun görevi idi, şimdi yollara düşüp oğlunu aramak da senin görevindir. Ama sonunda koyunu kesmişti. Merak etme, seni kesmeyecek, ama ölüm saati onun yanında olmayacağın için sen onu bin kez öldürmüş olacaksın.

Benim önce ölmeyeceğimi nereden biliyorsun. Bunu bilen makama yakın olduğumu hatırlatırım, şimdi vedalaşmamız gerekiyor, sorman gereken soru dışında istediğin bütün soruları sordun, ama beni ilgilendirmez. Açıkla. Sen kendi kendine açıkla. Bu sözlerin ardından melek kayboldu, Meryem gözlerini açtı.

Çocuklar derin uykudaydı, oğlanlar üçerli gruplar halinde, büyük oğullar Yakup, Yusuf ve Yahuda bir köşede, küçük oğullar Şimon, Yustus ve Samuel Meryem'in yattığı tarafta, Meryem'in bir yanında Lisya, bir yanında Lidya yatıyordu. Meleğin sözleriyle iki kat şaşkına dönen Meryem, dönüp yanı başında yatan Lisya'ya baktığında kızın çıplak olduğunu gördü ve dehşete düştü, tuniği göğüslerini açıkta bırakacak şekilde yukarı sıyrılmıştı ve yüzü gülüyordu, nemli alnı ve üst dudağı öpücüklerden kızarmış parlıyordu. Meryem eve bir tek meleğin girdiğinden emin olmasaydı, konuşmaya daldığı sırada, uyuyan kızların ırzma geçmekle ünlü inkubilerden birinin fırsattan istifade genç kıza yanaştığını düşünecekti. Biz fark etmeyiz ama bu her zaman her yerde olur, bu melekler çoğunlukla çiftler halinde gönüllerince gezer ve biri peri masalları anlatıp dikkat dağıtırken diğeri kötü emellerine ulaşır, ki aslında bunlar pek o kadar kötü emeller değildir, mesela bir dahaki sefere rol değiştirirlerse, ne hayal eden ne de hayal edilen kimse ruh ve beden ikiliğinin doğru anlamını gözden kaçırır. Meryem kızının tuniğini düzeltti, üstünü örttü ve sonra onu uyandırdı, sordu, Ne gördün rüyanda. Kız uyku sersemi yalan söyleyemedi, karşısına geçip tek söz etmeden ona tatlı tatlı bakan bir melek gördüğünü, kendisini cennette gibi hissettiğini itiraf etti. Sana dokundu mu, diye sordu Meryem, ve Lisya dedi ki, Anne, kimse gözle dokunamaz. İkna olmayan Meryem, bu kez daha duyulur bir fısıltıyla, şöyle dedi, Ben de bir melek gördüm rüyamda. Lisya tüm masumiyetiyle sordu, Peki melek konuşuyor muydu yoksa sustu mu. Bana İsa ağabeyinin Tanrı'yı

gördüm derken doğruyu söylediğini anlattı. Ah anne ah, ona inanmamakla büyük hata ettik, o kadar iyi yürekli, o kadar sabırlı ki, çeyizim için verdiği parayı geri isteseydi kimse ses çıkaramazdı. Şimdi yaptığımız yanlışı düzeltmeye çalışacağız. Ama onu nerede bulacağımızı bilmiyoruz, haber yollamadı, keşke meleğe sorsaydık, melekler her şeyi bilir öyle değil mi. Tabii bilir, ama melek bize yardım etmek istemedi, bize düşenin gidip onu aramak olduğunu söyledi. Anne, eğer Rab gerçekten ağabeyimin yanındaysa, bundan sonra bizim hayatımız da farklı olacak, değil mi. Farklı olacak, beter olacak. Neden böyle söyledin. İsa'ya biz bile inanmadıysak, başkası inanır mı, Nasıra sokaklarında, İsa Rabbi gördü, İsa Rabbi gördü, diye bağırarak gezemeyiz ki, taşa tutarlar bizi. Ama eğer Rab İsa'yı seçtiyse, İsa'nın ailesini de koruyacaktır, öyle değil mi. O kadar emin olma, İsa seçildiğinde biz onun yanında değildik, ve Rab için baba oğul fark etmez, İbrahim'i hatırla, İshak'ı hatırla. Ne yazık, ne yazık. En iyisi, evladım, bildiklerimizi kendimize saklamak ve bu konuda çok konuşmamak. Öyleyse ne yapacağız. Yarın Yakup ile Yusuf'u, İsa'yı aramaya göndereceğim. Ama nereye, Cehle çok büyük, Samiriye de öyle, Yahudiye'ye ya da Idumeya'ya gittiyse felaket, orası dünyanın öbür ucu. Ağabeyin büyük ihtimalle deniz kenarına gitti, buraya geldiğinde ne söylediğini hatırla, balıkçılara yardım etmiş, hatırladın mı. Sürüye dönmüş olmasın. O günler geride kaldı. Nereden biliyorsun, biraz uyumaya çalış, geç oldu. Meleklerimiz rüyalarımıza geri döner mi dersin. Belki. Lisya'yı baştan çıkaran melek geri döndü mü dönmedi mi kimse asla öğrenemedi, ama Meryem'in elini kolunu bağlayan melek bir daha geri dönmeyecekti, çünkü Meryem geceyi karanlıkta tavanı seyrederek geçirdi, yine de ona anlatılanlar yeterliydi, düşündüğü şey onu korkutuyordu.

Gün ağarınca döşekler toplandı ve Meryem çocuklarını karşısına aldı. İsa'ya yaptıklarını bir süredir ciddi ciddi

düşündüğünü anlattı, Başta anneniz olarak ben, ona daha nazik ve daha anlayışlı davranmalıydım, gidip onu bulmamız, evine geri çağırmamız gerektiğine karar verdim, çünkü biz ona inanıyoruz ve Tanrı izin verirse bir gün sözlerine de inanacağız, diyen Meryem, son dramatik aile toplantısında aralarında olan Yusuf'un sözlerini tekrar ettiğinin farkında değildi. Daha önce sözünü etmedik ama Yusuf oradaydı ve bunları mırıldanmıştı, kim bilir, bu sözler herkesin dudaklarında olsaydı ve İsa bunları duysaydı, belki de evi hiç terk etmezdi. Meryem, melek ve melekten duydukları hakkında hiçbir şey söylemedi, sadece küçüklere ağabeylerini saymaları gerektiğini hatırlattı. Yakup annesinin bu kararını sorgulamaya kalkmadı, yine de ağabeyinin deli olduğuna inanıyordu, tehlikeli bir şarlatanın pençesine düşmüş, büyülenmiş de olabilirdi. Alacağı cevabı bilse de, sordu, Peki kim gidecek onu aramaya. Sen gitmelisin, ondan sonra evin büyüğü sensin, Yusuf da seninle gelecek, birlikte giderseniz güvende olursunuz. Nereden başlayacağız. Celile Denizi'nden, onu orada bulacağınıza eminim. Ne zaman yola çıkacağız. İsa aylar önce gittiğine göre, kaybedilecek zaman yok. Ama anne, yağmurlar başladı, bu mevsim yol mevsimi değil. Oğlum, koşullar ihtiyaçları doğurur, ama yeterince kuvvetliyse ihtiyaç da koşulları doğurabilir. Daha önce bu dudaklardan bu kadar derin sözler duymayan, ayrıca meleklerle haşır neşir olmanın insanda bunun gibi, hatta daha muazzam etkiler uyandırdığını bilemeyecek kadar küçük olan çocukları Meryem'e şaşkın şaşkın baktılar. Lisya'ya bakın bir de, bu sözlerdeki bilgeliği başını sallayarak onaylıyor, diğerleri ise annelerinden ya da ondan şüphe edecek durumda değil.

Yakup ile Yusuf aile toplantısı bittikten sonra göğe bakıp, son günlerde iyice bozan havanın değişip değişmediğini, evden ayrılırlarken havanın güzel olup olmayacağını kestirmeye çalıştılar. Gök olup biteni fark etmiş olmalı, çünkü Celile Denizi'nin

üzerinde güzel bir öğleden sonra vaat eden bir mavi vardı. Kapıda anneleri ve kardeşleriyle, anneleri komşuların görmesini istemediği için gizli saklı vedalaşan iki kardeş, sonunda yola koyuldu. Mecdel üzerinden gitmiyorlardı çünkü İsa'nın bu yöne gittiğini düşünmeleri için bir sebep yoktu, onları yeni Taberiye şehrine götürecek başka bir yoldan gittiler. Çamurda sandalla yürüyecek halleri olmadığı için yola yalınayak çıktılar, hava düzelene kadar sandallarını bohçalarında taşıdılar. Yakup'un Taberiye yolunu seçmesinin iki sebebi vardı. Öncelikle taşradan gelen biri olarak, hakkında bunca şey duyduğu sarayları ve tapınakları görmeyi çok istiyordu, ikincisi ona şehrin nehrin bu yakasında yarı yolda olduğu söylenmişti. Nasıralı dini bütün Yahudiler o bölgenin kalabalık nüfus ve çevredeki kükürtlü sular sebebiyle pek sağlıklı bir yer olmadığını söylüyordu ama, ağabeylerini ararlarken bir yandan da karınlarını doyurmak zorunda olduklarından, Yakup şehir yakınındaki inşaatlardan birinde bir iş bulabileceğini umuyordu. İki kardeş Taberiye'ye o gün varamadı çünkü beklediklerinin aksine hava açmadı, aksine ikili daha bir saat yol alamadan yağmur yeniden başladı. Sel suyuna kapılıp gitmeden sığınacak genişlikte bir mağara bulmaları şanslı olduklarını gösteriyor. Mağaraya sığındılar, ama bir daha havaya güvenmediler.

Taberiye'ye vardıklarında inşaatlardan birinde bulabildikleri tek iş hamallık oldu, taş taşıyorlardı, ama birkaç gün içinde temel ihtiyaçlarını karşılayabilecek hale geldiler, yine de Kral Hirodes Anlipa'nın işçilerine cömert davrandığı söylenemez. Nasıralı İsa'yı gören olup olmadığını soruşturdular, çünkü bu taraftan geçmiş olabilirdi, O bizim ağabeyimiz, bize benzer, yalnız mı seyahat ediyor yoksa yanında biri var mı bilmiyoruz. Çalışanların hiçbiri böyle bir adam görmemişti, bunun üzerine kardeşler etraftaki balıkçı barınaklarını gezmeye başladı. Ağabeyleri balıkçılara katılmak varken, göl dururken gelip bu

inşaat alanında huysuz bir ustabaşının emrinde köle gibi çalışmakla vakit kaybetmezdi. Ama balıkçılar arasında da onu gören yoktu. Artık çok az paraları kaldığı için şimdi karar vermeleri gerekiyordu, nehir kıyısını köy köy, baraka baraka, kayık kayık aramaya kuzeyden mi başlamalıydılar, yoksa güneyden mi. Yakup sonunda güneye gitmeleri gerektiğine karar verdi, güneyde yol daha düzdü, kuzey yolu engebeliydi. Hava biraz düzeldi, soğuk kırıldı, yağmurlar dindi, doğanın devri konusunda bu gençlerden biraz daha tecrübeli bir kişi, sadece havayı koklayıp toprağı dinleyerek, baharın ilk işaretlerini fark edebilir. Yolculukları zevkli bir kır gezisine, göl kenarında hoş bir tatile dönüşüyor, Yakup ile Yusuf neredeyse buraya ağabeylerini aramaya geldiklerini unutuyorlardı, tam bu sırada beklenmedik bir biçimde İsa'yı tanıyan balıkçılarla karşılaştılar ve onlardan tuhaf şeyler duydular. Balıkçılardan biri dedi ki, Evet, onu tanıyoruz, eğer görürseniz, onu günlük ekmeğimizi bekler gibi, heyecan içinde beklediğimizi söyleyin. İki kardeş kulaklarına inanamıyordu, bu balıkçıların İsa'dan bahsettikleri doğru muydu, belki de onu bir başkasıyla, adı İsa olan başka bir adamla karıştırmışlardı. Tarifiniz doğruysa, aynı İsa'dan bahsediyoruz, Nasıra'dan mı başka bir yerden mi geldi bilmiyoruz, öyle bir şey söylemedi. Peki neden onu günlük ekmeğinizi bekler gibi bekliyorsunuz, diye sordu Yakup. Çünkü o ne zaman kayığa binse, balıklar ağlara atlıyor. Ama bizim ağabeyimiz balıkçılık bilmez, sizinkisi aynı İsa olamaz. Balıkçılığı bilir demedik, bütün yaptığı kayığa binip, Ağı şuraya atın, demekten ibaret, ağları onun dediği yere attığımızda tonla balık tutuyoruz. Öyleyse neden artık sizinle değil. Çünkü yanımızda fazla kalmıyor, diğer balıkçılara da yardım etmesi gerektiğini söyleyip gidiyor, haklı, bize tam üç kez uğradı, ayrılırken hep geri döneceğine söz verir. Şimdi nerede olduğunu biliyor musun. Bilmem ki, son görüşmemizde güneye gideceğini söylemişti, ama biz

fark etmeden kuzeye geçmiş de olabilir, gezip duruyor. Yakup Yusuf'a dedi ki, Güneye gidelim, en azından artık ağabeyimizin suyun bu tarafında olduğunu biliyoruz. Mantıklı görünüyordu, ama onlar karadayken ağabeyleri mucizevi avlarından birine çıkmış olsaydı rastlaşmayacaklardı. Bu tür ayrıntıları görmezden gelebiliriz, ama kader sandığımız gibi, şu ya da bu ilkeye göre belirlenmiş bir şey değildir, az önce anlattığımız karşılaşmaya benzer karşılaşmalar ancak ilgili insanlar aynı anda aynı yerde olursa gerçekleşebilir ki bu da kolay bir şey değildir. Bir an durup gökteki buluta bakmak, kuşun şarkısına kulak vermek ya da yuvaya girip çıkan karıncaları saymak, ya da bunların hiçbiriyle ilgilenmeyecek kadar meşgul bir kafayla yürüyüp gitmek bize pahalıya patlayabilir, hayatımızın fırsatını kaçırmamıza neden olabilir. İnan bana Yusuf, kader bu dünyada kabullenilmesi en güç şeylerden biri, benim yaşıma geldiğinde sen de bunu anlayacaksın. Uyarıyı dikkate alarak gözlerini dört açan kardeşler gölün sonuna varana kadar, gittikleri her yerde, balığa çıkıp da dönmeyen, ya da geç kalan kayık var mı baktılar, bazen İsa'yı beklenmedik bir şekilde beklenmedik bir yerde bulma umuduyla geri gittiler. Erden Nehri'nin karşı kıyısına geçip önlerine çıkan ilk balıkçıya İsa hakkında bir şey bilip bilmediğini sordular. Evet, tabii ki herkes İsa'nın mucizelerini duymuştu ama, onu gören yoktu. Yakup ve Yusuf geri dönüp kuzeye doğru ilerlemeye başladıklarında, büyük balığı yakalama umuduyla attıkları ağı toplayan balıkçılar gibi dikkat kesildiler. Geceyi yol kenarında geçirdikleri zaman bile, Isa ay ışığında bir köyden diğerine geçebilir diye sırayla nöbet beklediler. Soruştura soruştura Taberiye'ye vardılar ve bu kez iş aramalarına gerek yoktu, çünkü balıkçıların cömertliği sayesinde ceplerindeki paraya dokunmadan karınlarını doyurmuş, bol bol balık yemişlerdi ve hatta bir keresinde Yusuf dayanamayıp ağabeyine demişti ki, Yakup, hiç düşündün mü belki de yediğimiz balığı

ağabeyimiz tuttu, Bu balığı daha tatlı yapmıyor, diyen Yakup ağabeyine saygısızlık etmiş olabilir, ama Tanrı yardımcısı olsun, samanlıkta iğne arayan bu gencin halini düşününce tepkisini anlayışla karşılamamak imkânsız.

Taberiye'den çıktıktan, bizim ölçümüzle yaklaşık bir saat sonra, sonunda İsa'yı buldular. Gözleri çok keskin olan Yusuf, onu epey uzaktan görüp tanıyarak bağırdı, Bu o, işte orada. Aslında o yönden gelen iki kişi var ve bunlardan biri kadın. Hayır, diyor Yakup, o olamaz. Küçük kardeşlerin ağabeylerine itiraz ettiği sık görülür bir şey değildir, ama sevinçten ne yaptığının farkında olmayan Yusuf şimdi bunu pek düşünmüyor, Sana söylüyorum, bu o, Ama orada bir de kadın var, Evet, bir adam bir de kadın, o adam İsa. İsa ve Mecdelli Meryem iki tepe arasında kalan ve fazla yüksek olmayan, suya inen bir bayırda görünüyor, gittikçe yaklaşıyorlar. Yakup durdu ve bekledi, Yusuf'a da durmasını söyledi. Oğlan ağabeyinin sözünü dinledi, oysa bunca zamandır görmediği büyük ağabeyine koşup ona sarılmak, kollarını boynuna dolamak istiyordu. Yakup İsa'nın yanındaki kadından rahatsız olmuştu. Bu da kim, diye düşünerek huzursuzlanıyor, ağabeyinin kadın tenini bildiğine inanamıyordu. Bu fikir ağabeyi ile arasında bir anda koca bir uçurum yaratmıştı, Tanrı'yı gördüğüyle övünen İsa şimdi Yakup'un gözünde, sırf bir kadınla birlikte olduğu için, bambaşka bir yerdeydi. Fikirler arasındaki bağı çoğu zaman görmesek de, her fikir bir diğerine bağlıdır ve bir fikirden diğerine, köprüyle nehrin karşı kıyısına geçer gibi geçeriz. Köprüde ilerlerken nereye gittiğimize bakmaz, varlığının bile farkında olmadığımız nehrin üzerinde yürürüz. İşte Yakup, İsa'nın ayağına gelmesini beklemesinin uygunsuz olduğuna karar verdi ve o yürümeye başlar başlamaz, küçük Yusuf da kollarını açıp sevinç çığlıkları atarak ağabeyine koştu, nehir kıyısındaki sazlıkta çöplenen kuşlar ürkerek havalandı. Yakup kendisinin söylemesi gerekenleri küçük

kardeşinin söylemesine fırsat vermemek için adımlarını hızlandırdı, İsa ile yüz yüze gelince dedi ki, Rabbime şükürler olsun ki seni bulduk ağabey, ve İsa şöyle cevap verdi, İkinizi bu kadar sağlıklı görmek beni sevindirdi. Mecdelli Meryem İsa'nın arkasında saklanıyordu. İsa sordu, Sizi buraya getiren nedir, ve Yakup dedi ki, Gel şöyle gidelim, kimsenin bizi duyamayacağı bir yerde konuşalım. Burada konuşabiliriz, dedi İsa, yanımdaki kadını kastediyorsan ondan çekinme, bana söyleyeceğin her şeyi onun yanında söyleyebilirsin. Bunu izleyen derin sessizlik, birbirlerini bulan ama konuşmaya cesaret edemeyen dört insanın sessizliği değil, adeta dağların ve denizin sessizliğinin toplamıydı. İsa şimdi daha yaşlı görünüyordu, teni kararmış, gözlerindeki heyecan sönmüştü, uzun kara sakalının ardındaki yüzünde, bu beklenmedik karşılaşmanın gerginliği değil, ağırbaşlı bir ifade vardı. Kim bu kadın, diye sordu Yakup. Onun adı Meryem, o benimle, dedi İsa. O senin karın mı. Hem evet, hem hayır. Anlamadım. Şaşırmadım. Seninle konuşmalıyım. Konuş öyleyse. Annemizden bir haber getirdim. Dinliyorum. Bunu sana özel olarak söylemek isterdim. Dediğimi duydun. Mecdelli Meryem bir adım öne çıktı. Siz konuşmanızı bitirene kadar şu köşede beklerim. Hayır, seninle her düşüncemi paylaştığıma göre, annemin benim hakkımda ne düşündüğünü bilmelisin, böylece sana baştan anlatmak zorunda kalmam. Yakup öfkelenerek İsa'nın üzerine yürür gibi bir hamle yaptığında, nefretle arzu karışımı bir duyguyu ele veren gözleri Meryem'deydi. Onları ayırmak için yapabileceği başka bir şey olmayan Yusuf, kollarını ikisinin arasına koydu. Sonra Yakup sakinleşti, söyleyeceklerini hatırladı, Annem bizi seni bulmamız ve eve geri götürmemiz için gönderdi, çünkü sana inanıyoruz, ve Rabbin izniyle bir gün bize söylediklerine de inanacağız. Hepsi bu mu. Bunlar annemin sözleri. Yani söylediklerime inanamayıp, Rabbin sizi inandırmasını bekleyeceksiniz. İnanıp

inanmamamız Rabbe bağlı. Yanılıyorsun, Rab yürüyelim diye bize bacak verdi, ve yürüdük, ama Rabbin hiçbir insana, Yürü, dediğini duymadım, aklımız için de aynı şey geçerli, Tanrı bize aklı arzu ve isteğimize göre kullanalım diye verdi. Seninle tartışmayacağım. İyi edersin, çünkü kaybederdin. Anneme ne söyleyeyim. Ona haberlerinin çok geç geldiğini, Yusuf'un aynı sözleri doğru zamanda söylediğini ama kendisinin ona kulak asmadığını, artık Rabbin meleği Nasıra'da görünüp anamı sözlerimin doğru olduğuna ikna etse bile dönmeye niyetim olmadığını söyle. Kibirle davranıyorsun, günah işliyorsun. Ağaç kesilince ağlar, köpek yaralanınca ulur, erkek darbe yedikçe büyür. O senin annen ve biz de kardeşleriniz. Benim annem ve kardeşlerim kimlerdir, annem ve kardeşlerim ben konuştuğumda sözlerimi dinleyenlerdir, onlarla balığa çıktığımda hiç tutmadıkları kadar çok balık tutacaklarını bilen balıkçılar benim kardeşlerimdir, annem ve kardeşlerim bana merhamet etmek için ölüm saatimi beklemeyenlerdir. Anneme iletmemi istediğin başka bir şey yok mu. Hepsi bu, ama başkalarının benim hakkımda konuştuğunu duyacaksın, dedi İsa, sonra Mecdelli Meryem'e dönerek dedi ki, Gidelim Meryem, kayıklar suya indi, balıklar toplanıyor, şimdi hasat zamanı. Onlar ilerlerken Yakup arkalarından bağırdı, İsa, anama bu kadından bahsedeyim mi. Ona yanımdaki kadının Meryem olduğunu ve onun benimle olduğunu söyle, Meryem, ve bu ad etraftaki tepelerde, gölün üzerinde yankılandı. Çömelip kalan genç Yusuf, acı için-de ağlıyordu.

İsa balıkçılarla balığa çıktığında, Mecdelli Meryem kıyıda, ya da eğer yakında bir tepe varsa, kayığın takip ettiği rotayı rahatça seyredebilmek için tepede, bir taşa oturup İsa'yı bekliyor. Artık balıkçılık öyle uzun zaman harcamayı gerektiren bir iş değil, çünkü bu gölde asla bu kadar çok balık olmadı. Adeta balık dolu bir sepetin içine ellerini daldırıyorlar. Ama tabii her zaman bu kadar talihli değiller, çünkü İsa onları bıraktığında, sepete daldırılan eller boş dönüyor, kollar tekrar tekrar ağ atmaktan bitkin düşüyor ama gölden bir-iki balıktan fazlası çıkmıyor. Cehle Denizi'nin batı yakasındaki tüm balıkçılar, umutsuzluk içinde İsa'nın peşinden koşuyor, yalvarıyor, yardım istiyorlar, hatta bazen onu Paskalya'dan önceki paẓar gününün coşkusuyla, törenlerle, çiçeklerle karşılıyorlar. Ama insanın hamuru bozuktur, kıskançlık ve fenalığın yanında az da iyi niyet ve hayırseverlikten yoğrulan bu hamurun mayası, kötülüğü azdırıp iyiliği bastıran korkudur. Balıkçılar çok geçmeden birbirine girdi, köyler köylerle kanlı bıçaklı oldu, herkes İsa'yı kendi köyüne istiyor, kimse diğer köylerin aç kalmasını umursamıyordu. Kavgaya tutuştuklarında İsa çöle çekiliyor, ancak hatalarını kabul edip özür dileyerek bağlılıklarını bildirdikleri zaman geri dönüyordu. Ama doğu yakasındaki balıkçıların, ya da farklı yerlerden gelip farklı inançlara sahip olan, bu bölgede yoğun olarak yaşayan yabancıların, neden elçiler göndermediğini, neden balıkların halklar ve topluluklar arasında adilane biçimde paylaşılması için bir anlaşma talebinde bulunmadığını asla öğrenemeyeceğiz. Suyun diğer tarafındaki balıkçı köyler

de bir olup karanlık çöktükten sonra ağlar ve kargılarla yüklü tekneler göndererek İsa'yı kaçırabilir, böylece kendileri refaha uzanırken batı yakasını sefalete terk edebilirlerdi.

Ama biz Yakup ve Yusuf'un, balıkçılığa başladıktan sonra ünlenen İsa'yı her şeyi bırakıp eve geri dönmeye ikna etmeye çalıştıkları güne gidelim. Şimdi Yakup öfkeyle, Yusuf gözyaşlarıyla, Meryem'in iki oğlunun üçüncüyü getirip getiremeyeceğini merakla beklediği evlerine bir an önce varmak için hızla ilerliyorlar. Nehir kıyısında İsa ile karşılaştıkları yerden Nasıra'ya dönmek için Mecdel'den geçmeleri gerekiyordu. Yakup bu kasabayı az tanıyor, Yusuf hiç bilmiyordu, kasabanın onları çekecek ilginç bir yanı da yoktu, bu yüzden orada oyalanmadan yollarına devam ettiler. Kasabayı geride bırakıp açık alanlara çıkarlarken, yolun sol tarafında alevlerin yuttuğu bir evin çıplak duvarlarını gördüler. Dış kapının zorlandığı belliydi ama fazla zarar görmemişti, yangın içeride başlamış olmalıydı. Kafalarına düşebilecek kütükleri göze alarak, küllerin arasında onlara bir şey kalıp kalmadığına bakmaya karar veriyorlar. Dikkatli adımlarla yürüyerek, ayaklarıyla külleri eşeliyor, parlak bir şey, bir altın para, bir elmas, zümrütlerle bezeli bir kolye arıyorlar. Yakup ile Yusuf içeri sırf meraktan girdiler, açıkgöz komşuların çoktan her yanı didik didik aradığını akıl edemeyecek kadar ahmak değillerdi, ayrıca ev küçük olduğu için, onlardan önce ev sahibi kurtaracağını kurtarmış olmalıydı. Ocağın tavanı çökmüş, tuğla zemin kırılmış, yerdeki çiniler darmadağın olmuştu. Burada bir şey yok, dedi Yakup, gidelim, ama Yusuf, Bu nedir, diye sordu. Bacakları yanan ve gövdesi epey yıpranan, kenarlarından sarkan yanık paçavralarla boş bir tahta benzeyen karyolayı soruyordu. O bir yatak, dedi Yakup, büyük adamlarla varlıklı tacirler bunun gibi şeylerde uyur. Bu ev zengin birinin evine benzemiyor, diye itiraz etti Yusuf. Görünüşe aldanma, diye bilgece hatırlattı ona Yakup. Evden

çıkarlarken Yusuf dış kapıda asılı duran, herhalde bir zamanlar incir toplamada kullanılan, önceleri daha uzun olduğu anlaşılan bir sopa gördü. Bunun burada ne işi var, diye sordu, ve ağabeyinden ya da kendisinden bir cevap beklemeden gidip sopayı aldı. Yangının, yıkık bir evin, tanımadığı insanların hatırası. İçeri girerlerken onları gören olmamıştı. Kir pas içinde, kötü bir haber verecekleri evin yolunu tutan, biri Mecdelli Meryem'in hatırasıyla öfkeli, biri bulduğu kırık sopayla oynayacağı oyunları düşündüğünden neşeli bu iki kardeşi evden çıkarlarken de kimse görmedi.

Mecdelli Meryem bir taşa oturmuş İsa'nın balıktan dönüşünü beklerken, Nasıralı Meryem'i düşünüyor. Bugüne kadar bu kadın onun için sadece İsa'nın annesiydi, ama şimdi, İsa'ya sorup öğrendiğinden, onun adının da Meryem olduğunu biliyor. Bu dünyadaki Meryemlerin sayısını ve bu moda devam ederse gelecekte kim bilir kaç tane olacaklarını hesaba katarsak, bu pek öyle büyük bir tesadüf sayılmaz, ama nedense biz adaşlar arasında bir tür dayanışma olduğunu düşünmek isteriz, örneğin Yusuf kendisini Yusuf'un oğlu gibi değil de kardeşi gibi hissedebilir, ve bu Tanrı için bir sorun oluşturabilir çünkü kimse onunla aynı adı taşıyamaz. Mecdelli Meryem'in bunları akıl edemeyeceği söylenebilir, ama bizim sevdiği adamın annesini gözünün önüne getiren Mecdelli Meryem'in aklından bunun gibi şeyler geçtiğinden kuşkumuz yok. Mecdelli Meryem'in asla sevebileceği bir oğlu olmadı, ama sahte aşkın bin bir hilesini öğrendikten sonra, uzun bir bekleyişin sonunda, bir adamı sevmenin ne demek olduğunu öğrendi. İsa'yı kadının erkeği sevdiği gibi seviyor ama, oğlunu eve geri çağıran ve reddedilen zavallı Meryem'den çok genç olmadığı için olsa gerek, onu bir annenin sevgisiyle de sevmek istiyor. Mecdelli Meryem, Nasıralı Meryem'in haberi alınca neler hissedeceğini hayal etmeye çalışıyor, ama bu İsa'yı kaybettiğini hayal

etmesiyle aynı şey değil, çünkü o oğlunu değil, erkeğini kaybetmiş olurdu. Mecdelli Meryem İsa'nın dönüşünü beklerken, Tanrım, cezam buysa hem bir oğlun hem de bir kocanın yasını tutarım, diye mırıldandı. Kayık karaya çekilir, pulları parlayan balıklarla tıka basa dolu sepetler omuzlarda taşınırken, balıkçılara yardım etmek için dizine kadar suyun içine giren İsa yaramaz bir çocuk gibi kahkahalar atarken, Mecdelli Meryem kendisini Nasıralı Meryem'in yerine koydu, ayağa kalktı, İsa'yı karşılamak için suya girdi. Onu alnından öptü ve dedi ki, Oğlum. Kimse İsa'nın, Annem, dediğini duymadı, çünkü bildiğimiz gibi, gönülden söylenen sözler, asla dile gelmez, insanın boğazına takılır kalır ve ancak gözlerden okunabilir. Meryem ve İsa'ya ödül olarak bir sepet balık verildi, sonra her zaman yaptıkları gibi, geceyi geçirecekleri eve çekildiler, çünkü kendi evleri yoktu, kayıktan kayığa, döşekten döşeğe geziyorlardı. Başta İsa Meryem'e diyordu ki, Bu sana göre bir hayat değil, kendimize bir ev bulalım, gelir seni görürüm, ama Meryem ısrar ediyordu, Beklemek istemiyorum, yanında olmayı tercih ederim. Bir gün Meryem'e, ona göz kulak olacak bir akrabası olup olmadığını sordu, o da erkek kardeşi Lazarus ile kız kardeşi Marta'nın hâlâ Yahudiye'nin Beytanya köyünde yaşadığını söyledi, fahişe olduktan sonra onlara zarar vermemek için evi terk ederek uzaklaşmış, Mecdel'e yerleşmişti. Eğer Beytanya'da doğup büyüdüysen sana Beyanyalı Meryem denmeli, dedi İsa. Evet Beytanya'da doğdum ama sen beni Mecdel'de buldun, ben kendimi Mecdelli sayıyorum. Beytüllahim'de doğdum ama insanlar bana Beytüllahimli demiyor, ben kendimi Nasıralı da saymıyorum, çünkü oradaki insanlar beni istemiyor ve ben de onları istemiyorum, belki ben de senin gibi söylemeliyim, Mecdelli İsa, çünkü ben seni orada buldum. Evi yaktığımızı unutma. Ama hatıralar yok olmadı, dedi İsa. Meryem'in Beytanya'ya dönüşü hakkında bir daha konuşmadılar, bu kıyı

şeridi onların evi oldu, İsa nereye giderse gitsin, Meryem de peşinden gidecekti.

Beterin beteri var diyen doğru söylemiş, insanın çilesi bitmiyor, dertler yabani ot gibi yayılıyor. Bu deyişi ancak hayatın iniş çıkışlarına, güçlüklere, engellere, yenilgilere, bu bitmez çileye alışkın bir fani uydurmuş olabilir. Denizcilerse bunu en iyi bilenlerdir, çünkü onlar ayaklarının altında çok daha büyük acılar, akıl sır ermez derin uçurumlar olduğunun farkındadırlar. Denizcilerin başlarının belası, gökten gönderilen sert rüzgârlar, dalgaları kudurtur, fırtınalar çıkarıp girdaplar oluşturur, kayıklarla tekneleri batırır. Balıkçılarla denizciler ellerinin yetişmediği gökle ayaklarının basmadığı yer, cennetle dünya arasında bir yerde yok olur. Celile Denizi her göl gibi çoğunlukla sessiz ve sakindir, ama bazen suyun öfkesi zincirinden boşanır, o zaman her adam kendi kaderiyle baş başa kalır ve ne yazık ki bazıları boğulur. Ama biz şimdi Nasıralı İsa'ya kulak vererek, son zamanlarda kafa yorduğu şeylere bakalım, o zaman insanın ne kadar tatminsiz olabileceğini, ve azla yetinebilenlerin bize öğrettiklerinin aksine, görevi yerine getirmenin her zaman iç huzur sağlamadığını göreceğiz. İsa'nın Erden Nehri boylarındaki sonu gelmez geliş gidişleri sayesinde artık, en azından batı kıyısında sorun kalmadığı söylenebilir, eskisi gibi kıtlık yaşanmıyor ve bundan fayda gören sırf balıkçılar da değil, çünkü balık bolluğu, şimdi yiyecek daha fazla şey olduğundan, fiyatları düşürdü. Tüccar kafasıyla hareket edip, balıkların çoğunu göle geri boşaltarak fiyatları yüksek tutmaya çalışanlar oldu, böyle durumlarda İsa bu işten sorumlu olanlar Özür dileyip hal ve hareketlerine çeki düzen vermezse o bölgeye bir daha uğramayacağını söylüyor, bunun üzerine işler yoluna giriyordu. Yani herkes mutlu, İsa dışında herkes. Gide gele artık yorulmuş, doldur boşalt her gün aynı işleri yapmaktan feci halde bunalmıştı, bu balık bolluğu kuşkusuz onun değil Rabbin işi

olduğundan, Rab söz verdiği gibi ona yeniden seslenene kadar başka şeyler yapabileceğini umuyordu. İsa Rabbin yanında olduğundan şüphe duymuyor, çünkü balıklar ne zaman çağırsa geliyor, bu da İsa'yı, gücü iyi niyetle kullandığını gören Rabbin ona başka güçler verip vermeyeceğini düşünmeye itiyor. Çünkü sadece sezilerini kullanarak bu kadar yol aldığını gördüğümüz bu adamın, bundan iyisini başarmaması için bir sebep yoktu. Bunu öğrenmenin kolay bir yolu vardı, Hadi bakalım, deyip işe koyulmalıydı. Başka mucizeler de yaparsa bu, Rabbin ondan hoşnut olduğunu gösterecekti, yapamazsa, bu da Rabbin hoşnutsuzluğunun delili olacaktı. Ama nereden başlayacağına karar vermesi gerekiyordu. Tanrı'ya danışma şansı olmayan İsa, riske girerek kendisi bir mucize seçmek zorundaydı, bir yandan çok büyük bir işe kalkışmamalıydı, diğer yandan da yapacağı şey, fayda sağlayacakların ve dünyanın gözünden kaçmamalı, yüce Rabbin her şeyin üstünde tutulması gereken şanına yaraşır bir mucize olmalıydı. Tanrı'nın onu hafife almasından, çölde yaptığı gibi onu hor görmesinden korkan İsa karar veremedi. Atın ağları, dediği ilk gün ağlar boş dönseydi, utancından yerin dibine girerdi. Bunlar onu o kadar kaygılandırmıştı ki bir gece rüyasında kulağına şöyle fısıldandığmı duydu, Sakın korkma, Tanrı'nın sana ihtiyacı var, ve uyandığında, bu sözleri söyleyen kimdi bilemedi, Rabbin gönderdiği bir melek miydi, yoksa şeytanın aklına uyan bir kötü ruh muydu. Mecdelli Meryem mışıl mışıl uyuyordu, o olamazdı.

İsa diğer sabahlardan farkı olmayan bir sabah, artık sıradanlaşan mucizesini gerçekleştirmek için göle açıldığında durum buydu. Bulutlar alçaktaydı ve yağmur yağacak gibiydi, ama yağmur balıkçıları korkutmaz, onlar her türlü hava koşulunda çalışmaya alışıktır. O gün, ilk mucizeye tanık olan Simun ve Andreya'nın kayığına binilecek, Zebedi'nin oğulları Yakup ve Yuhanna'nın kayığı da onlara eşlik edecekti çünkü mucize

hep aynı şekilde sonuçlanacak diye bir kural yoktu, ikinci bir kayığın ağlarına da biraz balık takılabilirdi. Güçlü bir rüzgârı arkalarına alıp hızla yol alıyorlar ve yeterince açıldıklarında, balıkçılar yelkenleri toplayıp ağları hazırlayarak, İsa'nın talimatını beklemeye başlıyor. Bu noktada bir güçlük çıkıyor, durup dururken fırtına kopuyor, dalgalar giderek yükseliyor ve rüzgâr şiddetlendikçe su kuduruyor, bu iki fındık kabuğu savrulmaya başlıyor. Kıyıda olup biteni seyredenler savunmasız balıkçıların çaresizliğine ağıtlar yakıyor, çığlıklar atıyorlar. Eşler, anneler, kardeşler, çocuklar, hatta iyi niyetli kaynanalar, su kenarına toplanmış, öyle bir gürültü koparıyorlar ki sesleri Tanrı'ya kadar ulaşıyor olsa gerek, Ah zavallı kocacığım, Ah sevgili kardeşim, Ah benim enişteciğim, Lanet olsun sana kahpe deniz, Çaresizlerin kutsal anası bize yardım et, Yolcunun yardımcısı, imdadımıza yetiş, ama çocukların tek yapabildiği zırlamaktı. Mecdelli Meryem de oradaydı, İsa, İsa, diye sayıklıyor, ama onun için dua etmiyordu, Rabbin onun canını başka bir felakete saklayacağını, en fazla birkaç kişinin boğulacağı bir fırtınaya kurban gitmesine izin vermeyeceğini biliyordu. Sanki bu isim, sonları yakın gibi görünen diğer balıkçıları kurtarabilecekmiş gibi, tekrar edip duruyordu, İsa, İsa. İsa fırtınanın ortasında, etrafındaki umutsuzluğu ve yıkımı, kayıkları yutan dalgaları, kırılan yelken direklerini ve kopup rüzgârda uçan yelkenleri seyretti, yağmur o kadar şiddetliydi ki, burada olsa imparatorun gemileri bile suyla dolup batardı. İsa seyretti ve düşündü, Ben yaşarken bu adamların ölmesi doğru değil, Rab beni azarlayacak, diyecek ki, Yanında olanları kurtarabilirdin, ama babanın günahı yetmezmiş gibi, onları kurtarmak için sen de kılını kıpırdatmadın. Bunu hatırlamak İsa'yı üzdü, ayağa kalktı, toprağa basarmış gibi dimdik durdu ve rüzgâra emretti, Dur, sonra denizi azarladı, Sakin ol, ağzından bu sözler çıkar çıkmaz, rüzgâr ve deniz duruldu, gökteki bulutlar dağıldı, biz

fanilere her zaman harikulade görünen güneş tüm haşmetiyle yüzünü gösterdi. Balıkçıların sevincini tarif etmek mümkün değil, sarılıp öpüştüler, yanaklarından mutluluk gözyaşları süzüldü, uzak kıyıdakiler fırtınanın bu kadar kısa sürede dinmesine şaşırırken, onlar paçayı yırttıklarına, canlarını kurtardıklarına çılgınca sevinmekle meşguldü ve heyecan içinde içlerinden biri, Mucize, Mucize, diye bağırdıysa bile, o an kimsenin, birinin bu işten sorumlu olduğunu düşünecek hali yoktu. Sonra birden sustular ve diğer kayıklar Simun ve Andreya'nın kayığının etrafına toplandı, fırtınanın ortasında, Dur, Sakin ol, diye bağırdığı duyulan İsa'ya herkes şaşkın şaşkın bakıyordu, denizdeki balıkları yanına çağırabilen adam, bu kez balıkçıları balıklara yem olmaktan kurtarmıştı. Kayığın içinde otururken başını öne eğen İsa, mağrur ve hüzünlü görünüyordu, zirveye varmış, engellenemez inişe hazırlanıyormuş gibi. Adamlar onun etrafına toplandı ve konuşmasını bekledi. Rüzgâra emir verip denizi azarlamak yetmezdi, Tanrı bu balıkçıları ölümün soğuk koynuna terk etmişken, basit bir Celilelinin, bir marangoz oğlunun nasıl böyle bir mucize yapabildiğini açıklaması gerekiyordu. İsa ayağa kalktı ve dedi ki, Bu gördüğünüz benim yaptığım bir şey değildir, fırtınayı dindiren ses benim sesim değil, benim aracılığımla konuşan Rabbin sesidir, tıpkı peygamberler gibi, ben de onun dili oldum. Kayıkta yanında olan Simun dedi ki, Rab fırtınayı gönderdiği gibi geri çağırabilirdi, bizim hayatımızı kurtaran senin sözlerindir. İnanın bana, bu işi yapan ben değilim, Rab'dir. Bunun üzerine Zebedi'nin küçük oğlu, Yuhanna, ahmak olmadığını kanıtlayarak dedi ki, Tanrı'nın işi olabilir, çünkü o her şeye kadirdir, ama o bu işi senin aracılığınla yapmıştır, bu da demek oluyor ki Rab seni tanımamızı istiyor. Siz beni zaten tanıyorsunuz. Tek bildiğimiz bir yerden geldiğin ve kayıklarımızı balıkla doldurduğun. Ben Nasıralı İsa'yım, Romalıların çarmıha gerdiği bir marangozun

oğluyum, zamanında koyun keçi güttüm, ama şimdi burada sizlerleyim, ve görünen o ki ölüm saatime kadar balıkçılık yapacağım. Simun'un kardeşi Andreya dedi ki, Biz seninle olacağız, çünkü senin gücünde bir adam, boynuna bağlı değirmen taşından daha ağır bir yalnızlığa mahkûmdur. İsa dedi ki, İçinizden geliyorsa, ve eğer Tanrı Yuhanna'nın söylediği gibi, beni tanımanızı istiyorsa, benimle kalın, ama burada olup bitenleri kimseye anlatmayın, çünkü Rabbin kaderimi bildireceği an henüz gelmedi. Sonra Zebedi'nin büyük oğlu, Yakup, kardeşi kadar akıllı olduğunu göstererek, dedi ki, İnsanların konuşmayacağını sanıyorsan, sahilde seni övmeyi bekleyen kalabalığa bir bak, yanımıza gelmek için kayıklara atlayıp kürereklere asılan bile var, onları sakinleştirip her şeyi sır gibi saklamaya ikna etsek bile, ister beğen ister beğenme, Tanrı'nın bir daha senin aracılığınla görünmeyeceğini ne biliyorsun. Acıların adamı İsa, boynunu büktü ve dedi ki, Hepimiz Rabbin ellerindeyiz. Bizden çok senin canın Rabbin ellerinde, diye cevap verdi Simun, çünkü o seni seçti, biz de senin peşinden geleceğiz. Sonuna kadar, dedi Yuhanna, Bize ihtiyacın olduğu sürece, dedi Andreya, Mümkün olduğu kadar uzun süre, dedi Yakup. Kayıklar hızla yaklaşıyor, kayıklardakiler kollarını sevinç içinde sallayarak Tanrı'yı övüyor, Tanrı'ya şükürler ediyor, ilahiler okuyordu. İsa rahatlayarak dedi ki, Hadi gidelim, şarap kadehe kondu, içmemek olmaz. Gözleri Mecdelli Meryem'i aramadı, her zamanki gibi kıyıda erkeğini beklediğini, sabır taşının çatlaması için bir mucizeden fazlasına ihtiyaç olduğunu biliyordu. Meryem'in onu beklediğini düşünmek İsa'ya huzur verdi, içini ferahlattı. Karaya varır varmaz kendini onun kollarına bıraktı, çıplak yanağı sakalına değerken, kulağına şunları fısıldaması onu hiç şaşırtmadı, Savaşı kaybedeceksin ama her dövüşten galip çıkacaksın. Dostlarıyla kol kola girip, İsa'yı muzaffer bir kumandan gibi karşılayan coşkulu kalabalığı selamladılar. İsa ile

Meryem kol kola, Kefernahum'a çıkan bayırı tırmandılar, göle bakan bir köydür burası, Simun ve Andreya orada yaşarlar ve bu çifti hep iyi ağırlamışlardır.

Yakup fırtına olayının çok konuşulacağını söylerken haklıydı. Birkaç gün içinde, çevre illerde insanlar bundan başka şey konuşmaz oldu. Gel gelelim, tuhaf ama, hiç kimse Taberiye'de bir fırtına koptuğunun farkında değildi, oradaki göl büyük değildir, güzel bir günde bir kıyıdan karşı kıyı görülebilir. Kefernahum'un balıkçılarıyla gezen bir yabancının rüzgârı azarlayarak fırtınayı dindirdiğini duyan soruyordu, Fırtına mı, ne fırtınası. Fırtınaya tanıklık edecek kimse yok değildi, hem olayları yaşayanlar hem de olup biteni sonradan öğrenip kendi yaşamış gibi heyecanlananlar vardı. Kana ve Safet'ten gelip bu bölgeden geçen celepler, her biri hikâyeyi gönlünce süsleyip püsleyerek, olayları her yerde anlattı, ama haberler herkese ulaşmadı. Bu tür hikâyelerin kaderi bellidir, zamanla inandırıcılıklarını kaybederler, haberler Nasıra'ya ulaştığında, artık kimse bunun gerçek bir mucize mi, yoksa bir tesadüf mü olduğunu bilmiyordu, belki de sözün ağızdan çıkması, havanın sakinlemesine denk gelmişti. Ama ana yüreği yanılmaz, kayıp oğlunun işi olduğu söylenen ama gerçekliğinden şüphe duyulan bu olayla ilgili konuşulanlara kulak misafiri olmak Meryem'e yetti. İsa'yı meleğin ziyaretinden haberdar etmediği için büyük pişmanlık duyuyor, kendi sözlerinin evi terk eden kalbi kırık oğlunu geri getirememesine, İsa'nın artık onu saymamasına üzülüyordu. Şimdi Lisya evliydi ve Kana'da yaşıyordu, Meryem'in acısını paylaşacak kimse kalmamıştı. Yakup ile konuşamıyordu, çünkü Yakup o yolculuktan ağabeyine nefret duyarak dönmüştü. Meryem'e ayrıntıları anlatmamış, İsa'nın yanındaki kadın hakkında da pek bir şey söylememişti, Anası olacak yaşta. Yakup dağ başındaki bu köyde hayat hakkında her şeyi öğrenememişti belki ama, Mecdelli Meryem için demişti ki, Kibarca

söyleyeyim, görünüşü, hayat hakkında bilmediği şey yokmuş gibi hissettiriyor. Meryem bu yüzden Yusuf'tan, hem görünüşü hem de adı ona kocasını hatırlatan küçük oğlundan medet umdu, ama Yusuf da onu teselli etmedi, Yaptığımız yanlışın cezasını çekiyoruz anne, İsa'yı gördükten sonra asla eve dönmeyeceğine ikna oldum, insanlar fırtınaları dindirdiğini söylüyor, biz harikalarını balıkçılardan kendi kulaklarımızla duyduk, kayıkları balıkla dolduruyormuş. Demek melek haklıymış. Hangi melek, diye sordu Yusuf, ve Meryem ona ışıklı toprağı kâseye koyan dilenciden, rüyasına giren meleğe kadar her şeyi anlattı. Evin içinde konuşmadılar, çünkü bu ikisi arasında bir meseleydi ve bu kadar kalabalık bir evde gizli konuşulmaz. Sır vermek isteyen, söylenenleri Tanrı'dan başkasının duyamayacağı çöle gider. Yusuf ile Meryem konuşurlarken, Yusuf annesinin omzunun üzerinden, bir çobanın koyun ve keçilerden oluşan sürüsüyle beraber uzak tepelerden geçip gittiğini gördü. Sürü öyle büyük bir sürüye benzemediği, çoban da iriyarı görünmediği için, Yusuf bir şey söylemeden baktı. Annesi, İsa'yı bir daha göremeyeceğim, dediğinde Yusuf, Kim bilir, diye cevap verdi.

Yusuf haklıydı. Yaklaşık bir yıl sonra, görümcesi adına baba evine haber gönderen Lisya, annesini görümcesinin düğününe davet etti. Bütün çocuklarını getirebileceği, hepsinin davetli olduğu söyleniyordu. Bu cömert bir davetti ama Meryem kimseye yük olmak istemiyordu, bir sürü çocuğu olan bir dul insanları bunaltabileceği için yanına sadece son gözdesi Yusuf'u ve her kız çocuğu gibi düğün görmeye bayılan Lidya'yı almaya karar verdi. Kana Nasıra'ya çok uzak değil, bizim ölçümüze göre bir saatten biraz daha uzun bir mesafedeydi, sonbahar da geldiğinden hava yumuşamıştı, dolayısıyla düğün bir tarafa, yolculuğun kendisi hoş bir gezi gibi olacaktı. Kana'ya vakitlice varabilmek için gün doğarken yola çıktılar, Meryem düğünün son hazırlıklarına katkıda bulunmak istiyordu, bir misafir olarak bu

onun göreviydi. Lisya annesini ve kardeşlerini karşılamak için evden koşarak çıkıp onlara sarıldı. Nasıl olduklarını sordu, iyi olduklarını söylediler, ama yapacak çok iş olduğu için kısa kestiler. Lisya ile Meryem düğün sahibine yemekleri hazırlamakta yardım etmek için düğünün yapılacağı oğlan evine gittiler, Yusuf ile Lidya ise avluda çocuklarla kaldılar, şenlik başlayıncaya kadar oğlanlar oğlanlarla oynayacak, kızlar kızlarla dans edecekti. Şenlik başlayınca hep birlikte, güveyi götüren adamların peşine takıldılar. Günlük güneşlik bir sabahtı ama dostlar âdet yerini bulsun diye ellerinde meşaleler taşıyorlardı, demek ki fazladan ışık vardı, meşale ışığı bile olsa küçümsenmeyecek bir ışık. Komşular onları güler yüzle karşıladı, ama kutlamaları gelinin gelişine sakladılar. Yusuf ve Lidya bundan sonrasını seyredemedi, ama önemli değil, kendi evlerinde bir düğün görmüşlerdi. Güvey kapıyı çalar ve gelini görmek istediğini söyler, gelin arkadaşlarıyla birlikte, ellerinde alev alev yanan koca meşaleler taşıyamayacaklarına göre çıralarla kapıya çıkar, güvey gelinin peçesini açar ve sanki on iki aylık nişanlılık süresince onu hiç görmemiş, onunla defalarca kez yatmamış gibi, orada bir hazine bulmuş gibi sevinçle bağırır. Yusuf ve Lidya bunları kaçırdı çünkü Yusuf yola baktı ve o tarafa gelen iki adam ve bir kadın gördü. İsa'yı ve yanındaki kadını tanıdı, ikinci kez şaşırdı, kız kardeşini çağırdı ve dedi ki, Bu İsa, gördün mü. Ağabeylerinin kollarına atılmak için koştular, ama Yusuf annesini ve İsa'nın göl kıyısında, Yakup'la onu değilse bile, aktardıkları sözleri ne kadar soğuk karşıladığını hatırlayarak durdu. Ağabeyine daha sonra bir açıklama yapabileceğini düşünerek geri döndü. Köşeyi dönüp kaybolmadan önce dönüp arkasına baktı, kardeşi Lidya'nın, kadınla diğer adamın sevgi dolu bakışları altında, ağabeyinin kollarında bir kuş gibi salındığını, İsa'nın onu öpücüklere boğduğunu görünce çok kıskandı. Öfkeden gözleri yaşaran Yusuf koşarak eve geldi, avluyu geçti,

ipek örtüleri kirletmemek, tencereleri devirmemek için sofraların üzerinden atladı ve bağırdı, Anne, Anne. Her birimizin farklı bir sese sahip olması büyük talih, yoksa anneler, Anne, dendiğini duyup başlarını kaldırdıklarında, karşılarında başkalarının oğullarını bulabilirlerdi. Meryem başını kaldırırken oğlunun şöyle dediğini duydu, İsa geliyor. Başta rengi attı, sonra kızardı, gülümsedi, sonra yine somurttu, yüzü soldu, duygular birbirine karışırken, sırtını duvara dayadı ve sanki kalbi artık atmıyormuş gibi elini göğsüne bastırdı. Yanında kim var, diye sordu, çünkü yanında birileri olduğundan emindi. Bir adam ve bir kadın, Lidya da hâlâ onların yanında, dedi Yusuf. Daha önce gördüğün kadın mı. Evet anne, ama adamı tanımıyorum. Lisya da yanlarına geldi, meraklanmış, ters giden bir şeyler olduğunu sanmıştı, Ne oldu anne. Ağabeyin düğüne geliyor. İsa Kana'da mı. Evet, Yusuf onu biraz önce görmüş. Lisya sessizce, Ağabeyim gelmiş, diye mırıldanırken yüzündeki tebessüm, derin bir tatmin duygusunu açığa vuruyordu. Gidip onu karşılayalım, dedi. Sen git, ben burada bekleyeceğim, dedi annesi, sonra Yusuf'a döndü ve dedi ki, Sen de ablanla git. Ama Yusuf İsa'nın ondan önce Lidya'yı kucaklamasına fena bozulmuştu, Lisya'nınsa tek başına gidecek cesareti yoktu, bu yüzden, deyiş yerindeyse verilecek cezayı bekleyen, hâkimin insaflı olup olmadığınıysa kestiremeyen üç suçlu gibi beklediler.

İsa kucağında Lidya ve arkasında Mecdelli Meryem'le kapıda belirdi. Ama içeri onlardan önce güveyin akrabası Andreya girdi, gülümseyerek onu karşılamaya gelenlere şöyle diyordu, Hayır, Simun gelemedi. Çoğunluk bu kavuşmayı gülümseyen yüzlerle seyrederken, bazısı birbirini süzüyor, sağlam görünmese de hâlâ iki yakayı birbirine bağlayan bu dar köprüye ilk adımı kimin atacağını düşünüyordu. Vaktiyle bir şairin dediği gibi, Çocuklar bu dünyanın en büyük neşesidir, demeyeceğiz, ama büyükler onlar sayesinde, yüzleri kızarmadan bazı zor

adımlar attıktan sonra, dönüp arkalarına bakarlar ve çok yol almadıklarını görürler. İsa'nın kucağından inerek annesine koşan Lidya'nın bu hamlesi, tıpkı kukla oyununda olduğu gibi, bir diğer hamleyi çağırdı, İsa annesiyle kardeşlerinin yanına gidip onları her gün gördüğü insanları selamlar gibi heyecandan uzak bir tavırla selamladı, sonra da hiçbir şey olmamış gibi diğerleriyle konuşmaya başladı. Meryem'le çocukları donup kaldı. İsa'nın peşinden ayrılmayan Mecdelli Meryem, Nasıralı Meryem'in yanından geçerken, biri dimdik, biri kambur iki kadın birbirlerine, nefret ya da küçümsemeyle değil, ancak kadın kalbinin labirentleri hakkında fikir sahibi olanların anlam verebileceği, birbirlerini kabullendiklerini ifade eden gözlerle baktılar. Kafile yaklaşırken tezahüratlar ve alkışların yanında, teflerle sazlardan gelen kıvrak bir oyun havası duyuluyor, bu arada evde her kafadan ayrı ses çıkıyordu. Sonra konuklar avluya çıktı, gelinle güvey tebrikler, tokalaşmalar ve öpücükler eşliğinde, helalleşmek için ana babalarının yanına gitti. Kocasıyla büyük oğlunun yokluğunda Meryem de aile reisi olarak, daha önce kendi kızına, Lisya'ya yaptığı gibi, yeni geline hakkını helal etmek için yerini aldı. Andreya akrabalarına İsa'nın ağları balıkla doldurup fırtınalara kafa tuttuğunu anlattığı için sofrada İsa'ya özel bir yer ayrılmıştı, ama İsa bu teklifi geri çevirdi, kız tarafından en uzak yere oturan konuklara katıldı. Mecdelli Meryem İsa'ya hizmet ediyor, kimse onun neden burada olduğunu sorgulamıyordu. Lisya da keyfinin yerinde olduğundan emin olmak için birkaç kez yanına geldi ve İsa iki kadına aynı şekilde davrandı. Olup biteni uzaktan takip eden annesi Mecdelli Meryem'le birkaç kez göz göze geldi, sonunda onu bir köşeye çekti ve lafı uzatmadan dedi ki, Oğluma iyi bak, çünkü bir melek bana çok çileler çekeceğini, onun için yapabileceğim hiçbir şey olmadığını söyledi. Gerekirse hayatım pahasına onu koruyup kollayacağım. Senin adın ne. Bana Mecdelli

Meryem derler, oğlunla karşılaşıncaya kadar bir fahişeydim. Meryem bir şey söylemedi ama her şeyi anlamaya, parçaları bir araya getirmeye başladı, altınlar, paranın nereden geldiğini sorduğunda savunmaya geçen İsa'nın çekimserliği, Yakup'un İsa ile buluşmasını anlatırken öfkelenmesi, ağabeyinin yanında gördüğü kadınla ilgili sözleri. Şimdi her şeyi biliyordu, Mecdelli Meryem'e döndü ve dedi ki, Oğlum için yaptığın iyiliklere her zaman minnettar olacağım, hakkımı helal ettiğimi bil. Mecdelli Meryem uzandı ve saygıyla Meryem'i omzundan öptü, ama Meryem kollarını onun boynuna doladı, mutfakta onları bekleyen işlere dönmeden önce, birbirlerine sımsıkı sarılıp bir süre öyle kaldılar.

Şölen devam etti, mutfaktan kazan kazan yemek çıktı, galonlarca şarap içildi, konuklar şarkılar söyleyip danslar etti, sonra kâhya geldi ve düğün sahibinin kulağına şarabın bitmek üzere olduğunu fısıldadı. Tavan başlarına yıkılsa böyle kahrolmazlardı, Ne yaparız şimdi, nasıl konukların karşısına geçip şarabımız kalmadı deriz, yarın bütün Kana bu rezaleti konuşacak. Zavallı kızım, dedi gelinin annesi, insanlar onunla alay edecek, düğününde şarabı bile kuruttuğunu söyleyip gülecekler, biz bunu hak edecek ne yaptık, ne kötü kaderimiz varmış. Masalarda konuklar şişelerdeki şarabın son damlalarını içiyor, etraflarına bakınıp şarap getiren birini arıyorlardı. Analık hakkını başka bir kadına devretmiş, yeryüzündeki görevini tamamlamış olan Meryem, bu dünyayı terk edeceği günü beklemek için sessiz evine dönmeden önce, İsa'nın mucizevi güçlerini sınamaya karar verdi. Gözleri Mecdelli Meryem'i aradı, göz göze geldiklerinde Mecdelli onu başıyla onayladı, bunun üzerine zaman kaybetmeden İsa'nın yanına gitti ve dedi ki, Şarapları kalmadı. İsa dönüp annesine sesi uzaktan geliyormuş gibi baktı ve dedi ki, Kadın, nedir senden çektiğim, İsa'nın bu sözleri duyanları şaşırttı, çünkü bir oğul onu dünyaya getiren

anneye böyle davranmaz. İleride kimisi bu terbiyesizliği örtbas etmek için İsa'nın söylediğini daha nazik biçimde ifade edecek ve farklı yorumlayacak, hatta İsa'nın sözlerinin anlamını tamamen değiştirecekti, ve onlara göre İsa şöyle söyleyecekti, Neden bununla beni üzüyorsun, ya da, Bunun benimle ne ilgisi var, ya da, Seni ne ilgilendiriyor, ya da, Yapacağımız bir şey var mı, ya da, Bu işi bana bırak, ya da, Ne istediğini söyle ben de elimden geleni yapayım, ve hatta, Seni memnun etmek için elimden geleni ardıma koymayacağım. Meryem sinmedi, İsa'nın küçümser bakışlarına bir meydan okumayla cevap vererek, uşaklara dönüp dedi ki, Size ne derse onu yapın, bu da oğlunu zorda bıraktı. İsa annesinin arkasından tek söz söylemeden baktı, onu durdurmaya çalışmadı, çünkü Rabbin onu fırtınayı ya da balıkçıları kullandığı gibi kullandığını biliyordu. İçinde hâlâ biraz şarap olan kadehini havaya kaldırdı, paklanma gelenekleri için kullanılan suyun saklandığı taştan yapılmış altı küpü işaret ederek uşaklara dedi ki, Bunları suyla doldurun, onlar da söyleneni yaptı, kapları ağzına kadar doldurdular, her biri yetmiş ile yüz litre su alırdı. Buraya getirin onları, dedi ve söyleneni yaptılar. İsa her bir kaba, kadehinden birkaç damla şarap damlattı, sonra uşaklara dedi ki, Bunları kâhyaya götürün. Küplerin nereden geldiğini bilmeyen kâhya az miktardaki şarabın renk kattığı suyu tattı, sonra güveyi çağırdı ve dedi ki, Başkaları önce en iyi şarabı sunar, konuklar bol bol içtikten sonra kötüsünü kor, ama sen en iyi şarabı şu ana dek sakladın. Bu tür küplerde şarap saklandığını daha önce görmeyen ve dahası, şarabın bittiğini bilen güvey, birkaç yudum aldı ve şarap olduğunu doğruladı, yüzünde sahte bir tevazuyla, tadının mükemmel olduğu yorumunu yaptı. Eğer sonraki gün uşaklar haberi etrafa yaymasaydı, bu mucize gölgede kalacaktı, çünkü ona gönderileni tattığında aslında şaraba dönen suyu içtiğini bilmeyen kâhya bunu hiç öğrenmeyebilir, güvey şarabı

kendisinin getirdiğini söyleyerek övünmeye devam edebilirdi, ne de olsa İsa'nm sağda solda, Ben şu şu mucizeyi gerçekleştirdim, diyecek hali yoktu, başından beri işin içinde olan Mecdelli Meryem de, O şu şu mucizeyi gerçekleştirdi, diye övünecek değildi, ve suyun şaraba dönmesi, kadeh kaldıran konukların gönülden katılacağı üzere, düğün sahibiyle konuklara yarayan, ama anne oğul arasında bambaşka bir anlamı olan özel bir mesele olduğundan, annesi de kimseye bir şey söylemeyecekti.

Nasıralı Meryem ile oğlu daha fazla konuşmadı. Mecdelli Meryem ile İsa aynı gün kimseye veda etmeden Kana'dan ayrılarak, Taberiye'ye doğru yola koyuldu. Yusuf ve Lidya onları köyün dışına kadar gizli gizli takip etti, köyün çıkışına vardıklarında durup, ağabeyleriyle yanındaki kadm bir kavşağı dönerek gözden kaybolana kadar, onların arkasından baktılar.

Sonra uzun bekleyiş başladı. Tanrı'nın kendisini İsa aracılığıyla gösterdiği işaretler, birkaç sihir sözüyle icra edilen, zekice ve etkili sihirbaz hilelerinden daha parlak değildi, attıkları ip havada asılı kalan, ona bir yerden destek almadan ya da bir şeye tutunmadan, kanca kullanmadan ve esrarengiz bir cinin yardımına da başvurmadan tırmanan Doğulu fakirler daha iyisini yapıyordu. İsa'nın böyle şeyler olması için tek yapması gereken niyet etmekti, neden yaptığı sorulduğundaysa, ağları boş dönen balıkçıların üzüntüsüne dayanamadığını, azgın fırtınaların tehditlerini görmezden gelemediğini, düğünde şarabın bitmesine dayanamadığını söylüyordu, işin aslı Rabbin onun ağzından konuşacağı vakit henüz gelmemişti. Celile'nin bu tarafında yaşayan köylüler, Nasıralı bir adamın, ancak Tanrı'dan gelebilecek esrarengiz güçlerle mucizeler yaparak gezdiğini yaydılar, adam da bunu inkâr etmedi, ama neden ortaya çıktığını açıklayamıyor, bu beklenmedik bolluktan istifade etmeye çalışan insanlar da artık soru sormuyordu. Simun, Andreya ve Zebedi'nin oğulları böyle düşünmüyordu, ama onlar İsa'nın dostuydu ve hayatından endişe ediyorlardı. İsa her sabah uyandığında sessizce mırıldanıyordu, Kim bilir, belki bugün, bazen de bunu yüksek sesle söylüyordu. Onu duyan Mecdelli Meryem, bir şey demeden iç çekerek bir süre yatıyor, sonra doğrulup onu gözlerinden ve alnından öpüyordu. İsa kendisini kadının göğüslerinin o tatlı, sıcak kokusuna bırakıyor, bazen geri yatıyor, bazen de aklındakini unutup, içinden başka bir bedende tekrar doğarak çıkacağı bir koza örer gibi,

başını Meryem'in koynuna gömüyordu. Sonra gölde onu bekleyen ve çoğu İsa'yı hiç anlamayan, neden bir kayık alıp tek başına balığa çıkmadığını, tuttuğu bütün balığı kendine saklamadığını sorup duran balıkçıların yanına iniyordu. Şimdi her şey daha kolaydı ama balıkçılık zor zanaat, insanı yoruyordu, bazen açıkta durup dinlenirlerken İsa'nın içine bir şey doğuyor, yüreği ürperiyordu, ama Tanrı'nın oturduğu göğe bakacağına, korku ve sabırsızlıkla, sanki gölün derinliklerinden balık değil de, yüzeye varmakta geciken sözler bekliyormuş gibi, sakin göle bakıyor, pak bir ten gibi parlayan sulara dalıp gidiyordu. Günlük av bitiyor, yüklü kayık sahile dönüyor ve İsa, boynu bükük, bir kez daha Mecdelli Meryem'i arkasına alarak kıyıda yürüyordu. Haftalar ve aylar, sonra yıllar böyle geçti, tek değişiklik geliştikçe bina sayısı artan Taberiye'nin giderek büyümesiydi, bunun dışında, kışın ölüp baharda dirilen bu bölgede hiçbir değişiklik olmadı. Gerçi kış uykusu yoksa, bahar da olmayacağına göre, bu da yanlış bir gözlemdi, bu ülke ne ölüyor ne de dinliyordu.

İsa yirmi beş yaşındayken evren uyandı, sanki birileri kaybedilen zamanı telafi etmeye çalışıyormuş gibi, işaretler birbirini izledi. Doğru, ilk işaret tam bir mucize sayılmazdı, Simun'un annesi hastalanıp yatağa düşmüş, ziyarete gelen İsa yatağın başucuna oturup, hepimizin yapacağı gibi, elini kadının alnına koymuş, ama bunun onu iyileştireceğini beklememişti. Ama İsa, zehirli suyu emen toprak gibi, eliyle kadının alnındaki ateşi çekti, kadın yatağında aniden doğruldu ve belki alakasız ama, dedi ki, Benim dostum, damadımın da dostudur, sonra hiçbir şey olmamış gibi evdeki işlerine geri döndü. Bu ilk olay onunla dostları arasında bir meseleydi ve kapalı kapılar ardında olup bitmişti, ama ikinci işaret, Mecdelli Meryem ile nikâhsız yaşayan ve sonuçta bir insan olan İsa'yı yazılı ve sözlü yasayla karşı karşıya getirdi. Zina yaptığı için Musa'nın yasasına göre taşa

tutulacak olan bir kadın gördü, ve insanlara dedi ki, Durun, aranızda günahsız olan varsa, ilk taşı o atsın. Şöyle der gibi, Bir orospuyla yaşamasaydım, yaptıklarım düşündüklerimi lekelemeseydi, ben de taşı elime alırdım. Büyük risk alıyordu, erkekler arasında daha duygusuz olan birkaçı bu uyarıya kulak asmayıp, yapacağını yapabilirdi, çünkü yasa onlar için değil kadınlar içindi. İsa'nın tecrübesizlikten gözden kaçırdığı bir şey vardı, yargılayıp ceza vermenin kendilerine mahsus olduğuna inanan mübarek hâkimleri beklersek, suç giderek yayılır ve kötülük büyür, zincirinden boşanan orospular bir erkeğin koynundan diğerinin koynuna atlar ve zina beraberinde, Tanrı'nın Sodom ve Gomora'yı ateşle ve taşla yerle bir etmesine, küle çevirmesine sebep olan bin bir türlü fenalığı getirir. Ama dünyayla birlikte doğan, bilinen her şeyi dünyaya öğreten sevgili biraderimiz şeytan, kimsenin asla görmediği, alevler arasında yok olsa da kendi küllerine gömülü yumurtadan çıkıp hayata dönen feniks gibidir. İyi narin, kırılgandır, kötünün onu ebediyen bozmak için tek yapacağı masumiyetin yüzüne günahın sıcak nefesini üflemektir, çünkü zambağın sapı kırılmak için büyür ve portakal çiçeği kurumak için açar. İsa zina yapan kadına, Git ve bundan sonra günah işleme, dedi ama yüreğinde şüphe vardı.

Kayda değer bir başka olay, her şeyini gölün batı yakasına adamış gibi görünmek istemeyen İsa'nın ara sıra ziyaret etmeye karar verdiği doğu kıyısında gerçekleşti. Yakup ile Yuhanna'yı çağırdı ve dedi ki, Karşı yakaya, Gadaralıların yaşadığı bölgeye geçelim, orada bizi neyin beklediğini görelim, giderken balık da tutarız, elimiz boş dönmeyiz. Zebedi'nin oğulları bu fikre bayıldı, kayığı suya indirip, açıkta işlerini kolaylaştıracak bir rüzgâr yakalamayı umut ederek küreklere sarıldılar. Duaları kabul oldu, sevindiler, ama rüzgâr şiddetlenip yıllar önce gördükleri fırtınadan çok daha sert bir fırtına patlak verince elleri ayaklarına

dolaştı, İsa göğü ve suyu çocuk azarlar gibi azarladı, Ne oluyor size bakayım, ve bunun üzerine su sakinleşti, rüzgâr duruldu, güzel güzel esmeye başladı. Karaya vardıklarında kayıktan ilk İsa indi, Yakup ile Yuhanna onun peşinden gitti. Buralara daha önce hiç gelmedikleri için gördükleri her şeyin onları şaşırtması doğaldı, ama yüzü kir bağlamış, saçı sakalı birbirine karışmış, insanlıktan çıkmış o iğrenç adamla karşılaştıklarında şaşırmakta haklıydılar. Leş kokuyordu, ama adamın ellerine ve ayaklarına vurulan zincirlerden kurtulduğunda mezarlara sığındığını öğrendiklerinde, bunu anlaşılır buldular. Malum ya delinin öfkesi gücünü ikiye katlar, ama çok kereler zincirler ve bukağılarla bağlanmış, zincirleri kırmış, bukağıları parçalamıştı, çünkü bu adam sıradan bir deli değildi, içine girip ona hükmeden murdar ruh, her defasında zincirlerden kurtulmanın bir yolunu buluyor, onu zincire vurmaya çalışanlarla alay ediyordu. Murdar ruhlu adam, gece gündüz dağlarda bağırıyor, kendisinden ya da göl-
gesinden kaçarak mezarların arasına ya da bir mezarın içine sığınıyor, onu oradan çıkarmak için sürüklemek gerekiyordu. Bu ne zaman olsa, yoldan geçenlerin korkudan ödü patlıyordu. İsa da onu ilk böyle gördü, korucuların elinden kurtulan adam İsa'nın üstüne koşunca korucular İsa'yı uyarmaya çalıştı, ama İsa buraya macera aramaya gelmişti ve hiçbir fırsatı kaçırmaya niyeti yoktu. Yakup ile Yuhanna bu deliden çok korkmuştu ama dostlarını yalnız bırakmadılar, bu sayede duymayı kimsenin beklemediği, Rabbi ve yasalarını sarsan o sözleri ilk onlar duydu.

Pençelerini açıp, dişlerindeki çürük et kalıntılarını göstererek yaklaşan vahşi, İsa'nın tüylerini diken diken ediyor, bu murdar mahluk İsa'nın iki adım önünde kendini yere atıp çırpınmaya başlıyor, ve diyor ki, Benden sana ne İsa, Tanrı'nın oğlu, Tanrı aşkına sana ant veririm, bana azap etme. Temkinli ve şüpheci davranarak ciddiye almadığımız rüyalardan biri değildi bu, ilk kez insan içinde bir ses, hatta eğer böyle denebilirse şeytani bir

ses yükseliyor ve Nasıralı İsa'yı Tanrı'nın oğlu ilan ediyordu, ki kendisi bile bu ana kadar bunu bilmiyordu çünkü çöldeki buluşmada babalık konusu hiç açılmamıştı. Rab ona sadece, Sana ihtiyacım olacak, demişti ama bu bile şüpheliydi çünkü göksel babası bunu söylerken bir duman bulutunun ardına gizlenmişti. Murdar ruhlu adam İsa'nın ayaklarına kapanarak kıvranmaya, saçını başını yolmaya başladı, ve İsa'nın içinden bir ses bugüne kadar gizleneni söyledi, karşısındaki adamda kendisini gören İsa, onu nereye götürdüğü belli olmayan güçlerin esiri olduğunu, sonunun kuşkusuz mezarların mezarı olacağını anladı. Murdar ruha sordu, Senin adın ne, ve ruh dedi ki, Lejiyon, çünkü biz çokluğuz. İsa dedi ki, Ey murdar ruh, bu adamdan çık. O bu sözleri söyler söylemez, cehennemin sesleri duyuldu. Bazı sesler tiz ve kulak tırmalayıcıydı, bazısı derin ve boğuk, bazısı kadın sesi gibi yumuşaktı, bazısı taşa vurulan baltanınki gibi iç ürpertici, bazısı alaycı ve neşeliydi, bazısı keşiş sabrı gösteriyordu, bazısı kibirliydi, bazısı uluyordu, bazısı konuşmayı yeni öğrenen çocuk gibi kekeliyor, diğerleri kıvranan hayaletler gibi inliyordu ama hepsi tek bir şey söylüyor, İsa'dan onları orada bırakmasını istiyorlardı, tek bir sözü hepsini birden oradan çıkarmaya yeterdi, Acı bize, dedi murdar ruhlar, atma bizi dışarı. Ve İsa sordu, Söyleyin o zaman, nereye gitmek istiyorsunuz. Ve vaki oldu ki, bir domuz sürüsü yakındaki tepede otluyordu, ruhlar İsa'ya şöyle dedi, Bizi o domuzlara gönder, içlerine girelim. İsa bir an düşündü ve bunun en makul çözüm olduğuna karar verdi, domuzlar Yahudilerin değildi, çünkü domuz murdar olduğundan Yahudilere haramdır, bu domuzların etinden yiyen zavallıların şeytanın eline düşeceğini düşünemedi, bundan sonra gerçekleşecek talihsiz olayları kestiremedi, işin aslı Tanrı'nın henüz bu sıfata alışamayan oğlu bile, satranç tahtasına bakıp bir hamlenin tüm sonuçlarını göremiyor. Murdar ruhlar heyecan içinde yalvarıp yakarıyor, İsa'nın

cevabını bekliyordu, ve İsa dedi ki, Pekâlâ, domuzlara girmelerine izin verdi, sevinç içinde hiç vakit kaybetmeden hayvanların bedenlerini zapt ettiler. Domuzlar, belki olayın verdiği şaşkınlıkla, belki de şeytana tutsak olmak istemedikleri için, çıldırıp uçurumdan aşağıya atlamaya başladı, iki bin domuz, evet tam iki bin domuz kendini uçurumdan aşağıya, göle attı ve telef oldu. Bu masum domuzları güden çobanların nasıl öfkelendiğini anlatmaya imkân yok. Daha bir dakika önce kendi hallerinde gezinen, kuru otları eşeleyerek yumuşak toprakta kök, kurt, yiyecek bir şeyler arayan zavallı yaratıklar birden kendilerini suya atmışlardı, göldeki halleri insanın içini acıtıyordu, bazısı suda yüzen leşlerin içinde hâlâ, kendini kaybetmiş bir halde, kulaklarını suyun üzerinde tutmak için çırpınıyordu, çünkü bildiğiniz gibi domuzun kulak zarı kapanmaz, kulağından içeri su girince boğulur. Dehşete düşen çobanlar İsa ve yandaşlarını taşa tutup kovalamaya başladı, bunun yerine her bir kelleye istediklerini iki binle çarpıp alacaklarını hesaplayabilirlerdi, hesabı yapmak kolaydı ama, parayı ödemek kolay değildi. Balıkçılar az kazanır, kıt kanaat geçinirler, halbuki İsa ben balıkçıyım bile diyemez. Ama Nasıralı, öfkeli çobanlarla yüz yüze gelmek istedi, bu dünyada şeytandan daha kötü şey olmadığını anlatacaktı, şeytana esir olmanın yanında iki bin domuz kaybetmek önemsizdi, bu hayatta hepimizin maddi ya da manevi kayıpları oluyordu, Öyleyse sabredin, din kardeşlerim, diyecekti İsa onlara. Ama Yakup ve Yuhanna'nın istedikleri son şey çobanlarla konuşmaktı, çünkü intikam almaya kararlı görünen bu adamların öfkesini bastıracak olan şey, dostane bir sohbet değildi. İsa gönülsüzce, taşlar yakına düşmeye başlayınca onu ısrarla çekiştirmeye başlayan Yakup ve Yuhanna'nın isteğine uydu. Bayır aşağı koşup sahile vardılar, kayığa atladılar, küreklere azimle sarıldılar ve tehlikeden uzaklaştılar. Domuz çobanları, kural bu ya, pek balığa çıkmazlar, aralarından birinin

kayığı vardıysa bile, yakınlarda görünmüyordu. Birkaç domuz telef oldu, bir ruh kurtuldu, kazanan Tanrı oldu, dedi Yakup. İsa ona boş gözlerle baktı, aklı başka yerdeydi, iki kardeşin tartışmak istediği öbür konuyu düşünüyordu, şeytani ruhlar ona Rabbin oğlu olduğunu söylemişlerdi, arkasını döndü ve koşarak kaçtıkları sahile, suya, dalgalarla salınan domuz leşlerine, iki bin masum hayvana baktı, kalbinde gittikçe şiddetlenen bir acı hissetti, sonunda daha fazla dayanamayarak bağırdı, Cinler, nerede cinler, ve sonra kahkahalar atarak göğe haykırdı, Dinle beni ya Rab, ya cinlerin dediğine göre bir evladın olan beni seçerken hesapsız davrandın, ya da söylendiği kadar kudretli değilsin, çünkü kudretli olsaydın şeytanın hakkından gelmeyi bilirdin. Ne diyorsun, dedi Yuhanna, bu anlamsız meydan okuma onu şaşkına çevirmişti. Diyorum ki adamı esir alan cinler şimdi özgür, cinlerin asla ölmediğini bilmez misiniz dostlar, onları Tanrı bile öldüremez, onları kovacağıma gölü yumruklasam daha iyiydi. Sahile büyük bir kalabalık toplanmıştı, bazısı suya girmiş kıyıya vuran domuzları sudan çıkarıyor, bazısı kayıklarla göle açılmış, ulaşabildiği bütün leşleri topluyordu.

O gece beş arkadaş, Simun ve Andreya'nın sinagogun yakınında bulunan evinde gizlice bir araya gelip, cinlerin sözlerini, İsa'nın Tanrı'nın oğlu olup olmadığını tartıştılar. Olup biten onları o kadar şaşırtmıştı ki karanlık çökene kadar tek kelime daha etmemeye karar vermişlerdi, ama şimdi akıllarından geçeni söylemelerinin zamanı geldi. İsa şöyle başladı söze, Kişi fenalıkların babasına güvenmemeli, şeytandan bahsediyordu. Andreya dedi ki, Gerçek ve yalan aynı ağızdan çıkar ve geride bir iz bırakmaz, şeytan sırf gerçeği söyledi diye şeytan olmaktan çıkacak değildir. Simun dedi ki, Senin sıradan bir adam olmadığını biliyorduk, bir kere onca balık tutmamızı sağladın, bizi ölümle burun buruna getiren fırtınayı azarladın, suyu şarap yaptın, zina yapan kadını taşa tutulmaktan kurtardın,

murdar ruhları barındıkları yerden kovdun. İsa dedi ki, Cin çıkaran yalnız ben değilim. Bu doğru, dedi Yakup, ama cinler ilk kez senin için Tanrı'nın oğlu dedi. Ama elimden bir şey gelmedi, onlar kazandı ve ben mahcup oldum. Yuhanna sözünü keserek dedi ki, Konu bu değil, ben oradaydım ve her şeyi kendi kulaklarımla duydum, Tanrı'nın oğlu olduğunu bize neden daha önce söylemedin. Ama ben Tanrı'nın oğlu olup olmadığımı bilmiyorum. Sen bile bilmiyorsan, şeytan nasıl oluyor da biliyor. Güzel bir soru, ama cevabı onlardan almak gerekir. Onlar derken kimi kastediyorsun. Şeytan oğlu olduğumu söylediğine göre Tanrı'yı ve şeytanın kendisini, ona da Tanrı söylemiş olabilir. Sessizlik oldu, adı anılan güçlerin söz almasını beklediler, sonra Simun sordu, Tanrı ile aranızda ne var. İsa iç çekerek dedi ki, Bu soruyu sormandan korkuyordum. Kim inanır Tanrı'nın oğlunun balıkçı olmayı seçeceğine. Size söyledim, ben bunun doğru olduğundan emin değilim. Pekâlâ, öyleyse kimsin sen, söyle bize. İsa itirafına nereden başlayacağını düşünerek elleriyle yüzünü örttüğünde, hayatı ona başka birinin hayatı gibi göründü, belki de cinler doğru söylüyordu, o zaman geçmişindeki her şeyin bambaşka bir anlamı olmalıydı, aslında bazı şeyler ancak bunun doğru olduğu kabul edildiğinde aydınlığa kavuşuyordu. Ellerini yüzünden çekti, sonra arkadaşlarına, onlardan bu dünyada hiçbir adamın hak etmediği ölçüde güven ister gibi, yalvaran gözlerle bakarak, bir süre sessiz kaldı ve sonunda dedi ki, Ben Tanrı'yı gördüm. Kimse tek kelime etmedi, beklediler. Başını önüne eğdi ve devam etti, Onunla çölde karşılaştım, bana dedi ki vakti geldiğinde, hayatım karşılığında bana güç ve görkem verecekmiş, ama bana onun oğlu olup olmadığımı söylemedi. Yine sessizlik. Peki Tanrı sana nasıl göründü, diye sordu Yakup, Bir bulut gibi, bir duman bulutu. Ateş olmadığından emin misin. Hayır ateş yoktu, duman vardı, başka bir şey söylemedi, vakti geldiğinde beni yine bulacağını;

hazır olmamı emretti. Vakti ne zaman gelecekmiş. Gerçekten bilmiyorum, belki de kendimi kurban edeceğim vakitten söz ediyordu. Peki bu güç ve görkem ne olacak, bunlara ne zaman sahip olacaksın. Kim bilir. Yine sessizlik. İçerisi sıcaktı, yine de titriyorlardı. Sonra Simun sessizce sordu, Sen, Tanrı'nın halkını kurtaracağı için Tanrı'nın oğlu diye anmamız gereken Mesih misin. Ben mi, Mesih mi. Andreya gergin bir sesle, Bu Tanrı'nın oğlu olduğun kadar inanılmaz, dedi. Ha Mesih ha Tanrı'nın oğlu, ben asıl şeytanın bunu, henüz sana bile açıklanmamışken, nasıl bileceğini anlamıyorum. Yuhanna sıkıntıyla ekledi, Şeytan ile Tanrı arasında nasıl bir gizli bağ olduğunu merak ediyorum. Bu gerçeğin dile getirilmesiyle gerilen dostlar, kaçamak bakışlarla birbirlerini süzdüler, ve Simun İsa'ya sordu, Şimdi ne yapacaksın. İsa dedi ki, Yapabileceğim tek şey o saati beklemek.

O saat hızla yaklaşıyor ama, gelip çatana kadar, İsa mucizevi güçlerini iki kez daha sergileme şansı bulacak, ikincinin üstünü örtmemiz daha doğru olurdu, çünkü yine bir yanlış yapmış, cinlerin göle atlamaya zorladığı domuzlar kadar masum bir incir ağacının kurumasına sebep olmuştu. Ama bu mucizelerden ilki, Kudüs'teki kâhinlerin dikkatine sunulmaya hatta tapınağın kapısına altın harflerle işlenmeye değer, o güne dek eşi benzeri görülmemiş, o günden sonra da tekrarlanmayacak bir olaydı. Tarihçiler farklı milletlerden gelen onca insanın neden orada toplandığı hakkında bir anlaşmaya varamıyorlar, dahası, yeri gelmişken söyleyelim, burasının tam neresi olduğu da başlı başına bir tartışma konusu. Bazı tarihçiler bunun kökü belli olmayan geleneklere bağlı hac ziyaretleriyle ilgili olduğunu düşünüyor, bazısı bunun sebebinin, Roma'nın vergilendirmede yeni bir düzenleme yaparak vergi indirimi getireceğine yönelik, sonradan asılsız olduğu ortaya çıkan bir söylenti olduğunu söylüyor, bazı tarihçiler de var ki, kendileri bir tez öne sürmese de, vergi verenlerin işine yarayacak bir vergilendirme

masalına inanmanın aptallık olduğunu, ayrıca kökü belli olmayan geleneklere bağlı hac ziyaretlerine kafa yoranların biraz daha gayret gösterip araştırma zahmetine katlanmalarının hayırlı olacağını düşünüyor. Kimsenin tartışmadığı bir şey varsa, o da orada, kadınlarla çocukları saymazsak, dört hatta beş bin insanın toplandığıdır, bu kadar insan bir araya gelince, doğal olarak aç kalmışlardı. Yolculuklara bu kadar alışkın olan, en yakın mesafeye giderken bile yanlarına dolu bir bohça alan bu temkinli insanların, nasıl olup da bir anda evlerinden uzakta, bir parça ekmek ya da bir lokma etten mahrum kaldığı, o zamandan bu zamana, bir türlü açıklığa kavuşamamıştır. Ama gerçek gerçektir, ve gerçekler kadınları ve çocukları da sayarsak on iki ile on beş bin arası insandan oluşan bir topluluğun oraya toplandığını söylüyor, saatlerdir ağızlarına tek lokma koymamışlardı ve eğer yoldan geçen bir hayırsever imdada yetişmeseydi az sonra açlıktan ölmeyi göze alarak tekrar yola çıkacaklardı. Zor zamanlarda huysuzluk etmeden duramayan çocuklar giderek sabırsızlanıyor, hatta bazısı analarını eteklerinden çekiştirip diyordu ki, Anne, ben acıktım, durum dayanılmaz bir hal alıyordu. Mecdelli Meryem İsa'nın yanındaydı, Simun, Andreya, Yakup ve Yuhanna da domuz katliamı ve ardı sıra gerçekleşen olaylardan bu yana İsa'nın peşini bırakmıyorlardı, yanlarında balık ve ekmek vardı, erzakları tamdı. Bunca aç insanın içinde yemeğe otursalardı, hem büyük bencillik etmiş hem de canlarını tehlikeye atmış olurlardı, çünkü ihtiyaç yasa tanımaz, ve Kabil'in de öğrettiği gibi, en etkili adalet kendi ellerimizle kavradığımız adalettir. İsa bu kadar büyük bir topluluk için yiyecek sağlayabileceğini düşünemedi, ama Yakup ve Yuhanna ona dediler ki, Eğer bir adamın içinden cini çıkartabiliyorsan, bu insanlar için de yemek bulabilirsin. Elimde yanımızda getirdiğimizden fazlası yokken, nasıl yaparım. Tanrı'mn oğluysan elinden bir şey gelmeli. İsa, Artık geri dönüş yok, diyen Mecdelli

Meryem'in üzgün yüzüne baktı, üzüntüsünün Tanrı'nın oğluyla mı yoksa aç insanlarla mı ilgili olduğunu anlayamadı. Yanlarında getirdikleri altı ekmeği aldı, her bir ekmeği ikiye bölüp yanındakilere dağıttı, sonra aynı şeyi altı balıkla da yaptı. Kendine de bir ekmek ve bir balık ayırmıştı. Sonra dedi ki, Beni izleyin ve yaptığımı yapın. İşte böyle, ne yaptığını biliyoruz, ama bunu nasıl becerdiğini hiç öğrenemedik. Birer birer herkesin yanına gitti, balığı ve ekmeği paylaştırdı, sonunda her insan bir ekmek, bir de balık almıştı. Mecdelli Meryem ve diğerleri de aynı şeyi yaptı, kalabalığın arasından, estiği tarladaki boynu bükük ayçiçeklerinin başını doğrultan kutsal bir rüzgâr gibi geçip gittiler, yapraklar hışırdıyor, lokmalar çiğneniyor, şükürler ediliyordu. Bu Mesih, dedi bazıları. O bir büyücü, diye ısrar etti diğerleri, ama kalabalığın içinde kimsenin aklına, Acaba bu adam Tanrı'nın oğlu olabilir mi, diye sormak gelmedi. Ama İsa hepsine birden diyordu ki, Kulağı olan sözlerimi işitsin, eğer paylaşmazsanız, çoğalamazsınız.

İsa'ya yakışan fırsatını bulmuşken insanlara bu kuralı öğretmekti. Ama önceki denemesinde, incir ağacı olayında, koşullar el vermezken bu aynı ilkeyi uygulamaya çalışması hataydı. Kırda yürüyordu, acıktığını hissetti, uzaktan incir ağacını gördü, meyvesi kalmış mı diye bakmaya gitti. Ama yaklaşınca dallarda yapraktan başka bir şey olmadığını gördü, zaten incir mevsimi de değildi. Bunun üzerine İsa ağaca dedi ki, Bundan sonra dallarında meyve olmayacak, ve incir ağacı o an kurudu. Yanından ayrılmayan Mecdelli Meryem, dedi ki, İhtiyacı olana ver, ama verecek bir şeyi olmayandan hiçbir şey isteyeme. Çok pişman olmuştu, ağacı canlandırmaya çalıştı ama nafile, ağaç ölmüştü.

Sisli bir sabah. Balıkçı döşeğinde doğruluyor, kapıdaki çatlaktan dışarıdaki beyazlığa bakıyor, ve karısına diyor ki, Bugün göle açılmayacağım, bu siste balık bile kaybeder yolunu. Bir kıyıdan diğer kıyıya bütün balıkçılar, hem de az çok aynı sözlerle aynısını tekrarlıyor, halbuki yılın bu zamanı hiç böyle sis olmazdı, şaşırıyorlar. Sadece birisi, kendisi balıkçı olmayan ama balıkçılarla yaşayan ve geçimini balıktan sağlayan birisi, gidip kapıyı aralıyor ve bugünün beklediği gün olduğunu anlıyor. Donuk göğe bakıp diyor ki, Ben balığa çıkıyorum. Mecdelli Meryem soruyor. Gitmek zorunda mısın, ve İsa cevap veriyor, Uzun zamandır bugünün gelmesini bekliyorum. Bir şeyler atıştırmayacak mısın. Açtı ama kadını kucaklayıp dedi ki, Sonunda kim olduğumu ve benden ne istendiğini öğrenebileceğim, sonra sisten kendi ayaklarını bile göremezken, şaşırtıcı bir güvenle bayırdan aşağı indi ve su kenarına vardı, kayıklardan birine atladı ve küreklere asıldı, nereye gittiğini bilmeden, kıyıdan uzaklaşmaya, gölün ortasında görünmez bir yere doğru ilerlemeye başladı. Kayığın iki yanından sarkan kürekle rin suya girip çıktıkça çıkarttığı ses, kürek bağlarından çıkan gıcırtı, suda oluşan köpükler ve girdapların hışırtısı, karıları, Balığa çıkmayacaksan yat da biraz daha uyu bari, diyen balıkçıları uyanık tutuyordu. Köyün sakinleri huzursuzca, hatta sıkıntıyla, bu yoğun sis içinde göle doğru bakarak kürek sesinin kesilmesini beklediler, ancak bundan sonra sakinleşecek ve evlerine dönerek, kapılarını asma kilitlerle, tahta desteklerle sağlama alacaklardı, yine de biliyorlardı ki, eğer gölde dolaşan kişi

düşündükleri kişi idiyse, bu yana göndereceği bir rüzgâr tüm köyü yerle bir etmeye yeterdi. Sis İsa'nın ilerlemesine izin veriyor, ama gözleri ancak küreklerin ucunu ve kayığın kıç tarafını görebiliyor, orada da bank işlevi gören bir tahtadan başka bir şey yok. Gerisi, başta bulanık, kül rengiyken, kayık hedefine doğru ilerledikçe oradan gelen ışıkla karbeyaza dönen çıplak bir duvar, ışık sessizlikle bir ses arar gibi titreşiyor. Işıktan bir kürenin içine giren kayık sonunda duruyor, gölün tam ortasına vardı. Tanrı kayığın kıç tarafında şimdi, tahtanın üstünde oturuyor.

Önceki buluşmanın aksine, bu kez kendisini bir bulut ya da duman gibi göstermiyor, öyle yapsaydı bu sisin içinde kaybolurdu. İriyarı, yaşlıca bir adam, koca sakalı koynuna kadar uzuyor, başı açık, saçları düz, uzun, geniş ve güçlü bir yüzü, ve konuştuğu zaman hareket ettiği zor seçilen etli dudakları var. Varlıklı bir Yahudi gibi giyinmiş, eflatun rengi uzun bir mintanı, mavi, altın sırma işlemeli uzun kollu bir pelerini var, kalın tabanlı sandalları çok yürüyenlerden, boş durmayı sevmeyenlerden olduğunu gösteriyor. O gittikten sonra, soracağız, Saçı nasıldı, beyaz mıydı, siyah mı yoksa kumral mı hatırlamayacağız, yaşını hesaba katarsak beyaz olmalı ama, bazılarının saçı geç ağarır, belki onlardandır. İsa uzun bir konuşmaya hazırlanır gibi kürekleri kaldırdı ve kayığın içine koydu, ama sadece dedi ki, İşte buradayım. Tanrı özenli ve yavaş hareketlerle, pelerininin dizlerini kapatan eteklerinin katlarını düzeltti ve dedi ki, Evet, işte buradayız. Sesine bakılırsa gülüyordu, ama dudakları pek kımıldamamış, sadece sakalı bir çanın tınısını andırır biçimde titremişti. İsa dedi ki, Ben buraya kim olduğumu ve ahde göre bundan sonra neler yapmam gerektiğini öğrenmeye geldim. Tanrı dedi ki, Burada iki soru var, bunları birer birer ele alalım, nereden başlamak istersin. İlkiyle, dedi İsa, ve tekrar sordu, Ben kimim. Bilmiyor musun. Şey, bildiğimi sanıyordum, babamın oğlu olduğumu düşünüyordum. Hangi babadan

bahsediyorsun. Benim babamdan, marangoz Yusuf'tan, Eli oğlu Yusuf'tan, yoksa Eli değil de Yakup muydu, bilmiyorum, artık emin değilim. Hani şu çarmıha gerilen. Başkası varsa da ben bilmiyordum. Romalıların trajik bir hatası, zavallı baban masum öldü, halbuki suç işlememişti. Biraz önce söylediklerine bakılırsa, bir babam daha olmalı, kim o. Seninle iftihar ediyorum, görüyorum ki çok zekisin, gözünden bir şey kaçmıyor. Zekâya gerek kalmadı, şeytan söyleyeceğini söyledi. Şeytanla bir mi oldun yoksa. Hayır, öyle bir şey yapmadım, şeytan bana geldi. Peki neler duydun ondan. Senin oğlun olduğumu. Tanrı başını sallayarak bunu doğruladı ve ona dedi ki, Evet, sen benim oğlumsun. Ama bir insan nasıl Tanrı'nın oğlu olabilir. Eğer Tanrı'nın oğluysan, bir insan değilsin. Ama ben bir insanım, nefes alıyorum, yemek yiyorum, uyuyorum, ve bir insan gibi seviyorum, öyleyse bir insan olarak doğdum ve bir insan olarak öleceğim. Yerinde olsam bu kadar emin olmazdım. Ne demek istiyorsun. Bu ikinci soru, daha onun sırası gelmedi, şeytan sana benim oğlun olduğunu söylediğinde nasıl cevap verdin. Cevap verımedim, senin geleceğin günü bekledim, onu işkence ettiği adamın bedeninden kovdum, adam kendisine Lejiyon dendiğini çünkü ondan çok olduğunu söyledi. Şeytan şimdi nerede. Hiçbir fikrim yok. Cinleri kovduğunu sen kendin söyledin. Bir bedenden kovulan cinlerin nereye gideceği bilinmez, sen bunu benden daha iyi bilirsin. Benim şeytanın işlerini takip ettiğimi nereden çıkarttın. Tanrıysan, her şeyi bilmelisin. Bir yere kadar, bir yere kadar. Nereye kadar peki. Canım bilmezlikten gelmek isteyene kadar. En azından nasıl ve ne sebeple oğlun olduğumu biliyorsundur. Görüyorum ki şimdi kendine daha çok güveniyorsun, ilk buluşmadaki gibi sabırlı değilsin. O zamanlar küçük bir çocuktum, utangaçtım, ama şimdi gördüğün gibi, büyüdüm. Ve korkmuyorsun. Hayır. Korkacaksın, korku olmadan olmaz, Tanrı'nın oğulları için bile böyle bu. Yani başkaları da mı var. Bu

ne demek şimdi, başka kimler. Başka oğulların. Hayır, bana sadece bir tane lazımdı. Peki ben nasıl senin oğlun oldum. Annen sana anlatmadı mı. Annem biliyor mu. Bilsin diye ona bir melek gönderdim, sana anlattığını sanıyordum. Bu melek annemin yanına ne zaman gitti. Bir bakalım, eğer yanılmıyorsam, evi ikinci terk edişinden sonra, Kana'da suyu şaraba dönüştürmenden önce. Yani biliyordu ve bana söylemedi, ona çölde seni gördüğümü söylediğimde bana inanmamıştı, meleği gördüğü zaman doğru söylediğimi anlamış olmalı, yine de bana söylemedi. Sonuçta sen de bir kadınla yaşadığına göre artık onları tanımışsındır, onların kendilerine göre dertleri tasaları vardır. Ne derdi, ne tasası. Peki açıklayayım, sen ana rahmine düşmeden önce babanın tohumuyla kendi tohumumu karıştırdım, en kolay yolu buydu, göze de batmayacaktı. Tohumlar karıştıysa, senin oğlun olduğumu nereden biliyorsun. Her koşulda kendinden emin olmak doğru bir tavır değil, katılıyorum, ama ben eminim, Tanrı'ysam izin ver de bir farkım olsun. Neden bir oğul istedin. Gökte yanımda bir oğlum yoktu, bu yüzden kendime yeryüzünden bir tane ayarlayayım dedim, bu hiç görülmemiş bir şey değildir, tanrısı ve tanrıçası bol olan dinlerde bile, tanrıların gökte kendi işleriyle uğraşacakken sırf hava değişikliği için bile yeryüzüne indiğini biliyoruz, ayrıca kahramanlar ve harikalar yaratmakta insanoğluna yardımcı olmadıklarını da söyleyemezsin. İşte oğlun karşında, ondan ne istiyorsun. Onu hava değişikliği için istemedim tabii ki. Neden istedin o zaman. Çünkü burada, yeryüzünde bana yardım edecek birine ihtiyacım vardı. Ama sen Tanrı'sın ve yardıma ihtiyacım yok. Bu ikinci soru.

Bu sözleri izleyen sessizlikle, sisin içinde ne taraftan geldiği anlaşılmayan ama giderek yaklaşan kulaç sesleri duyuldu. Bu kadar gürültü yaptığına bakılırsa, iyi bir yüzücü değildi ve çok yorulmuştu. İsa Tanrı'nın güldüğünü gördüğünü sandı, yüzen adamın kayığı çevreleyen açıklığa varmasını beklediğini

düşündü. Yüzücü beklenmedik biçimde sancak tarafında belirdi, İsa dönüp baktı, ne olduğu anlaşılmayan karaltıyı ilk görüşte kulakları suyun üzerinde kalan bir domuza, birkaç kulaç sonraysa bir adama, ya da en azından insan biçimli bir varlığa benzetti. Tanrı merakından değil, gerçekten ilgilendiğinden, adeta son bir gayret göstermesi için destek olmak amacıyla yüzünü yüzücüye döndü ve bu hemen etkisini gösterdi, adam onca mesafeyi yüzerek kat eden kendisi değilmiş gibi daha hızlı yüzmeye, seri ve düzenli kulaçlar atmaya başladı. Başının yarısı hâlâ sudaydı ama iri elleriyle kayığa tutundu. Bu uzun parmaklı, nasırlı koca eller, uzun boylu, yapılı ve Tanrı gibi çok bahar görmüş bir adamın olmalıydı. Kayık sallandı, yüzücünün önce başı sonra da vücudu her yana su damlatarak kayığa çıktı, en son da bacaklar geldi, ve vaki oldu ki derinlerden kopup gelen bu ejderha, bunca yıl sonra tekrar ortaya çıkmaya karar veren çobandan başkası değildi. Sizi yalnız bırakmayayım dedim, gibi bir açıklama yaparak kayığın bir köşesine, Tanrı ile İsa'nın arasında ikisine eşit uzaklıkta bir yere oturdu, ama sanki hiç ağırlığı yokmuş ya da gerçekte orada oturmuyormuş gibi, kayık o tarafa yatmadı, Sizi yalnız bırakmayayım dedim, diye tekrarladı, umarım söz almak için çok geç kalmamışımdır. Konuşuyorduk ama sadede gelemedik, diye cevap verdi Tanrı, sonra İsa'ya döndü ve dedi ki, İşte hakkında konuştuğumuz şeytan budur. İsa önce birine, sonra ötekine baktı, sakalı saymazsak birbirlerine ikiz gibi benziyorlardı, ama şeytan daha genç, daha dinç görünüyordu. İsa dedi ki, Ben onu iyi tanıyorum, çoban bilindiği zamanlarda onunla tam dört yıl geçirdim, Biriyle birlikte yaşaman gerekiyordu, benimle yaşayamazdın, ailenle yaşamayı reddetmiştin, geriye bir tek şeytan kalıyor. O mu gelip beni buldu yoksa onu sen mi gönderdin. Ne o seni buldu ne ben gönderdim, düşündük taşındık, en iyi çözümün bu olacağına karar verdik. Gadaralı cinli adamın ağzından konuşurken bana senin oğlun

olduğumu demek bu sayede söyledi. Kesinlikle. Demek ikiniz de beni karanlıkta bıraktınız. Bütün insanlar gibi. Ama benim bir insan olmadığımı söylemiştin. Bu doğru, ama teknik olarak ete kemiğe büründün. Peki şimdi siz ikiniz, benden ne istiyorsunuz. Bir şey isteyen o değil, benim. Ama ikiniz de buradasınız, ve görüyorum ki çobanın gelişi seni pek şaşırtmadı, onu bekliyordun herhalde. Yok, öyle değil, ama şeytan her an her yerde karşına çıkabilir. Eğer sen ve ben ikimiz arasındaki bir meseleyi karara bağlayacaksak, o niçin burada ve neden onu def etmiyorsun. Şeytanın emrindeki ayak takımı sözleriyle ya da işleriyle başa bela olursa def edilebilir, ama şeytan def edilemez. Öyleyse burada çünkü bu konuşma onu da ilgilendiriyor. Oğlum, bak bu sözlerim kulağına küpe olsun, Tanrı'yı ilgilendiren her şey şeytanı da ilgilendirir. Düşmanı sürekli adıyla anmamak için bazen çoban diye andığımız şeytan, Tanrı'nın bu söyledikleriyle çelişir biçimde dinlemiyor ya da ilgilenmiyormuş gibi görünüyor, yine de söylenenleri duyuyordu. Ve vaki oldu ki bunu yalandan yapıyordu, çünkü İsa, Şimdi şu ikinci soruya dönelim, dediğinde, kulaklarını dikip pür dikkat dinlemeye koyuldu.

Tanrı derin bir nefes aldı, etrafındaki sise baktı, ilginç bir buluş yapan bir adamın şaşkın ve ürkek sesiyle mırıldandı, Burası çöle hiç benzemiyor. Gözlerini İsa'ya çevirdi, bir süre sustu, sonra kaçınılmaz olana teslim olarak konuşmaya başladı, Tatminsizlik, evladım, insanın kalbine onu yaratan Tanrı tarafından konmuştur, kendimden bahsediyorum, ama bu tatminsizlik, ki insanı benim benzerim kılar, benim kendi kalbimde doğup büyüdü, zamanla zayıflayacağı yerde gitgide güçlendi, daha baskıcı, daha ısrarcı oldu. Tanrı bu ilk tespiti hakkında biraz kafa yormak ister gibi bir an duraksadı, Çünkü son dört bin dört yıldır Yahudilerin Tanrısıyım, ta başından beri kavgacı, zor bir milletti, ama çoğunlukla iyi geçindiğimizi söyleyebiliriz, şu an beni ciddiye alıyorlar ve görünüşe bakılırsa bundan

sonra da benden vazgeçmeyecekler. Öyleyse tatmin oldun, dedi İsa. Hem oldum hem olmadım, ya da daha doğrusu şöyle söyleyeyim, susturmaya çalışsam da söz dinlemeyen yüreğim olmasaydı tatmin olabilirdim. Bana diyor ki, Sunaklara akan kanın asla telafi edemeyeceği dört bin dört yılın sonunda, tamam, belki iyi iş başardın, ama neye yarar, hâlâ küçük bir ulusun Tanrısısın, yarattığın şu dünyanın küçük bir bölgesini kaplıyorlar. Söyle bana oğlum, bu moral bozukluğuyla içim nasıl rahat etsin. Ben bir dünya yaratmadığım için, sana cevap verecek durumda değilim, dedi İsa. Doğru, cevap veremezsin, ama yardım edebilirsin. Nasıl bir yardım. Sözümü yay, daha fazla insanın Tanrısı olmamı sağla. Anlamıyorum. Eğer üstüne düşen görevi yerine getirirsen, yani sana biçtiğim rolü hakkıyla oynayabilirsen, bütün engellere ve güçlüklere rağmen önümüzdeki altı yüzyıl içinde Yahudilerin Tanrısı olmaktan kurtulup, Katolik diye anacağımız kimselerin Tanrısı olacağım, Yunanca bir kelimedir. Bana biçtiğin rol nedir. Şehit rolü, evladım, kurban rolü, bir inancı yaymak, vicdanlara dokunmak için bu rolden iyisi yoktur. Tanrı süt ve bal der gibi, şehit ve kurban diyor, şeytan acıma, bilimsel merak ve tiksinti arası acayip bir ifadeyle İsa'yı süzüyor, İsa ise sanki sis üzerine kapanıyormuş gibi ürperiyordu.

İsa, Bana güç ve görkem vaat etmiştin, diye söylenirken soğuktan titriyordu. Vaadimi unutmadım, ama sen de ahde göre bunları ancak ölümden sonra elde edeceğini unutma. Güç ya da görkem ölünün ne işine yarar ki. Şey, tam olarak ölü olacağın söylenemez, Tanrı'nın oğlu olarak benim yanımda olacaksın, ya da benim içimde, bilmiyorum, henüz karar vermedim. Nasıl ölü olmayacağıma henüz karar vermedin demek. Evet, bu doğru, mesela kiliselerde ve sunaklarda seni el üstünde tutacaklar, o kadar ki sonunda benim senden önce geldiğimi unutacaklar, ama dert değil, bollukta paylaşılır, kıtlıkta ne mümkün. İsa

çobana baktı, güldüğünü gördü ve o an anladı, Şimdi şeytanın neden burada olduğunu anladım, eğer gücün başka diyarlarda yaşayan başka halklara yayılacaksa, onun gücü de yayılacak, çünkü onun sözü senin ülkende geçer. Haklısın evladım, bu kadar keskin görüşlü olmanla iftihar ediyorum, çünkü insanlar çoğu zaman bir dinin cinlerinin başka bir dinde etkisiz olduğunu görmezden gelirler, tanrılar için de hal böyledir, bir tanrı ile kapışan bir tanrı, ne onu yenebilir ne de ona yenilebilir. Peki ölümüm, o nasıl olacak. Şehidin ölümü acılı, ve eğer mümkünse yüz kızartıcı olmalıdır, öyle ki inananlar kendilerini her şeyleriyle adayabilsin. Sadede gelelim, nasıl bir ölüm bekliyor beni. Çarmıha gerileceksin, acılı ve yüz kızartıcı bir ölüm. Babam gibi. Baban olduğumu unutuyorsun. Eğer tercih hakkım olsaydı, yüz kızartıcı ölümüne rağmen onu tercih ederdim. Ama sen seçilmiş olansın ve bunun geri dönüşü yok. Ahdi fes etmek istiyorum, bundan sonra seninle bir işim olmasın, ben de her adam gibi yaşayayım. Boş sözler bunlar, görmüyor musun evladım, benim ellerimdesin, bir taraf olduğum ve ahit dediğimiz bu şeyi, ayrıca bütün diğer anlaşma ve sözleşmeleri tek bir cümle ile, Tanrı'nın yasasında her şey, istisnalar bile mecburidir, cümlesiyle özetleyebilir, hem böylelikle daha az kâğıt ve mürekkep harcamış olurum, sen, oğlum, bir istisnasın ve sen de tıpkı yasa ve onu koyan ben gibi, buna mecbursun. Sahip olduğun güçle, bütün o yerleri işgal etsen ve halkları boyunduruk altına alsan daha kolay ve daha dürüstçe olmaz mı. Bunu yapamam, tanrılar arasındaki anlaşmaya göre doğrudan müdahale etmek ebediyen yasaklanmıştır, beni meydanda, Yahudi olmayanların, putperestlerin arasında, onları kendi tanrılarının sözde tanrılar olduğuna, asıl tanrının ben olduğuma ikna etmeye çalışırken düşünebiliyor musun, bir tanrı başka bir tanrıya bunu yapamaz, aslına bakarsan hiçbir tanrı da kendi evinde buna izin vermez. Bu yüzden insanları aracı ediyorsun. Evet

oğlum, insan her işe yarayan bir odundur, doğduğu andan ölümüne kadar her zaman boyun eğmeye hazırdır, gönderirsen gider, dur dersen durur, çekil dersen çekilir, tanrılar için en büyük nimet savaş zamanında da barış zamanında da insandır. Peki insan olduğuma göre, odun olan beni nasıl bir işte kullanacaksın, ben aynı zamanda senin oğlun değil miyim. Sen insanlık denen tencereye sokacağım kepçesin, seni tencereden çıkardığımda yeni bir tanrıya inanan insanlarla dolu olacaksın, ben de o yeni tanrı olacağım. Mideye indireceğin insanlarla dolu bir kepçe. Birbirlerini yiyenleri, benim yememin gereği var mıdır.

İsa kürekleri tekrar suya indirdi ve dedi ki, Sağlıcakla kalın, ben eve gidiyorum, siz de geldiğiniz yere geri dönün, sen yüzerek git, sen de nasıl göründüysen öyle kaybol. Tanrı ile şeytan yerlerinden kımıldadı, İsa da alaycı bir sesle dedi ki, Demek kayıkla gitmek istiyorsunuz, daha iyi, öyleyse küreklere asılıp sizi sahile götüreyim de insanlar Tanrı ile şeytanın birbirlerine ne kadar benzediğini, birbirleriyle ne kadar iyi anlaştıklarını görsün. İsa kayığı geldiği yöne çevirdi, sonra da küreklere hışımla asıldı, tekrar sise daldı. Sis o kadar yoğundu ki ne Tanrı'yı görebiliyordu ne de şeytanı. İsa mutluydu, kendisini dinç ve beklemediği kadar güçlü hissediyordu. Kayığın başı her kürek çekişte yarıştaki atın başı gibi havalanmaya başlayınca, küreklere daha da güçlü sarıldı, sahile varıp insanlara, İşte şu sakallı olan Tanrı, yanındaki de şeytan, dediğinde insanların nasıl tepki vereceğini merak ediyor, sabırsızlanıyordu. Omzunun üzerinden, yaklaşan sahile baktı ve bir ışık gördü, bağırdı, Buradayız, kürek çekmeye devam ediyor, kayığın burnunun her an toprağa çarpabileceğini umuyordu, küçük çakılların ne güzel gıcırdayacaktı. Ama kayık gölün ortasına doğru ilerliyordu, gördüğü ışık, arkasında bıraktığını, kurtulduğunu sandığı o büyülü ışıktı. Boynu büküldü, yorgunluktan ellerini, bağlanmayı bekler gibi, bileği bileğinin üzerine gelecek biçimde dizlerine koydu,

kürekleri kayığın içine almayı unuttu, boşuna çabaladığını anlamıştı. Ama ilk o konuşmayacak, yenildiğini yüksek sesle itiraf etmeyecek, Tanrı'nın iradesine karşı geldiği, ve dolaylı yoldan, her nasılsa Tanrı'nın tasarısında bir rolü olan şeytanın işlerine burnunu soktuğu için af dilemeyecekti. Sessizliği çok sürmedi. Tahtanın üzerinde oturan Tanrı mintanının katlarını ve peleri-ninin başlığını düzeltirken, alaycı bir tavırla, mahkûma hükmü bildiren bir hâkim havasında dedi ki, Baştan başlayalım, bana mahkûm olduğunu bildirmeme dönelim, çünkü bu gerçeği uslu uslu kabullenmezsen hem kendi zamanını hem de benim zamanımı boşa harcayacaksın. Başlayalım, dedi İsa, ama uyar-dı, Bundan sonra mucize yapmayacağını bilesiniz, mucizeler olmadan planların işe yaramayacak, gökten damlayan birkaç damla su kimsenin susuzluğunu gidermeyecek. Eğer mucize yapıp yapmamak senin isteğine ve gücüne bağlı olsaydı, haklı olabilirdin. Benim hiç gücüm yok mu. Bu ne biçim soru, küçük büyük bütün mucizeleri ben yaptım, sen de orada benim adıma takdir topladın, mucize olması için hastanın başına gitmem ge-rektiğini sanıyorsan yanılıyorsun, can çekişen bir adam düşün, tek başına olsun, yanında hekim, hemşire, ya da onun için ağıt yakacak akrabası bile olmasın, ben istersem o adam kurtulur, yürür gider, hayatını hiçbir şey olmamış gibi sürdürür. Peki bunu neden yapmıyorsun. Çünkü kendi kendine iyileştiğini sa-nıp, İyi olduğum için kurtuldum, diyerek gururlanabilir, yarat-tığım dünyada bugün bile böyleleri vardır, böyle bir saçmalığı desteklemek istemem. Yani şimdi, benim mucizelerimin hepsi aslında senin mucizen. Şimdiye kadar yaptıklarının ye bundan sonra yapacaklarının hepsi, irademe karşı gelmekte ısrar etsen ve dünyaya dönüp Tanrı'nın oğlu olduğunu inkâr etsen bile, geçtiğin her yere sayısız mucize gönderirim ve benim adıma tebrikleri kabul etmeye mecbur kalırsın. Öyleyse çıkış yok. Çıkış yoktur, kesimhaneye giden kuzu gibi debelenip kendini

acındırmaya çalışma, kaderin mühürlendi, kılıç bekliyor. Ben o kuzu muyum. Sen Tanrı'nın kuzususun, Tanrı burada yaptığımız sunağa kendi kucağında getiriyor seni.

İsa yardımdan çok bir işaret bekleyerek çobana baktı, çobanın dünya anlayışı farklı olmalıydı, insan değildi ve hiç olmamıştı, Tanrı gibi de değildi, bir bakışı ya da kaşlarını kaldırması İsa'yı bir an için de olsa bu zor durumdan kurtarabilirdi. Ama çobanın gözlerinden okunan sözler, İsa'yı sürüden kovarken söylediği sözlerdi, Bir şey öğrenmemişsin, defol git. İsa şimdi Tanrı'ya bir kez karşı gelnıenin yeterli olmadığını, kuzuyu kurban etmeyi reddetmekle, kendisini kurban etmeyi reddetmiş olacağını fark ediyor. İnsan Tanrı'ya önce evet sonra hayır diyemez. Evet kişinin sağ eli ve hayır da sol eli değildir, en iyi iş bir arada yaptıkları iş hiç değildir. Tanrı eviren ve yıldızlar, şimşekler ve yıldırımlar, dağların doruklarındaki alevler ve hiçlikten gelen seslerle gücünü gösterdiyse de, seni kuzuyu kurban etmeye mecbur etmedi, sen hayvanı kendi hırsın yüzünden kurban ettin, çölün bütün kumu onun kanını emmeye yetmedi, kan bize kadar geldi, nereye gidersek gidelim izi peşimizi bırakmayacak, sen, ben ve Tanrı, attığımız her adımda arkamızda bu izi bırakacağız. İsa Tanrı'ya dedi ki, insanlara senin biricik oğlun olduğumu anlatacağım, ama bu, kendi toprağında bile krallığını istediğin kadar genişletmeyecek. Sonunda gerçek bir oğul gibi konuştun, döndüğün iyi oldu, çünkü isyankâr hallerin tepemin tasını attırıyordu, şimdi benim gibi düşündüğüne göre ırkı, rengi, inancı ya da hayat felsefesi ne olursa olsun her insanda ortak bir şey olduğunu biliyorsun, öyle bir şey ki ister bilge olsun ister cahil, ister genç olsun ister yaşlı, ister zengin olsun ister fakir, hiç kimse, Beni ilgilendirmez, diyemez. İsa heyecanla, Nedir bu, diye sordu. Tanrı sırlarını açıklamak için söze başladı, Kim olursa olsun, nerede olursa olursun, ne iş yaparsa yapsın her insan günahkârdır, çünkü günah insandan insan da

günahtan ayrılmaz, insan gümüş para gibidir, çevir arkasını günahı göreceksin. Sorumun cevabı bu mudur. İşte sana cevabım, tövbe et dediğinde hiç kimse, Bu beni ilgilendirmez diyemez, çünkü herkesin bir kusuru vardır, tutkularına tutsak olmuştur, fenalık düşünmüştür, yasayı çiğnemiştir, küçük ya da büyük suç işlemiştir, yardıma ihtiyacı olanı görmezden gelmiş, görevini ihmal etmiştir, dini ve ondan sorumlu olanları gücendirmiş, ya da Tanrı'ya sırt çevirmiştir, sen bütün insanlara diyeceksin ki, Tövbe edin, tövbe edin, tövbe edin. Bunun için kendi oğlunun canını feda etmeye değer mi, bir peygamber göndermek yetmez mi. İnsanların peygamberlerin sözünü dinlediği zamanlar geride kaldı, şimdi daha kuvvetli bir merhem lazım, şok tedavi, insanın kalbine girecek ve tüylerini diken diken edecek bir çare. Çarmıha gerilen öz oğlun. Evet, neden olmasın. Peki insanlara başka ne anlatacağım, elbet tövbe etmekten usanacaklar, bu sözü duymazdan gelmeye başlayacaklar. Evet katılıyorum, tövbe edin demek yetmez, hayal gücünü kullanacaksın, mazeret uydurmaya kalkma, kuzuyu kurban etmemek için neler uydurduğunu hepimiz biliyoruz. O kolaydı, kuzunun tövbe edecek günahı yoktu. Anlamsız ama iyi bir cevap bu, çünkü anlamsızlığın da bir büyüsü vardır, insanların kafası karışır, anlamadıklarını ve bunun kendi kabahatleri olduğunu sanırlar. Öyleyse uyduracağım. Evet, hikâyeler uyduracaksın, benzetmeler yapacaksın, kutsal yasayı biraz tahrip edebilirsin, önemi yok, sözünü sakınma, yenilik insanları cezbeder, taşlanacak kadını kurtarmana ben bile hayran kaldım, ben ki koyduğum yasaya karşı gelene verilecek cezayı kendim seçmiştim. Emirlerinin çiğnenmesine göz yummaya başlaman kötüye işarettir. Ben bunu istedikçe, bu bana fayda sağladıkça sorun yok, sana yasalar ve istisnalar hakkında söylediklerimi unutma, ben ne istersem isteyeyim, o zorunludur. Çarmıhta ölmem gerektiğini söyledin. Bu benim isteğimdir. İsa çobana

soran gözlerle baktı, ama çobanın aklı başka bir yerdeydi, herhalde gelecekteki bir ânı düşünüyor, gözlerine inanamıyordu. Omuzları çöken İsa dedi ki, Senin isteğin olsun.

Tanrı tam biricik oğlunu kucaklamak için sevinçle ayağa kalkıyordu ki, İsa onu bir el işaretiyle durdurdu, ve şöyle dedi, Tek bir şartla. Tanrı öfkeyle, Bana şart koşamayacağını biliyorsun, diye karşılık verdi. Öyleyse şart değil de küçük bir dilek diyelim, ölüme mahkûm olan bir oğlun son dileği. Söyle bakalım. Sen Tanrı'sın ve sana soru sorulduğunda sadece gerçeği söylersin, ve yine Tanrı olduğun için, dünü, bugünü ve ikisinin arasında olup biteni, ve günlerin neler getireceğini bilirsin. Evet, ben zamanım, gerçeğim ve hayatım. Öyleyse sahip olduğunu iddia etliğin tüm bu sıfatlar aşkına söyle bana, ölümümden sonra gelecek neler getirecek, senin tatminsizliğin ve arzun için, dünyaya hükmedebilmen için canımı feda etmeyi kabul etmeseydim ne kazanacaktım, gelecekte farklı ne olacaktı. Kendi sözlerinin kapanına kısılan Tanrı, yarım gönülle ağzını açıp bu soruyu geçiştirmeye çalıştı, Bak şimdi evladım, gelecek sonsuz olduğu için özetini çıkarmak uzun zaman alır. Ne kadar zamandır gölün ortasındayız, sise gireli ne kadar oldu, diye sordu İsa, bir gün mü, bir ay mı, bir yıl mı, öyleyse bir gün daha, bir ay daha, bir yıl daha kalalım, isterse ve payına düşenden hoşnutsa şeytan ayrılsın, çünkü kâr edeceği belli, Tanrı kalkındıkça o da kalkınacak. Ben kalıyorum, dedi şeytan, ve bunlar kendini tanıttığından beri söylediği ilk sözlerdi.

Kalıyorum, diye tekrarladı, ve ekledi, Ben geleceği kendi başıma görebiliyorum, ama orada gördüğüm gerçek mi değil mi her zaman ayırt edemiyorum, başka bir deyişle kendi yalanlarımı oldukları gibi, yani doğru görüyorum, ama başkalarının doğrularının ne kadarının yalan olduğunu kestiremiyorum. Bu dolambaçlı sözler, şeytan gelecekle ne gördüğünü biraz daha açıklasaydı belki daha anlaşılır olurdu, ama o, sanki

söyleyeceğinden fazlasını söylemiş gibi sustu. İsa gözlerini Tanrı'dan ayırmadan, acı bir alayla dedi ki, Neden bildiğini bilmezden geliyorsun, bu soruyu soracağımı biliyordun, ve bana duymak istediğimi söyleyeceğini de, öyleyse ölüm saatimi daha fazla erteleme. Doğduğun an ölmeye başladın. Doğru, ama şimdi daha hızlı ölüyorum. Tanrı İsa'ya öyle bir yüzle baktı ki, bu yüz bir insanın yüzü olsaydı, İsa'ya duyulan saygıyı belirttiğini söyleyebilirdik. Gerçi Tanrı'nın bütün tavırları insancıl görünüyordu. Bir olayın diğeriyle bir ilgisi yokmuş gibi görünse de, yavaş yavaş kayığa yaklaşan sis, Tanrı'nın öz oğlu olduğunu, Meryem ile ondan olduğunu iddia eden ama, biz ölümlüler şeyleri aynı biçimde görmesek ve bu da türümüzün görece akıl sağlığının korumasını sağlamış olsa da, gördüğümüze inanmamızı buyuran sağduyuyu dinleyecek olursak, gerçek babası Yusuf olan İsa'nın kurban edilişinin sonuçlarını dünyadan saklayan bir duvar gibi kayığın çevresini sardı.

Tanrı dedi ki, Bir kilise olacak, senin kurduğun ya da senin adına kurulan bir dini topluluk, fark etmez, ikisi aynı şey, ve bu kilise dünyanın dört bir yanına yayılacak, ona Katolik denecek, bu kelime evrensel demektir, kilisenin adı böyle çünkü o evrensel olacak, yine de bu, benden çok seni tanıyacak olan bu insanlar arasında fikir ayrılığına ya da yanlış anlamalara engel olmayacak, evet, benden çok seni dini önderleri sayacaklar, bu birkaç bin yıl böyle sürüp gidecek, ama ben senden önce buradaydım ve burada olmaya devam edeceğim, sen olduğun şey olmaktan vazgeçtiğin zaman ve hatta olacağın şey olduğun zaman bile ben buradayım. Daha açık konuş, dedi İsa. Bu imkânsız, dedi Tanrı, insanın sözü gölge gibidir, ve gölge ışığı açıklayamaz, ve gölgelerle ışıklar arasında, sözleri doğuran o ışık geçirmez beden bulunur. Sana geleceği sordum. Ben de gelecekten bahsediyorum. Beni takip eden insanların nasıl yaşayacağını bilmek istiyorum. Seni takip edenler mi. Evet, daha mutlu

olabilecekler mi. Tam anlamıyla değil, ama mutluluğu gökte, cennette, benim ebedi meskenimde bulacaklarını, orada benimle ebediyen mutlu yaşamayı umut edecekler. Hepsi bu mu. Tanrı'yla yaşayabilmek büyük nimet. Belki büyük, belki küçük, belki de tek nimet, bunu ancak kıyametten sonra, insanları yaptıkları iyiliklere ve kötülüklere göre yargıladığın zaman bileceğiz, o zamana kadar orada yalnız kalacaksın. Baş meleklerim ve meleklerim bana arkadaşlık eder. Ama yanında insan olmayacak. Doğru, bana gelmeleri için de senin çarmıha gerilmen gerekiyor. Bir an çarmıhtaki kanlı ölümü gözünün önüne gelen ve bunu görmek istemeyen İsa, Gerisini de duymak istiyorum, dedi ve devam etti, İnsanlar bana nasıl inanacak ve beni izleyecek, şüphesiz sözlerim ya da beni izleyenlerin benim ağzımdan söyleyecekleri yetmeyecek, Yahudi olmayanları, başka tanrılara tapan Romalıları düşün, tanrılarını sırf bana tapmak için bir kenara atacaklarını beklemiyorsun herhalde. Sana değil bana tapmak için. Sen değil miydin senle bir olacağımızı söyleyen, ama söz oyunlarını bir kenara bırakalım şimdi, soruma cevap ver. İmanı olan bize gelecek. Bu kadar mı, söylediğin kadar kolay mı bunu yapmak. Diğer tanrılar direnecek. Ve onlarla savaşacaksın. Saçmalama, savaş yeryüzünde olur, gökler sonsuzdur ve huzurludur, insansa nerede olursa olsun kaderinden kaçamaz. Yani insanlar senin ve benim için ölecekler. İnsanlar tanrılar için hep ölür, sözde tanrılar ve yalancı tanrılar için bile. Tanrılar yalan söyleyebilir mi. Söyleyebilirler. Ama sen tek ve dürüst olan Tanrı'sm. Evet, tek ve dürüst olan. Yine de senin için ölmelerine engel olamıyorsun, cennette değil dünyada senin için yaşamaları gerekirken, sen onlara göklerde bir hayat vaat ediyorsun, ama cennette onlara yeryüzündeki nimetleri sunamayacaksın. O sahte nimetler ilk günahtan gelir, dostun çobana sor, o sana anlatır. Benim ondan hiçbir şey öğrenmediğimi söylüyor ama, eğer şeytanın seninle paylaşmadığı sırları varsa, umarım

ondan öğrendiğim bunlardan biridir. Bir sessizlik oldu. Tanrı ile şeytan ilk kez yüz yüze geldiler, ikisi birden söze başlayacak gibi oldu, ama başlamadılar. İsa dedi ki, Bekliyorum. Neyi, diye sordu Tanrı, şaşırmıştı. Diğer tanrılar karşısındaki zaferinin kaç ölüme ve hangi acılara neden olacağını, senin ve benim adıma çıkartılacak savaşlarda kaç kişiyi öldüreceğimizi itiraf etmeni. Bunu bilmekte ısrar ediyor musun. Evet.

Peki o zaman, sen bilirsin, bahsettiğim kilisenin temeli, sağlam olsun diye, ete atılacak, duvarlarının harcına yas, gözyaşı, acı, çile, ve ölümün her biçimi karıştırılacak. Sonunda konuşmaya başladın ve seni anlayabiliyorum, durma, devam et. Tanıdığın, sevdiğin kimselerden başlayalım, adını Petrus koyacağın Balıkçı Simun, senin gibi ama bu kez tersten, ayakları havaya gelecek biçimde çarmıha gerilecek, Andreya da X şeklinde bir çarmıha gerilecek, Zebedi'nin Yakup diye bilinen oğlu kellesini kaybedecek. Yuhanna ile Mecdelli Meryem'e ne olacak. Onlar zamanı gelince ecelleriyle ölecekler, ama işkenceden kurtulamayacak başka arkadaşların, öğrencilerin, havarilerin olacak, mesela Filipus, çarmıha bağlanacak ve taşa tutulacak, Bartolomeus'un canlı canlı derisini yüzecekler, Tomas bir mızrağa kurban gidecek, Matta, şey, onun ölümünün ayrıntılarını hatırlayamadım, bir Simun daha var, onu testereyle kesip ikiye ayıracaklar, Yahuda'yı döve döve öldürecekler, Yakup taşlanacak, Markos'un kellesi baltayla uçurulacak, Yahuda İskaryot kendini bir incir ağacına asacak. Bütün bu adamlar senin yüzünden mi ölecek, diye sordu İsa, Benim için ölüp ölmeyeceklerini soruyorsan, evet, benim için ölecekler. Peki ya sonra, Sonrası evladım, daha önce de söylediğim gibi, bir kan ve gül, ateş ve kül, yas ve gözyaşı denizi. Anlat bana, her şeyi bilmek istiyorum. Tanrı bir ah çekti, hislerini bastıran birinin duyarsız sesiyle sıralamaya başladı. İsme göre alfabetik bir düzen düşünmüştü ki ayrılık gayrılık olmasın. Praglı Adalbertus yedi dişli bir mızrakla

öldürülecek, Adrianus bir örsün üzerinde çekiçlerle, Augsburglu Afraat yakılarak, Praenesteli Agapitus ayaklarından asılıp yakılacak, Romalı Agnes karnı deşilerek öldürülecek, Bolonyalı Agricola çarmıha gerilip çiviye yatırılarak, Sicilyalı Agueda altı bıçak yarasıyla ölecek, Canterburyli Alphege bir öküzün incik kemiğiyle dövülerek, Sirmiumlu Anastas göğüsleri deşildikten sonra yakılarak, Salonalı Anastasyus ağaca asılacak ve kellesi uçurulacak, Sienah Ansanus bağırsakları deşilerek öldürülecek, Pamiersli Antonius boğulacak ve dörde parçalanacak, Rivolili Antonio taşa tutulacak ve canlı canlı yakılacak, Ravennalı Apollinaris sopalarla dövülerek öldürülecek, İskenderiyeli Apollonia dişleri söküldükten sonra yakılacak, Trevisolu Augusta kellesini kaybedecek ve sonra da yakılacak, Ostialı Auera boynuna bağlanan değirmen taşıyla suda boğulacak, Suriyeli Auera çivili bir sandalyeye oturtulacak ve kan kaybından ölecek, Auta okla vurulacak, Antakyajı Babylas kellesini kaybedecek, İzmitli Barbara da öyle, Kıbrıslı Barnaba taşa tutulacak ve yakılacak, Romalı Beatrice boğulacak, Dijonlu Benignus mızraklarla öldürülecek, Sivaslı Blaise ise demir kazıklara atılacak, Lyonlu Blandina vahşi bir boğanın boynuzuyla, Kallislus boynunda değirmen taşıyla ölecek, Imolalı Cassianus yandaşları tarafından hançerlenecek, Castulus canlı canlı yakılacak, İskenderiyeli Katerina kellesini kaybedecek, Romalı Çeçilya da öyle, Bolsenalı Kristina değirmen taşıyla ezilerek, mızraklar saplanarak ve yılanlara sokturularak öldürülecek, Nastesli Klarus kellesinden olacak, Viyanalı Klarus da öyle, Klemens boynuna bağlanan çapayla suya atılacak, hem Krispin hem de Soissonslu Krispinian kelleleri uçurularak öldürülecek, Barselonalı Kukufas bağırsakları deşilerek, Kartacalı Kiprianus kellesi uçurularak, Tarsuslu genç Cyricus bir yargıç tarafından kafası mahkemenin merdivenlerine vurularak öldürülecek, ve Tanrı soluklanarak dedi ki, İşte böyle gidiyor, ufak tefek değişiklikler

dışında aynı hikâye, insanların kimi zaman çok özel koşullarda öldüğü doğru ama bunları anlatmak sonsuza kadar sürer, iyisi mi burada keselim. Hayır, hayır, devam et, dedi İsa ve Tanrı yarım gönülle devam etti, Arezzolu Donatus kellesini kaybedecek, Rampillonlu Eliphius'un kafa derisi yüzülecek, Emerita canlı canlı yakılacak, Trevili Emilianus kellesini kaybedecek, Regensburglu Emmeramus bir merdivene bağlanıp ölüme terk edilecek, Saragossalı Engratia kellesinden olacak, Gaetalı Erasmus ki Elmo diye de bilinir, bir çıkrığa gerilecek, Escubiculus kellesini kaybedecek, İsveçli Eskil taşlanarak ölecek, Meridah Eulalia'nın kafası kesilecek, Kalkedonlu Euphemia kılıçla öldürülecek, Saintesli Eutropius bir balta ile kafası uçurularak, Fabian mızraklar ve hançerlerle, Agenli Faith kellesinden olacak, Felicita ve yedi oğlu kılıçla başları kesilerek öldürülecek, Felix ve kardeşi Adauctus da öyle, Besançonlu Ferreolus kellesi uçurularak, Sigmaringenli Fidelis çivili sopalarla dövülerek öldürülecek, Pamplonalı Firminus kellesini kaybedecek, Domitillalı Flavia da öyle, Evorah Fortunas'ın kaderi de farklı olmayacak, Tarragonlu Fructoasus yakılarak can verecek, Fransız Gaudentius kellesini kaybedecek, Gelasius hançerle kafası kesilerek, Burgundyli Gengolf karısının aşığı tarafından öldürülecek, Budapeşteli Gerard Sagreda mızrakla, Kölnlü Gerean kafası kesilerek öldürülecek, ikizler Gervase ve Protase de öyle, Godleva ve Ghistelles boğularak can verecek, Aostah Gratus kellesini kaybedecek, Hermenegild delik deşik edilecek, Hero kılıçla öldürülecek, Hippolitus bir atın peşinde sürüklenerek, Azevedolu Ignatius Kalvinistler tarafından öldürülecek, onlar Katolik değildir, Napolili Januarius yakılmadan önce vahşi hayvanlara atılacak ve kafası kesilecek, Arklı Joan yakılacak, Brittolu Jean kellesini kaybedecek, John Fisher kellesinden olacak, Nepomuklu John Vitava nehrine atılarak boğulacak, Pradolu John başından hançerlenecek, Korsikalı Julia'nın

çarmıha gerilmeden önce göğüsleri deşilecek, İzmitli Juliana kellesinden olacak, Sevilleli Justa ve Rulfina'ya gelince, biri boğulacak biri ipe gerilecek, Antakyalı Justina kaynar katrana atılacak ve sonra da başı kesilecek, Justus ve Pastor, ki Pastor'un kelime anlamı çoban olsa da bunun bizim çobanla bir alakası yok, bu Alcalá de Heranes'ten geliyor, bu ikisinin kafaları kesilecek, Würzburglu Kilian da kellesini kaybedecek, Lawrence bir ızgaraya bağlanıp yakılacak, Autunlu Leger dili kesilip gözleri oyulduktan sonra kellesi uçurularak öldürülecek, Toledolu Leocadia bir uçurumdan aşağıya atılacak, Ghentli Livinus dili söküldükten sonra kellesinden olacak, Longinus da kellesini kaybedecek, Siraküslü Lucia gözleri oyulduktan sonra kellesinden olacak, Praglı Ludmila boğulacak, Tarragonlu Maginus'un kafası testere dişli bir tırpanla boynundan ayrılacak, Kapadokyalı Mamasin bağırsakları deşilecek, Manuel, Sabel ve İsmail'e gelince, Manuel'in iki göğsüne çiviler çakılacak, ve sonunda bir demir parçası, bir kulağından girip diğer kulağından çıkacak, bu üçünün kafaları bedenlerinden ayrılacak, Antakyalı Margarita kızgın demir ve tırmıkla öldürülecek, Maria Goretti boğulacak, İranlı Marius elleri kesildikten sonra kılıçla öldürülecek, Romalı Martina kellesini kaybedecek, Fas'ın şehitleri, Carbiolu Berard, Gimignanolu Peter, Otto, Adjuto ve Accursio kellelerinden olacaklar, Japonya'da yirmi altı kişi çarmıha gerilecek, delik deşik edilecekler ve yakılacaklar, Agauneli Maurice kılıçla öldürülecek, Meinradlı Einsiedeln hançerlenerek öldürülecek, İskenderiyeli Menas kılıçla, Kapadokyalı Merkürüs kellesinden olacak, Rheimslı Nicasius da öyle, Huylu Odilia oklara hedef olacak, Paneras kellesinden olacak, İzmitli Pantaleon da kellesini kaybedecek, Paphnutius çarmıha gerilecek, Troyesli Patroclus ve Soest de öyle, ilk kiliseni kuracak olan Tarsuslu Pavlus çarmıha gerilecek, Pelagius boğulacak ve dört parçaya ayrılacak, Perpetua ve kölesi Kartacah Felicita bir

boğanın boynuzuyla ölecekler, Ratesli Peter kılıçla öldürülecek, Veronah Pietro kafası yarılarak ve göğsüne bir hançer saplanarak öldürülecek, Philomena oklara hedef olacak ve zincirlerle öldürülecek, Tournaili Piaton'un kafa derisi yüzülecek, İzmirli Polikarpos hançerlenecek canlı canlı yakılacak, Romalı Prisca aslanlara atılacak, Prokesus ve Martinian'ın kaderleri de muhtemelen aynı olacak, Qintinus'un kafasına ve vücudunun diğer bölgelerine çiviler girecek, Rouenli Quirinus'un kafa derisi yüzülecek, Coimbralı Quiteria kendi babası tarafından başı kesilerek can verecek, Aliseli Reine kılıçla öldürülecek, Dortmundlu Renaud ise tokmakla, Napolili Restituía yakılarak can verecek, Ronaldinio ise kılıç darbeleriyle, Antakyalı Romanus dili koparıldıktan sonra boğularak öldürülecek, bu kadarı yeter mi, diye sordu Tanrı İsa'ya. Bu senin kendine sorman gereken bir soru, durma, diye cevap verdi İsa ve Tanrı devam etti, Sensli Sabinian kellesinden olacak, Assisli Sabinus taşlanarak öldürülecek, Tunuslu Saturninus bir boğa tarafından sürüklenerek öldürülecek, Sebastian oklara kurban olacak, Astili Secundus kellesi uçurularak öldürülecek, Tongresli Servatius ve Maastricht bir nalınla kafalarına aldıkları darbe sonucu ölecekler, Barselonalı Severus kafasına çakılan çivilerle öldürülecek, Exeterli Sidwell'in kellesi uçurulacak, Burgundy kralı Sigismund bir kuyuya atılacak, Sixtus'un kellesi uçurulacak, Stefanus taşlanarak öldürülecek, Autunlu Symphorianus'un kellesi uçurulacak, Taresius taşlanarak can verecek, Konyalı Thecla bacakları kırıldıktan sonra canlı canlı yakılacak, Teodoros yakılarak can verecek, Canterburyli Thomas Becket kafatasına girecek olan bir kılıçla, Thomas More'un kellesi uçurulacak, Thyrsus'un bedeni ortadan iki parçaya ayrılacak, Tiburtius da kellesinden olacak, Efesli Timoteyus taşlanarak can verecek, Torquatus ve yanındaki yirmi yedi kişi General Muça tarafından Guimarâes kapılarında öldürülecek, Pisalı Tropes'in kellesi uçurulacak, Urbanus,

Limogesli Valeria ve Camerinolu Valerian ile Venantius aynı kadere ortak olacaklar, Victor kellesinden olacak, Marseillesli Victor da öyle, Romalı Victoria dili kesildikten sonra idam edilecek, Saragossalı Vincent değirmen taşı, ızgara ve mızraklarla ölümüne işkence görecek, Trentli Virgilius'un ölümü bir kütükten gelecek, Ravennalı Vitalis kılıçla öldürülecek, Wilgefortis, Livrade, Eutropia, namı diğer sakallı bakire çarmıha gerilecek, işte böylece sürüp gidiyor, hepsinin kaderi birbirine benziyor.

Yetmez, dedi İsa, başka kimler var. Öğrenmen şart mı. Evet şart. Şehit olmaktan yırtan, dünyanın, tenin ve şeytanın kahrını çektikten sonra ecelleriyle ölenler var, bu üçünün hakkından gelmek için oruç tutup dua ederek bedenlerini hor görecekler, hatta John Schorn diye eğlenceli biri var, dua etmek için dizleri üzerinde o kadar çok zaman geçirecek ki sonunda dizleri nasır tutacak, hatta bazısı, bak bu seni ilgilendiriyor, onun şeytanı bir çizmenin içine hapsettiğini söyleyecek, ha, ha, ha. Beni çizmeye öyle mi, dedi çoban alaycı bir tavırla, Bunlar kocakarı masalı, beni içine alabilecek çizme en az dünya kadar geniş olmalı, dahası o çizmeyi giyip sonra da çıkarmayı kim becerecek görmek isterdim doğrusu. Dua edip ve oruç tutacak herhalde, diye araya girdi İsa, ve Tanrı cevap verdi, Teni kanlarını akıtarak, acı çekerek, kir bağlayarak ve kendilerine sayısız cezalar vererek aşağılayacaklar, başörtüsü takanlar var mesela, kendilerini kırbaçlayanlar da, asla yıkanmayanlar olacak, bazısı cinsel arzularını bastırmak için kendini çalılara atacak ya da karda yuvarlanacak. Çünkü şeytan insanları doğrudan cennete çıkan dar yoldan saptırmak için yeryüzüne bu tür arzular, ya da çıplak kadınların, korkunç canavarların, tiksinti verici mahlukların hayallerini gönderir, çünkü şehvet ve korku şeytanın yoldan çıkmış insana işkence ettiği silahlardır. İsa çobana, Bu doğru mu, diye sordu ve çoban da cevap verdi, Az çok doğru, ben sadece Tanrı'nm istemeyip de geride bıraktığını,

hazzıyla acısıyla teni, gençliği ve ihtiyarlığı, tazeliği ve çürümüşlüğü aldım, ama korkunun benim silahım olduğu doğru değildir, ben günahı ya da cezayı, ya da bunların uyandırdığı korkuyu yarattığımı hatırlamıyorum. Kapa çeneni, diye azarladı onu Tanrı, günah ve şeytan bir ve aynı şeydir. Peki o nedir, diye sordu İsa. Benim yokluğumdur. Kendi yokluğunu nasıl açıklarsın, sen mi bir köşeye çekilirsin yoksa insan mı seni terk eder. Ben asla çekilmem, asla. Demek insanın seni terk etmesine göz yumuyorsun. Beni terk edenler sonunda beni aramaya gelir. Seni bulamadıkları zaman da bunun sorumlusu şeytan oluyor, öyle mi. Tanrı sanki bir an için gücünün sınırlı olduğunun farkına varmış gibi beklenmedik bir umutsuzlukla dedi ki, Hayır, onun suçu yok, suçlu benim, çünkü beni arayanların karşısına çıkamıyorum. İsa dedi ki, Devam et.

Başkaları da var, dedi Tanrı yavaşça, tenhalara gidecekler, hayatlarını mağaralarda ve inlerde tek başlarına sürdürecekler, hayvanlardan başka dostları olmayacak, manastır hayatını seçenler de var, sütunların tepesine tırmanıp yıllar yılı oralarda kalanlar da. Koca dünyanın, kimi basit kimi saraylara benzeyen bütün manastırlarını ve buralara girip çıkacak binlerce, yüz binlerce kadın ve erkekten oluşan sonu gelmez bir tören alayını gözünde canlandıran Tanrı'nın sesi kısıldı, sonunda çıkmaz oldu, Sana ve bana hizmet etmek için oralarda, dualar ve ilahiler okuyarak gece gündüz çırpınacaklar, kaderleri ve hedefleri bize tapınmak ve dudaklarında bizim isimlerimizle can vermek olacak, farklı isimler koyacaklar kendilerine, Benediktenler, Sistersiyenler, Kartusiyenler, Augustinyenler, Gilbertçiler, Triniteryenler, Fransiskenler, Dominikenler, Kapuçinler, Karmelitler, Cizvitler, bunlardan o kadar çok olacak ki, izninizle şöyle söyleyeyim, Aman ya Rabbim, ne çok. Bu noktada şeytan İsa'ya dedi ki, Bize söylenenlere kulak verecek olursan, kişinin hayattan ayrılmasının iki yolu olduğunu

fark edeceksin, ya şehit olunuyor ya da Tanrı'ya teslim olunuyor, gelecek cemaatin üyelerine ecellerini beklemek yetmeyecek, illa ki ölüme koşmaları gerekecek, çarmıha gerilmeye, delik deşik edilmeye, kellelerini kaybetmeye, yakılmaya, taşlanmaya, dövülmeye, kesilip biçilmeye, kafa derilerini yüzdürmeye, boğazlanmaya, canlı canlı gömülmeye, parçalara ayrılmaya, oklara hedef olmaya, işkence görmeye ya da hücrelerde, manastırların ücra köşelerinde, Tanrı'nın onlara bağışladığı, ruha mesken olan teni hor görüp tövbe ederek ölmeye koşuyorlar, ama bu cezaların hiçbirini seninle konuşan bu şeytan icat etmedi. Hepsi bu mu, diye sordu İsa Tanrı'ya. Hayır, daha savaşlar ve katliamlar var. Katliamlardan söz etmene gerek yok, beni mahveden onlardan biri oldu, keşke canımı alsaydı da beni bu hale koymasaydı, ölseydim çarmıha gerilmekten de kurtulmuş olurdum. Öbür babana katliamla ilgili bir şeyler duyuran bendim, benim sayemde askerlerin konuşmasına kulak misafiri oldu, yani seni kurtaran bendim. Demek ne zaman öleceğimi kendi keyfince belirlemek için beni ölümden kurtardın, bu insanı iki kez öldürmektir. Aracı meşru kılan amaçtır, evladım. Bu kadar şey dinledikten sonra buna inanırım, hücreler, keder, ölüm ve sırada savaşlar ve katliamlar var, ne savaşıymış bunlar. Birbiri ardına patlak verecek sonsuz sayıda savaş, bunlardan çoğu henüz ortaya çıkmamış olan bir tanrının sana ve bana öfkelenen kulları ile yapılacak. Henüz ortaya çıkmamış bir tanrı diye bir şey olur mu, eğer Tanrı gerçek Tanrı ise her daim var olmalıdır. Biliyorum, bunu anlamak ve anlatmak güç, ama bu söylediklerim gerçekleşecek, bize ve bizi izleyenlere, tüm uluslara baş kaldıran bir tanrı olacak, ve işte o zamandan sonra gerçekleşecek katliamları, çekilecek acıları, dökülecek kanı anlatabilmem mümkün değil, Kudüs'teki tapınağımın bin kat büyüğünü düşün, kurbanlıkların yerine insanları koy, o zaman bile Haçlıların neye benzediğini tam anlayamazsın. Haçlılar

mı, onlar da kim, hem madem bunlar henüz yaşanmadı, neden yaşanmış gibi konuşuyorsun. Hatırla, ben zamanım, benim için gelecek çoktan geride kaldı, geçmiş ise hâlâ yaşanıyor. Şu Haçlılardan biraz daha bahset. Peki evladım, peki, Kudüs dahil şu anda bulunduğumuz bölge ve kuzeyde ve batıda başka yerler de, anlattığım, henüz ortaya çıkmamış ve biraz daha gecikecek olan o tanrının izleyicileri tarafından işgal edilecek, bizim izleyicilerimiz senin ve haliyle benim geçtiğimiz toprakları bunlardan kurtarmak için ellerinden geleni artlarına koymayacaklar. Sen bu toprakları Romalılardan kurtarmak için de fazla bir şey yapmadın. Lafı başka tarafa çekip de benimle eğlenme, gelecekten bahsediyorum. Devam et öyleyse. Bundan ötesi, burada doğdun, burada büyüdün, ve burada öldün. Ben daha ölmedim. Saçma, az önce sana söylediğim gibi, benim için olmuş olan ve olacak olan birdir, ve lütfen artık kesme sözümü yoksa benden başka bir şey duyamazsın. Pekâlâ, pekâlâ, sakin ol. Gelecek nesiller bu toprakları kutsal topraklar diye anacak, çünkü sen burada doğdun, yaşadın ve öldün, kurucusu olduğun dinin beşiğinin kâfirlerin eline geçmesi yakışık alır bir şey olmadığı için, buraya batıdan büyük ordular gelecek, bölgedeki kıymetli yerlerden bazılarını, doğduğun o mağarayı ve can vereceğin tepeyi Hıristiyan âlemine kazandırmak için tam iki yüzyıl boyunca savaşacaklar. Bunlar Haçlıların orduları mı. Evet öyle. Peki istediklerini alabildiler mi. Hayır, ama çok insan kestiler. Kendilerinden ne haber. Tabii onlar da en az kâfirler kadar, hatta belki daha da fazla kayıp verdi. Bütün bu kan senin adına döküldü, öyle mi. Savaşa giderken haykıracaklar, Bu Tanrı'nın isteğidir. Kuşkusuz ölürken de haykıracaklar, Bu Tanrı'nın isteğiydi. İyi bir ölüm bu. Canını feda etmeye değer mi. Kişi ruhunu kurtarmak için, evladım, bedenini feda etmeli. Peki ya sen çoban, bizi bekleyen bu acayip olaylara ne diyorsun. Bir soytarı, şu karşında duran

Tanrı'ya baş kaldıracak diğer tanrının ortaya çıkmasına benim vesile olduğum iftirasını atmazsa, aklı başında bir kimse, bunca kandan ve bunca ölümden şeytanın sorumlu olduğunu ya da olacağını düşünemez. Hayır, senin kusurun yok, biri seni suçlayacak olursa kabahat şeytanda olsaydı gerçek bir Tanrı yaratamazdı dersin. O zaman o düşman tanrıyı kim yaratacak, diye sordu çoban, İsa'nın cevap verecek hali yoktu, Tanrı'ya gelince, o da sessizdi ve sessiz kalacaktı, ama sisin içinden gelen bir ses dedi ki, Belki de bu Tanrı ile gelecek olan tanrı aynı tanrıdır. İsa, Tanrı ve şeytan, üçü birden duymazdan geldiler, ama korkuyla birbirlerine bakmadan da edemediler, korkunun birliği böyledir, düşmanları dost kılıverir.

Zaman geçti, sis bir daha konuşmadı ve İsa, bu kez müspet bir cevap bekleyen birinin sesiyle, sordu, Hepsi bu mu. Tanrı duraksadı, sonra yorgun bir sesle dedi ki, Bir de Engizisyon var, ama izin verirsen bunu da başka bir zaman anlatayım. Engizisyon nedir. Engizisyon uzun hikâye, başka bir uzun hikâye. Anlat bana. Bilmemen daha iyi, yoksa yarın olacaklar için bugünden pişmanlık duyacaksın. Ve sen duymuyorsun. Tanrı, Tanrı olduğu için, pişmanlık duymaz. Pekâlâ, senin için ölmek şimdiden omuzlarımda bir yükse, sana ait olması gereken pişmanlığı sahiplenmeye de hazırım. Ben seni korumak istemiştim. Doğduğum günden beri başka bir iş yaptığın söylenemez. Her çocuk gibi, sen de vefasızsın. Bunları bir yana bırakalım, sen bana Engizisyon'dan bahset. Kutsal Kurul Mahkemesi olarak da bilinen Engizisyon, zorunlu bir beladır, kilisemizin bedenine, önem sırası gözetmeksizin hepsini bir arada sayacak olursak, Luthercilik ve Kalvinistlik, Molinistlik ve Yahudi yandaşlığı, şeytana tapma ve cadılık gibi, bazısı geleceğe ait olan, bazısı her çağda ve her yerde görülen salgınlar, sapkınlıklar ve çok sayıda fiziksel ve ahlaki bozuklukla sürekli saldıracak olan hastalıkları def etmek için

kullanacağımız bir silahtır. Engizisyon söylediğin gibi zorunlu bir belaysa, nasıl olup da bu salgınların önüne geçecek. Engizisyon bir polis gücü, bir mahkemedir, düşmanın peşine düşer, onu yakalar, yargılar ve mahkûm eder. Neye mahkûm eder. Hapis, sürgün, yakılma. Yakılma mı dedin. Evet, önümüzdeki günlerde binlerce, on binlerce insan yakılarak öldürülecek. Birkaç tanesinden daha önce bahsetmiştin. Kimisi sana inanıyor olduğundan, kimisi de senden şüphe duyduğundan canlı canlı yakılacaklar. Benden şüphe etmeye izin yok mu. Hayır. Ama bizim Romalıların Jüpiteri'nin tanrı olup olmadığından şüphe etmeye hakkımız var. Bir tek Tanrı vardır ve o da benim, sen de benim oğlumsun. Binlerce insan ölecek diyordun. Yüz binlerce erkek ve kadın, yeryüzünde çok ıstırap olacak, ağıtlar dinmeyecek, yakılan cesetlerden çıkan duman güneşi örtecek, insan eti korlar üzerinde eriyecek, koku dayanılmaz olacak. Ve bunların hepsi benim hatam. Suçlu sen değilsin, bu senin varoluş sebebin. Baba, bu acı kâseyi benden al. Benim gücüm ve senin görkemin onu son damlasına kadar içmeni buyuruyor. Ben görkem istemiyorum. Ama ben güç istiyorum. Sis dağılmaya başladı, artık kayığın çevresi görülebiliyordu ve su hareketsizdi, esintilerin ve balık sürülerinin bozamadığı bir huzur. Sonra şeytan söz aldı, Onca kanın hesabını verebilmek için, gerçekten Tanrı olmak lazım.

Sis yine yaklaştı, bir şeyler oluyordu, yeni bir sır açıklanacak, belki de yeni bir acı ya da pişmanlık paylaşılacaktı. Şeytan başladı konuşmaya. Tanrı'ya, Benim bir teklifim var, dedi, ve Tanrı şaşırdı, Senden bir teklif ha, ne önerisiymiş. Alaycı, ters sözleri herkesi gücendirebilirdi, ama şeytan eski dosttu ne de olsa. Çoban söze başlamadan önce doğru sözleri aradı, Bu kayıkta konuşulan her şeyi duydum, ilerideki ışığı ve karanlığı ben kendim de gördüm ama, insanları yakmak için tutuşturulan odunların ışığını ya da leş yığınlarının karanlığını

gördüğümü düşünmemiştim. Bu seni rahatsız mı ediyor. Bu beni rahatsız etmemeli, çünkü ben şeytanım, ve ölüm senden çok bana yarar, cehennem her zaman cennetten daha kalabalıktır. Öyleyse nedir derdin. Derdim yok, bir teklif yapmak istiyorum. Söyle, ama acele et, sonsuza kadar burada vakit öldürecek değilim. Şeytanın da bir kalbi olduğunu sen de bal gibi biliyorsun. Evet, ama onu kullanmayı beceremiyorsun. Bugün senin gücünü tanıyarak kalbimi ortaya koymak istiyorum, dilerim gücün dünyanın sonuna kadar, bunca yıkıma ve ölüme ihtiyaç kalmadan yayılır, ve sana sırt çevirmenin, seni inkârın tek sebebinin benim bu dünyada hüküm süren fenalığım olduğunda ısrar ettiğin için, sana beni göksel krallığına kabul etmeni teklif ediyorum, gelecekteki fenalıklarımdan vazgeçmem geçmişteki fenalıklarımı telafi eder, seçilmiş meleklerinden biriyken yaptığım gibi, yine sana boyun eğerim, mutlu günlere geri döneriz. Ruhum sana eşit olma tutkusuyla kirlenene ve beni sana isyana sürükleyene kadar, bana Lucifer derdin, ışık taşıyan, aydınlık. Peki söyler misin seni neden affedip krallığıma kabul edeyim. Çünkü sağa sola vaat etmek istediğin affı şimdi bana vaat edersen, kötülük boyun eğecek, oğlun ölmek zorunda kalmayacak ve krallığın İbranilerin toprağının çok çok ötesine yayılıp tüm dünyayı kucaklayacak, her yerde iyi niyet filizlenecek, ve ben, melekler arasında en aşağı konumda kalacağım, ve sana sadık olacağım, tövbe etmiş olduğum için sana bütün meleklerinden daha bağlı olacağım, sana methiyeler düzeceğim, her şey hiç başlamamış gibi son bulacak, her şey her zaman nasıl olması gerektiyse öyle olacak. Ruhları baştan çıkarmada çok becerikli olduğunu bilirdim ama seni hiç bu kadar düzgün, bu kadar etkileyici konuşurken görmemiştim, az daha kazanıyordun kalbimi. Yani beni kabul etmeyeceksin, beni affetmeyeceksin... Hayır, seni ne kabul ederim ne de affederim, olduğun gibi kalmanı tercih ederim, hatta elimden gelse seni daha kötü bile yapardım.

Ama neden. Çünkü benim sunduğum iyilik senin sunduğun kötülük olmadan var olamaz, eğer sen bitersen, ben de biterim, şeytan şeytan olmadıkça, Tanrı da Tanrı olamaz. Son sözün bu mudur, İlk ve son sözüm, çünkü ilk kez bunu söylüyorum, son sözüm çünkü bunu bir daha tekrarlamayacağım. Çoban omuz silkti ve İsa'ya dedi ki, Şeytanın Tanrı'yı ayartmadığı söylenmesin bir daha, ve sonra ayağa kalktı, ayaklarından birini suya sokarken durdu ve dedi ki, Bohçanda bana ait bir şey var, İsa kayığa gelirken bohçasını yanına aldığını hatırlamıyordu, ama işte orada, ayağının dibinde duruyordu, Neymiş o, diye sordu, bohçayı açtı ve içinde sadece Nasıra'dan getirdiği, kara topraktan yapılmış eski kâseyi buldu, İşte o, işte o, dedi şeytan, kâseyi iki eliyle kavradı ve şöyle söyledi, Bir gün bu yine senin olacak, ama sen farkında olmayacaksın. Kâseyi mintanının altına sakladı ve yavaş yavaş suya indi. Tanrı'ya bakmadan, görünmez bir seyirciye seslenir gibi, dedi ki, Elveda, sonsuza kadar hoşça kalın, çünkü Tanrı böyle buyurdu. Çoban suda, sisin ardında tamamen gözden kaybolunca kadar İsa onu seyretti, uzaklaşınca suyun üzerinde kalan kulaklarıyla yine bir domuza benzemişti, hızla, adeta öfkeyle soluyordu, ama dikkatle dinlendiğinde bu soluktaki korku işitilebilirdi, boğulma korkusu değildi bu korku, çünkü şeytan, az önce öğrendiğimiz gibi ölümsüzdür, sonsuza kadar yaşamak zorunda kalma korkusuydu. Çoban önce sisi yardı, sonra da o yarıktan girdiği gibi kayboldu, sonra Tanrı'nın sesi duyuldu, Sana yardım etmesi için Yahya diye bir adam göndereceğim, ama ne yap ne et ona sen olduğunu kanıtla. İsa etrafına bakındı, Tanrı da yok olmuştu. Sonra sis çekildi, dağıldı, gölü sakin, havayı apaçık bıraktı. Suda şeytandan, havada Tanrı'dan iz yoktu.

Geldiği kıyıda büyük bir kalabalık, arkalarında ise sayısız çadır gördü, burada yaşamayan ve başka yatacak yerleri olmadığı için bulabildikleri en uygun alana toplanan insanlara

ait bir kamp. Meraklandı, kürekleri suya indirip kıyıya doğru ilerlemeye başladı. Omzunun üzerinden baktığında suya itilen kayıkları gördü, daha dikkatli bakınca Simun ve Andreya'yı tanıdı, Yakup ve Yuhanna da yanlarındaydı, diğer adamları ise tanımıyordu. Telaşla küreklere asılan adamlar, kısa süre sonra İsa'yla konuşabilecek kadar yaklaştılar. Simun dedi ki, Neredeydin, aslında bilmek istediği bu değildi ama nasıl olsa bir şekilde söze girmesi gerekiyordu, Burada, göldeydim, dedi İsa, cevap da en az soru kadar gereksizdi. Tanrı'nın, Meryem'in ve Yusuf'un oğlu olarak girdiği bu yeni döneme hiç de iyi bir başlangıç değil. Sonra Simun İsa'nın kayığına atladı, ve anlaşılmaz olanı sordu, Ne kadar zamandır gölde olduğunu biliyor musun, ne zamandır sisin arkasındasın farkında mısın, kaç defa kayıkları suya indirip seni aramaya koyulduk, her defasında sert rüzgârlar yolumuzu kesti. Bütün gün mü, diye sordu İsa, sonra Simun'un yüzündeki ifadeyi görünce ekledi, Bütün gün ve bütün gece. Kırk gün, diye bağırdı Simun, sonra sesini alçalttı ve dedi ki, Tam kırk gündür göldesin, kırk gün boyunca sis bizden bir şey gizler gibi hiç aralanmadı, orada ne yapıyordun, kırk gündür tek bir balık tutamadık. İsa kürek-lerden birini Simun'a verdi, omuz omuza kürek çekip sohbet ederek, yavaş yavaş sahile doğru ilerlediler, diğer kayıkların yaklaşmasına fırsat vermeyen İsa dedi ki, Tanrı ile birlikteydim, gelecekte beni neler bekliyor, ne kadar yaşayacağım ve bu hayattan sonra halim ne olacak biliyorum. Neye benziyor, Tanrı nasıl görünüyor. Tanrı insana tek bir biçimde görünmez, bazen bir dumandır, bazen bir bulut, bazen de zengin bir Yahudi, onu ancak sesini duyduğunda tamrsın. Sana ne dedi. Bana onun oğlu olduğumu söyledi. Demek domuz olayında şeytan doğruyu söyledi. Şeytan da kayıktaydı ve söylenen her şeyi duydu, Tanrı'nın benim hakkımda bildiği her şeyi o da biliyormuş gibiydi, hatta Tanrı'dan çok daha fazla şey bildiğini bile

düşündüm. Peki nerede, Ne nerede, Neredeydiler, Şeytan kayığın bu tarafında, tam senin oturduğun yerdeydi, Tanrı kıç tarafındaki tahtada oturuyordu. Tanrı sana ne dedi. Onun oğlu olduğumu ve çarmıha gerileceğimi söyledi. Dağlara çıkıp isyancı birliklerin yanında savaşacaksan, biz de seninle geliriz. Peşimden geleceksiniz ama dağa çıkmayacağız, silahlarımızla Sezar'a baş kaldırmak yerine sözlerimizle Tanrı'nın hükümranlığını getireceğiz. Sırf sözle, öyle mi. Onlara örnek olacağız, gerekirse canımızı feda edeceğiz. Bunlar babanın sözleri midir. Bugünden sonra tüm sözlerim babamın sözleridir, ve ona inanan bana da inanır, çünkü oğluna inanmadan babaya inanmak mümkün değildir, babamın kendisi için çizdiği yeni yol ancak benimle, oğluyla başlayacaktır. Bizim seninle geleceğimizi söylediğinde, kimi kastediyordun, herkesten önce sen, sonra kardeşin Andreya, Zebedi'nin oğulları Yakup ve Yuhanna, bir de Tanrı Yahya diye birinden bahsetti ama ben onu tanımıyorum. Başka kimseye ihtiyacımız yok, Hirodes'e tören alayı kurmuyoruz. Başkaları da gelecektir, Tanrı'nın benim aracılığımla göndereceği işaretini bekliyor olmalılar, işareti görerek bana inanacak ve peşimden gelecekler. İnsanlara ne söyleyeceksin. Günahları için tövbe etmelerini ve yeni çağa hazırlanmalarım söyleyeceğim, Tanrı'nın kıvılcımlar saçan kılıcıyla kutsal sözü geri çeviren ya da duymazdan gelenlere dersini vereceği çağ yakındır. Ama onlara Tanrı'nın oğlu olduğunu söylemelisin. Diyeceğim ki babam doğduğum gün bana oğlum dedi ve o günden bu yana bu sözü kalbimde taşıdım, ama şimdi Tanrı, onun oğlu olduğumu kanıtlamak için bana geldi, bir baba bir diğerini unutturmaz, ama bugün emirleri veren baba Tanrı'dır, bu yüzden ona itaat etmeliyiz. Bunu bana bırak, dedi Simun, küreğini fırlattığı gibi pruvaya çıkarak haykırmaya başladı, Hosanna, suda babasıyla kırk gün konuşan ve şimdi tövbe edip hazırlanalım bize gelen, Tanrı oğlu İsa yaklaşıyor. Şeytanın bizimle olduğunu söyleme

sakın, diye uyardı onu İsa, çünkü halk arasında böyle bir haber yayılsaydı bunu nasıl açıklayacağını bilemezdi. Simun bir kez daha haykırdı, bu sefer daha yüksek sesle, sahile toplanan halk iyiden iyiye heyecanlanmıştı. Kıyıya yaklaştıklarında İsa, üzerinde yıpranmış mintanı, omzunda boş bohçasıyla, kollarını halkı selamlamak ya da kutsamak ister gibi açmış, pruvada dimdik duruyor, ama çok çekingen görünüyordu. Kıyıda bazıları o kadar sabırsızlandı ki dayanamayıp bellerine kadar suya girdiler. Birbirlerini ezip kayığa ulaştıklarında, aralarından biri İsa'nın mintanına dokunmak için zorla elini uzattı. Simun'un söylediklerine inandığı için değil, Tanrı'yı görsün görmesin çölde onu arayan, ve şimdi gölde kırk gün geçirdiği soğuk sis dağından inen bu adamın gizemi onu büyülüyordu. Doğal olarak, civar köyler sisten başka bir şey konuşmaz olmuş, sonunda insanlar bu meteoroloji fenomenini gelip kendi gözleriyle görmeye karar vermişti. Siste kaybolan bir adamdan bahsedildiğini duyduklarında demişlerdi ki, Öyle mi, vah zavallı.

Kıyıya vardıklarında, kayıktan değil adeta meleklerin kanatlarından indiler. Simun İsa'nın kayıktan inmesine yardım ederken suya giren üç adamdan rahatsız oldu ve onları azarlamaya başladı, ama İsa onu durdurdu ve dedi ki, Rahat bırak onları, bir gün ölüm haberimi alacaklar ve gelip ölümü kaldırmadıklarına pişman olacaklar, bari ben hayattayken yanımda olsunlar. İsa yüksekçe bir yere çıktı, dostlarına sordu, Meryem nerede, ve daha soruyu sorduğu an kadının yüzünü gördü. Sanki isminin söylenmesi, Meryem'i yoktan var etmişti, hiçbir yerde görünmezken bir anda yüzünü gösteriverdi, Buradayım İsa. Gel yanıma, Simun ve Andreya, siz de gelin, Zebedi'nin oğulları, Yakup ile Yuhanna, siz de, çünkü sizler bana inanıyorsunuz ve ben size Tanrı'nın oğlu olduğumu söyleyecek cesareti bulamazken, siz bana inandınız. Tanrı oğlunu çağırdı, oğul gölde babasıyla tam kırk gün geçirdi ve size Rabbin saatinin

geldiğini bildirmek için geri döndü, bu yüzden tövbe edin, Tanrı'nın kucağında topladığı mahsulden artan çürük başaklar şeytanın sepetine dolmadan tövbe edin, çünkü eğer işlediğiniz günahlar sebebiyle Tanrı'nın sevgi dolu kucağından düştüyseniz, demek ki sizler de çürük başaksınız. Kalabalıktan bir uğultu yükseldi ve başların üzerinde, bir dalga gibi yayıldı. Bu adamın mucizeler gerçekleştirdiğini biliyorlardı, bazıları harikalarını kendi gözleriyle görmüştü, hatta aralarında onlardan fayda görenler de vardı, Balık ekmekten ben de yedim, dedi biri, Ben o şaraptan içtim, dedi bir diğeri, Ben o kadının komşusuyum, dedi üçüncü. Bunlar büyük mucizelerse de, İsa'nın Tanrı'nın oğlu, yani Tanrı'nın kendisi ilan edildiği ânın büyüsü hepsini gölgede bırakıyordu, bu an ile o mucizeler birbirine gök ile yeryüzü kadar uzaktı, ki söz konusu uzaklık bugüne kadar ölçülememiştir. Kalabalığın içinden bir ses yükseldi, Kanıtla Tanrı'nın oğlu olduğunu, kanıtla seni izleyeyim. Kalbin koynunda kilitli olmasaydı sonsuza kadar peşimden gelirdin, gözle göreceğin bir kanıt istiyorsun, pekâlâ, gözlerini tatmin edecek kanıtı vereceğim, ama aklın onu inkâr edecek ve sen aklınla gözlerin arasında kalıp bana kalbinle gelmeye mecbur olacaksın. Ne demek istiyorsun, hiçbir şey anlamadım, dedi adam şaşırarak. İsa, Senin adın ne, diye sordu. Tomas. Buraya gel Tomas, buraya gel de çamurdan kuş yaprnama yardım et, bak ne kolay, işte bu bedeni bu da kanatları, bu başı bu da ibiği, bu küçük çakıllar gözler için, kuyruğun uzun tüylerini de takalım, şimdi bacakları ile pençelerini düzeltelim, ve bu bitince, on bir tane daha yapalım, bak şimdi, bir, iki, üç, dört, beş, altı, yedi, sekiz, dokuz, on, on bir, on iki çamur kuş, onlara isim bile verebiliriz, bu Simun, bu Yakup, bu Andreya, bu Yuhanna, ve bu da, kusuruma bakmazsan, Tomas, diğerlerini de isimleri gelene kadar bekleyeceğiz, isimler çoğu zaman yolda oyalanır ve geç gelir, şimdi seyret, ağı küçük kuşlarının üzerine atıyorum ki

kaçmasınlar, çünkü eğer dikkat etmezsek, uçup gidebilirler. Bana bu ağı kaldırdığımda kuşların uçacağını mı söylüyorsun, diye sordu Tomas. Evet, eğer ağı kaldırırsan, kuşlar uçup gidecek. Beni inandıracak kanıt bu mu. Evet ve hayır. Ne demekmiş, evet ve hayır. Senin için en iyi kanıt ağı kaldırmaman, kaldırdığında kuşların uçacağına inanman olurdu. Ama çamurdan kuş uçmaz. Âdem babamız çamurdan yapılmıştır, ve sen de onun torunlarındansın. Âdem'e can veren Tanrı'ydı. Artık şüphe etme Tomas, kaldır ağı, çünkü ben Tanrı'nın oğluyum. Pekâlâ, eğer böyle istiyorsan, kaldırıyorum, ama bu kuşlar oldukları yerden kımıldamayacak, Tomas daha fazla oyalanmadan ağı kaldırdı, serbest kalan kuşlar uçtu. Heyecanla cıvıldayarak, gökte kaybolmadan önce şaşkın kalabalığın etrafında iki tur attılar. İsa dedi ki, Bak Tomas, işte kuşların uçtu, Hayır efendimiz, kuş benim, dizinin dibindeyim.

Adamlardan bazıları İsa'nın yanına geldi, bazı kadınlar onları izledi. Yanına geldiklerinde isimlerini söylüyorlardı, Ben Filipus, ve İsa taşlar ve çarmıh gördü, Ben Bartolomeus, ve İsa derisi yüzülmüş bir beden gördü, Ben Matta, ve İsa barbarlar arasında bir ceset gördü, Ben Simun, ve İsa Simun'u doğrayacak testereyi gördü, Ben Alfay oğlu Yakup, ve İsa onu taşa tutulurken gördü, Ben Yahuda Thaddeus, ve İsa adamın başının üstünde bir sopa gördü, Ben Yahuda İskariyot, ve İsa ona acıdı, çünkü kendisini bir incir ağacına astığını görmüştü. Sonra İsa diğerlerini çağırdı ve dedi ki, Hepimiz burada olduğumuza göre, vakit tamam. Ardından Andreya'nın ağabeyi Simun'a dönerek dedi ki, Burada bir Simun daha var, sen artık Petrus diye bileceksin. Birçoğunun adını bile öğrenemediğimiz kadınlar peşlerinde, gölü arkalarına alıp yürümeye başladılar, ama önemli değil, nasıl olsa bu kadınların çoğunun adı Meryem'di, diğerleri de Meryem deyince geliyor, her isteği yerine getiriyordu.

İsa ve havarileri köy köy gezerken, İsa aracılığıyla konuşan Tanrı diyordu ki, Vaktin çemberi tamamlanmıştır, Tanrı'nın hükümranlığı yakındır, tövbe edin ve bu iyi haberin gerçekliğinden şüphe etmeyin. Yerli halk vaktin çemberinin tamamlanmasıyla zamanın son bulması arasında bir fark göremedi, böylece zamanın son kez hesap edileceği günün, dünyanın sonunun hızla yaklaştığını düşündüler. Tanrı'nın lütfedip, hem de öz oğlu olduğunu iddia eden birisi aracılığıyla, kaderlerini bildirmesi zavallıları memnun ediyordu. Gittiği yerlerde, ondan yardım isteyenlerin tam bir inanç ve sadakat göstermesi koşuluyla, mucizeler de yaptığına göre belki bu adamın Tanrı'nın oğlu olduğu bile doğruydu. Ona tüm kalbiyle inanarak, Eğer dilersen, beni temiz kılabilirsin, diye yalvaran, vücudu kötü kokular yayan yaralarla kaplı bir cüzamlıya acıyan İsa, elini onun başının üzerine koydu ve dedi ki, Temizlenmen isteğimdir, bu sözler ağzından çıkar çıkmaz yaralar iyileşmeye başladı, vücut sağlığa kavuştu, herkesin korkarak yanından kaçtığı cüzamlı tüm lekelerinden kurtuldu. Bir felçliye şifa vermesi de epey yankı uyandırdı. Petrus diye de bilinen Simun'un İsa'yı ağırladığı evinin kapısının önüne öyle bir kalabalık toplanmıştı ki, hastayı yatakla birlikte kaldırmak, çatıdaki boşluktan içeri sokmak zorunda kaldılar. Kalabalığın heyecanına ortak olan İsa, hastaya dedi ki, Oğlum, günahların bağışlandı, ama her şeye bir kulp takan ve sürekli kutsal yasadan bahseden din bilginlerinden birkaçı da orada hazır bulunuyordu, İsa'nın sözlerini duyduklarında itiraz etmekte geç kalmadılar, Ne hakla böyle

şeyler söylüyorsun, bu küfürbazlıktır, ancak Tanrı affedebilir, bunun üzerine İsa sordu, Bir felçliye, Günahların affedildi, demek, Kalk, yatağını topla ve yürü, demekten daha kolay değil mi. Cevap beklemeden konuşmaya devam etti, Size söylüyorum, İnsanoğlunun bu dünyada günahları affetme yetkisi olduğunu bilin, sonra da felçliye döndü, Kalk, yatağını topla ve yürü git, dedi ve bu sözlerin ardından felçli mucizevi biçimde doğruldu, yatağını sırtına aldı ve Tanrı'ya şükürler ederek yürümeye başladı.

Hepimiz mucize peşine düşecek değiliz. Zamanla küçük ağrılara acılara alışır, onlarla yaşamayı öğrenir, ilahi güçlere başvurmayı aklımızın ucundan geçirmeyiz. Ama günah bambaşka bir mesele, günahlar derimizin altına girer ve bize ıstırap çektirir, topal bir bacak, kırık bir kol ya da cüzam yarasının aksine, günah içimizde büyüyerek çürüyen bir yaradır. Tanrı İsa'ya her insanın tövbe edecek bir günahı olduğunu söylediğinde, ne dediğini biliyordu. Şimdi bu dünya sona ermek üzere olduğuna, Tanrı'nın hükümranlığı yaklaştığını göre, mucizelerin bedenlerimizi sağlığa kavuşturmasını beklemektense ruhlarımızı korumaya özen göstermeli, tövbe ederek arınmalı, yüreklerimizi yumuşak tutarak ruhlarımızı temizlemeliyiz. Nitekim eğer Kefernahumlu kötürüm hayatının büyük bölümünü yatakta geçirdiyse, bunun sebebi günahkâr olmasıydı, hastalık günahın sonucu olduğuna göre, ölümsüzlük bir tarafa, sağlık için bile en önemli koşul, cehaletin kutlu perdesi ya da kuvvetli inkâr aracılığıyla, hem eylemde hem de düşüncede mutlak temizlik, günahsızlıktı. Yine de İsa'mızın şifa gücünü ya da Tanrı vergisi günah bağışlama yetkisini fütursuzca kullandığı düşünülmesin. Her ne kadar kendisi, Tanrı adına zamanın son bulduğunu ve insanların tövbe etmesi gerektiğini duyurmaktansa, herkesin derdine çare olayı tercih etse de, yapabildiği bu değil. Günahkârlar bocalayıp vakit kaybetmesin, rahat

rahat, Ben günahkârım, diyebilsin diye Tanrı, İsa'nın ağzına belli başlı sözler koymuştu, örneğin, Size doğrusunu söyleyeyim, burada hazır bulunanların bazıları Tanrı'nın hükümranlığının tüm haşmetiyle geldiğini görmeden ölmeyecek. Bu ve benzeri sözler, ülkenin dört bir yanından İsa'nın takipçisi olmaya gelen, onun peşinde, dualar okuyarak, teni hor görüp tövbe ederek Âdem'in günahının hesabını verip, Tanrı'nın insanlar için yeryüzünde hazırladığı ve Aden'e hiç benzemeyen yeni cennete gideceklerini umut eden onca insanı derinden etkiliyordu. Zanaatçılar ve yol işçileri, balıkçılar ve aşağı konumdaki kadınlardan oluşan cemaatinde çoğunluk işçi sınıfından geldiği için, İsa Tanrı'dan fırsat bulduğu bir gün, doğaçlama bir konuşma yaparak, dinleyicilerini kurtuluş vaadiyle kendilerinden geçirdi, gözyaşlarına boğdu, Ne mutlu fakir olanlara, cennetin krallığı sizlerindir, ne mutlu açlara, çünkü onlar doyurulacaklar, ne mutlu ağlayanlara, çünkü onlar güleceklerini, ama sonra Tanrı bunu fark etti ve artık İsa'nın bu sözleri geri alması mümkün olmadığı için, ona sevinç gözyaşlarını hüznün gözyaşlarına çevirecek başka şeyler de söyletmeye karar verdi, Benim uğruma insanlar size sitem edecekleri, eza eyleyecekleri, ve size karşı yalan yere her türlü fenalığı söyleyecekleri zaman, size ne mutlu. İsa konuşmasını bitirdiğinde, ruhu ayaklar altına alınmış gibi hissetti, çünkü gölde Tanrı'nın ona bildirdiği bütün ölümler gözlerinin önüne geldi. Kalabalık İsa'nın sessiz, kendini aşağılar gibi dizleri üzerine çöküp dua edişini dehşet içinde seyretti. Orada bulunan hiç kimse af dilediğini aklından geçirmedi, o ki Tanrı'nın oğluydu, o ki günahları bağışlıyordu. O gece, Mecdelli Meryem ile paylaştığı çadırda İsa dedi ki, Aynı değnekle hem masumu hem de suçluyu, hem kurtulanı hem de kaybolanı, hem bugüne kadar doğmuş hem de bundan sonra doğacak olanı güden, hepsini birden, beni bu suçtan arındırsınlar diye, kurban etmeye götüren bir çobanım ben, çünkü

kendimi vaktinde babamı gördüğüm gibi görüyorum, o yirmi canın hesabını verecekti, şimdi ben yirmi bin canın hesabını vereceğim. Mecdelli Meryem de İsa'yla birlikte ağladı, onu teselli etmeye çalıştı, Senin hatan değil, diyordu, senin hatan değil. Bu daha kötü, diye inat etti İsa. Ve sonra kadın, bizim adım adım ulaştığımız bütün bilgiye hâkimmiş gibi dedi ki, Kaderin yolunu çizen ve o yol üzerinde yürüyecek kimseyi tayin eden Tanrı'dır, o seni kendi adına bir yol açman için seçti, ama sen bu yolda yürümeyecek ya da tapınaklar inşa etmeyeceksin, bu işi senin kanın ve bedeninle başkaları yapacak, sana uygun görülen kadere boyun eğmek zorundasın, çünkü her hareketin çoktan belirlenmiştir, sarf edeceğin sözler onları sarf edeceğin yerlerde bekliyor, oralarda ayağa kaldıracağın kötürümler, gören gözler vereceğin körler, duyan kulaklar vereceğin sağırlar, dile gelmelerini sağlayacağın dilsizler ve dirilteceğin ölüler bulacaksın. Ama benim ölüme sözüm geçmez. Denemedin. Denedim ve incir ağacı dirilmedi. Tanrı'nın isteğini dilemelisin, ama o da senin dileğini görmezden gelecek değildir. Tek dileğim bu yükü benden alması, başka bir şey dilemiyorum. İmkânsız olanı diliyorsun, çünkü Tanrı'nın yapamayacağı tek şey kendisini sevmemektir. Nereden biliyorsun. Kadınlar farklı görür, belki de bedenlerimiz farklı olduğu için, evet, açıklaması bu olmalı.

Dünya Filistin gibi küçük bir yerde bile, tek bir adam için fazlasıyla büyük olduğundan, İsa bir gün havarilerini ikişerli gruplar halinde köylere, kasabalara ve şehirlere Tanrı'nın hükümranlığının yakın olduğunu duyurmaya gönderdi. Tıpkı İsa gibi insanları eğitecek ve vaaz vereceklerdi. Kadınlar da zevklerine ve tercihlerine göre seçtikleri adamlarla gittikleri için, Mecdelli Meryem ile yalnız kalan İsa, hazır Kudüs yakınındaki Beytanya şehrine gelmişken, deyiş yerindeyse tek taşla iki kuş vurabileceklerini, Meryem'in iki kardeşini ziyaret edebilecekle-

rini düşündü. Hem onları barıştırmanın zamanı gelmişti, hem de İsa'yla tanışmalarında fayda vardı. Beraber Kudüs'e gidebilirlerdi, çünkü İsa havarileriyle Beytanya'da üç ay sonra buluşacaktı. On iki havarinin İsrail topraklarında yaptığı işleri anlatmaya gerek yok, çünkü bir kere buraya kadar hayatları ve ölümleri ile ilgili birkaç ayrıntı vermek dışında hiçbirinin hikâyesini hakkını vererek ele almadık, ikincisi onlara uygun görülen görev icabı tek yaptıkları hocalarının sözlerini tekrar etmek, ellerinden geldiğince, hastalara şifa verip dertlere çare olmaya çalışmaktı. Ne yazık ki İsa onlara Yahudi olmayanların toprağına ya da Samiriyelilerin ülkesine girmeyi yasak etmişti, bu akıllıca karar onları şaşırtmış olsa da, en azından biraz daha uzun yaşayarak görevlerini hakkıyla yerine getirmelerini sağladı. Nasıl olsa, krallığını genişletmeye kararlı olan Tanrı'nın mesajı, er ya da geç, sadece Samiriye ülkesinde ya da İsrail'de değil, dünyanın dört bir yanında yankılanacaktı. İsa havarilerine yaraları iyileştirmeyi ve ölülere can vermeyi, cüzamlıları paklamayı ve cin çıkartmayı öğretti, ama muhtelif rivayetler dışında, elimizde bu tür mucizeler yaptıklarını gösteren hiçbir kanıt yok, bu da bize Tanrı'nın, referansları ne kadar kuvveti olursa olsun öyle herkese güvenmediğini gösteriyor. Havariler İsa ile buluştuklarında, kuşkusuz tövbeyle ilgili vaazlarının meyveleri hakkında anlatacak bir şeyleri olacaktı, ama bir bedenden diğerine gönderilirken fazla ayak diremeyen cinlerden zararsız birkaçının barındıkları yerden kovulması dışında, şifa dağıtmayla ilgili anlatacak pek bir şeyleri yoktu. Nasıl kovuldukları, Yahudi olmayanların uğramadığı, Samiriyelilerin hiç geçmediği yollarda nasıl düşmanca cevaplarla karşılaştıkları, ya da bunlardan sonra sanki suç tozunmuş gibi ayaklarındaki tozu silkerek nasıl oraları arkalarında bıraktıkları, silktikleri tozun ilgisiz ayaklar altında nasıl çiğnendiği hakkında anlatacak çok şey bulacaklar. İsa duymayı reddeden kulakların

günahlarına tanıklık etmek için bunu yapmalarını söylemişti, yaptıklarına pişman olacaklardı çünkü bu reddettikleri Rabbin sözüydü. İsa demişti ki, Ne anlatacağınızı düşünmeyin, ihtiyacınız olduğunda ilham sizi bulacaktır. Belki de işler böyle yürümüyordu, belki de öğretiyi yaymak için öncelikle öğretinin kuralları anlatılmalıydı.

Havada taze toplanan güllerin kokusu vardı, sanki buradan melekler geçmiş ve geçerken her yere çiğ serpiştirmiş, bununla da yetinmeyip yerleri defne ve mersinle silmişler gibi, yollar tertemiz ve düzenliydi. İsa ile Mecdelli Meryem tanınmak istemedikleri için kervansaraylardan ve diğer yolculardan uzak duruyordu, İsa görevini ihmal ediyor değildi, ayrıca Tanrı'nın hiç kapanmayan gözleri önünde görevini ihmal etmesi kolay değildi, öyle görünüyor ki her şeye kadir olan ona bir soluklanma fırsatı tanımıştı, çünkü yolda karşısına paklanmak için yalvaran bir cüzamlı ya da murdar ruhlu bir adam çıkmadı, geçtikleri köyler neşe ve huzur içinde, şimdiden tövbe yolunda hız almış gibi Rabbi övüyordu. Meryem ile İsa nerede geceleyeceklerini umursamıyorlardı, neresi olursa olsun asıl rahatı sağlayacak olan koyun koyuna olmalarıydı. Bazen başlarının üstünde bir çatı olmuyor, çıplak göğün altında, Tanrı'nın, nesillerdir sessizliği sorgulamak için göğe çevrilen ama sessizlikten başka cevap bulamayan sayısız gözün aksini saklayan, siyah ama ışıklı gözüne bakarak uyuyorlardı. Mecdelli Meryem dünyada yalnız kalınca, bir aşk adasını fırtınalı bir denizden ve bu denizin canavarlarından korumaya çalışır gibi, bu güzel günleri ve geceleri hatırlamaya çalışacak, ama acı ve keder dolu hatıraları saklamak onun için gitgide zorlaşacak. O saat yaklaşıyor ama göğe ve yere bakan kişi, engin gökte salına salına gezerken, pençelerini açarak hızla üzerine inen şahini göremeyen ufak bir kuş gibi, yaklaştığını göremiyor. Şarkılar söyleyerek yola devam eden İsa ile Mecdelli Meryem, onları gören diğer

yolcuların yüzünü güldürüyordu, Ne mutlu bir çift, diye düşünüyorlardı ve haklıydılar. Ceriko'ya böyle vardılar, oradan Beytanya'ya gitmeleri, aşırı sıcak ve gölgesizlik yüzünden tam iki gün sürdü. Mecdelli Meryem, evi fahişelik yapmak için terk etmiş olduğu için, bunca zaman sonra kardeşlerinin onu nasıl karşılayacağını bilemiyordu, Ölmüş olduğumu düşünüyorlardır, dedi, hatta ölmüş olmamı diliyorlardır. İsa onu sakinleştirmeye çalıştı, Zaman yaraları sarar, dedi, ailesinin onun kalbinde açtığı yaranın hâlâ kanadığını unutuyordu. Beytanya'ya girdiler, Meryem tanınmaktan korktuğu için yüzünü örttü. Ama İsa onu azarladı, Neden saklanıyorsun, geçmişin geride kaldı ve artık yok. Aynı insan olmadığım doğru, ama utancımla o insana bağlıyım. Sen şu an sadece sensin, ve benimlesin. Rabbime şükürler olsun ki seninleyim, ama gün gelecek seni benden alacak. Örtüyü açtı ve yüzünü gösterdi, kimse de şöyle demedi, Bak, Lazarus'un ablası, orospuluk yapmak için evi terk eden.

Bu bizim evimiz, dedi, ama kapıyı çalıp döndüm diyecek cesareti yoktu. İsa aralık bırakılan kapıyı iterek seslendi, Evde kimse yok mu, ve bir kadın, Kim o, diye cevap vererek kapıya çıktı. Bu Mecdelli Meryem'in ikiz kardeşi Marta'ydı, ama Marta Meryem'e çok benzemiyor, yaşını gösteriyordu, ya sefalet onu yıpratmıştı, ya da İsa'nın bakış açısı ve Marta'nın asık yüzü İsa'nın böyle düşünmesine neden olmuştu. Kapıya çıktığında Marta'nın ilk fark ettiği, karanlık bir bulutun içinden bakan aydınlık bir yüz, İsa'nın çehresi ve gözleri olmuştu, ama sonra kardeşini gördü ve huzursuzlandı, kaşlarını çattı. Yanındaki adam kim, diye düşünmüş olmalı, ya da, Bu adam göründüğü gibi biriyse, kardeşimin yanında ne işi var. Marta anlamaya çalıştı ama, bu adamın karşısına ne sıfatla çıktığını çözemedi. Büyük ihtimalle bu sebeple kardeşine, Nasılsın, ya da, Burada ne işin var, diye sormak yerine, dedi ki, Yanında getirdiğin adam kim oluyor. İsa güldü, ve bu gülücük bir ok

gibi doğrudan Marta'nın kalbine saplanarak, tatlı bir sızı verdi, Ben Nasıralı İsa, dedi, kız kardeşinle birlikteyim. Yakup'u göl kenarında bıraktığında söylediği sözlerle, Romalıların diyeceği gibi, mutatis mutandis aynı sözler, Onun adı Mecdelli Meryem ve benimle birlikte. Kapıyı ardına kadar açan Marta dedi ki, İçeri buyur, bu ev senin evin sayılır, ama bunu İsa'ya mı, Meryem'e mi söylediği belli değildi. Avluya girdiklerinde Mecdelli Meryem kız kardeşinin koluna girdi ve ona dedi ki, Bu ev senin olduğu kadar benim de evim, ve ben de sana ait olmayan bu adama aidim, sizden hiçbir şeyi gizlemedim, erdeminle övünüp günahımı yüzüme vurma, huzur içinde geldim ve huzur içinde dönmek istiyorum. Marta dedi ki, Seni kardeşim olarak ağırlayacağım, seni sevgiyle kabul edeceğim gün de gelir elbet, ama daha erken, sonra bir şey düşündü ve sustu. Kardeşinin yanındaki adam, Meryem'in yaşadığı hayatı bilmiyor olabilirdi, yüzü kıpkırmızı oldu, o an ikisinden de, kendisinden de nefret etti, ama Marta'nın ne düşündüğünü kestirmekte zorlanmayan İsa ona duyması gerekenleri söyledi, dedi ki, Tanrı hepimizi, hem de her gün, o gün ne olduğumuza göre yargılar, eğer Tanrı seni şu an yargılayacak olsaydı Marta, onun gözünde Meryem'den farklı olmadığını görürdün. Bunu açıklaman gerekiyor, çünkü anlamadım. Söylenecek başka şey yok, bu sözleri kalbinde sakla ve kardeşinin yüzüne her bakışında bunları hatırla. O artık şey değil mi. Mecdelli Meryem utanmadan, Orospu değilim, diyerek kardeşinin nezaketini ihya etti. Marta vazgeçerek elleriyle yüzünü örttü, Hayır, bilmek istemiyorum, İsa'nın sözleri yeterli, sonra gözyaşlarına hâkim olamadı. Meryem kardeşinin yanına gitti ve onu kucakladı, başını göğsüne bastırdığı Marta diyordu ki, Bu ne biçim hayat, ne biçim hayat, ama kendi hayatını mı Meryem'in hayatını mı kastettiği anlaşılmıyordu. Lazarus nerede, diye sordu Meryem. Sinagoga gitti, iyi mi. Öksürük nöbetleri dışında pek

bir şeyi yok. Meryem'in bu soruyu sormakta biraz geç kaldığını eklemeyi düşündü, çünkü hayırsız kardeşi, evden uzaktaki günahkâr hayatı bir tarafa, bunca yıldır ailesini bir kez bile arayıp sormamış, kardeşlerinin ne halde olduğuyla ilgilenmemişti ve Lazarus'un bünyesinin çocukluğundan beri zayıf olduğunu biliyordu. Marta gerginliği fark eden İsa'ya döndü ve dedi ki, Lazarus sinagogda kitapların nüshalarını çıkartır, bu haliyle elinden başka iş gelmiyor. Bir insanın sabahtan akşama kadar kayda değer bir işle meşgul olmadan nasıl vakit geçirebileceğini anlamıyormuş gibi konuşuyordu. Lazarus'un derdi nedir, diye sordu İsa. Öksürük nöbetleri, nefesi kesilene kadar öksürüyor, rengi atıyor, onu o halde görsen ölü sanırsın. Marta bir an duraksayıp ekledi, O bizim küçüğümüzdür, düşünmeden konuşmuştu, İsa'nın da genç olduğunu fark ederek kızardı, kıskançlık yüreğini kemirirken bir kez daha aklı karıştı, üstüne vazife olmasa da, Mecdelli Meryem dururken ona düşmese de İsa'ya dedi ki, Yorulmuşsundur, otur şöyle de ayaklarını yıkayayım. Meryem İsa ile baş başa kaldıktan sonra, şakayla karışık dedi ki, Anlaşılan biz iki kardeş seni sevmek için doğmuşuz, ve İsa da şöyle cevap verdi, Marta üzgün ve bu hayatta zevk aldığı çok az şey var. Öfkeli demek daha doğru, günahkâr bir kadını ödüllendirip kendisi gibi erdemli bir kadını bu halde bırakan Tanrı'nın adaletli olmadığını düşünüyor. Tanrı onu başka biçimde ödüllendirecek. Belki, ama dünyayı yaratan Tanrı'nın, kadınlardan bu dünyanın nimetlerini esirgemeye hakkı yok. Erkek tenini bilmek gibi nimetlerden bahsediyorsun. Tabii ki, senin kadını bilmen gibi, başka ne isterdin ey Tanrı'nın oğlu, söyle. Seninle yatan Tanrı'nın oğlu değil, Yusuf'un oğludur. Aslında sen hayatıma girdiğinden beri kendimi hiç bir Tanrı oğluyla yatıyormuş gibi hissetmedim. Tanrı'nın oğluyla demek istiyorsun. Keşke öyle olmasaydın.

Kimsenin günahkâr kardeşlerinin köye döndüğünü duymasını

istemeyen, bunca zaman sonra yeniden dillere düşmekten korkan Marta epey bir düşünüp taşındıktan sonra, sonunda komşunun çocuklarından birini Lazarus'a göndermeye, ona Meryem'in eve döndüğünü haber vermeye ikna oldu. İnsanların yüzüne nasıl bakacaktı, daha fenası, günahkâr kardeşiyle birlikte sokakta nasıl yürüyecekti. Komşuları ve dostlarıyla karşılaştığında başını çevirecek hali yoktu ve onlara, Bu benim kardeşim Meryem, onu hatırlıyor musun, demeye de çekiniyordu, çünkü bunu duyan, imalı imalı bakarak diyecekti ki, Tabii hatırlıyorum, Meryem'i unutmak mümkün mü, bu bayağılığın okuru rahatsız etmeyeceğini umalım, çünkü Tanrı'nın hikâyesi tamamen kutsal değildir.

Lazarus eve geldiğinde Marta başka şeyler düşünmeye çalışıyordu. Lazarus Meryem'i kucakladı ve ayrı geçen yılların acısını ve bütün o huzursuzluğu bir kenara koyarak, sadece dedi ki, Eve hoş geldin kardeş. Marta sanki açıklama yapmak ona düşüyormuş gibi, İsa'yı işaret ederek dedi ki, Bu İsa, enişte mi, ve iki erkek başlarıyla birbirlerini dostça selamladıktan sonra sohbet etmek için bir köşeye kuruldular, kadınlar da, geçmişte beraberce birçok kez yaptıkları gibi, mutfağa gidip yemeği hazırlamaya başladılar. Yemekten sonra erkekler serinde biraz hava almak için avluya çıktı, kadınlar da içeride hangi döşeği nereye koyacaklarına bir çözüm bulmaya çalıştı, çünkü artık evde dört kişiydiler. İsa beliren ilk yıldızları uzun uzun seyrettikten sonra, sonunda Lazarus'a sordu, Çok acı çekiyor musun, Lazarus şaşırarak cevap verdi, Evet, bayağı acı çekiyorum. Acın dinecek, dedi İsa. Evet, tabii, öldükten sonra. Hayır, hemen dinecek. Hekim olduğunu bilmiyordum. Kardeşim, hekim olsaydım seni iyileştiremezdim. Hekim değilsen hiç iyileştiremezsin. İsa Lazarus'un elini tutarak mırıldandı, Artık iyileştin. Ve Lazarus, hastalığın bedenini terk ettiğini, güneşte kuruyan su gibi kaybolduğunu hissetti. Daha kolay nefes alıyor, kalbi

düzgün atıyordu, olup bitene bir anlam veremeyerek korkuyla sordu, Ne oldu şimdi, kimsin sen. Dediğim gibi, hekim değilim, dedi İsa gülerek. Tanrı aşkına, kim olduğunu söyle bana. Rabbin adını boş yere anma. Bunu hak edecek ne yaptım, nasıl oldu bu iş. Meryem'i çağır, o sana anlatır. Kimseyi çağırmaya gerek kalmadı. Şamatayı duyan Marta ve Meryem, iki erkeğin birbirine girdiğini zannederek kendilerini avluya attılar, ama yanıldıklarını gördüler. Göğün avluya yayılan masmavi ışığında Lazarus İsa'yı işaret ederek dedi ki, Kimdir bu adam, bana dokunup iyileşin deyince hastalık yakamı bıraktı. Marta zangır zangır titreyen kardeşinin yine bir nöbet geçirdiğini sanarak, onu sakinleştirmeye çalıştı, ama Lazarus onu iterek dedi ki, Meryem, onu buraya sen getirdin, onun kim olduğunu söyle. Kapının eşiğinde duran Meryem istifini bozmadan şöyle dedi, O Nasıralı İsa'dır, Tanrı'nın oğlu. Şimdi, bu bölgenin insanları çok eski zamanlardan beri vahiylere ve mucizelere meraklı olmuşsa da, Marta ve Lazarus'un bu sözlere kulak asmamaları çok doğal olurdu, çünkü kişinin bir mucize eseri iyileştiğini teslim etmesiyle, elini tutanın Tanrı'nın oğlu olduğunu içine sindirmesi aynı şey değildir. Ama iman ve aşk pek çok şeyin üstesinden gelebilir, hatta bazılarına göre, İsa'nın kollarına atlayıp ağlamaya başlayan Marta'nın gösterdiği gibi, pek çok şeyin üstesinden gelmeleri için beraber olmaları bile şart değildir. Marta kendi cürretine şaşıp yere kapaklanarak bir süre hareketsiz kaldı, dudaklarından şu sözler dökülürken yüzü şekilden şekle girdi, Ve ben onun ayaklarını yıkadım. Korkudan kılını kıpırdatamayan Lazarus, kız kardeşinin vakitli ziyareti ona yepyeni bir kalp getirmiş olmasaydı, bu beklenmedik haberi duyduğunda canından olabilirdi. İsa gülümseyerek onu kucaklamaya gitti ve dedi ki, Tanrı'nın oğlunun insanoğlu olmasına şaşma, çünkü kadınlarını seçen erkekler veya erkeklerini seçen kadınlar gibi, Tanrı'nın da seçecek başka kimsesi yoktu. İsa Mecdelli Meryem

için söylediği bu sözlerin Marta'nın derdini deşeceğini, umutsuzluğunu körükleyeceğini hesap edememişti. Tanrı ile oğlu arasındaki fark da buydu, Tanrı ne yaparsa kasten yapıyordu, oğlu ise düşünmeden konuşuyordu ki bu da insani bir şey. Ama önemli değil, bugün bu evde coşku var ve Marta ağlamaya bir günlüğüne ara verebilir. Ayrıca bugünden sonra da bir teselli-si var, Beytanya'nın sokaklarında, meydanlarında, çarşılarında artık hiç kimse eve dönen kız kardeşinin dedikodusunu yapa-maz, çünkü çok yakmda herkes Meryem'in getirdiği adamın Lazarus'u yağlar, merhemler, otlar olmadan iyileştirdiğini öğ-renecek ve gerekirse Marta kendisi, karşısına çıkan herkesi bu konuda bilgilendirecek. Eve girdiler, sohbete devam ederlerken Lazarus şöyle söyledi, Herkes Celileli bir adamın mucizeler yaptığını konuşuyor, ama kimse onun Tanrı'nın oğlu olduğunu söylemiyor. Bazı haberler öbürkülerden çabuk yayılır, dedi İsa. Sen o adam mısın. Sen kendin söyledin. Sonra İsa hikâyesini anlattı, ama çobandan bahsetmedi, Tanrı'dan bahsederken de sadece ona göründüğünü ve, Sen benim oğlumsun, dediğini söyledi. Marta ve Lazarus'u az sonra kardeşleriyle aynı yastığa baş koyacak olan adamın kutsal hamurdan yoğrulduğuna inan-dırmak, uzun zamandır duydukları dedikoduların gerçek oldu-ğu bu son mucizeyle kanıtlanmasaydı, ayrıca imanla aşkın gücü olmasaydı çok zor olurdu. Çünkü İsa, Tanrı'dan korkmadan birçok adamı kucaklamış olan Mecdelli Meryem'i, etiyle kemi-ğiyle kucakladı. Görmemek ve duymamak için başını yorganın altına saklayan Marta'yı şu sözleri mırıldanmaya iten kibri ge-lin hoş görelim, Ben ondan daha çok hak ediyorum bu adamı.

Sonraki gün haberler kasabayı yakıp kavurdu, Beytanya sa-kinleri Rabbi övdüler ve şükrettiler, dünyanın bu tür harikalar için çok küçük olduğuna inanan ve bu yüzden duyduklarına başta inanmayan imansızlar bile, mucizevi bir biçimde sağlığı-na kavuşan ve elinden gelse ona bağışlanan sağlığı başkalarına

dağıtacağını bildikleri iyi yürekli Lazarus'la karşılaşınca fikirlerini değiştirdiler. İnsanlar kendi gözleriyle görebilecekleri, gerçek olup olmadığını anlamak için dokunabilecekleri, mucizeler dağıtan bu büyük adamın kaldığı evin önüne toplandı. Hastalar ve sakatlar da, bazısı sedyelerde ya da akrabalarının sırtında, bazısı yürüyerek, akın akın geldiler. Lazarus ve kız kardeşinin yaşadığı dar sokakta neredeyse izdiham yaşandı. İsa durumun vehametini fark ederek onlarla meydanda ilgileneceğini, orada birbirlerini rahat rahat görebileceklerdi söyledi. Ama kuşu kaçırmaktan korkan kalabalık yerinden kıpırdamadı, sonunda İsa yüzünü göstermek zorunda kaldı. Evden tezahürat, tantana ya da merasim beklemeden, sıradan bir adam gibi çıktı ve çıkınca da ne gök ne de yer sallandı. Elinden geldiğince doğal bir biçimde, İşte buradayım, dedi ama bu sözler köy sakinlerinin diz çöküp merhamet dilemesine yetti. Kurtar bizi, diye haykırıyordu bazısı, İyi et beni, diye yalvarıyordu diğerleri. İsa oradaki dilsizlerden birini iyileştirdi, ama diğerlerini imanları yeterince kuvvetli olmadığı için geri gönderdi. Sonraki gün gelmelerini söyledi, çünkü önce tövbe etmeleri gerekiyordu, Rabbin hükümranlığı yakındı ve zaman sona ermek üzereydi. Sen Tanrı'nın oğlu musun, diye sordular, ama İsa açıkça cevap vermedi, Eğer oğlu olmasaydım bu soruyu sormana izin vermez dilini koparırdı.

Uzak topraklarda tellallık eden havarilerini beklediği Beytanya'da geçirdiği günler işte bu harikulade olaylarla başladı. Tahmin edilebileceği gibi, kuzeyde mucizeler gerçekleştiren adamın şimdi Beytanya'da olduğunu öğrenen insanlar civar köylerden ve kasabalardan Beytanya'ya akın etti. İsa'nın Lazarus'un evinden çıkmasına gerek yoktu çünkü insanlar hacca gelir gibi eve geliyordu, yine de onları orada kabul etmek yerine, köyün dışında, tövbe etmelerini vaaz edip şifa dağıtacağını söylediği tepenin eteklerine götürüyordu. Heyecan dalgası ve haberler Kudüs'e ulaştı ve dolayısıyla İsa'yı görmeye gelen

kalabalık gitgide büyüdü, sonunda İsa ayaklanmalara sebep olmaktan korkarak, Beytanya'dan ayrılması gerektiğini düşünmeye başladı. Kalabalıklar kontrolden çıkınca bu tür şeylerin önüne geçilemez. Kudüs'ten Beytanya'ya şifa aramaya başta sadece yoksul halk geliyordu, ama sonra her sınıftan insan yollara düştü. Aklı başında birinin kendisini Tanrı'nın oğlu ilan ederek hayatını tehlikeye atmayacağını düşünen, duyduklarına inanamayan Ferisiler ve âlimler de meraktan Beytanya'ya geliyordu. Kudüs'e kafaları karışık döndüler, çünkü İsa soru sorulduğunda açık cevaplar vermekten kaçınıyordu. Babasıyla ilgili sorular sorup onu sıkıştıranlara, insanoğlu olduğu cevabını veriyordu, Tanrı'nın babası olduğunu söylediğindeyse, kastettiği Tanrı'nın sadece onun babası olduğu değil, tüm insanların babası olduğuydu. Büyüye ya da hileye başvurmadan kullandığı şifa gücünün nereden geldiğiyse ayrı bir konuydu. Tek yaptığı birkaç söz söylemekti, Yürü, Kalk, Konuş, Gör, Paklan, İsa cüzamlıya parmağının ucuyla dokunduğunda, cüzamlının teni sabah güneşinde parlayan çiye benziyordu, sağır dilsizler hatipler gibi konuşmaya başlıyor, kötürümler sedyeden atlayıp neşeyle dans ediyordu, körler gözlerinin gördüğüne inanamıyor, topallar sağda solda koşmaya başlıyor, sonra da koşmaya başlamanın heyecanını tekrar yaşayabilmek için tekrar topal numarası yapıyorlardı. Tövbe edin, diyordu İsa onlara, Tövbe edin, başkaca isteği yoktu. Başka isteği yoktu ama tapınağın büyücülerle falcıların ortalığı ne fena karıştırabileceğini çok iyi bilen başkâhinleri, dini, toplumsal ya da siyasi başka bir kargaşaya mahal vermemek için, bundan sonra Celilelinin yaptığı ve söylediği her şeyi yakın takibe almaya, gerekirse fenalığın üstüne gidip kökünü kazımaya karar verdi, çünkü, başkâhinin sözleriyle, Bu adam beni kandıramaz, insanın oğlu Tanrı'nın oğludur. İsa Kudüs'e gidip orada da tohum ekmeye gerek görmedi, Beytanya'da, boynunu kesecek tırpanı bilemeye devam etti.

Bu arada havariler ikişerli gruplar halinde Beytanya'ya varmaya başladı, ikisi bir gün, diğer ikisi öbür gün, yolda buluşabilirlerse bazen dördü aynı gün geliyordu. Önemsiz ayrıntılar dışında hepsi aynı hikâyeyi anlatıyor, çölden gelen, sesi adeta ağaçları deviren ve kolları sanki dağları yerinden oynatan bir peygamberin, insanlığı bekleyen cezayı ve Mesih'in çok yakın olan gelişini bildirdiğini söylüyorlardı. Havarilerden hiçbiri onu görmemişti çünkü dur durak bilmeden sürekli geziyordu. Haberleri üçüncü kişilerden almış, bu adamı aramak istemişlerdi. Ama üç ay göz açıp kapayıncaya kadar geçmiş, buluşmayı kaçırmamak için geri dönmüşlerdi. İsa onlara peygamberin adını sordu, Yahya dediler. Demek geldi, dedi İsa. Artık her şeyi bilen Mecdelli Meryem dışında, kimse onu anlamadı. İsa Yahya'yı aramaya çıkmak istedi, çünkü kuşkusuz o da İsa'yı arıyordu. Ama on iki havariden, henüz köye varmayan ve beklemek zorunda oldukları ikisi, Tomas ve Yahuda İskariyot, yeni bilgiler getirebileceği için, sabırsızlıkları bir kat daha artı. Beklemelerine değdi, çünkü geç kalan iki havari, Yahya'yı görmekle kalmamış, onunla uzun uzun konuşmuştu. Havariler Beytanya yakınlarına kurdukları çadırlardan çıkıp, Tomas ve Yahuda İskariyot'un anlatacaklarını dinlemek için köye indiler, Lazarus'un evinin avlusunda Marta, Meryem ve diğer kadınları da aralarına alıp bir çember oldular. Yahuda İskariyot ile Tomas sırayla konuşarak, Yahya'nın çölde Tanrı sözünü duyduktan sonra Erden Nehri kıyısında insanları vaftiz etmeye başladığını, günahlarının bağışlanması için onları tövbeye çağırdığını, ama insanlar akın akın gelmeye başlayınca onları azarlayarak korkuttuğunu anlattılar. Demişti ki, Ey engerekler soyu, gelecek olan gazaptan kaçmanız için sizi kim uyardı, bundan böyle tövbeye yaraşır meyveler verin, kendi kendinize, Biz İbrahim'in soyundanız demeye kalkmayın, ben size şunu söyleyeyim, Tanrı, İbrahim'e şu taşlardan çocuk yaratacak

güçtedir, balta daha şimdiden ağaçların köküne dayanmıştır, iyi meyve vermeyen her ağaç kesilip ateşe atılacaktır. Halk ona, Öyleyse biz ne yapalım, diye sorunca, Yahya onlara demişti ki, İki mintanı olan, birini hiç mintanı olmayana versin, yiyeceği olan da bunu hiç yiyeceği olmayanla paylaşsın. Bazı vergi görevlileri de vaftiz olmaya gelerek ona, Öğretmenimiz, biz ne yapalım, demişlerdi ve Yahya şöyle cevap vermişti, Size buyrulandan daha çok vergi almayın. Bazı askerler de ona, Ya biz ne yapalım, diye sormuşlardı. O da onlara demişti ki, Kaba kuvvetle ya da yalan suçlamalarla kimseden para koparmayın, ücretinizle yetinin. Bu noktada ilk söz alan Tomas sustu ve Yahuda İskariyot konuşmaya başladı. Halk umut içinde bekliyordu. Yahya'yla ilgili olarak herkesin aklında, Acaba Mesih bu mu, sorusu vardı. Yahya ise hepsine şöyle cevap verdi, Ben sizi suyla vaftiz ediyorum, ama benden daha güçlü olan geliyor, ben onun çarıklarının bağını çözmeye bile layık değilim, o sizi Kutsal Ruh'la ve ateşle vaftiz edecek, harman yerini temizlemek ve buğdayı toplayıp ambarına yığmak için yabası elinde hazır duruyor, samanı ise sönmeyen ateşte yakacaktır. Yahuda İskariyot bundan başka bir şey söylemedi, herkes İsa'nın bir şey söylemesini bekledi, ama parmağıyla toprakta esrarengiz çemberler çizen İsa bir şey söylemedi. Sonra Petrus dedi ki, Sen Yahya'nın gelişini bildirdiği Mesih'sin, İsa hâlâ toprakla oynamaya devam ederek dedi ki, Bunu söyleyen sensin, ben değilim, Tanrı bana yalnızca onun oğlu olduğumu söyledi, bir an durdu ve, Ben Yahya'yı aramaya gidiyorum, diyerek sustu. Zebedi'nin oğullarından Yuhanna, Biz de seninle gelelim, dedi, ama İsa kabul etmedi, Yanıma sadece Tomas'ı ve Yahuda'yı alacağım, çünkü onlar onu gördüler, sonra dönüp Yahuda'ya sordu, Nasıl biri. Senden daha uzun boylu, dedi Yahuda, daha şişman, upuzun keçe gibi bir sakalı var, deve derisinden bir gömlekle, beline bağladığı kumaştan başka bir şey giymiyor, insanlar

çölde çekirge ve balla beslendiğini söylüyorlar. Mesih'e benden daha çok benziyor, dedi İsa ve çemberden çıktı.

Üç adam sabah erken saatte yola koyuldu. Yahya'nın bir yerde üç günden fazla kalmadığını ve onu Erden Nehri kıyısında insanları vaftiz ederken bulacaklarını bildiklerinden, Beytanya'dan aşağıya, Ölü Deniz'in ucundaki Betabara diye bilinen bir yere gittiler. Nehri takip ederek Ginesar Gölü'ne kadar yola devam edecek, gerekirse daha da yukarılara çıkacaklardı. Ama yolculukları bekledikleri kadar uzun sürmedi, çünkü Yahya daha Betabara'da sanki onları bekliyormuş gibi, tek başına karşılarına çıktı. Adamı ilk gördüklerinde aralarında bayağı mesafe vardı. Nehir kenarında oturuyordu, etrafında kafataslarına benzeyen sarp kayalar ve açık yaralara benzeyen çukurlar vardı. Sağ tarafta, güneşin ve göğün altında, korkunç yüzeyi dökme bakır gibi parlayan uğursuz Ölü Deniz vardı. Yaklaşınca İsa yanındakilere sordu, Bakın, bu o ımu. Gözlerini güneşten sakınmak için ellerini alınlarına götüren havariler, adama dikkatle baktılar ve dediler ki, Ya o ya da ikizi. Ben dönene kadar burada bekleyin, yaklaşmayın, dedi İsa, ve nehir kıyısına indi. Tomas ve Yahuda yere oturdular ve tümseklerle çukurlar yüzünden bir belirip bir yok olan İsa'nın arkasından baktılar, kıyıya varıp, onu istifini bozmadan bekleyen Yahya'nın yanına gitmesini seyrettiler. Dilerim yanılmadık, dedi Tomas. Daha yakından bakmalıydık, dedi Yahuda İşkariyot. Aıma İsa Yahya'yı görür görmez tanımış, yine de laf olsun diye sormuştu. Aşağıda, İsa'nın iyice yaklaştığını gören Yahya ayağa kalktı ve ona baktı. Yahuda İskariyot içinden, Ne söyleyecekler birbirlerine, diyordu. Herhalde İsa bize anlatır, Belki de anlatmaz, dedi Tomas. İki adam aşağıda yüz yüzeydi ve aralarında hararetli bir konuşma geçiyor, en azından el kol hareketlerinden bu anlaşılıyordu. Sonra birlikte su kenarına gittiler, bir tümseğin ardında kaldıklarından artık görünmüyorlardı. Ama Tomas ve

Yahuda orada neler olduğunu biliyordu, çünkü Yahya onları da vaftiz etmiş, bellerine kadar suya sokmuştu. Yahya avuçlarına su alacak, suyu havaya kaldıracak, İsa'nın başına serpecek, ve dua edecek, Seni bu suyla vaftiz ediyorum, ateşini beslesin diye. Sonra Yahya ile İsa sudan çıkıp, bohçalarını ellerine alacaklar, vedalaşacaklar ve Yahya kuzeye doğru nehir kıyısından yoluna devam edecek, İsa yanımıza gelecek. Tomas ve Yahuda İskariyot onu bekliyor, İsa nihayet geliyor, ama bir şey söylemeden yanlarından geçiyor ve Beytanya yönünde yürümeye devam ediyor. Merakları dinmeyen havariler şaşkın şaşkın onun peşinden yürüyor, sonunda Tomas dayanamıyor ve Yahuda'nın el işaretine aldırmadan soruyor, Bize Yahya'nın neler söylediğini anlatmayacak mısın. Vakti gelince, diye cevap verdi İsa. En azından sana Mesih olduğunu söyledi mi, onu söyle bize. Vakti gelince, diye tekrarladı İsa. Havariler İsa'nın, Mesih'in ortaya çıkmasının vaktinin gelmediğini kastettiğini düşündüler.

O gün olup biteni sadece Mecdelli Meryem öğrenebildi. Az konuştuk, dedi İsa, Yahya karşılaşır karşılaşmaz bana, Beklediğim sen misin, yoksa daha bekleyecek miyim, diye sordu. Peki sen ne dedin. Ben de ona körlerin görmeye, sakatların yürümeye, sağırların duymaya, cüzamlıların paklanmaya başladığını, fakirlerin müjdeyi aldığını söyledim. O ne dedi. Mesih'in bunca şey yapmasına gerek olmadığını, ondan beklenileni yapmasının yeteceğini söyledi. Bu mu bütün söylediği. Evet, hepsi bu. Peki Mesih'ten beklenen nedir. Ben de ona bunu sordum, Ne cevap verdi, Bunu benim bulmam gerektiğini söyledi, Başka ne dedi. Hiçbir şey, beni nehre götürdü, vaftiz etti ve yürüdü gitti. Seni vaftiz ederken ne söyledi. Seni suyla vaftiz ediyorum, içindeki ateşi beslesin diye. Bu konuşmadan sonra İsa bir hafta Mecdelli Meryem'e tek söz söylemedi. Lazarus'un evinden ayrıldı, Beytanya'nın dışında, havarilerinin çadırlarının yakınında bir çadır kurdu, günlerini tek başına çadırda

geçirdi. Mecdelli Meryem'in çadıra girmesine de izin vermedi, kendisi de çadırdan yalnızca geceleri, dağda gezmek için çıkıyordu. Bazen havariler gizlice, güya onu vahşi hayvanlardan korumak için, onu takip ediyordu, halbuki o bölgede vahşi hayvan yoktu. Tenha bir yer bulup oturuyor, göğe bakmıyor, kayaların arasından ya da bir bayırdan birinin çıkmasını bekler gibi dalıp gidiyordu. Ay yeryüzünü aydınlatıyordu, biri çıkıp gelse mutlaka görünürdü, ama hiç görünmedi. İsa şafakla birlikte kampa dönüyor, sırayla Yuhanna ile Yahuda İskariyot'un onun için hazırladığı yemekten biraz yiyor, ama artık kimseye selam vermiyordu. Hatta bir defasında Petrus her şeyin yolunda olup olmadığını sordu, verilecek yeni emirleri beklediğini söyledi, ama İsa onu azarladı. Petrus'un kabahati yoktu, sadece soruyu çok erken sormuştu, çünkü İsa sekiz günün sonunda, gün ortasında çadırdan çıktı, havarileriyle yemek yedi, yemek bitince onlara dedi ki, Yarın Kudüs'e, tapınağa gidiyoruz, orada benim yaptığımı yapacaksınız, çünkü Tanrı'nın oğlunun, babasının evinde ne işler döndüğünü öğrenmesinin vakti geldi, Mesih artık kendisinden bekleneni yapacak. Havariler başka şeyler sordu, ama İsa, Çok yakında göreceksiniz, dedi, başka da bir şey söylemedi. Havariler böyle sözler işitmeye, onu bu kadar ciddi görmeye alışık değildi, yumuşak başlı, sakin, Tanrı nereye gönderirse şikâyet etmeden giden İsa artık kaybolmuştu. Bu değişimin sebebi bilinmiyor, havarilerinden uzaklaşmasının, geceleri cin çarpmış gibi tepeleri arşınlamasının sebebi anlaşılamıyordu. En yaşlıları Petrus, İsa'nın onlara durup dururken, hem de bu şekilde, yük taşıtılacak kölelerle konuşur gibi, sanki açıklama beklemeden emirleri yerine getirmeleri gerekiyormuş gibi Kudüs'e gideceklerini söylemesini hoş karşılamadı. Nitekim itiraz etti, Hem Tanrı'nın oğlunu hem de insanoğlunu sayıyoruz, senin gücünü tanıyoruz ve sözde ve işte sana itaat etmeye hazırız, ama bize yaramaz çocuklar

ya da bunak ihtiyarlar gibi davranman doğru mu, bize bir şey anlatmadan ve fikrimizi sormadan, karar vermemizi beklemeden emirler yağdırman hoş mu. Affedin beni, hepiniz, dedi İsa, çünkü ben bile beni Kudüs'e çekenin ne olduğunu bilmiyorum, bana söylenen gitmem gerektiği, hepsi bu, peşimden gelmek zorunda değilsiniz. Bunu sana kim söyledi, İçimde bir ses var, bana neyi yapıp neyi yapmayacağımı söylüyor. Yahya ile buluştuğundan beri çok farklısın. Evet, huzur getirmenin yeterli olmadığını anladım, kişi kılıç da kuşanmalı. Eğer Tanrı'nın hükümranlığı yakınsa, kılıca ne hacet, diye sordu Andreya. Çünkü Tanrı hükümranlığının ne yolla geleceğini bildirmedi, barışı denedik, bir de kılıcı deneyelim, Tanrı seçimini yapacaktır, tekrarlıyorum, benimle gelmek zorunda değilsiniz. Nereye gidersen git seni izleyeceğimizi biliyorsun, dedi Yuhanna, ve İsa şöyle cevapladı, Emin olma, benimle gelenler görecek.

İsa sonraki gün vedalaşmak ve Lazarus ile Marta'ya inzivadan çıktığını, yeniden havarileriyle vakit geçirmeye başladığını bildirmek üzere Lazarus'un evine gitti. Marta Lazarus'un sinagogda olduğunu söyledi. İsa ve havarileri Kudüs yollarına düştü, Mecdelli Meryem ve onlara eşlik eden diğer kadınlar, Beytanya'nın son evine kadar peşlerinden gitti, orada durdular ve erkeklerin arkasından baktılar, ama adamların biri bile bir kez olsun dönüp ardına bakmadı. Hava bulutlu, yağmur geliyor, belki de bu yüzden yollarda çok az insan var, Kudüs'te acil işi olmayanlar evde oturup gökten bir işaret beklemeye başlamış olmalı. On üç adam yürüyor, yağmur yüklü bulutlar, sanki gökle yer tekrar bir araya gelmeye karar vermiş gibi dağların tepelerinde kükrüyordu, kalıpla külçe, dişi ve erkek, dış ve iç. Yollar boştu ama şehir girişine vardıklarında her zamanki kalabalıkla karşılaştılar, bu yüzden durup beklediler. Olaylar umulmadık bir biçimde gelişiyordu. Hemen hepsi yalınayak ve uzun sakallı, ellerinde uzun değnekler, mintanlarının

üstünde eski pelerinler on üç adam şehir kapısına dayanınca şaşıran insanlar geri çekildi. Soruyorlardı, Bu adamlar nereden çıktı, önde yürüyen kim. Bir Celileli çıkıp konuşana kadar hiç kimse cevabı öğrenemedi, Bu Nasıralı İsa, Tanrı'nın oğlu olduğunu söylüyor ve mucizeler yapıyor. Nereye gidiyorlar, diye sordular, ve bunu öğrenmenin en kolay yolu takip etmek olduğundan, birçoğu peşlerine takıldı, öyle ki tapınağın girişine vardıklarında bin kişi olmuşlardı, herkes neler olacağını beklemeye başladı. İsa para bozanların yanına gitti ve havarilere dedi ki, Buraya bunun için geldik, bu sözlerin ardından masaları birer birer devirmeye başladı, alanlarla satanları da itip kaktı. Öyle bir gürültü koptu ki, sesini duyurabildiyse avazı çıktığı kadar bağırdığı içindi, Benim evim dua evi olacak diye yazılmıştır, siz burayı haydut yatağına çevirmişsiniz, masaları devirmeye devam etti, paralar yerlere saçıldı, sevince boğulan kalabalık yerlerde sürünerek bu nimetten faydalanmaya çalıştı. Havariler İsa'nın izinden gitti, güvercin tezgâhlarını devirdiler, açılan kafeslerden kaçan güvercinler esnafın şaşkın bakışları altında göğe süzüldü, tapınağın üstünde uçarak sunaktan yükselen dumanın etrafında daireler çizdiler, çünkü artık orada yakılmayacaklardı, kurtarıcıları imdada yetişmişti. Sonra baş belalarını yakalamaya, cezalandırmaya ve dışarı atmaya yarayan uzun kargılarıyla tapınak bekçileri ortaya çıktı, ama karşılarında ellerinde değnekleri, kimseyi yanlarına yaklaştırmayan on üç heybetli Celileli buldular. Gelin, hepiniz gelin, gelin de Tanrı'nın kudretini görün, diye tehditler savurduktan sonra bekçilerin üstüne atladılar, tozu dumana kattılar, karşılarına çıkan her şeyi parçaladılar, çadırları ateşe verdiler. Kısa süre sonra, tapınakta göğe yükselen bir duman bulutu daha oldu, ve biri haykırdı, Romalıları çağırın, ama kimse kulak asmadı, çünkü ne olursa olsun Romalıların tapınağa girmesi yasaktı. Bu kez kılıçlar ve mızraklarla daha çok bekçi geldi, para bozan ve

güvercin satan esnaftan mallarını yabancılardan korumak isteyenler bekçilere katıldı, sonunda saldırganları dize getirdiler, kargaşa Tanrı'yı en az Haçlı seferleri kadar eğlendirmiş olsa da, kendi tarafında olanlara destek olduğu söylenemez. Başkâhin diğer bütün kâhinler, ihtiyarlar ve çağrıyı duyan çok sayıda âlimle beraber tapınağın girişinde belirdiğinde hal böyleydi. En az İsa'nınki kadar yüksek bir sesle dedi ki, Bu defalık salalım gitsin, ama bir daha yüzünü gösterirse, boynunu keser atarız, hasatta mahsulü tehdit eden daraya yaptığımız gibi. Onun tarafında savaşanlardan Andreya dedi ki, Huzur yerine kılıç getireceğini söylerken ciddiydin demek, ama değneklerin kılıçlar karşısında pek şansı yok, İsa buna şöyle karşılık verdi, Değneği tutanın kim olduğuna bağlı. Peki şimdi ne yapacağız, diye sordu Andreya. Beytanya'ya dönelim, dedi İsa, bizim kılıca değil azme ihtiyacımız var. Böylece, onlara bakıp alay eden kalabalığa değneklerini sallaya sallaya tapınağı terk ettiler, kısa süre sonra Kudüs'den sağ salim çıktılar ve ağır adımlarla yollarına devam ettiler, çünkü çok yorulmuşlardı ve aralarında yaralılar da vardı.

Beytanya'da kapılarda karşılandılar. İnsanlar onlara acıyarak bakıyordu, ama havarilerin gözünde bu çok doğaldı çünkü savaştan çıkmışlardı ve gerçekten acınacak haldeydiler. İnsanların yüzündeki acının asıl sebebini, Lazarus'un evine yaklaştıklarında anladılar. Tatsız bir şey olduğu belliydi. İsa önden gitti, avluya girdi, evin önüne toplananlar İsa'nın geldiğini görünce iç çekerek ona yol verdiler, içeriden ağıtlar geliyordu. Vah sevgili kardeşim, diye dövünüyordu Marta, Ah canım kardeşim, diye feryat ediyordu Meryem. Lazarus'un bedeni yerde bir sedyenin üzerinde yatıyor, uyuyormuş gibi görünüyordu ama uyumuyordu, ölmüştü. Zayıf kalbinden hayatı boyunca çok çekmiş, ama sonra, bütün Beytanyalıların huzurunda şifa bulmuştu, ama şimdi mermer heykel gibi hareketsiz, donuk,

boylu boyunca yatıyor, ebediyete göçmüş gibi görünüyordu, çok geçmeden katılaşacak, moraracak, bu da onu seyredenlere daha çok acı verecekti. İsa'nın dizlerinin bağı çözüldü, olduğu yere çöktü kaldı, o da ağlayıp feryat etmeye başladı, Nasıl olur, nasıl olur, çaresiz kaldığımızda kendiliğinden ağzımızdan çıkan sözler. Gerçeği kabullenmeyi bir an olsun erteleyebilmek için, Nasıl olur, diye sorarız, sanki bu soruyla ölümün yerine hayat koyma şansımız varmış, olması gerekeni olanla değiştirebilirmişiz gibi. Marta kalbinin derinliklerinden kopup gelen acıyla İsa'ya dedi ki, Burada olsaydın, kardeşim ölmeyecekti, ama senin Rabden dilediğin her şey olur, seninle körlere göz veren, cüzamlıları paklayan, dilsizleri konuşturan Rab, bundan sonraki harikalar için de senin sözlerini bekliyor. İsa dedi ki, Kardeşin dirilecek, ve Marta dedi ki, Kıyamet günü dirileceğini biliyorum. İsa ayağa kalktı, o an sonsuz bir güce sahip olduğunu, istediği her şeyi yapabileceğini biliyordu, ölümü bedenden kovabilir, ölüye can bağışlayabilir, onu konuşturabilir, hareket etmesini, hatta kahkahalar atmasını, sevinç gözyaşlarına boğulmasını sağlayabilir, açıkça şöyle diyebilirdi, Diriliş ve hayat benim, bana imanı olan kişi, ölse bile, yine de yaşayacaktır, ve Marta'ya sordu, Buna inanıyor musun, ve Marta dedi ki, Evet, senin Tanrı'nın bu dünyaya gönderdiği oğlu olduğuna inanıyorum. Hal böyle olunca, her şey yerli yerine oturduğu, güç ve gücü kullanma iradesi de hazır olduğu için, İsa'nın bütün yapacağı kollarını ruhun terk ettiği bu bedene uzatmak ve şöyle söylemekti, Lazarus, kalk, ve Lazarus dirilecekti çünkü bu Tanrı'nın isteğiydi, ama işte tam o an Mecdelli Meryem elini İsa'nın, omzuna koydu, dedi ki, Bu hayatta hiç kimse iki kez ölmeyi hak edecek kadar günah işlememiştir, İsa elini çekti, uzaklaştı ve ağlamaya başladı.

Soğuk bir yel gibi bu dünyadan geçip giden Lazarus, Vaftizci Yahya'nın İsa'nın kalbinde yaktığı, hakka hizmetle halka hizmeti bir ve aynı şey kılan o ateşi söndürdü. Petrus ve Andreya ağıtlarla geçen birkaç günün ardından, günlük hayat yavaş yavaş normale dönmeye başlayınca İsa ile konuşmaya karar verdiler. Neler yapmak istediğiyle ile ilgili sorular sordular, çünkü yeniden yollara dökülüp köy köy, şehir şehir dolaşarak müjdeyi yaymaları mı gerekiyordu yoksa Kudüs'e dönüp bir rezalet daha çıkarmaları mı bilmiyorlardı ve huzursuzlanıyor, bir şey yapmak istiyorlardı, Mallarımızı, işlerimizi, ailelerimizi bütün gün aylaklık etmek için terk etmedik, diye söylenip durdular. İsa onlara, kulaklarında yankılanan çığlıklar içinde bu sesleri ayırt etmekte güçlük çekiyormuş, onları tanıyamıyormuş gibi, anlamsız gözlerle bakıyordu. Uzun bir sessizliğin ardından onlara sabırlı olmalarını, biraz daha beklemelerini öğütledi, çünkü kaderlerini bir kez ve ebediyen değiştirecek olan bir şeyin yaklaştığını hissediyor, ama biraz daha düşünmesi gerekiyordu. Pek yakında kampa geri döneceğini bildirdiğinde Petrus ve Andreya'nın aklı karıştı, çünkü erkeklerin ne yapacağına karar verilmemişken, iki kız kardeşin yalnız kalması anlamsızdı. Her şeylerini terk edip onun izinden gelen kadınlarla erkeklere ve burada, bu evdeki kız kardeşlere karşı, ayna ve yüz gibi karşıt olsa da benzer, ayrı ayrı sorumlulukları olan İsa'nın, iki görev arasında nasıl bocaladığını anlamasına imkân olmayan Petrus dedi ki, Bizim için geri dönmene gerek yok. Lazarus'un ruhu buradaydı ve gitmemekte direniyor, ona ikinci bir can bağışlan-

masına engel olan Meryem'i ve Tanrı vergisi güçlerini kullanmaya çekinen İsa'yı affedemeyen Marta'nın dudaklarından dökülen acı sözlerde saklanıyordu. Bazen de Meryem'in gözyaşlarına gizleniyordu, çünkü Meryem kardeşini ikinci ölümden kurtararak, onu ilk ölümden kurtaramamanın verdiği vicdan azabına mahkûm olmuştu. Lazarus bütün göğü saran koca bir bulut gibi, İsa'nın dertli ruhunda da barınıyor, orada onu dört at dört farklı yöne çekiyor ya da vücuduna saplı kancalara bağlı sicimler onu parçalara ayırıyor, Tanrı'nın ve şeytanın elleriyse, kutsal ve şeytani bir tavırla, ondan artakalanları atıp tutuyordu.

Sakatlarla hastalar şifa bulma umuduyla bir zamanlar Lazarus'a ait olan evin kapısının önünde toplanmaya devam etti. Bazen Marta kapıya çıkıyor ve onları kovalıyor, sanki şöyle diyordu, Benim kardeşimin derdine çare olmadı, sizinkine neden olsun, ama kapıya gelen İsa'yı görmeden gitmemekte diretiyordu. İsa onlara şifa veriyor ama artık, Tövbe edin, demiyordu. Şifa bulmak ölmeden dirilmek gibidir, şifa bulan yeniden doğmuş gibi olur ve bu yüzden tövbe edecek günahı yoktur. Ama bu türden, deyiş yerindeyse fiziksel anlamda dirilmeler, başkalarının acılarını dindirse de İsa'nın kalbinde keder tohumları bırakıyordu, çünkü engellenemez olanı ertelemekten başka işe yaramıyorlardı, bugün sağlığa kavuşup huzur bulanlar yarın çaresi olmayan dertlerle geri geleceklerdi. İsa o kadar üzgündü ki Marta bir gün ona şöyle söyledi, Sakın benim yanımda ölme, bu benim için Lazarus'u bir kez daha kaybetmek olur, ve Mecdelli Meryem, paylaştıkları örtünün altında, karanlıkta saklanan yaralı bir hayvan gibi inledi, Şimdi bana her zamankinden çok ihtiyacın var, ama aşılmaz bir duvarın ardına saklanırsan sana ulaşmam nasıl mümkün olur. İsa Marta'ya dedi ki, Ölümüm Lazarus'un bütün ölümlerini kucaklayacak, Lazarus dirilmeden ölmeye devam edecek, ve Meryem'e dedi ki, Duvarı aşamasan da, terk etme beni, ve eğer

beni göremezsen, elini uzat, yoksa ya hayatı unutacağım ya da hayat beni unutacak. Birkaç gün sonra havarilerinin yanına gitti, Mecdelli Meryem peşindeydi. Sana bakmamı istemiyorsan, gölgene bakarım, dedi İsa'ya, o da şöyle cevap verdi, Gölgeme bakacaksan, dileğim gölgem neredeyse orada olmaktır. İki âşık birbirlerine bunun gibi sözleri, sadece böylesi güzel ve samimi olduğu için söylemiyorlar, bir diğer sebep de gölgelerin artık kapanıyor olması, kendilerini mutlak yokluğun karanlığına hazırlamak zorundalar.

Askerlerin Vaftizci Yahya'yı tutukladığı haberi kampa ulaştı. Tek bilinen tutuklandığı ve bizzat Hirodes'in onu hapse attırdığıydı. İsa ve yandaşları, Yahya'nın Mesih'in gelişini haber verdiği için Hirodes'i korkuttuğunu düşündüler, çünkü vaftiz olmaya gelen herkese Mesih'in gelişinin yakın olduğunu söylüyordu. Benden sonra gelen sizi ateşle vaftiz edecek, ara sıra da, Vay engerek soyu, gelecek olan gazaptan kaçmanız için sizi kim uyardı. İsa yandaşlarına her tür baskıya ve şiddete hazır olmalarını söyledi, çünkü İsa ile havarilerinin de aynı haberi yaydığı söylentisi giderek yayılıyordu ve Hirodes'in, Tanrı'nın oğlu olduğunu iddia eden bu marangoz oğluyla yandaşları için tutuklama emri çıkarması an meselesiydi, çünkü Hirodes'in saltanatını tehdit eden ejderin ikinci ve asıl başı onlardı. Kötü haber almak, haber alamamaktan iyi değildir, ama kötü haber, her şeyi umup son zamanlarda hiçle yetinmeye mecbur bırakılan bu adamların yüreğine su serpti. Ne yapacaklarını önce birbirlerine, sonra İsa'ya sordular. Birlik olup Hirodes'in zulmüne karşı mı duracaklardı, köylere mi dağılacaklardı, yoksa Yahya peygamberin İsa'nın görkemini duyurmaya başlamadan önce yaptığı gibi, çöle çekilerek bal ve çekirge mi yiyeceklerdi. Gerçi Yahya'nın yolunun yol olmadığı anlaşılıyordu, çünkü sonu acı olmuştu. Ama Hirodes'in askerleri Beytanya'ya, masumların kanını akıtmaya gelmiyordu bir türlü. İsa ve yandaş-

ları ikinci bir haber aldıklarında ne yapacaklarını şaşırdılar, Yahya'nın kellesi uçurulmuştu ama bunun Mesih'in gelişiyle ya da Tanrı'nın hükümranlığıyla ilgisi yoktu, yeğeni ve yengesi. Hirodias ile, hem de kocası daha hayattayken evlenen Hirodes'i öfkelendiren, Yahya'nın zina aleyhinde söylediği birkaç sözdü. Yahya'nın ölümü hem kadınları hem de erkekleri gözyaşlarına boğdu, tüm kamp yas tuttu, ama kimse bu sebepten öldüğüne inanmak istemiyordu. Vaftizci Yahya tarafından vaftiz edilmiş olan, Hirodes'in kararının çok daha ciddi sebepleri olması gerektiğinde ısrar eden Yahuda İskariyot'un yüreği öfkeyle yanıp tutuşuyordu. Etrafında toplanan kadınlarla erkeklere, Nasıl olur, diye sordu, İnsanları kurtaracak olan Mesih'in gelişini haber veren Yahya'yı sırf amcayla yeğen arasında, zina sayılan bir evliliğe sövdü diye öldürüyorlar, halbuki Büyük Hirodes'ten beri bu aile içinde zina âdet olmuştur. Nasıl olur, diye tekrarladı durdu, Yahya'yı Mesih'in gelişini haber vermekle görevlendiren Tanrı'nın kendisiydi, öyleyse ölümünün sorumlusu Tanrı olmalı, çünkü onun iradesi dışında hiçbir şey olmaz, aranızda Tanrı'yı benden daha iyi tanıyanlar bana Tanrı'nın neden böyle dolambaçlı yollar seçtiğini açıklasın, ve kalkıp bana onun hikmetinden sual olunmaz diyecekseniz, peşinen söyleyeyim ben Tanrı'nın neden böyle yaptığını bilmek istiyorum.

Dinleyenler titriyor, Rabbin öfkesinin bu rezil adama ve bu küfürbazlığa engel olmadıkları için onları da mahvedeceğini sanıp korkuyorlardı. Tanrı'nın Yahuda ile uğraşacak hali olmadığından, her şeye gücünün yetip yetmediği sorgulanan kutsal varlığa en yakın kişi olan İsa, bu meydan okumaya bizzat kendisi göğüs germek zorunda kaldı. Eğer bu başka bir din olsaydı, İsa'nın tepkisi çekimser bir şaşkınlık, küçümser bir şefkat ve alaycı bir merak ifade eden, sönük bir tebessümle sınırlı kalırdı. Ama İsa'nın yüzü çok geçmeden değişti, gülen yüzün yerini kasvetli, donuk bir yüz aldı. Kendi geleceği gözlerinin

önüne gelmişti. Sonunda donuk bir sesle dedi ki, Kadınlar çekilebilir, ve ilk ayağa kalkan Mecdelli Meryem oldu. Sessizlik onları yeryüzünün en derin mağarasına kapatmak için duvarlar örüp tavanı da bitirince İsa şöyle söyledi, Yuhanna Tanrı'ya bu kadar kutsal bir görevi olan bir adamın neden bu kadar sudan bir sebeple can verdiğini sorsun. Yahuda İskariyot konuşmaya başlayacak oldu, ama İsa elini kaldırarak onu susturdu ve dedi ki, Tanrı bana engel olmazsa, size Tanrı'dan öğrendiklerimi anlatacağım. Duyacakları şeylerden korkan havariler kendi aralarında konuştukça uğultu çoğaldı. Bir tek olayı başlatan Yahuda, korkusuzca bekliyordu. İsa onlara dedi ki, Hem kendimin hem sizin, hem de bundan sonraki nesillerin kaderini, Tanrı'nın niyetlerini ve tasarısını biliyorum, bu konuda konuşacağız, çünkü bunlar hepimizi ilgilendiriyor. Petrus söze girdi, Biz sana vahyedilenleri bilmek zorunda mıyız, bunları kendine saklasan daha iyi olmaz mı. Eğer dileseydi Rab beni sustururdu. Öyleyse ne dediğini umursamıyor, demek ki bize söylemişsin söylememişsin önemi yok, ve eğer bugüne kadar senin aracılığınla konuştuysa, bundan sonra da, hatta sen şimdiki gibi onun iradesine karşı geldiğini sandığın zamanlarda bile senin aracılığınla konuşmaya devam edecektir. Biliyor musun Petrus, ben çarmıha gerileceğim. Evet, bana bunu söyledin. Ama bunun senin de başına geleceğini söylemedim, sen, Andreya ve Filipus çarmıha gerileceksiniz, şurada duran Bartolomeus'un canlı canlı derisi yüzülecek, barbarlar Matta'yı katledecek, Zebedi'nin oğullarından Yakup kellesinden olacak, öbür Yakup, Alfay'ın oğlu, taşlanarak, Tomas bir mızrakla öldürülecek, Yahuda Tadayus'un başı ezilecek, Simun ikiye bölünecek, işte bunları bilmiyordun ve ben şimdi söylüyorum. Sessizce dinlediler, artık gelecekten korkmaları için sebep kalmamıştı. Sanki İsa, Hepiniz öleceksiniz, demiş ve onlar da hep bir ağızdan, Ne yani, öleceğimizi zaten biliyorduk, diyorlarmış gibi, dudak büküp başlarını

salladılar. Ama Yuhanna ve Yahuda İskariyot başlarına geleceği öğrenememişlerdi, sordular, Bize ne olacak, ve İsa cevap verdi. Sen Yuhanna, uzun bir ömrün olacak ve ecelinle öleceksin, sana gelince Yahuda, incir ağaçlarından uzak durmaya gayret et, çünkü yakında kendini onlardan birine asacaksın. Biri, Yani senin yüzünden öleceğiz, diye seslendi, ama kimse bu sözlerin hangi ağızdan çıktığını çözemedi. Tanrı yüzünden, diye karşılık verdi İsa. Peki Tanrı ne istiyor, diye sordu Yuhanna. Şimdi sahip olduğundan daha büyük bir cemaat istiyor, bütün dünyaya hükmetmenin peşinde. Ama Tanrı tüm evrenin efendisi ise, nasıl olur da dünya, var olalı beri değil de dünden beri, ya da yarından sonra Tanrı'ya ait olur, diye sordu Tomas. Bunu sana söyleyemem, dedi İsa. Bunları bunca zamandır kalbinde saklıyorduysan, neden şimdi anlatıyorsun. Çünkü şifa verdiğim Lazarus ve ardından benim gelişimi müjdeleyen Vaftizci Yahya öldü, şimdi ölüm bize yaklaşıyor. Bütün canlılar bir gün ölümü tadacaktır, dedi Petrus, Her insan ölür. Gelecekte birçokları Tanrı yüzünden ve onun iradesiyle ölecek. Eğer Tanrı'nın iradesi böyle gerektiriyorsa, kutsal bir sebebi olmalı. Ölecekler çünkü ne önce ne de sonra doğacaklar. Ebedi hayata kavuşacaklar mı, diye sordu Matta. Evet, ama keşke bedeli bu kadar ağır olmasaydı. Eğer Tanrı'nın oğlu bunları söylediyse, kendini inkâr etti demektir, dedi Petrus. Yanılıyorsun, sadece Tanrı'nın oğlunun bu sözleri söylemeye hakkı vardır, senin ağzında küfür olan, benim ağzımda Tanrı sözüdür, diye karşılık verdi İsa. Seninle Tanrı arasında bir seçim yapmamız gerekiyormuş gibi konuşuyorsun, dedi Petrus. Her zaman Tanrı ile Tanrı arasında seçim yapmak zorunda kalacaksınız, ve seninle diğer adamlar gibi ben de aradayım. Öyleyse bizden ne yapmamızı istiyorsun. Ölümümün gelecek nesilleri koruması için çalışın. Ama Tanrı'nın iradesine karşı gelemezsin. Hayır, ama deneyebilirim. Sen güvendesin çünkü Tanrı'nın oğlusun, ama biz ruhlarımızı

kaybedeceğiz. Hayır, eğer bana boyun eğerseniz, Tanrı'ya boyun eğmiş olacaksınız. Kızıl ayın ucu çölün ufkunda göründü. Konuş, dedi Andreya, ama İsa ayın doğmasını bekledi, kan kırmızı kocaman bir çanak topraktan yükselip, tamamen ortaya çıktıktan sonra İsa konuşmaya başladı, Tanrı'nın isteği olacaksa Tanrı'nın oğlu çarmıhta can vermek zorunda, ama onun yerine sıradan bir adam koyabilirsek, Tanrı oğlunu kurban edemeyecek. Aramızdan birinin senin yerini almasını mı istiyorsun, diye sordu Petrus. Hayır, oğulun yerini ben kendim alacağım. Tanrı aşkına, daha açık konuş. Aranızdan birinin bir an önce tapınağa gidip, kendimi Yahudilerin Kralı ilan ettiğimi, Hirodes'in tahtına göz diktiğimi, Romalıları İsrail'den atmayı hedeflediğimi söylemesini istiyorum, eğer zamanında hüküm giyersem, Tanrı'nın adaleti, Yahya'nın kellesini uçuran baltaya engel olamadığı gibi benim infazıma da engel olamaz. Herkes şaşırdı, ne diyeceklerini bilemediler, ama sessizlikleri uzun sürmedi, öfkelendiler, üzüldüler, itiraz ettiler. Tanrı'nın oğluysan, Tanrı'nın oğlu olarak ölmelisin, diye bağırdı biri, Senin ekmeğini yiyen ben, sana nasıl karşı gelirim, dedi bir diğeri, Evrenin kralı olacak biri Yahudilerin kralı olmayı isteyebilir mi, diye sordu biri, Seni inkâr etmek için buradan çıkana ölüm, diye haykırdı bir diğeri. O an Yahuda İskariyot'un sesi duyuldu, Ben giderim. Herkes ona döndü, neredeyse hançerlerine sarılıyorlardı, ama İsa dedi ki, Onu rahat bırakın, kılına dokunan benden değildir. Sonra doğruldu ve Yahuda'yı kucakladı, onu yanağından öptü ve dedi ki, Git, saatim senin saatindir. Pelerinini sırtına alarak, tek kelime etmeden gecenin karanlığında kayboldu.

Şafak sökerken tapınak bekçileriyle Hirodes'in askerleri gelip İsa'yı tutukladı. Kılıçları ve mızraklarıyla bir tabur asker kampın etrafını gizlice kuşattıktan sonra, hızlı adımlarla çadırlara yaklaştılar, üstleri bağırdı, Yahudilerin Kralı olduğunu söyleyen adam nerede. Bir kez daha bağırdı, Yahudilerin Kralı

olduğunu söyleyen adam çıksın ortaya, ve İsa çadırlardan birinden, yanında gözü yaşlı Mecdelli Meryem ile çıktı ve dedi ki, Yahudilerin Kralı benim. Bir asker gidip ellerini bağladı, ve kulağına şunları fısıldadı, Şu an benim tutuklumsun ama gün gelir kralım olursan, başkasından aldığım emre uyduğumu unutma, eğer o zaman onu tutuklamamı emredersen, onun emrine uyduğum gibi senin emrine de uyarım. İsa şöyle cevap verdi, Kral kralı tutuklamaz, tanrı tanrıyı öldürmez, basit insanlar bu yüzden yaratılmıştır, tutuklayan ve öldüren onlardır. Kaçmasın diye ayaklarını sicimle bağladılar, ama İsa içinden diyordu ki, Çok geç, kaçtım bile. Mecdelli Meryem kalbine hançer saplanmış gibi bağırdı, ve İsa dedi ki, Benim için ağlayacaksın, ey kadınlar erkeklerinizle sizin saatiniz geldiğinde ağlayacaksınız, ama bu şekilde can vermeseydim, gözlerinizden süzülen her damla yaş, bin damla olurdu. Sonra onbaşıya dönüp rica etti, Bu adamları rahat bırakın, Yahudilerin Kralı benim, onların bir günahı yok, ve daha fazla oyalanmadan askerlerin arasına girdi. İsa'yı aralarına alan ve bileklerine bağlı sicimi uçlarından tutan iki asker önde, diğerleri arkada Kudüs'e çıkan yolu tırmanırlarken güneş doğmuş, Beytanya'nın çatılarının üstünde salınıyordu. Havariler ve kadınlar arkalarından geliyordu, erkekler öfkeli, kadınlar üzgündü, ama boş yere öfkeleniyorlardı ve gözyaşları boşa akıyordu. Şimdi ne yapacağız, diye soruyorlardı birbirlerine, canımız pahasına askerlerin üstüne atlayıp İsa'yı kurtaralım mı, yoksa bizim için de bir tutuklama emri çıkmadan dağılalım mı. İki arada bir derede, hiçbir şey yapamadan yürüdüler, askerleri uzaktan takip etmekten öteye gidemediler. Bir süre sonra kafilenin durduğunu gördüler, tutuklama emrinin kaldırıldığını, İsa'nın ellerini ve ayaklarını bağlayan sicimlerin çözüleceğini, İsa'nın salınacağını sandılar. Ama buna inanmak ahmaklık olurdu. Ama İsa'nın geçtiği yolun kenarındaki incir ağacında bir düğüm, Yahuda İskariyot'u

hayata bağlayan düğüm çözülmüştü. Efendisinin son dileğini yerine getiren havari kendisini incir ağacının dalına asmıştı. Kafileye önderlik eden onbaşı iki askere ipi çözüp cesedi indirmelerini emretti, Daha sıcak, dedi birisi. Herhalde Yahuda İskariyot boynuna geçirdiği iple ağacın dalına oturmuş, kendini salmak için İsa'nın yolda belirmesini beklemişti, görevini tamamlamış olmanın bilinciyle, ancak böyle huzur bulacaktı. İsa ona yaklaştı, askerler onu engellemeye çalışmadı. Durdu ve Yahuda'nın çarpık yüzüne baktı. Hâlâ sıcak, dedi asker bir kez daha ve o an İsa, Lazarus için yapamadığını Yahuda için yapabileceğini, onu diriltebileceğini düşündü, böylece ihanetin unutulmaz simgesi olmak yerine, başka bir gün başka bir yerde, her şeyden uzakta, kimsenin hatırlamayacağı kendi ölümüyle yüzleşebilecekti. Ama sadece Tanrı'nın oğlu ölüyü diriltebilirdi, şu tozlu yolda yürüyen, kalbi kırık, elleri ayakları bağlı kralın, Yahudilerin Kralı'nın, buna gücü yetmezdi. Onbaşı askerlerine emretti, Cesedi orada bırakın da, kurda kuşa yem olmazsa Beytanyalılar gelip gömsün, ama önce bakın bakalım üzerinde kıymetli eşyası var mı. Askerler aradı ama bir şey bulamadı, çok doğal, çünkü para işlerinden Matta sorumluydu ve işini iyi bilirdi, çünkü Levi diye bilinirken vergi memuruydu. İhbar ettiği için ona para vermediler mi, diye sordu İsa, ve bunu duyan Matta dedi ki, Vermek istediler ama o kendi hesabını kendi göreceğini söyledi, gördü de. Kafile yola devam etti, ama havarilerden bazıları geride kalıp dostları için gözyaşı döktü, sonra Yuhanna dedi ki, Onu burada bırakalım, bizden biri değildi, ama Tadayus olarak da bilinen diğer Yahuda onu azarladı, Sevsen de sevmesen de o hep bizden biri olacak, ölüsünü burada bırakabiliriz, ama bu onu bizden ayırmaz. Hadi gidelim, dedi Petrus, yerimiz Yahuda İskariyot'un ayağının dibi değildir. Haklısın, dedi Tomas, İsa'nın yanında olmalıydık, ama yanında kimse kalmadı.

Sonunda Kudüs'e yardılar, İsa ihtiyarlar, kâhinler ve âlimlerden oluşan bir meclisin önüne çıkartıldı. Onu karşısında bulmaktan hoşnut olan başkâhin dedi ki, Seni güzel güzel uyarmıştım, ama sözümü dinlemedin, şimdi kibrin seni kurtaramayacak, yalanların seni lanetleyecek. Ne yalanı, diye sordu İsa. Birincisi, Yahudilerin Kralı olduğun yalanı. Ama ben Yahudilerin Kralıyım. Ve ikincisi, Tanrı'nın oğlu olduğun yalanı. Sana Tanrı'nın oğluyum dediğimi kim söyledi. Herkes öyle söylüyor. Onlara aldırma, ben Yahudilerin Kralıyım. Yani Tanrı'nın oğlu olmadığını kabul ediyorsun. Kaç defa söylemem gerekiyor, ben Yahudilerin Kralıyım. Ağzından çıkanı kulağın duysun, bu sözler seni mahkûm etmeye yeter de artar. Sözümün arkasındayım. Peki öyleyse Roma valisinin karşısına çıkacaksın, zaten o da onu kovup İsrail topraklarını Romalılardan temizlemek isteyen adamı görmek istiyordu. Askerler İsa'yı Pilatus'un sarayına götürdüler. Yahudilerin Kralı olduğunu söyleyen, para bozanların tezgâhlarını devirip tapınaktaki esnafın mallarını ateşe veren adamın sonunda tutuklandığı haberi çabucak yayıldı, insanlar sıradan bir hırsız gibi elleri ayakları bağlanarak sokak sokak gezdirilen bir kralın neye benzeyeceğini görmek için toplandı. Herkes her zaman aynı fikirde olamayacağı için, İsa'yı gören bazısı ona acıdı, bazısı acımadı, kimi dedi ki, Serbest bırakın adamı, delinin teki, kimi de cezasını çekmesinin diğerlerine iyi bir ders olacağını söyledi ve böyle düşünenler çoğunluktaydı. Kalabalığın arasına karışan havariler, ne düşüneceklerini bilemiyorlardı. Hangi kadının İsa'nın yandaşlarından olduğunu anlamak çok kolaydı, gözyaşları onları ele veriyordu. Ama biri vardı ki ağlamıyordu, Mecdelli Meryem, acısını sessizce yaşıyordu.

Tapınakla valinin sarayı arasında pek bir mesafe yoktu, ama İsa oraya asla varamayacağını düşünüyordu. İnsanlar ıslıklar çalıp onu yuhaladığı için değil, bunlar bir kralın acınası halinin

yarattığı hayal kırıklığının ifadesiydi, İsa ölümle randevusuna geç kalmak istemiyordu, yoksa Tanrı bu yana bakıp şöyle diyebilirdi, Neler oluyor orada, yoksa ahdimize ihanet mi ediyorsun. Kapıda Romalı askerler tutukluyu teslim aldı, tapınak bekçileri ve Hirodes'in askerleri kapının önünde kararı bekledi. Birkaç kâhin dışında kimsenin İsa'ya eşlik etmesine izin verilmedi. Tahtında oturan, Pilatus diye tanınan vali, içeri getirilen ve dilenciye benzeyen, sakalları kirli, ayakları çıplak adamı süzdü. Mintanında hem eski hem de yeni lekeler vardı ve yeni lekeler, tanrıların, nefret uyandırsın ya da utandırsın diye değil, yensin diye yarattığı olgun meyvelerin lekeleriydi. Pilatus'un karşısında ayakta bekleyen tutuklunun başı dik, gözleriyse valiyle kendisi arasında bir yerde sabitti. Pilatus iki türlü suçlu tanırdı, biri başını öne eğer, biri de savunmaya geçmek için gözlerini dört açardı, ilkini hor görürdü, ikincisi onu öfkelendirirdi, ama suçlu hangi türden olursa olsun, Pilatus hükmünü vermekte gecikmezdi. Ama karşısında duran bu adam etrafında olup biteni umursamıyordu, öylesine kendinden emin bir tavrı vardı ki, basbayağı üzücü bir yanlış anlamanın kurbanı, pek yakında tahtını, asasını ve pelerinini geri alacak olan bir kral olabilirdi. Sonunda Pilatus İsa'nın ikinci kategoriye girdiğine karar verdi, oyalanmadan sorguyu başlattı, Adın ne. Ben Yusuf oğlu İsa'yım ve Celile'nin Nasıra köyünden geliyorum, Nasıralı İsa diye tanınırım. Baban kim. Söyledim ya, adı Yusuf'tur. Ne iş yapardı. Marangozdu. Peki şimdi bana marangoz Yusuf , nasıl oldu da bir krala baba oldu açıklar mısın. Eğer kralın oğlu marangoz olabiliyorsa, marangozun oğlu neden kral olamasın. Bunu duyan kâhinlerden biri araya girdi. Unutma Pilatus, bu adam Tanrı'nın oğlu olduğunu söylüyor. Bu doğru değil, ben insanoğluyum, dedi İsa, ama kâhin konuşmaya devam etti, Kanma Pilatus, bizim dinimizde insanoğluyla Tanrı oğlu bir ve aynı kişidir. Pilatus önemsemediğini ima ederek elini salladı.

Eğer Jüpiter'in oğlu olduğunu söyleseydi, bunu söyleyen ilk kişi olmazdı ama yine de ilgi alanıma girerdi, ama sizin tanrınızın oğlu olup olmadığı umurumda değil. Öyleyse Yahudilerin Kralı olduğunu söylediği için mahkûm et onu, biz de rahat edelim. Bakalım sizin rahat etmeniz beni rahat ettirecek mi, dedi Pilatus öfkeyle. İsa sabırla bu konuşmanın sona erip sorgunun tekrar başlamasını bekliyordu. Sen kim olduğunu söylüyorsun, dedi vali Isa'ya. Ben benim, Yahudilerin Kralı. Peki Yahudilerin Kralı olarak ne elde etmeyi umuyorsun. Bir kralın umabileceği her şeyi. Mesela. Halkımı yönetip korumak istiyorum. Onları neden koruyacaksın. Onları ne tehdit ederse ondan. Peki kimden koruyacaksın. Onlara baskı yapan kimselerden. Eğer doğru anladıysam onları Romalılardan korumak istiyorsun. Evet öyle. Ve onları korumak için Romalılara saldıracaksın. Başka yolu yok. Ve Romalıları bu ülkeden kovacaksın. Söylediklerimden bu sonuç çıkıyor. Öyleyse sen Sezar'ın düşmanısın. Ben Yahudilerin Kralıyım, başka sözüm yok. Başkâhin coşkuyla ellerini havaya kaldırdı, Gördün işte Pilatus, itiraf ediyor, halka senin ve Sezar'ın düşmanı olduğunu söyleyen bir adamın canını bağışlayamazsın. Pilatus sıkıntıyla iç geçirip kâhini azarladı, Sus be adam, sonra İsa'ya döndü ve sordu, Söyleyecek başka bir şeyin var mı. Yok, dedi İsa. Öyleyse seni mahkûm etmekten başka çarem kalmıyor. Yapman gerekeni yap. Nasıl ölmek istiyorsun. Ben kararımı çoktan verdim, Söyle öyleyse, Çarmıhta ölmek istiyorum, Keyfin bilir, çarmıha geril. İsa'nın gözleri Pilatus'un gözlerini aradı ve buldu, Son isteğim yerine gelecek mi. Verdiğim hükümle çelişmediği sürece evet. Başımın üzerine kim ve ne olduğumu belirten bir levha koydur, çarmıha gerilenin ben olduğumu herkes bilsin. Hepsi bu mu. Hepsi bu. Pilatus uşaklarından birini çağırdı, gerekli malzemeyi getirtti ve kendi elleriyle yazdı, Nasıralı İsa, Yahudilerin Kralı. Sevincinden olup biteni takip edemeyen kâhin, İsa'nın

ne yapmaya çalıştığını son anda fark etti, Yahudilerin Kralı yazmamalıydın, Yahudilerin Kralı olduğunu söyleyen Nasıralı İsa yazmalıydın. Yaptığı işi içine sindiremeyen Pilatus, adamı uyarıp salıvermediği için pişmandı, yargıçların en temkinlisi bile bu adamın, değil Sezar, kimse için tehdit oluşturmadığına karar verirdi, başkâhine döndü ve donuk bir ifadeyle, dedi ki, Girme artık araya, ne yazdıysam, yazdım. Askerlere suçluyu götürmelerini işaret etti ve ellerini yıkamak için su istedi, hükmü verdikten sonra böyle yaparlardı.

İsa'yı dışarı çıkardılar ve Golgota diye bilinen tepeye götürdüler. Gücü kuvveti yerindeydi ama çarmıhın ağırlığıyla kısa süre sonra bacakları zayıf düştü, Romalı yüzbaşı, onları seyreden adamlardan birine suçluyu bu yükten kurtarmasını emretti. Kalabalık ıslıklar çalmaya, küfürler yağdırmaya devam ediyordu, ama ara sıra dudaklarından merhamet sözleri dökülenler oluyordu. Havarilere gelince, sersem gibi yürüyorlardı. Bir kadın Petrus'u durdurdu ve dedi ki, Sen de Celileli İsa ile birlikteydin, ama o inkâr etti, Ne diyorsun be kadın, neden bahsettiğini anlamıyorum, sonra da kalabalığın içine saklanmaya çalıştı, az sonra aynı kadınla tekrar karşılaştı, ve kadın bir kez daha sordu, Sen İsa'yla birlikte değil miydin, ve Petrus bir kez daha inkâr etti, bu kez bir de yeminle, Yemin ederim tanımıyorum o adamı. Ve üç sayısı Tanrı'nın pek beğendiği bir sayı olduğundan, Petrus'a üçüncü kez aynı soru soruldu, ve o da üçüncü kez inkâr etti, dedi ki, Tanımıyorum o adamı. Kadınlar İsa ile birlikte Golgota'ya gitti, iki yanında birkaç kadın vardı ama aralarında ona en yakın olan Mecdelli Meryem'in ona ulaşmasına izin verilmedi, askerler ikisi şimdiden acıdan inleyen adamlar tarafından doldurulan üç çarmıhtan uzak tutmaya çalıştıkları herkese yaptıkları gibi, onu da bir kenara ittiler, üçüncü çarmıh o an gök kubbeyi yerinde tutan uzun, dimdik bir sütun gibi yükseliyor, kurbanını bekliyordu. İsa'ya yere yat-

masını emreden askerler, adamın kollarını kalasa gerdi. İlk çivi çakılır çivi bilekteki iki kemiğin arasından eti delerek ilerlerken, ani bir ürperti onu geçmişe götürüyor, babasının acısını çekiyor, kendisini babası Seforis'te kendini nasıl gördüyse öyle görüyor. Sonra diğer bileğine de bir çivi çaktılar, askerler kalası direğe yerleştirmek için havaya kaldırırken ilk kez etinin parçalandığını, tüm ağırlığının kırılgan kemiklerine bindiğini hissetti, iki ayağını bir araya getirip kaldırarak topuklarından bir çivi daha çaktıklarında, neredeyse kendisini rahatlamış hissetti, artık yapacak başka bir şey kalmamıştı, ölümü beklemek dışında.

İsa yavaş yavaş ölüyor, canı çekiliyor, çekiliyor, çekiliyor, derken gök kubbe bir anda, bir uçtan diğer uca yarılıveriyor ve Tanrı, kayıkta büründüğü kılıkla beliriyor, sözleri yeryüzünde yankılanıyor, Bu benim sevgili oğlumdur, ondan hoşnudum. İsa kandırıldığını anlıyor, kurban edilen kuzu gibi kandırıldığını, hayatının ta baştan beri ölüm için tasarlandığını. Yanı başından akıp tüm yer küreye taşacak olan kan nehrini ve sonsuz acıyı hatırlıyor ve Tanrı'nın gülümseyen yüzünü gösterdiği açık göğe bakıyor ve haykırıyor, Ey insanoğlu, affet O'nu, çünkü ne yaptığını bilmiyor. Sonra kendisini bir hayal diyarının ortasında buldu. Nasıra'daydı ve sırtını sıvazlayan babasının gülümseyerek şöyle söylediğini duyuyordu, Nasıl ki ben sana tüm soruları soramıyorum, sen de bana tüm cevapları veremezsin. Su ve sirkeye batırılmış süngerin dudaklarını nemlendirdiğini hissettiğinde, hâlâ bir parça can vardı içinde, aşağıya baktı, elinde bir kova, omzunda değneği bir adamın ilerlediğini gördü. Ama İsa yerde duran, içine kanının damladığı, kara topraktan yapılmış kâseyi göremedi.